

2011–2012
EVANGÉLIKUS GYÜLEKEZETI MUNKAPROGRAMOK

Megerősödés

Luther Kiadó
2011

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG TAGJAI

SZERKESZTŐK

Felelős szerkesztő: *Isó Dorottya*

Vasárnapi istentiszteletek: *ifj. Hafenscher Károly*

Konfirmáció: *Tubán József*

Gyülekezeti bibliaórák: *Deme Dávid, Deméné Smidéliusz Katalin,
Smidéliusz Zoltán, Smidéliuszné Drobina Erzsébet, Kovács László*

Tematikus bibliaórák: *Wagner Szilárd*

Szeretetvendégség: *Percze Sándor*

Családi istentisztelet: *Baranyayné Rohn Erzsébet, Zsóri-Ments Orsolya, Mező Beatrix*

Óvodai katekézis: *Szarka Éva*

Ifjúsági bibliaórák: *Baranyay Csaba, Kőrösi Krisztina*

Baba-mama kör: *Gyarmatiné Horváth Lenke, Gyarmati István,*

Szabó-Bodor Antónia, Krizsánné Szabó Gabriella

Férfikör: *Bőjtös Attila*

Evangelizáció: *Verasztó János*

Konfirmáció és úrvacsora: *Isó Zoltán*

Nyelvi lektor: *Ittész Jánosné*

Kiadja a Magyarországi Evangélikus Egyház Luther Kiadója

Budapest, 2011

Felelős kiadó: Kende-Kirchknopf Péter

Borítóterv: Galgóczi Andrea

Nyomdai kivitelezés: Mondat Kft.

Felelős vezető: Nagy László

ISBN 978-963-9979-45-1

ISSN 1789-2201

Ajánlás

Örömmel és szeretettel ajánlom lelkésztársaim, szolgálattevőink, gyülekezeti tagjaink és minden érdeklődő testvérem figyelmébe a *Megerősödés* című munkaprogramot.

Szükségünk van a megerősödére hitünkben, evangélikus identitásunkban, de mindennapi küzdelmeinkben is. Nagy ajándéka Istennek, hogy az embereket embertársakkal ajándékozza meg. Így találhatunk egymásra, ezért formálódhat közöttünk közösség, így épül, így növekedik az egyház is.

A munkaprogramok évek óta sok munkával készülnek, de azzal a szándékkal és reménységgel, hogy a gyülekezetekben szolgáló lelkészek és nem lelkészek gyülekezeti munkájukhoz ötleteket, új impulzusokat, nem is gondolt szempontokat – egy szóval: segítséget kapnak. Egy munkaprogram is jó eszköz lehet abban, hogy egymás hite által épüljünk.

A kezünkben lévő munkaprogram szerkesztésével a Nyugati (Dunántúli) Egyházkerület közgyűlése *Isó Dorottya* lelkésznőt bízta meg. Ő munkatársi csapatot gyűjtött maga köré, s most közös munkájuk gyümölcseivel ajándékozták meg egyházunk népét. Köszönjük.

Isten áldása kísérje a munkaprogram készítőit, használóit és mindazokat, akik közösségeinkben az itt kapott kincsekből épülnek és erősödnek!

Szemerei János püspök

Megerősödés

Az erőtlen, legyengült szervezetet könnyebben és gyorsabban támadják meg a vírusok és baktériumok, mint az életerős, egészséges szervezetet, és megbetegítik az embert.

A hitében, hitismeretekben erőtlen keresztyén ember ugyanígy védtelen a káros hatásokkal: az elvilágiasodással, a téves tanításokkal, a szektás befolyásokkal szemben. Annak a keresztyén embernek – és gyülekezeti közösségnek –, akinek lelki életét pusztán automatizmusok határozzák meg (azaz szokásai megtartásának indoka csupán az, hogy apáik is így gyakorolták), legyengült és védtelen a lelki és közösségi élete. Megerősödére van szüksége.

Az a keresztyén ember – és gyülekezeti közösség is –, aki nem ismeri vagy alig ismeri lelki életének és a gyülekezeti élet alkalmainak biblikus alapjait, és nincs tisztában azzal, mi mit jelent, mi milyen tartalmat hordoz, legyengült és védtelen a támadások ellen. Megerősödére van szüksége.

Az a keresztyén ember – és gyülekezet is –, aki nem állítja szokásait időről időre a Biblia mérlegére, legyengülve és védtelenül könnyen arra a tévútra juthat, mint Luther korában az egyház. Hiszen nem feledhetjük: amikor Luther Márton kitűzte 95 tételét, és benne megfogalmazta a 32.-et – „Örök büntetést kapnak tanítóikkal együtt, akik a búcsúcedulákkal biztonságban hiszik magukat az üdvösségük dolgában” –, a búcsú pénzen való vásárlásának szokása már több évszázados múltra tekintett vissza (a XI-XII. sz.-ra). Akár úgy is fogalmazhatták volna Lutherrel szemben az akkori templomos keresztyé-

nek: mit akar ez itt újíteni, amikor már évszázadok óta ez a rend. Nem kell nekünk új. Jó nekünk a régi. S aki így beszélt, megmaradt tevélygésében, s talán ő maga sem tudta, milyen távol jár Krisztustól, a biblikus gondolkodástól, a tiszta tanítástól és az igaz Krisztus-hittől.

És az a keresztyén ember – és gyülekezet is –, aki nem tudja érthetően, szabatosan és tisztán megfogalmazni a nem keresztyének számára, hogy miben, kiben hisz, mi hitének tartalma, az legyengült és védtelen. Arra, hogy tanúskodjon, hogy tanítvánnyá tegyen másokat, képtelen. Megerősödére van szüksége.

Sok evangélikus testvérünkre és gyülekezeti közösségre igaz manapság, hogy legyengült és védtelen. Nem ismeri, és ezért nem tudja megélni az istentiszteletet:

- nem tudja például, micsoda mély tartalma van annak, amikor elhangzik: „Az Atya, Fiú, Szentlélek nevében”;
- nem tudja, micsoda nagy szükség van a rendszeres gyónásra, mert így állhat megtisztulva Isten színe elé az istentiszteleten, és így indulhat mindig újra tiszta lappal a hétköznapiokba, hitének megélésére;
- nem tudja, mennyire a középkori egyház szokását gyakorolja, amikor csak évente ritkán fogadja el Jézus Krisztus meghívását az úrvacsora asztalához (Luther idejében ugyanis évente 1-3-szor vett úrvacsorát egy keresztyén ember);
- nem tudja, milyen hatalom, erő van az áldásban.

Megerősödére van tehát szüksége.

Énekel – de nem ismeri az énekek háttérét, nem gondolja végig mondanivalóját. Konfirmált – de egyházunk tanítása azóta elhomályosodott, vagy elfelejtődött benne. Megerősödére van szüksége.

Csak így lehet, csak így lehetünk tudatos, elkötelezett keresztyének, azaz Krisztus-követők. Csak így válhatunk gyülekezeti tagokból ismét tanítványokká, és a formális egyházhoz tartozásból hitvallókká!

Munkacsoportunk éppen azt a feladatot kapta, hogy olyan segédanyagokat készítsen, amelyek ezt a megerősödést szolgálják. Ezért vállaltuk, hogy lelkészek, gyülekezeti munkatársak és gyülekezeti közösségek számára felmutatjuk „kincseinket”, melyek nyomán megerősödhetünk hitben, hitvallásban, Krisztus-követésben.

Legelőször azokat a kincseinket segítünk „felfedezni”, amely a hitélet középpontjában, az **istentiszteleten** tárulnak elénk. Általuk job-

ban megértjük egy-egy liturgikus elem valódi tartalmát, és ez, reménység szerint, megerősít az istentisztelet megélésében, abban, hogy Krisztus jelen van közöttünk, és értünk cselekszik.

Fontosnak tartottuk, hogy a konfirmációval is foglalkozzunk egyrészt abban a formában, ahogyan ma egyházunkban gyakoroljuk – mintegy a katechézis részeként a tizenévesek oktatásában –, másrészt annak keresésével, hogy miként lehetne jobban, eredményesebben végezni a konfirmációi felkészítést. Az elsőt egy **konfirmációi káté** és az ahhoz készült útmutató, a másikat a **konfirmáció és első úrvacsoravétel** témájában készített felmérés reprezentálja.

A **gyülekezeti bibliaórai program** fő címei önmagukban is mutatják, hogy célja a megerősödés: hitben, reménységben, szeretetben, imádságban, testben, lélekben és közösségben akar megerősíteni minden bibliaóras testvért.

A **tematikus bibliaórai sorozat** abban nyújt segítséget, hogy énekeskönyvünk és *Gyülekezeti liturgikus könyvünk* énekeiből tizenketőt alaposan megismerjünk; általuk elgondolkodhassunk bibliai témákról, s arról, mi mit vallunk Krisztus születéséről, haláláról, feltámadásáról, a szentségekről, a keresztyén életéről stb.

Négy szeretetvendégséghez is nyújtunk kész prezentációt és a prezentáció bemutatásához szükséges tájékoztatót. Reformáció ünnepe, advent, böjt és pünkösöd ad alkalmat egy-egy téma bemutatására, kifejtésére.

A gyülekezetekben folyó gyermek- és ifjúsági munka megerősödéséhez, a gyülekezethez kevesebb szállal kötődők megerősítéséhez **óvodai munkaprogramunkkal**, az **ifjúsági programmal**, egy jól működő **baba-mama kör** programjának közreadásával és **családi istentiszteletek** rendjének összeállításával igyekszünk segíteni.

A *hit útján, a hit felé* címmel **férfiköröknek** kínálunk programot, melyben Ábrahám történeteinek keresztül erősödhetnek meg különböző témák biblikus megértésében és megfogalmazásában. **Evangelizációs sorozatunk** a hét kis-ázsiai gyülekezetnek írt levél alapján kérdező rá hitünkre, a tiszta tanításra, ébresztgeti és erősíti bennünk ezeket.

Természetesen tudjuk, hogy a megerősödés mindig Isten megerősítő Szentlelkének munkája nyomán jön létre, de valljuk Lutherrel együtt azt, hogy a Lélek az ígéhez kötötten végzi el megerősítő munkáját. „A hirdetett, külső ígét érintő pontoknál szilárdan ragaszkod-

nunk kell ahhoz, hogy az Isten senkinek sem adja Lelkét vagy kegyelmét másképpen, csak a megelőzően hirdetett ígében vagy ígével... Ezért kell nekünk erősen megmaradnunk amellett, hogy Isten velünk, emberekkel csak a hirdetett ígében és a szentségben akar találkozni.” (*Schmalkaldeni cikkek* 8. A gyónás)

S ha mi következetesen megmaradunk az ige tiszta hirdetésénél, akkor a Szentlélek Ūristen működésének is tanúi leszünk.

Ezért úgy kérjük munkaprogramunk elején és az előttünk álló munkaév kezdetén az ősi konfirma ima szavaival a Szentlélek Isten megerősítését, hogy egyúttal felelősségünk, elköteleződésünk súlyát is érezzük Isten ígésének *Ágostai hitvallásunkkal* megegyező képviselőletére.

„Erősítsd meg, Istenünk, amit cselekedtél értünk,
és ne hagyd el népedet, kezeid alkotását!
Erősítsd meg, Jézusunk, amit cselekedtél értünk,
és tartsd meg, akiket megváltottál véred árán!
Erősítsd meg, Szentlélek Isten, amit cselekedtél értünk,
és egyesítsd híveidet békességben!”

Isó Dorottya

Istentisztelet

A tanítványok iskolájában – az egyik főtárgy az istentisztelet

Az istentiszteletet tanulnunk kell. Ha ezt megtesszük, az istentisztelet fog tanítani minket.

Régi, szinte már közhelyszerű állítás, hogy a liturgia imádkozott dogma. Mielőtt megijedne az olvasó és az éves munkaterv-készítő ettől a kifejezéstől, és engedne azok kisstílű ítélkezéseinek, akik ezt is katolikusnak tartanak, érdemes tisztázni, hogy nem a római katolikus, hanem a keleti egyház megfogalmazása nyomán vette át a világkeresztyénség ezt a mélységesen igaz definíciót. Értsük jól a megállapítás lényegét: az istentisztelet szövegeiben, formáiban, verbális és nonverbális megnyilvánulásaiban imádságos alakban hordozza a Szentírás s benne az egyház tanítását. Nem száraz, elvont, iskolás formában, hanem az imádság lelkületével, az istenimádás szívet felemelő, az embert istengyermeki mivoltában megerősítő formáiban.

A tanítást, a Szentírás tartalmát, az imádság lelkét és mozdulatát azonban tanulni kell, mint mindent ebben az életben. A kicsiny gyermek nem magától tanul meg járni, helyesen mozogni, beszélni, gondolkodni – még akkor sem, ha ezek képességét magával hozza. A szülőnek, a tanítónak, a nevelőnek (azaz a *Kis káté* szerint Isten helyettesének) sok energiát kell ráfordítania, míg a gyermek felnő, saját lábra áll, önállóan ért, gondolkodik, beszél, s tudatában van annak, mit és hogyan tesz.

A keresztyén életnek lételeme a tanulás. A tanítványok életformája nem is lehet más, mint a szüntelen és holtig való tanulás. Gyülekezeteink, közösségeink egyik legnagyobb gondja, hogy az egyháztagok a hitben megmaradnak gyermek szinten, és már az is nagy szó, ha leg-

alább a konfirmandus szintet tartani tudják. Elszomorító az, ahogyan meglett emberek „gügyögnek”, ha a hit nyelvén kell megszólalniuk. S ez nemcsak azért rossz, mert nem tudnak kommunikálni, és tanúságot tenni hitükről, hanem azért, mert maga a megszólalás mögött is gyermeteg, visszamaradott (visszafejlődött) hit áll. A felelősség a legtöbb esetben nem az igénytelen és ebben az értelemben „tanulatlan” gyülekezeti tagoké, hanem a tanítóké: elsősorban a lelkészeké, a gyülekezet vezetőié. Tanítjuk-e gyülekezeti tagjainkat a hit titkaira, neveljük-e a gyülekezetet az egyházi életre? A tanítók felelőssége a Szentírás szerint igen nagy. Emberileg életek, örök életek múlnak rajtuk (Jak 3,1¹).

Az egyházi iskolák feladata elsősorban nem az állami feladatok (általános ismeretátadás) átvállalása, hanem a hit ismereteinek megtanítása és a keresztyén életre való nevelés. A gyülekezet számos alkalma kimondottan a tanítás, az oktatás és a nevelés lehetőségét kínálja. A mára már sokak által elfeledett, sajátos teológiai irányt képviselő, de igen nagy tudású professzorunk, áldott emlékezetű dr. Groó Gyula fontos témája volt az összgyülekezeti katechumenátus. Ma egyre inkább igazolva látom elméletét. A gyülekezetnek, ha az egyház része akar maradni, ha valóban keresztyén közösséggé akar válni, egy életen át tanulnia kell. Ez az útja annak, hogy járjunk azon az úton, amelyen eljutunk a hit teljességéig (Ef 3,19²).

Tudjuk, hogy vannak olyan homiletikai irányzatok, amelyek az igehirdetést a tanítás egyik lehetséges formájaként határozzák meg. Valóban, az igehirdetésnek van tanítói karaktere is, de nem ez a domináns. A prédikáció elsősorban az evangélium meghirdetése, a lelki táplálék szétosztása (egy szelet a nagy kenyérből). A hit sorvad ott, ahol csupán tanítás hangzik. A lelkész feladata nem szent beszéd elmondása, nem is igemagyarázat, hanem a viva vox evangélii megszólaltatása.

Az emberi lét mindennapjaihoz és ünnepeihez egyaránt hozzátartoznak a rítusok. Akár a hétköznapijaink étkezési, tisztálkodási, időbeosztási szokásaira gondolunk, akár azokra az ünnepélyes formákra, amelyek a jeles napokat átszövik, széppé és emlékezetessé teszik (gon-

¹ Jak 3,1 „*Testvéreim, ne legyetek sokan tanítók, hiszen tudjátok, hogy súlyosabb ítéletben lesz részünk.*”

² Ef 3,19: „*...megismerjétek Krisztusnak minden ismeretet meghaladó szeretetét, hogy teljességre jussatok, az Isten mindent átfogó teljességéig.*”

doljunk csak a karácsonyesti vagy születésnap ajándékozásokra, a meglepetéstalálkozókra, családi ünnepekre stb.).

Az egyház ünnepeihez és hétköznapjaihoz is hozzátartoznak szokások, gyakorlatok, formák, rítusok. Ezek azonban gyökeresen eltérnek a világi vagy családi ünnepektől. Nem ugyanaz a dramaturgiájuk, nem ugyanaz a lefolyásuk, és végképp nem ugyanaz a céljuk. A reklámszlogenből átvett liturgiai alapszabály így hangzik: tartalomhoz a forma. Ezt a formanyelvet is tanulni kell.

Egy családba kívülről „becsöppent” ember nem biztos, hogy fél-szavakból érti, ami ott zajlik, nem biztos, hogy egy-egy ünnepi pillanatot vagy időszak minden rezdülését, mozzanatát érti, hiszen még nem nőtt bele abba a közösségbe. Egy klub, egyesület, baráti vagy szakmai közösség is gyakorolja a maga rítusait, s ezekben a szokásokban hordozza az identitását, a stílusát, a lelkületét. De aki ebbe nem nő bele, annak meg kell tanulnia – ehhez idő, energia, fáradság szükséges. Az egyházzal is ugyanaz a helyzet. Aki kívülről csöppen be a testvérek „családi együttlétébe” (ilyen pl. az istentisztelet), az nem biztos, hogy érti a szavak, a mozdulatok, a folyamatok nyelvezetét. Ezt meg kell tanulni, el kell sajátítani.

Az istentiszteleti megújulás munkásai az elmúlt két évtizedben ezt a célt tűzték ki maguk s az egyház elé: a kiüresedő templomok, a százalékos arányban igen gyengén látogatott istentiszteleti élet idején újratanulni és újrataníteni az istentisztelet titkait. S mivel az istentisztelet az egyház életének szíveközepe, nem melléktárgyról van szó... A liturgikus megújulás ellenzőinek legnagyobb hibája – megítélésem szerint –, hogy nem hagyták megtanítani, megismertetni az istentisztelet mélységeit, igazi titkának ismereteit. (Ezzel azt is lehetetlenné tették, hogy a gyülekezetek felnőtt módon, megfelelő alapokon állva válasszanak a lehetőségek közül, így maradt az emocionális döntés, azaz az indulatok területe.) A megismerést lehetetlenítve könnyen hangolhatók a gyülekezetek az ismeretlen ellen.

Idei munkaévünk átfogó címe: „Megerősödés”. Nem mi erősítjük meg önmagunkat. A konfirmáció az egyházban mindig felülről jön – az Úristen ajándéka. A tanítás és a tanulás lehetősége is tőle jön. Ő küld tanítókat, pásztorokat – mondja az iktató liturgiák alapszövege.

Az istentiszteletre nevelés, az egyház élete alapvető információinak átadása nem csupán a hit ismereteinek kicsiny töredéke. Az istentisz-

telet témája köré az egyház egész tanítását fel lehet fűzni. Erre vállalkozhatunk az egész előttünk álló munkaévben.

Gyülekezeti tapasztalataim, több mint három évtizedes lelkész szolgálatom meglátásai nyomán két területet emelek ki, ahol az istentisztelettel kapcsolatos tanulási folyamatot átfogó módon, koncentráltan végezhetjük. Ez az egyházközségi élet két legfontosabb tanító alkalmá: a konfirmáció és a gyülekezeti bibliaóra.

A konfirmáció évek (évtizedek) óta téma egyházunkban. Metodikai szempontból igen sokféleképpen végzik lelkész testvéreink ezt a szolgálatot: sokan ragaszkodnak az (ős)régi konfirmációi kátéhoz, sokan az azóta kiadott újabb formákat – néha káté formában, néha más tanítási módokon – használják. Az alábbi verziót négy gyülekezetben³ is kipróbáltam, és mindenhol jó tapasztalatom volt.

A bibliaórát sokan elavult műfajnak tartják. Valóban az, ha az csak egy hosszú lére eresztett igehirdetés, ahol csak a lelkész jut szóhoz. A bibliaóra a gyülekezet központi tanító alkalmá. Ma nyilvánvalóvá válik világi vonalon, hogy a felnőttképzés elkerülhetetlenül fontos része a társadalom életének. Volt hely, ahol minden tradíció nélkül vezettem be a bibliaórát, volt olyan hely, ahol nagy hagyományra építhettem, s volt olyan is, ahol egy halódó mikroközösségből építettünk lassú, de kitaró folyamatban tanuló közösséget. Mindegyik verzió eredményes volt: megfelelő igényességgel végezve még az időhiánnyal küszködő mai ember számára is vonzó és fontos alkalommá válhatott a rendszeres heti „együtt tanulás”. Tudjuk, – szellemiekben is, lelkiekben is és fizikailag is érvényes – hogy aki nem épül, az leépül. Ebben az értelemben kell gyülekezetépítést végeznünk a bibliaóra tanításával. Nem azért, mert igény van rá (sokszor a gyülekezeti tagok próbálják lebeszélni a szolgálattevőt: „ne fáradjon, lelkész úr”), hanem azért, mert igényt ébresztünk rá.

Mindkét tanítási terület alkalmas arra, hogy egyéves időtartamban átfogó tanítást adjunk a keresztyénség ismereteiből, az egyház tanításából, múltjáról, jelenéről, jövőjéről. Itt e módszer titka és lényege: e módszer szerint nem az istentiszteletet tanítjuk, hanem az istentisztelet megismerésének segítségével foglaljuk össze az egyházi ismeretek tárházát.

³ Keszthely, Csengőd, Szekszárd, Budavár

- Az istentisztelet orsójára felfűzve így kerül elő
- a *bibliaismeret*, amely a teremtéstörténettől a *Jelenések könyvének* mennyei valóságáig egy hatalmas ívet húz, erről bőven lehet szólni, tanítani az istentisztelet egésze kapcsán és az olvasmányok, vótumok (és sok más istentiszteleti tétel) kapcsán;
  - az *egyház történet*, amelyben szólhatunk a korai keresztyénekről (kétfókuszú istentisztelet), nyilvános ünneplésről s rajta keresztül a „nagykonstantinuszi” korról, a hitvallás kapcsán az egyetemes zsinatokról és a krisztológiai vitákról, a Kyrrie vagy az Agnus Dei kapcsán a keleti és a nyugati keresztyénség különbségéről és szétválásáról, az úrvacsora vagy a papi szolgálat nyomán a középkori folyamatokról, az igehirdetés vagy az éneklés kapcsán a reformációról. A liturgia megromlása kapcsán a felvilágosodásról, a liturgikus mozgalmak kapcsán a 20. századi egyháztörténetről, az újreformatori mozgalmakról, a szekularizáció egyházi kihívásairól;
  - a *dogmatika*, amely az istentisztelet Szentháromság-formuláiban érhető tetten, a krisztológia, amely az igehirdetésben és az úrvacsorában értelmezhető, a tízparancsolat, a Miatyánk, amely a kátéénekekben oly frappánsan nyertek megfogalmazást;
  - az *ekkléziológia*, amely az istentisztelet folyamataiban és formáiban mutatkozik meg;
  - az *etika*, amely különösen is a gyónás és feloldozás tárgyalásával bontható ki, a tízparancsolat tanítása és elemzése nyomán kristályosodik ki, de fontos vonatkozásai vannak a keresztyén etika tárgykörében az istentisztelet folyamán elhangzó és a záró áldásnak is;
  - a *homiletika*, hiszen az igehirdetés lényegének megértése, megragadása, a prédikáció befogadása és az arra való visszajelzés kulcsfontosságú része a keresztyén életnek;
  - az *egyházismeret*, amely az istentiszteleti szolgálattevők kérdéseitől a templomépítés és -használat kérdéseig, az avatások, szentelések, megáldások közegyházi vonatkozásaitól a világkeresztyénség istentiszteleti életének ügyeiig mindent átfoghat.

A munkaterv feladata, hogy olyan vezérfonalat adjon a gyülekezetben zajló tanulási folyamathoz, amely az előttünk álló munkaévben egy ilyen „2 in 1” összefoglalást hoz. Az egyház tanítása és az isten-

tisztelet megismerése: kettő az egyben. (Kicsiknek, nagyoknak egyaránt téma lehet – azaz az alábbi anyagok kis igazítással alkalmazhatók minden korosztály nyelvéhez, formáihoz!)

A munkaterv ezen része nem helyettesíti az egyes alkalmakra való készülést, de – reményiségünk szerint – segít a jó medret kialakítani és a jó tartalomnak a mederben áradni.

Kétféle modellt tárok munkatársaim elé:

- az egyik a szélesebb körű anyag – ahol egy táblázatban csak az egyes istentiszteleti elemeket jelzem, s mellé rendelem azokat a témákat, amelyeket a bibliaismeret, az egyháztörténet, a dogmatika, az egyházművészet területéről hozzá lehet csatolni a kidolgozásnál. Ezt az anyagot az énekverses rend menete szerint írom le az alábbi táblázatba azzal a biztatással, hogy ott, ahol a liturgikus rendet használják, egyszerűen át lehet alakítani a gazdagabb forma szerint valóra.
- a másik egy igen szűkre fogott⁴ „laikus liturgika”, azaz nem szakembereknek szóló istentisztelettan, amely tételről tételre elmagyarázza az istentisztelet részeinek értelmét úgy, hogy közben felvázolja a történeti hátteret éppen úgy, mint a gyakorlati lehetőségek sorát.

I. Az istentisztelet részei és az ahhoz kapcsolódó témák

Az istentisztelet menete	A tanítás témája és a tételekhez kapcsolódó témalehetőségek
ELŐKÉSZÜLET	Istentisztelet, egyház, templom
Harangozás	A világ, a látható és láthatatlan egyház A templom berendezései A 12 éves Jézus a templomban
Köszöntés	Az egyház lényege a közösség Az apostoli levelek köszöntései

⁴ Az eredeti, szintén már tömörített anyag mintegy ötszöröse az itt erősen átdolgozva közölt anyagnak.

Az istentisztelet menete	A tanítás témája és a tételekhez kapcsolódó témalehetőségek
Isten nevének segítségül hívása	Isten nevének segítségül hívása Isten neve a Bibliában A Szentháromságról szóló tanítás, a Szent-háromság imádata
Előjáték, gyülekezeti ének	A szent zene és a reformáció ajándéka: a gyülekezeti ének Bibliai énekesek A keresztyénség nagy zeneszerzői, evangélikus komponisták és énekszerzők
Gyónás	Mi a bűn, mi a kegyelem? A bűneset története (1Móz 3) A bűnbánati zsoltárok. Az 51. zsoltár elemzése A samáriai asszony története. A házasságtörő nő története Megszentelődés

BEVEZETÉS	
Bevezető zsoltár	A zsoltárok könyve Az imádság (euchologia) Jézus és az imádság (Hegyi beszéd, imádság a kereszten) A zsoltárok az egyház életében (Korai imádságok)
Gyülekezeti ének-vers/liturgikus ének (Gloria Patri)	Övé a dicsőség Az ószövetség imádságából (Introitus zsoltár) keresztyén imádság lesz, a Szentháromság dicsérete Az énekverses istentisztelet kialakulása, funkciója
Krisztus imádása (Kyrie)	Hódolat a hatalmas előtt A Kyrie eredeti (vallástörténeti, ill. szekuláris) háttere

Az istentisztelet menete	A tanítás témája és a tételekhez kapcsolódó témalehetőségek
Gyülekezeti énekvers/liturgikus ének (Kyrie ének)	A gyülekezet válasza Az ismétlés (duplázás) előnye és hátránya
Dicsőítés (Gloria in excelsis)	Az angyalok éneke – Lk 2,13–14 Isten dicsősége és annak megjelenése a világban Az epifánia és a krisztofánia A keleti keresztyénség Isten dicsőségét visszatükröző világa és a mai kisközösségek dicsőítő gyakorlata
Gyülekezeti énekvers/liturgikus ének (Gloria és Laudamus te)	A gyülekezet bekapcsolódása a mennyei kórusba A Laudamus te szövegének közös végigmegvitatása Isten jóságáról, tetteiről, szentségéről, Krisztus művéről
A nap imádsága	A lényegre törő, tömör imádság – az egykérés Mt 6,7 Az egyház imádsága Isten megszólítása – nagy tetteinek alapján Az imádság következményei – „konklúzió” A nagy hitvallás: él és uralkodik mindörökkön-örökké!

IGEI RÉSZ	Az ige egyháza vagyunk
Igeolvasások	Élő és ható ige, amely nem tér vissza üresen (Ézs 55,11; Zsid 4,12) A folyamatos és a perikóparend szerinti bibliaolvasás A teljes Szentírásra figyelünk: Ószövetség – epistola – evangélium Az egyházi év igerendje
Válaszok az ígére	Isten és ember párbeszéde A három válaszlehetőség bibliai háttere

Az istentisztelet menete	A tanítás témája és a tételekhez kapcsolódó témalehetőségek
Igehirdetési alapige, igehirdetés	Alapige – betű és a Szentlélek munkája Írásmagyarázat és szentbeszéd helyett igehirdetés Törvénytanítás és evangéliumhirdetés Az igehirdető szerepe: nem önmagunkat hirdetjük, de önmagunknak is prédikálunk
Igehirdetési imádság és ének	Első válasz az ígére
Keresztelés	A szentség, amely az igehirdetéshez és a hitvalláshoz kapcsolódik
Hitvallás	Tudatos válasz az igehirdetésre Bekapcsolódás a hívők (hitvallók) közösségébe (egyház) Önmagunknak, egymásnak, Istennek mondjuk
Hirdetés	Az élet eseményei – imádságunk tárgyai
Énekkari szolgálat	Nem koncert, nem kulturális betét, hanem igehirdetés, szolgálat
Általános könyörgő imádság	Tartsatok könyörgéseket! (2Tim 2,1) Az egyház egésze Isten elé áll Egyház másokért – a felelős imádság Gondolkodj globálisan, cselekedj lokálisan...

ÚRVACSORAI RÉSZ	
Úrvacsorai ének	Felkészülünk a nagy találkozásra
Az úrvacsora bevezetése (Sursum corda)	Új dimenzió – ehhez emeljük fel szívünket A megmagyarázhatatlan valósággá válik
Nagy hálaadó imádság (Prefáció)	Mindenhol és mindenkor hálát adni Hálaadás és üdvösségtörténet (a prefáció betétmondatai) A gondviselés ajándéka: testünk és lelkünk táplálékai

Az istentisztelet menete	A tanítás témája és a tételekhez kapcsolódó témalehetőségek
Szent, szent, szent (Sanctus)	<p>Ézs 6,3 feldolgozása</p> <p>A Szent, a szent és a szentség hiánya a világban</p> <p>A szent Isten közelében – Vedd le a sarudat! (2Móz 3,5)</p>
A Szentlélek hívása (Epiklézis)	<p>Az Ige testté lett – a Szentlélek által: az inkarnáció Jézus születésében és az úrvacsorában</p> <p>A Szentlélek hívása a kenyérre és borra, valamint a közösségre</p>
Szerzési igék	<p>Bibliai szakaszok az evangéliumban és a páli levelekben</p> <p>Teremtő ige, megtestesülés</p> <p>Krisztus valóságos jelenléte</p> <p>Az evangélikus úrvacsorai tanítás és a többi felekezet</p> <p>Megváltásunk szent titka</p>
Anamnézis	<p>Az emlékezés a Bibliában (megjelenítés, jelenvalóvá tétel)</p> <p>Isten emlékeztetése – Reminiscere (Zsolt 25,6)</p>
Miatyánk	<p>A mintaimádság</p> <p>A Miatyánk úrvacsorai vonatkozása</p> <p>A Miatyánk világméretű közössége</p>
Az Úr békessége	<p>Isten békességet szerzett (Zsid 13,20)</p> <p>Krisztus a mi békességünk (Ef 2,14–17; Jn 20,26)</p> <p>Boldogok a békességet szerzők (Mt 5,9)</p>
Isten Báránya	<p>A bárány előfordulása az Ószövetségben</p> <p>Az áldozati bárány</p> <p>Keresztelő János bejelentése (Jn 1,36)</p> <p>A győztes Bárány és a Bárány menyegzője (Jel 5,12; 19,9)</p>

Az istentisztelet menete	A tanítás témája és a tételekhez kapcsolódó témalehetőségek
Krisztus testének és vérének vétele (Communio)	Krisztus asztalánál Az élet kenyere és itala (Jn 6,54–56)
Imádság (Postcommunio)	Hálaadás az élet kenyéréért, könyörgés a folytatásért

KÜLDÉS, ÁLDÁS (BEFEJEZŐ RÉSZ)	
Elbocsátás	Az elbocsátás szövegének szavankénti értelmezése Útnak indítás
Áldás	Az áldás a Biblia kulcsfogalma Az áldás Isten teremtő igéje Összegzés és kezdet (az istentisztelet összefoglalása és a hétköznapi istentiszteletnek kezdete) (Róm 12,1)
Záróének	Állandóság és változatosság az útnak indulásban
Utójáték, kivonulás	Az Isten ügyéhez méltó formában fontos szerepe van a méltó lezárásnak A búcsúzás gyülekezetépítő és pasztorációs szerepe

A gyülekezeti alkalmakra készüléshoz hat olvasnivalót ajánlok lelkésztestvéreim, szolgatársaim figyelmébe:

1. A Pröhle-agenda apró betűs részeit. Mindenekelőtt az általános bevezetőt, de az egyes fejezetekhez írt előszóanyagot is.

2. Az *Evangélikus istentisztelet – Liturgikus könyv* két fejezetét: a „Bevezetést”, illetve a 4. fejezetet („Istentiszteleti rend felépítése magyarázatokkal”)

3. Jánossy Lajos ismételten megjelent disszertációját: *Az evangélikus liturgia megújódása történeti és elvi alapon*. Budapest, 1932. Az új kiadás: 2011.

4. Jánossy Lajos: *Az egyházi év útmutatása* c. könyvet, amelyet 2009-ben adtunk ki újra.

5. Tankönyvemet: Hafenschner Károly: *Liturgika – a keresztyény is-tentisztelet protestáns megközelítésben, ökumenikus szellemben*. Luther Kiadó, Budapest, 2010.

6. Várnagy Antal *Liturgika* című átfogó művét. Lámpás Kiadó, Abaliget, 1995.

II. Az istentisztelet rendje, alkotóelemei, formája

Az istentisztelet egyes elemeit vesszük nagyító alá, és megkíséreljük a legfontosabb információt ezzel kapcsolatban összefoglalni.

Bevezetés

A keresztyén ünneplés minden mozzanatát tudatosan megélni lehetetlen, az állandó értelmezgetés és magyarázás pedig egysíkúvá, az értelem vizsgálati tárgyává tenné az istentiszteletet. Ezért tartozik össze a gyakorlat (az állandó, folyamatos, „automatikus” módon természetes istentisztelet-gyakorlat) és az időnkénti tisztázás (végiggondolás, meditálás, újrafogalmazás, véleményformálás és vállalás).

Mivel Isten szolgál nekünk, mi is szolgálhatjuk őt. Mivel Isten tisztel minket (saját képére formált és gyermekeiként szeret), végezhetjük az istentiszteletet. Az istentisztelet az ember reakcióját kiváltó isteni aktivitás. Mivel Isten nem a rendetlenség Istene, aktivitásában is felfedezhető a teremtettségből jól ismert rend. Ez nem von le semmit abból, hogy Isten ott, akkor és úgy cselekszik, ahogyan jónak látja, és nem jelenti azt, hogy a megmutatkozó rend fölött az ember vagy az egyház „rend-elkezhetsen”. Isten cselekvő szeretetének rendje „rend-elkezésünkre” áll, de nem rendelkezik felette. Ezen a keskeny úton kell járnia a keresztyénségnek az élet útját. Ez adja lehetőségeit és ez adja korlátait.

Az istentisztelet hosszú formálódási folyamaton át kialakult rendje önmagában tekintve emberi rend. Mint ilyen másodlagos, hiszen forma a tartalomhoz. Ugyanakkor nem feledhető, hogy a forma kialakulásának folyamatában a keresztyénség a történelem és az egyház Urára figyelve, az imádságos élet (értsd Istennel való kontaktus) kohójában tisztogatta a rendet, elhagyva az értéktelent, megtartva a maradandó értéket.

Az istentiszteleti rendben változatlanul visszatérő, állandó tételei mellett mindig találunk változó részeket. A keresztyén liturgia kikristályosodási folyamataiban ezeknek is kialakult a rendjük, a pontos szabályuk. Fajsúly szempontjából nem tehető különbség az állandó és az állandóan változó tételek között. Az ordinárium éppen úgy, mint a proprium arra hivatott, hogy helyet adjon az igében és szentségben Jézus Krisztus valóságos jelenlétének.

Mivel a keresztyénség az istentiszteletben az élő Jézus Krisztussal találkozódik, az eseménysor nem lezárható, minden pontján rögzíthető, az emlékezést megjelenítő program. Élő, ezért állandó mozgásban, dialógusokban, kölcsönhatásokban megjelenő folyamatról van szó. Eseményről, amelynek állandó elemei csak pillérek, amelyek rugalmasan tartják az épületet. Az istentisztelet Krisztus-esemény.

A keresztyén istentisztelet – ahogy a nyugati tradícióban kialakult – olyan különböző „tételeknek” az egymás mellé rendelése és egymásba fonódása, amely állandó formát biztosít, és ezen belül az egyházi évnnek megfelelően gazdag változatosságot mutat. Állandó részeket (ordinárium) – mint pilléreket – használ, és köztük változó szakaszokban (proprium) hirdeti meg Isten szeretetének gazdagságát. Ezek a tételek háromféle alkotóelemből tevődnek össze: olvasmányok, imádságok, énekek. A propriumban mindhárom istentiszteleti csoport aktívan közreműködik: a liturgus és segítői, a kórus és a gyülekezet.

A változó részek megszületése az ünnepek kialakulásával kapcsolatos. Ahogy rendeződtek és állandósultak az ünnepek, úgy jött létre az istentiszteletben a változó részek rendje. Az ünnep meghatározta nem csak a rend tartalmát, de bizonyos fokig a formáját is.

A keresztyén ünnepek naptára évszázadok alatt formálódott és hozta létre a liturgikus naptárat. Az egyes ünnepek egymáshoz kapcsolódtak vagy elkülönültek, és ezáltal létrejött az ünnepekörök sora – sajátos liturgikus tartalommal és összefüggésekkel. A liturgikus naptár végleges kialakulásával létrejött az istentisztelet változó részeinek állandó rendje, s ez mai napig meghatározza a világ keresztyénségének istentiszteleti életét – felekezetre való tekintet nélkül.

Az olvasmányok a legmarkánsabb elemei a propriumnak. Ezek döntően meghatározzák az adott nap témáját. A korai egyházban több olvasmány volt, ma kettő, maximum háromra csökkent a szá-

muk. Ezek közül természetesen mindig kiemelkedik az evangélium. A másik kettő – az ószövetségi olvasmány és az epistola – az evangéliumhoz igazodik. Ide kapcsolhatjuk – bár ma már nem ide szokták sorolni – a legeredetibb proprium darabot: a prédikációt.

A második csoport az imádságoké. Ez a propriumcsoportok között a legkisebb. Első helyen ide tartozik a kollektá imádság, azaz a nap imádsága, ami az epistola előtt, a bevezető rész lezárásaként található. Továbbá a nagy hálaadó imádság a sanctus és a szerzetetési igék előtt. Ez nem minden vasárnapra, hanem az egyes liturgikus időszakokra hoz saját betétet. Végül a postcommunio imádság (az úrvacsora utáni imádság).

Az olvasmányokhoz és az imádságokhoz tartozik a harmadik propriumcsoport: az énekek. Itt egy egész sor énekről beszélhetünk, ezeknek az istentiszteleten állandó helyük van: Introitus, Graduale, Halleluja (Tractus), Offertorium és Communio.

Isten nevének segítségül hívása

A keresztyén istentisztelet lényegi alkotóeleme az Isten nevének segítségül hívása: az *Invocatio*. Az istentisztelet kezdőmondata: „Az Atya, Fiú, Szentlélek nevében.” Evangélikus istentisztelet *mindig* ezzel a bejelentéssel kezdődik. Az „Ámen”-t válaszként minden esetben a gyülekezet mondja, illetve énekli.

Miért fontos ez? Mert itt nem valamiféle vágyról, még csak nem is kegyes óhajról van szó. Ahogyan a bíró ítélethirdetés alkalmával röviden, tömören bejelenti, hogy a „Köztársaság nevében” – kifejezve ezzel azt a hatalmat, amely az ítéletben megnyilvánul, ugyanúgy az Isten szolgálja az istentisztelet elején bejelenti: ami itt történik, minden mozdulat, minden szó, minden esemény Isten nevében történik. Ebben a névben erő, hatalom, sőt üdvösség rejlik. Nem a lelkész tartja az istentiszteletet. Nem is egyszerűen a gyülekezet, az egyház istentiszteletéről van szó. Isten szól, hív, cselekszik.

Elterjedt tévtanítás (!), hogy az Isten nevének segítségül hívását – bizonyára barátságos hangvételt próbálva – kiegészítik, bővítgetik. Nem szükséges, nem szabad! (Az a megfogalmazás például, hogy „legyen ez a mi istentiszteletünk, az Atyának, Fiúnak...” alapján véve hibás, mert legyengíti az isteni bejelentést, és emberi óhajtássá degradálja. Az ilyen hiba az istentisztelet egészét más megvilágításba helyezi.)

Ez a bejelentés szól a gyülekezetnek: így fogadják az eseményeket. Ez a mondat hangzik a szolgálattévőknek: nem a maguk nevében beszélnek és cselekszenek. Isten szól általuk. Ez méltóság, de kötelezettség is egyszerre.

Felszólítás a bűnvallásra

A gyülekezetet a lelkész emlékezteti arra, hogy Isten elé állni azt is jelenti, elhárítunk mindent, ami akadálya lehet annak, hogy a szent Istennel találkozzunk! Az ember feledékeny, amikor a saját hibáiról, vétkeiről, bűneiről van szó. Szükséges hát a testvéri figyelmeztetés és emlékeztetés. Jézus maga is erre biztatja Jeruzsálem leányait (Lk 23,28). Az apostolok újra meg újra emlékeztetik leveleik olvasóit bűneikre, hogy azután meg tudják ragadni Isten kegyelmét. Bibliai olvasmányokkal, egyszerű, de lényegre törő mondatokkal a liturgus feladata, hogy a közösséget s benne az egyes embert felszólítsa a bűnbánatra. A különböző tradíciók más-más eszközt használnak arra, hogy eljussunk addig az imádságig, amely az istentisztelet első nagy imádsága, a bűnvalló imádságig.

Az istentiszteleti imádságokról általában

Az értünk közszolgálatot végző Isten liturgiájára válaszol a gyülekezet az imádságban. Az istentisztelet folyamán többféle helye és többféle funkciója van a gyülekezet imádságának. Ha az egész istentiszteletről állítjuk, hogy az dialógus Isten és népe között, akkor az istentisztelet imádságai koncentrált, direkt módon, hangsúlyosabban képviselik a párbeszéd emberi vonalát. Az egyház hálaadással, dicsőítéssel, kéréssel válaszol Isten megszólító szavára.

Ma az individualizmus korában talán nehezen érthető, hogy döntő módon a közösség imádságáról van szó. Ez nem személyteleníti az imádságot, hanem mederbe, helyes útra tereli. Az egyháztól, a gyülekezettől, a közösségtől elszakadó imádság éppen olyan veszélyt rejt magában, mint az elszemélytelenedő, megüresedő közösségi környőség. Az egyéni imádság is az Isten népének közösségébe tagol, a közösség imádsága is hordozza az egyén Istenhez fordulását. A keresztyén közösség imádsága azzal segít megóvni a szubjektívizmustól, az esetleges tévtanításokra alapozott kérésektől és hálaadásoktól, a nyelvi, tartalmi igénytelenségtől, hogy formailag, teológiailag, tartalmilag

csiszolt imádságot ad a gyülekezet vagy az egyén szájába. Az imádság nem attól válik frissé, hogy azt úgy még soha senki nem mondta, hanem attól, hogy az imádkozó(k) Jézus nevében, a Lélek által fordul(nak) az Atyához. A liturgia lényegétől távol áll a rögtönzött imádság.⁵ Ezért a keresztyén ember hittanulásához, az istentiszteleti szolgálattevők felkészüléséhez és gyakorlásához hozzátartozik a keresztyénség közös (régii és mai) imádságkincsének *elsajátítása* (a kifejezést szó szerint teljes tartalmában értsük!).⁶

A tanítványait imádkozni tanító Jézus a Miatyánkot azzal vezeti be, hogy „*ti pedig így imádkozzatok*”.⁷ A Miatyánk jelent ebben az értelemben „utánozható” példát – ezért hangzik az Úr imádságaként minden keresztyén összejövetelen. Ugyanakkor Jézus modellt is ad ezzel az imádsággal: *így imádkozzatok*. Ilyen összeszedetten, tömören, röviden mindent átfogóan, ilyen igényesen, ilyen alapállásból. Az imádságát leíró és másoknak továbbadó egyén vagy közösség ezen a jézusi mintán indulhat el.

A Krisztus-követők nagy családjának kincsestárában gazdag múltbeli és jelenkori anyag áll rendelkezésre. Így imádkozzuk együtt a zoltárokat több ezer év óta, így mondjuk a korai keresztyének imádságait, az egyháztörténet neves és névtelen alakjainak könyörgéseit s a ma élő testvérek által megfogalmazott imákat.

A liturgia imádságai egyfajta gerincet képeznek az istentisztelet felépítésében és dramaturgiájában. Van állandó imádság (pl.: Miatyánk), van állandó kerettel, de változó részekkel hangzó imádság (pl.: Praefatio), van mindig változó könyörgés (pl.: Kollektá), és használunk csendes imádságot.

A hagyományos keresztyén istentisztelet a következő rendszeresen használt imádságokat foglalja magába: Előkészítő és igei részben: Confiteor, Kollektá, igehirdetés utáni imádság, egyetemes könyörgés, csen-

⁵ A zenei tevékenységhez hasonlóan igaz, hogy „rögtönözni” csak nagy felkészültséggel, hosszú előkészület után szabad. Az improvizáció nehezebb műfaj, mint a kottához kötött játék.

⁶ Werner Jetter írja: „A szabadsággal a rizikó is növekszik. Szabad formákkal a manipuláció vagy az agitáció veszélyes közelségébe is kerülhetünk. A nyilvános imádságban létezik demagógia is.” In: Jetter, Werner: *Symbol und Ritual, Anthropologische Elemente im Gottesdienst*. Göttingen, 1978. 174. o.

⁷ Vö. Mt 6,9

des imádság; az úrvacsorai részben: Praefatio, nagy hálaadó imádság, Miatyánk, Anamnézis, Communio imádság, Postcommunio imádság.

Egy gondolat erejéig meg kell állni az imádság testtartásának témájánál. A világvallások mindegyikében, de még a legapróbb emberi rítusokban is fontos a testtartás, a testbeszéd. Az imádsághoz kapcsolódó testtartás egyrészt sokat elárul az imádság lényegéből, másrészt segíti az imádkozót a koncentrálásra, Isten előtti megnyílásra, a dialógus kialakítására.

A leggyakoribb testtartások az imádság alkalmával: térdelés, állás, lehajtott fő, felemelt fej, kéz összekulcsolás, ég felé emelt kezek. Mind-egyiknek gazdag jelentéstartalma van.

A felállás a tiszteletadás jele, a lehajtott fő az alázaté. A felemelt fej a távlatokba, a mennyei magasságokba tekintést jelképezi. A kéz összekulcsolása a fizikai-lelki koncentrációról tanúskodik, leköti az embert, hogy ne foglalkozzon mással. Az ég felé emelt kezek arról adnak egyértelmű jelzést, hogy üres kézzel, üres szívvel állunk Isten elé, és várjuk ajándékait; ő tölti be üres kezünk hiányát.

Bűnvallás

Eredetileg az istentisztelet bevezető részéhez, később, protestáns gyakorlatban az úrvacsora előkészítéséhez tartozó imádság, amelyben megfelelő bevezetés után (bűnbánati lekió, bűnbánatra hívás, gyónási kérdések stb.) a gyülekezet Isten elé áll, és megvallja bűnös voltát. Formáját tekintve létezik egy személy (liturgus) által elmondott, közösen mondott vagy párbeszédés imádság.

Ez az imádság a Miatyánk ötödik kérésének kibontása: „és *bocsásd meg vétkeinket, miképpen mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek*”.

Luther magyarázata a *Kis kátében*:

Azért kérjük ebben az imádságban, hogy a mennyei Atya ne nézze bűneinket, és miattuk ne tagadja meg kéréseinket, mert mindabból, amit kérünk, semmire sem vagyunk méltók vagy érdemesek; mégis kérjük, hogy mindezt kegyelemből adja meg nekünk, mert naponta sokat vétkezünk, és bizony csak büntetést érdemlünk; ugyanígy mi is szívesen megbocsátunk, és jót teszünk azokkal, akik vétkeznek ellenünk.

A Pröhle-ágendában a bevezető zsoltárt követően hangzik a bűnbánati imádság. E rend szerint ezek az imádságok vagy *de tempore*

jellegűek, vagy pedig a nap tematikájához kapcsolódnak. Nincs minden vasárnapnak külön imádsága, az agenda bizonyos időszakokra ad ismétlődő imádságokat. Ez egyszerre jelent állandóságot is, hiszen több vasárnap egymás után ugyanaz a bűnvallás hangzik (illetve évről évre megismétlődik), ugyanakkor változatosságot, hiszen a példák sorát adja arra, hogyan fogalmazhatja meg a keresztyén ember az Isten előtt védhetetlen helyzetét. Az istentisztelet bevezetőjében e rend szerint tehát a Kyriével összekapcsolt imádságot találunk, amelyet még nem a feloldozás, hanem a kegyelmi ige (*verbum gratiae*) követ.

A Pröhle-agenda az úrvacsorai rész előtt hozza a gyónás és feloldozás rendjét. Ebben lehetőség van kérdés-felelet formában általános bűnvallásra. Általános bűnvallásról beszélünk, mert az öt kérdés az ember bűnös voltáról általában beszél: vallod-e magadat bűnösnek; bánod-e bűneidet; megbocsátottál-e mindazoknak, akik ellened vétettek; igyekezel-e ezután Isten akarata szerint élni? Az utolsó kérdés már az Isten bűnbocsátó kegyelmébe vetett hitről kérdez. A tiszta tanítás összefoglalása is ez egyben: hiszed-e, hogy Isten a Krisztusért megbocsát a megtérő bűnösnek? Az öt kérdés természetesen – mint minden állandó és újra meg újra felcsendülő liturgikus szöveg – magában hordozza az elgépiesedés és kiüresedés veszélyét, ugyanakkor a letisztult és dogmatikai szempontból kristálytiszta fogalmazás mindig segít a mélyre nézni és a lélek bűnvallását szavakba önteni.

Nem csupán magyar sajátosság az általános bűnvallás kérdés-felelet formájában. Az európai evangélikusságban ismert ez a módszer az ún. gyónó-istentiszteletek alkalmánál. (Hol több, hol kevesebb kérdéssel.) Ugyanakkor meg kell jegyeznünk, hogy németországi testvéregyházainkban ismeretlen szokás a gyónás és úrvacsora olyan összekötése, amilyen a Pröhle-ágendában található. Az pedig végképp ismeretlen az európai gyakorlatban, hogy a gyónás liturgiája hosszabb és nagyobb szabású legyen az úrvacsora liturgiájánál.

Az *Evangélikus istentisztelet – Liturgikus könyv* talán legősibb forma szerint az „Előkészítő rész”-be, az istentisztelet kezdetére teszi a bűnvallást. Ennek alapvető oka, hogy nem csak a szentség vételére, de az igehallgatásra is, tehát az Istennel való találkozás szóbeli (diálógusban történő) eseményére is bűnvallással kell felkészülnünk. Ahogy Mózeszt felszólítja az égő csipkebokorból felcsendülő hang: „Vedd le a sarudat, mert szent ez a hely”, úgy kell a keresztyén ember-

nek bűnbánattal meghatározni a saját pozícióját akkor, amikor megáll a Szent előtt. Döntő érv szól tehát e megoldás mellett. Ugyanakkor tisztában vagyunk azzal, hogy a hangzó ige is ébreszthet bűnbánatot az ember szívében. Ezért fontos az, hogy ha az istentisztelet bevezető szertartása a bűnbánat liturgiája, akkor közvetlen az úrvacsorai liturgia kezdetén erre emlékeztessük a gyülekezetet. Úrvacsorai énekeink bűnbánati karaktere ebben különösen is sejtethető.

A liturgus vagy közösség által elmondott bűnvalló imádságra, illetve a párbeszédes formára példa a *Liturgikus könyv* ajánlott anyaga. (Ugyanakkor tartalmazza a hagyományos öt gyónási kérdés opcióját is.) Az első a leginkább közismert és az egész nyugati keresztyénségen használatban lévő confiteor imádság, a másik még régebbi gyökerekre megy az imaórák sorából a késő esti imádság (kompletórium) bűnvalló formulája.

Folyamatos imádság:

Vallom előtted, szent és igaz Isten, hogy vétkeztem ellened és embertársaim ellen gondolattal, szóval és cselekedettel. Sok jót elmulasztottam, sok rosszat elkövettem. Nem vagyok méltó kegyelmedre, méltó vagyok ítéletedre. Hozzád fordulok mégis: nincs más reménységem. Szent Fiadért, az Úr Jézus Krisztusért kérek: légy hozzám irgalmas, és bocsásd meg bűnömet! Ámen.

Párbeszédes forma:

Lelkész: Megvallom előtted, Istenem, és előttetek, testvéreim, hogy vétkeztem gondolattal, szóval és cselekedettel. Sok jót elmulasztottam, sok rosszat elkövettem. Bánom bűnömet. Küzdök ellene. Kérlek benneteket, imádkozzatok értem Urunkhoz, Istenünkhöz.

Gyülekezet: A mindenható és kegyelmes Isten könyörüljön rajtad, bocsássa meg bűnödöt, és vezessen az örök életre.

Lelkész: Ámen.

Gyülekezet: Megvallom előtted, Istenem, és előttetek, testvéreim, hogy vétkeztem gondolattal, szóval és cselekedettel. Sok jót elmulasztottam, sok rosszat elkövettem. Bánom bűnömet. Küzdök ellene. Kérlek benneteket, imádkozzatok értem Urunkhoz, Istenünkhöz.

Lelkész: A mindenható és kegyelmes Isten könyörüljön rajtatok, bocsássa meg bűnötöket, és vezessen benneteket az örök életre.

Gyülekezet: Ámen.

Feloldozás

Az egyház Ura az apostolokra hagyta a kulcsok hatalmát, amelyben ott van az oldás (feloldozás) mandátuma is, azaz Isten kegyelmének személyre szóló meghirdetése. „Akiknek bűneit megbocsátjátok, megbocsáttatnak azoknak, akikéit megtartjátok, megtartatnak.”

A Pröhle-agenda kyriével összevont bűnbánati imádsága végén hangzik a „Verbum gratiae”, azaz a kegyelemhirdetés. „Testvéreim! – hangzik a szöveg – Isten megkönyörült rajtunk”. Ehhez következik az egyházi év tematikájához igazított mondat, amely vagy konkrét bibliai idézet vagy a szentírási szöveg e keretek közé való alkalmazása. Ez a rend azután az istentisztelet második részében, az úrvacsorára való felkészülésként tartalmazza a gyónás liturgiáját, amelyhez tartozik a feloldozás.

Jézus Krisztus feltámadása után ezt mondta tanítványainak: Békesség néktek! Ahogyan engem küldött az Atya, én is úgy küldelek titeket: akiknek bűneit megbocsátjátok, megbocsáttatnak azoknak, akikéit megtartjátok, megtartatnak. Ezért az Úr rendelése szerint hirdetem bűneitek bocsánatát, hogy oldozva legyetek a földön és a mennyben, az Atya, + a Fiú és a Szentlélek nevében! Bízatok és örüljetek, bűnbánó és Krisztusban reménykedő testvéreim: Isten megbocsátotta bűnötöket. Az ő Szentlelke legyen veletek, hogy teremjétek a megtérés gyümölcsseit az Úr Jézus Krisztus által!

A *Liturgikus könyvben* az istentiszteletet előkészítő bűnvallás végén együtt hangzik a kegyelemhirdetés és a feloldozás. A szöveg állandó formulája mindig tartalmaz változó betétként kegyelmi ígét, amely az egyházi esztendő adott szakaszához illik.

Bízatok, testvéreim! Isten megkönyörült rajtunk Jézus Krisztus által, akit Isten halálra adott bűneinkért, és feltámasztott örök életünkért. (Róm 4,25) Én pedig feltámadott Urunk megbízásából feloldozlak benneteket bűneitekből az Atya, + a Fiú és a Szentlélek nevében. Járjatok új életben a Szentlélek erejével!

A fontos és hangsúlyos tehát a liturgus által egyes szám első személyben mondott és a megszólítottak személyre szóló bűnbocsánat. „Ego te absolvo” – én feloldozlak téged. Van joga erre a lelkésznek? – kérdezik sokan. Nem csak joga van, küldetése és kötelezettsége is! Ez

nem a könnyű kegyelem bejelentése, hanem az Isten legdrágább kegyelmének meghirdetése, amely egyben az új életre kötelezi a megszólítottat.

A bűnbánat és feloldozás előkészítő része után kezdődik az istentisztelet bevezető része.

Az Introitus

Egy találkozáshoz fontos az oda vezető út is, de fontosak a távozás lépései is. Ünnepek alkalmával nem csak esztétikai vonatkozásban, de tartalmi szempontból is fontos a bevonulás és az esemény végén a kivonulás. A keresztyén ünneplés fontos, több szempontból is alkotó jellegű eleme a kezdő és a záró „processzió”. Az egyház történetében igen sokféle és gazdag tradíciót ismerünk a be- és kivonulásokkal kapcsolatban.

Az Introitus eredetileg a szolgálattevő(k) templomba való bevonulása alatt énekelt zsoltár. Tradicionálisan a kórus éneke. Ma már többnyire csupán egy önálló, bevezető, gyülekezeti ének maradt meg belőle, illetve a liturgus által elmondott zsoltárrészlet. A liturgikus megújulás egyik irányzata azonban ismét fontos elemként kezeli, s az eredeti formájában ajánlja az adott vasárnap (ünnepnep) meghatározó zsoltárát.

Az istentiszteleten való zsoltáréneklésnek ősi gyökerei vannak. A szentélybe való bevonulás már az Ószövetségben ismert volt. Ünnepléses, kultikus formája azt jelezte, hogy rendkívüli eseményről van szó.

Zsolt 118,19–20: „Nyissátok ki előttem az igazság kapuit! Bemegyek, és hálát adok az Úrnak! Ez az Úr kapuja: igazak mehetnek be rajta.”

Zsolt 24,7–10: „Emeljétek föl fejeteiket, ti kapuk, emelkedjétek föl, ti ősi ajtók, hogy bemehessen a dicső király! Ki az a dicső király? Az erős és hatalmas ÚR, az ÚR, aki hatalmas a harcban. Emeljétek föl fejeteiket, ti kapuk, emeljétek föl, ti ősi ajtók, hogy bemehessen a dicső király! Ki az a dicső király? A Seregek URa, ő a dicső király! (Szela.)”

Zsolt 68,25–27: „Látták, ó Isten, hogyan vonultál be, hogyan vonultál be, Istenem, királyom, a szentélybe. Elöl mentek az énekesek, hátul a hárfások, középen a doboló nők. Áldjátok Istent a gyülekezetekben, az Urat, akik Izráeltől származtok!”

A „kapuk liturgiája” ismert volt már a korai bibliai időben. E rítus hátterében természetesen ősi emberi és gazdag vallástörténeti hagyomány áll. Hosszú út vezetett azonban addig, míg a keresztyén isten-

tisztelet szerves részévé vált. A bevonulás – megformált módon – először a 7. században válik gyakorlattá. A zsolttározás minden esetben addig tartott, amíg a szolgálattevők csapata az oltártérben el nem helyezkedett. A zsolttár éneklése antifónával (keretvers) kezdődött, ezt követte a szükséges mennyiségű zsolttárvers, majd a gloria Patri és végül ismét a keretvers. Az introitus kezdő szava jelezte a vasárnap, illetve az egész istentisztelet jellegét⁸. Az introitust a kántor és a kórus énekelte.

A keretvers többnyire szintén zsolttáranyag, de lehet újszövetségi vagy biblikus tartalommal, de önállóan megfogalmazott mondat. A zsolttártörzs lehet egy zsolttár teljes szövege, egy részlete vagy válogatás. A zsolttárversek válogatásában a liturgiátörténet nagy szabadságot jelez. (Ismert gyakorlat, hogy akár több zsolttárból válogatják össze a zsolttártörzs anyagát.)

Az introitus – bár a bevonuláshoz való ének – a misetradíció kialakulásának hosszú folyamata nyomán nem az istentisztelet valóságos kezdetén áll, hanem a bűnbánati (előkészítő) részt követően. Ez világosan jelzi az eredeti funkciókat és szereposztást. Az előkészítést a klérus a sekrestyében végezte, a gyülekezet pedig – többnyire a diakónus vagy más szolgálattevő vezetésével – a templomban. Az istentisztelet kétfókuszú (igeliturgia és szentségi liturgia) szertartása, amelyet már a pap (püspök) jelenlétében és szolgálatával végeztek, az introitusszal vette kezdetét.

Luther a *Deutsche Messe*-ben az introitus zsolttárt megtartotta (antifóna nélkül). Természetesen a zsolttár gyülekezeti éneklését preferálta. Kálvin – jóllehet a zsolttáréneklést mindennél fontosabbnak tartotta – az introitus eredeti funkcióját nem tartotta meg. A zsolttáréneklés énekverses gyülekezeti formája ma minden protestáns felekezetben elterjedt, de egyre többször találkozhatunk gregorián dallamra énekelt, illetve olvasott vagy párbeszédes formában mondott zsolttárral.

A zsolttár végén, a keretvers megismétlése előtt kerül sor a dicsőségmondásra, a Gloria Patri-ra: „Dicsőség az Atyának, Fiúnak és Szentléleknek, miképpen volt kezdetben, most és mindenkor és

⁸ Pl.: Böjt első vasárnapja: *Invocavit*= *segítségül hív* (és én meghallgatom), vagy húsvéti időben *Quasimodo geniti* = *mint ma született csecsemők* (az igének tiszta tejét kívánjátok) stb.

mindörökkön-örökké, ámen.” Tradicionálisan „kis glóriának” szokták nevezni, ez a kicsinyítő jelző azonban nem jelentheti a súlyát és fontosságát. (Emlékeztetünk arra, hogy nem csak hiba, de teológiai tévedés a szöveghez hozzátenni a „legyen” szót. Ebben az esetben mást jelent, s a szöveg ereje is gyengül!)

Isten dicsőségéről, dicsőítéséről később szó kerül a másik glória tétel kapcsán, ahol a Cantus Angelicust, azaz az angyalok betlehemi énekét ismétli az imádkozó, Istent dicsérő egyház. A bevezető zsoltár végén tehát a Gloria Patri csendül fel. Egyszerű formában a felolvasott zsoltár után a lelkész (vagy a zsoltárt felolvasó személy) maga mondja el a Szentháromságot dicsőítő mondatot. Az igen elterjedt énekverses rend szerint a zsoltártörzs végén a gyülekezet énekli a Gloria Patri szövegét vagy annak parafrázisát. Az *Evangelikus énekeskönyv* 1–10. rendje, valamint a *Gyülekezeti liturgikus könyv* 620–629. rendje tartalmaznak ilyen énekeket. Az énekelt liturgikus rend mind a Pröhle-ágendában, mind pedig a *Liturgikus könyvben* gregorián dallamot kínál. (Az énekeskönyvünk 15. és 16. rendje mai dallamokkal is lehetőséget ad a Gloria Patri liturgikus éneklésére.)

Elgondolkodtató az az ősi gyakorlat, amely a Szentháromság egy Istent magasztaló éneknél az Atya, Fiú, Szentlélek nevének emlegetése alatt meghajol. Ez olyan külső jel – hasonlóan a térdeléshez vagy a főhajtáshoz – amely mozdulattal is jelezheti az Isten előtti hódolatot.

Kyrie

A Pröhle-agenda – a liturgikus megújulás második lépéseként – úgy jeleníti meg az ősi ordinárium tételt, hogy összevonja a bűnbánati imádsággal (confiteor). A gyülekezet erre válaszol az *Evangelikus énekeskönyv* 1–10. rendjei második énekeinek egyikével. (Ezek az énekek csak kis számban kyrie-jellegűek, inkább bűnbánati karaktert hordoznak.) A *Liturgikus könyv* visszamegy az ősi formához, és vagy csak a legerjedtebb hármas formulát használja – Uram irgalmazz, Krisztus kegyelmezz, Uram irgalmazz! – vagy az ún. kibővített kyriét, amely ötvözi az állandó szöveget az egyházi évnek megfelelő megszólításokkal. A liturgikus rendeknél ez énekelhető, az énekverses rendeknél pedig az elmondott szöveg után a gyülekezet énekverssel ismétli meg a kyrie mondanivalóját. A *Gyülekezeti liturgikus könyv* énekverses rendjei (618-tól) kizárólag olyan énekeket közölnek erre

a funkcióra, amelyek az eredeti szöveget vagy annak tömör parafrázisát tartalmazzák.

Bevezetés, történeti háttér

A zeneirodalom csodálatos gyöngyszemei, mérhetetlen gazdagságú alkotásai hordozzák ezt a szót: *kyrie*. Irodalmi alkotások csúcspontján hangzik el egy-egy szereplő kiáltása: *kyrie*. Népdalban, népi mondókában ismételten előkerül. Van olyan része a keresztyénségnek, amely úgy ünnepli istentiszteletét, hogy számtalanszor elhangzik a felkiáltás: *kyrie!* Mit is jelent, mit is takar ez a görög eredetű, de a keresztyén kultúrák mindegyikének nyelvében meghonosodott kifejezés?

A *kyrie eleison* felkiáltás a keresztyénség előtti antik világból származik. A *kyriét* a felkelő napnak mondták a napimádók, a heretikusok és a keresztyének. Mind-mind más megközelítésből és tartalommal.

A *kyrie* segélykiáltásként vagy irgalomért való kiáltásként tehát nem keresztyén talajon született. Megtalálható az egész világon, a legkülönbözőbb vallási- és kultúrkörben: Egyiptomban éppen úgy, mint Kisázsiaiban, Konstantinápolyban, a görögöknél, a rómaiaknál – ahol a napkultusz és a császárkultusz helyet kapott.

Kyrie a Bibliában

Egyrészt tehát a pogány világból érkezett, és a keresztyénség előtti tradícióban közismert volt, másrészt a bibliai könyvekből, mindenekelőtt az Ószövetség görög fordításából (a Septuagintából), a zoltárok anyagából:

Zsolt 25,16: „*Fordulj felém, és könyörülj rajtam, mert magányos és nyomorult vagyok.*”

Zsolt 26,11: „*Hiszen én feddhetetlenül élek, válts meg, és könyörülj rajtam!*”

Zsolt 41,5: „*Ezt mondom: URam, légy kegyelmes hozzám! Gyógyíts meg engem, mert vétkeztem ellened!*”

Zsolt 41,11: „*De te, URam, légy kegyelmes, segíts fel engem, hadd fizessek meg nekik!*”

Zsolt 51,3: „*Könyörülj rajtam kegyelmeddel, Istenem, töröld el hütlenségemet nagy irgalmaddal!*”

Zsolt 123,3: „*Könyörülj, URam, könyörülj rajtunk, mert torkig vagyunk a gyalázattal!*”

Az Újszövetségben az evangéliumi történetekben – minden esetben Jézus megszólításával kapcsolatban – kerül elő a *kyrie eleison* kifejezés:

Mt 8,25: „Tanítványai odamentek hozzá, felébresztették, és ezt mondták: »Uram, ments meg minket, elveszünk!«”

Mt 9,27: „Amikor Jézus továbbment onnan, csatlakozott hozzá két vak, és ezt kiáltotta: »Könyörülj rajtunk, Dávid Fia!«”

Mt 15,22: „És ekkor egy kánaáni asszony, aki arról a környékről jött, így kiáltott: »Uram, Dávid Fia! Könyörülj rajtam! Leányomat kegyetlenül gyöttri a gonosz lélek!«”

Mt 15,25: „Az asszony pedig odaérve leborult előtte, és ezt mondta: »Uram, segíts rajtam!«”

Lk 17,12–13: „Amint beért egy faluba, szembejött vele tíz leprás férfi, akik távol megálltak, és kiáltozva kérték: »Jézus, Mester, könyörülj rajtunk!«”

Lk 18,38: „Ekkor így kiáltott fel: »Jézus, Dávid Fia, könyörülj rajtam!«”

Kyrie a liturgiában

Az első liturgiátörténeti adat a kyriével kapcsolatban a 4. század végéről való. Eteria útinaplójában⁹ az alkonyi istentisztelettel (*vespera*) kapcsolatban olvassuk a következő leírást:

„...elmondják a lucernáriumi zsoltárokat és antifónákat is hosszantartóan. És ekkor értesítik a püspököt, aki leszáll és leül egy kissé magasabb helyre, a papok is leülnek a maguk helyére, s himnuszokat és antifónákat mondanak. Majd miután elmondták az összeset, amint szokásos, a püspök felkel, a korlát elé áll, vagyis a barlang elé, a diakónusok egyike pedig mindenkiről említést tesz, amint szokásos. Minden névre, amit a diakónus mond, a sok gyermek, akik ott állnak – mind így válaszol: »kyrie eleison«, amit mi így mondunk: »miserere Domine«, a hangjuk pedig hatalmas...”¹⁰

A kyrie története egészen Nagy Szent Gergelyig a litánia története – azaz a kyrie az imádságok közötti felkiáltás. Ezért hívják a kyriét a liturgikus emlékekben (elsősorban a középkorban) litániának. A

⁹ Magyarul megjelent Ivancsó István közlésében és magyarázataival: Ivancsó István: *Eteria útinaplója*. Nyíregyháza, 1996.

¹⁰I. m. 86. o.

kyrie litániaként való használatára példák egész sorát találjuk az Apostoli konstitúciók 8. könyvének¹¹ anyagában, valamint a keleti nagy szent liturgiákban¹².

Diakónus: Békességben könyörögjünk az Úrhoz.

Nép: Uram, irgalmazz!

Diakónus: A Fentről való békességért és lelkünk üdvösségéért könyörögjünk az Úrhoz.

Nép: Uram, irgalmazz!

Diakónus: Az egész világ békéjéért, Isten szent egyházainak jólétéért és mindenek egyesüléséért könyörögjünk az Úrhoz.

Nép: Uram, irgalmazz!

Diakónus: Ezért a szent hajlékért és azokért, akik abba hittel, áhítattal és isteni félelemmel járnak, könyörögjünk az Úrhoz.

Nép: Uram, irgalmazz!

Diakónus: Szentséges atyánkért N. patriarchánkért, N. püspökünkért, a tisztas papságért, a Krisztusban szolgáló diakónusok rendjéért, az egész egyházi rendért és a népért könyörögjünk az Úrhoz.

Nép: Uram, irgalmazz!

Diakónus: Isten-oltalmazta országunkért, annak kormányáért és hadseregéért könyörögjünk az Úrhoz.

Nép: Uram, irgalmazz!

Diakónus: Ezért a városért, minden városért és vidékéért, és mindazokért, akik azokban hittel élnek, könyörögjünk az Úrhoz.

Nép: Uram, irgalmazz!

Diakónus: A levegő kedvező változásáért, a föld gyümölcsseinek bőségéért és békés időkéért könyörögjünk az Úrhoz.

Nép: Uram, irgalmazz!

Diakónus: A hajózókért, úton levőkért, betegekért, fáradozókért, foglyokért és ezek üdvözüléséért könyörögjünk az Úrhoz.

Nép: Uram, irgalmazz!

Diakónus: Hogy mentsen meg minket minden bánattól, haragtól, veszedelemtől és szükségtől, könyörögjünk az Úrhoz.

Nép: Uram, irgalmazz!

Diakónus: Oltalmaz, üdvözíts, irgalmazz és őriz meg minket, Isten, a te kegyelmeddel.

Nép: Uram, irgalmazz!¹³

¹¹ 4. század

¹² Jakab, Bazil és Kriszosztomos liturgiák (5. század).

¹³ *Liturgikon*. Fordította és kiadja D. Dr. Berki Feriz protoierej. Budapest, 1980. 51–53. o.

A kyrie így litánia jellegű közbenjáró imádság, amit különösen gazdagon formáltak. A katechumének miséjének végén, a prédikáció után, a meg nem kereszteltek elbocsátásakor, mint „oratio fidelium” hangzott, amit a lelkész és a nép imádkozott. Minden kérdés után felcsendült a válasz: „kyrie eleison”.

Mai példa kyrie válaszokkal mondott könyörgő imádságra – szentesti istentiszteletre:

Betlehemi gyermek, kinek szülei nem találtak helyet a fogadóban, könyörgünk minden hontalanért – *Urunk, irgalmazz (kyrie eleison)!*

Betlehemi gyermek, te istállóban születél, könyörgünk azokért, akik szegénységben élnek – *Urunk, irgalmazz (kyrie eleison)!*

Betlehemi gyermek, akit a világtól idegenként elutasítottak, könyörgünk az elveszettekért és a magányosokért – *Urunk, irgalmazz (kyrie eleison)!*

Betlehemi gyermek, akinek Heródes az életére tört, könyörgünk mindazokért, akik veszélyben vannak, és akiket üldöznek – *Urunk, irgalmazz (kyrie eleison)!*

Betlehemi gyermek, akinek Egyiptomba kellett menekülnie, könyörgünk mindazokért, akiknek el kellett hagyniuk hazájukat – *Urunk, irgalmazz (kyrie eleison)!¹⁴*

A nyugati keresztyénségben az 5. századtól kezdve otthonos a kyrie. Minden valószínűség szerint a könyörgésben néven nevezettek mártírok voltak, akiket a Kyrios Krisztusban való hitük miatt üldöztek. Az idők folyamán a könyörgések egyre rövidebbé váltak, majd később – erről a helyről – egészen eltűntek.

A kyriék száma Keleten igen változó – a liturgia bizonyos szakaszában például negyvenszer mondják. A nyugati keresztyénségben a Szentháromsággal kapcsolatos viták nyomán egyre több liturgikus formában, így a kyriével kapcsolatban is megjelent a hármas forma. A kórus és a papok válaszolva énekeltek háromszor „kyrie eleison”-t, háromszor „Christe eleison”-t, majd ismét háromszor „kyrie eleison”-t. Később egyre jobban részt vett a nép is a kyriében.

A reformáció istentiszteleti rendjei szinte kivétel nélkül átvették a kyriét: olykor eredeti, gregorián formában, olykor pedig gyülekezeti énekké formálva. A kyriék száma azonban háromra redukálódott. A

¹⁴ *Evangelisches Gottesdienstbuch*. Berlin, 1999.

liturgikus tételek java részéhez hasonlóan a felvilágosodás idején a kyrie is eltűnt, s csak a 1822-es porosz agenda hozta vissza a protestáns (elsősorban evangélikus) gyakorlatba¹⁵. Ettől kezdve a liturgus és a gyülekezet osztoztak meg a kyrie éneklésében (mondásában).

A későbbi protestáns istentiszteleti „fejlődésben” a kyrie elé került a confiteor, utána pedig a kegyelmi ige (verbum gratiae). Ez azonban – bár formailag jó irányú felépítést jelentett – azt a félreértést hozta, hogy a kyrie és a confiteor tartalmilag összemosódott, s a kyriét bűnbánati tételként értelmezték. Ennek hatása mind a mai napig érezhető, formailag is megfigyelhető. A kyrie eredeti értelme pedig ez: meghajlunk, hódolunk az igazi Úr, a legnagyobb hatalom előtt. Ez az imádás és dicsőítés egyben hitvallást is jelent: nem tárgyakat, embereket, nem is erőket, hanem Krisztust tartjuk mindenek Urának, Krisztust fogadjuk el Urunknak.

Az utolsó két évszázad protestáns istentisztelet-történetében a kyrie közvetlen az istentisztelet bevezető részébe, a zsoltárolvasás (éneklés) után került, mint átfogó imakiáltás a „minden teremtmény helyzetének mélységéből”. Ma – a 20. század liturgikus mozgalmi és az ökumenikus „egymástól tanulás” nyomán – a kyrie ismét kezdi visszanyerni eredeti értelmét.

Az Isten imádása, a Szent (Isten) tisztelete hiányzik a mai ember életéből és világából. Ha az egyház népe és a gyülekezetek újra felfedezik az eredeti kyrie anyagokat, megtapasztalják azok tartalmi mélységét, teológiai gazdagságát, akkor a kyrie használata segít.

Úr Jézus Krisztus, aki a kereszten meghaltál és üdvösséget szereztél,
Uram, irgalmazz!

Királyok királya, aki a halál tusájában győztél, *Krisztus, kegyelmezz!*
Te, aki a halált térdre kényszerítetted, és így életet hoztál, *Uram, irgalmazz!*

Magyar nyelvünk gazdagsága megengedi, hogy a kyrie második tagját: „kegyelmezz” szóval fordítsuk. Ennek elterjedt gyakorlata sajátos nyelvi ritmusfordulatot is hozott a kyrie istentiszteleti használatába.

A *Liturgikus könyv* minden ünnepnapra külön kibővített kyriét közöl. Ezek a kyriék igen gazdag biblikus anyagot kínálnak.

¹⁵ Az 1822-es porosz agenda a kyrie-t a glóriával együtt emelte vissza az istentisztelet rendjébe.

Gloria

A *Liturgikus könyv* a kyrie után a legegyszerűbb ősi forma szerint mondja (énekli) az Istent dicsérő angyalok szavát: „*Dicsőség a magasságban Istennek, és a földön békesség, és az emberekhez jóakarát.*” A Pröhle-agenda a kegyelmi igék elmondásához kapcsolja a gloria in excelsis-t. A liturgikus rendekben csupán egyszer csendül fel: vagy a liturgus mondja, vagy a gyülekezet énekli. Az énekverses rendek mindkét ágendában megduplázzák a glóriát. Először a lelkész szóban, azután a gyülekezet énekben visszhangozza az angyalok énekét.

Az ordinárium (állandó elemek sora) gloria tétele az istentisztelet lelkületét, teológiai alapállását, egész dramaturgiáját döntően meghatározó része. Ha a kyrie meghatározta a keresztyén ember és a krisztusi közösség pozícióját (hódolat, imádás, térdre borulás a Szent előtt), akkor ebből logikusan és magától értetődően következik a „helyét megtalált” ember és közösség megnyilvánulása: Isten dicsérete és magasztalása.

Amíg a kyrie a keresztyénség előtti (részben szekuláris) világból átvett anyag, addig a gloria igazi keresztyén specialitás, az angyalok énekéből (hymnus angelicus) fejlődött az istentisztelet állandó és meghatározó részévé.

A gloria közvetlenül a kyriéhez kapcsolódik. Protestáns gyakorlatban egyszerűen „nagy gloria”-nak nevezzük, hiszen az introitusban ekkorra már elhangzik a „kis gloria”, a gloria patri (Dicsőség az Atyának és a Fiúnak...).

A gloria az angyalok énekéből származik. Ezt Lukács evangéliumának 2. fejezetében, a 14. versben találjuk. Az angyalok a mezőn lévő pásztoroknak hirdetik Isten Fia megszületését, és ezt a bejelentést zárja az Isten dicsőítését szolgáló mondat: „*Dicsőség a magasságban Istennek, és a földön békesség, és az emberekhez jóakarát!*” („Gloria in excelsis Deo et in terra pax hominibus bonae voluntatis”).

A római katolikus fordítású Szentírásban így olvassuk: „*Dicsőség a magasságban Istennek, és békesség a földön a jóakarát embereinek!*” A római liturgia az új fordítás első verzióját használja¹⁶: „*Dicsőség a magasságban Istennek, és a földön békesség a jóakarátú embereknek.*”

Mint látható, fontos teológiai kérdés húzódik meg a gloria fordítása mögött. Nem véletlen, hogy a különböző fordítások döntően elté-

¹⁶Szent István Társulat, Budapest, 1972.

rő megoldásokat hoznak. (A nem hivatalos magyar¹⁷, angol és német fordítások sokat elárulnak.¹⁸)

Az eredeti szöveg sajátos nyelvtani formát hordoz: Nem jóakarató embereket jelöl, hanem a jóakarát embereit. A jóakarát pedig – mind az indirekt nyelvtani utalás, mind pedig a fejezet korábbi szövegei alapján – Isten jóakarata (jótetszése). (Megjegyzendő, hogy a „jóakarát” Isten egyik fedőneve is a bibliai korokban.)

A római katolikus bibliafordításhoz kapcsolódó magyarázat egy áthidaló értelmezést közöl, mely szerint Isten jóakarataról van szó, amely csak az Istennek tiszteletet megadó emberben valósul meg.

Dicsőség

A gloria a magasságban lakó Istent szólítja meg. Övé a dicsőség. A „dicsőség” a bibliai nyelvhasználatban az isteni és mennyei fényességet jelenti, a hatalmas fenségét, akinek minden tisztelet kijár. Ez a dicsőség, mennyei fényesség Isten sajátja.

Elterjedt – tipikus liturgikai torzulásként és teológiailag nem végiggondolt nyelvi önkényességgént – ez a formula: Dicsőség *legyen* a magasságban... Fontos: nem találunk sem az eredetiben, sem a fordításban nyelvtani igét, tehát nem felszólításról van szó (dicsőség *legyen*), hanem kijelentésről: övé a dicsőség. (Már most megkérdőjelezhetetlenül övé, függetlenül attól, hogy én elfogadom-e, az ember akceptálja-e! Az Isten-dicsőítés tehát kijelentés, és nem felszólítás vagy óhaj kifejezése.)

Ez a dicsőség és ez a fény hiányzik az embervilág életéből, a halál árnyékolta emberi létből. Pál apostol ezt így fogalmazza: „...mert nincs különbség: mindenki vétkezett, és híjával van az Isten dicsőségének”¹⁹. Ez a fény és dicsőség jelent meg Jézus Krisztusban: születésében (angyalok éneke/gloria), földi életében (világ világossága²⁰) és feltámasz-

¹⁷ Békés Gellért fordítása: „Dicsőség a magasságban Istennek, és békesség a földön Isten kedveltjeinek.”

¹⁸ Luther fordítása: „Ehre sei Gott in der Höhe und Friede auf Erden bei den Menschen seines Wohlgefallens.” Az angol fordítás (King James version): „Glory to God in the highest, and on earth peace, good will toward men.”

¹⁹ Róm 3,23

²⁰ Jn 8,12: „...Jézus ismét megszólalt, és ezt mondta nekik: »Én vagyok a világ világossága: aki engem követ, nem jár sötétségben, hanem övé lesz az élet világossága.«”

tásában – feltámadásában („dicsőséges feltámadás”²¹). Zakariás éneke egy fejezettel korábban már összeköti az Isten dicsőségének megjelenését és az új kezdetet.²² A bűn és az Isten dicsőségének hiánya ellenségeskedést jelent Istennel szemben, ezért az Üdvözítő születése, a megváltás eseménye békességet hoz²³. Ez a békesség – Jézus születésével – létrejött. Jézus születése tehát Isten békekötése az emberrel. Már a messiási próféciaik is ezt ígérték.²⁴ Jézus személyére, művére vonatkozóan alapvető meghatározás a békesség.²⁵ A glória az eredeti betlehemi szituációban és a liturgia összefüggésében tehát a teljes békességet hirdeti meg Isten és ember, ember és ember között. Nem a politika, nem a császárok hozzák meg a békességet. Ez a békesség egyszerre aktuális és eszkatologikus távlatú.

A korábbi versekben a választott népről van szó (10. v.)²⁶, itt minden ember, az egész Föld felé szól a hír. A liturgia énekében ez a globális érvényű evangélium visszhangzik kétezer éve, ma is aktuálisan.

A stuttgarti magyarázatos Biblia hozzáfűzi: A jóakarát hozzátétel ugyanakkor új választóvonalról, kiválasztásról szól. Isten különleges szeretete és figyelme nem a gazdagoké, kiváltságosoké, erkölcsileg feddhetetleneké, akik közömbösek kiválasztottságuk iránt, hanem a

²¹ 1Pt 1,21: „*akik általa hisztek Istenben, aki feltámasztotta őt a halottak közül, és dicsőséget adott neki, hogy hitetek Istenbe vetett reménység is legyen*”.

²² Lk 1,76–79: „*Te pedig, kisgyermek, a Magasságos prófétája leszel, mert az Úr előtt jársz, hogy előkészítsd az ő útjait, hogy megtanítsd népét az üdvösség ismeretére, bűneik bocsánata által, Istenünk könyörülő irgalmáért, amellyel meglátogat minket a felkelő fény a magasságból; hogy világítson azoknak, akik sötétségben s a halál árnyékában lakoznak, hogy ráigazítsa lábunkat a békesség útjára.*”

²³ Róm 6,4: „*A keresettség által ugyanis eltemettettünk vele a halálba, hogy amiképpen Krisztus feltámadt a halálból az Atya dicsősége által, úgy mi is új életben járjunk.*”

²⁴ Ézs 9,5–6: „*Mert egy gyermek születik nekünk, fiú adatik nekünk. Az uralom az ő vállán lesz, és így fogják nevezni: Csodálatos Tanácsos, Erős Isten, Örökkévaló Atya, Békkesség Fejedelme! Uralma növekedésének és a békének nem lesz vége a Dávid trónján és országában, mert megerősíti és megszilárdítja törvényrel és igazsággal mostantól fogva mindörökké. A Seregek URának féltő szeretete viszi véghez ezt!*”

²⁵ Ef 2,14: „*Mert ő a mi békességünk, aki a két nemzetiséget eggyé tette, és az ő testében lebontotta az elválasztó falat, az ellenségeskedést...*”

²⁶ Lk 2,10: „*Az angyal pedig ezt mondta nekik: »Ne féljete, mert íme, hirdetek nektek nagy örömet, amely az egész nép öröme lesz«.*”

szegényeké, alacsony sorsúaké, a társadalom kivetettjeié, az elesetteké, a bűnösöké, a pogányoké²⁷.

A Megváltó születésében, az „incarnatio”-ban tehát Isten fordul az embervilág felé jóakaratóval, kegyelmével. Ez nyitja meg a lehetőséget, hogy az ember részesüljön Isten dicsőségében²⁸.

* * *

Jóllehet, a gloria már a negyedik században megjelenik, a nyugati istentiszteletbe csak jóval később épült be. Először Keleten találjuk az egyház imaóráinak anyagában – elsősorban a reggeli dicséretben. A nyugati keresztyénség használatába is alkalmi anyagként kerül – például a karácsonyi éjféli mise tételeként találjuk. A korai középkorban került szerves részként az istentiszteletbe – a kyrie és a kollekta közé.

A reformáció rendjei nem minden esetben vették át a gloriát. Lehetséges, hogy a kyriehez több helyen automatikusan hozzákapcsolták, és a „zárt időszakokban” (advent, böjt) automatikusan elhagyták. Az evangélikus vonalon azonban egyre jobban elterjedt a németesített gregorián forma mellett strófikus glória énekeként is. A kettő közötti választás szabad volt.

A kyrievel együtt a gloriát egészen a 18. századig előszeretettel komponálták meg a szerzők a „missa brevis” tételeként – evangélikus területen is. Amikor a kyrie és a gloria tudatos összefüggése az istentiszteleti rendben egyre kevésbé volt kimutatható, a gloria megmaradt általános dicsőítő énekként. Az 1822-es porosz agenda hozta vissza mindkettőt az eredeti szoros tartalmi összefüggésben.

Amikor a kyrie a confiteorral kapcsolódott össze, majd a kegyelmi ige (verbum gratiae) következett, a gloria hálaadás karaktert kapott. Köszönetté vált a bűnbocsánatért. A 19–20. században a különböző agendák tanulsága szerint megmaradt ez a motívum, s nem tudatosodott, hogy a gloria folytatása és következménye a kyrie hódolatának.

A hazánkban leginkább elterjedt rendekben a gloria megduplázódik azáltal, hogy a lelkész először elmondja, majd a gyülekezet ajkán

²⁷ Vö.: Lk 1,48,51–53; 5,29–32; 6,20–26; 10,21; 15; 18,9–14; valamint 4,16–30; 24,47; és 1Kor 1,26–31

²⁸ Ami az eredeti (eredendő) bűn nyomán, az istenképűség megszűnésével, elvesztett.

énekekkel újra elhangzik. A liturgia lehetőséget kínál ilyen kettőzésre is, mégis hangsúlyosabbá válik a szöveg, ha csak egyszer csendül fel – megítélésem szerint a gyülekezet énekeként!

„Laudamus te”

A gloria folytatásaként ismert laudamus te elsősorban a nagyünnepek dicsőítő énekének kiteljesítése. Értelemszerűen a gloria minden vasárnap az istentisztelet része (kivéve a 2–4. adventi, valamint a böjti időszakot).

A laudamus te az ünnepi alkalmakon a gloria által intonált adorációt folytatja és teszi egésszé – eljuttatva a Szentháromság dicséretéig.

Dicsőség a magasságban Istennek, és a földön békesség, és az emberekhez jóakarát.

Dicsérünk és áldunk téged,

imádunk, és hálát adunk néked

a te nagy dicsőségedért,

Úr Isten, mennyei Király,

Mindenható Atya Isten!

Úr Jézus Krisztus, valóságos Isten,

az Atya Egyszülöttje, Isten Báránya,

aki elveszed a világ bűnét, irgalmazz nekünk,

aki elveszed a világ bűnét, hallgass meg minket,

aki az Atya jobbán ülsz, irgalmazz nekünk!

Mert egyedül te vagy szent,

egyedül te vagy az Úr,

egyedül te vagy fenséges, Jézus Krisztus,

a Szentlélekkel együtt,

az Atya dicsőségében. Ámen.

A gloria a laudamus tével hármastagolásként is felfogható²⁹. Bevezető rész: az angyalok éneke a karácsonyi történetből. Ez nyílik ki három részre: Az első rész a „dicsérünk és áldunk téged”-től a „mindenható Atya Isten”-ig az Atya dicsérete. A második rész az „Úr Jézus Krisztus, egyszülött Fiú”-tól (Domine Fili unigenite) az „egyedül te vagy fenséges”-ig (Tu solus altissimus) Jézusra irányul, őt magasztalja. A harmadik rész pedig a Szentháromság dicséretévé szélesedik ki.

A laudamus te szövege egészen korai formára megy vissza, egyes

²⁹Többféle, más-más tagolású felosztás is ismeretes.

elemei különböző tradicionális szövegekben már az egyház létének korai szakaszában megjelennek (Apostolicum, Nicaenum, Sanctus és Agnus Dei bibliai szövegei stb.). A laudamus te így gyönyörű gyűjteménye a leggazdagabb és legősibb liturgiai hagyományak.

Köszöntés (Salutatio)

A kollektá imádság előtt a lelkész bibliai módon köszönti a gyülekezetet: „az Úr legyen veletek”. Ez a köszöntés is jele annak, hogy a liturgia az első nagy fordulópontjához érkezett. Eddig a részig tulajdonképpen bárki elvégezhetette volna a szolgálatot. A liturgiátörténet évszázadai során az első szakaszt a diakónus vagy más segédkező végezte, illetve a gyülekezet mondta vagy énekelte. Az igeliturgiánál lépett aktívan a gyülekezet elé a pap. A köszöntés ezen helyének nyitja ez: a pap, azaz Isten szolgája, Krisztus szószólója köszönti az egyház népét. Mielőtt az itt esedékes kollektá imádság mélyére néznénk, kis kitéréssel gondoljuk végig a köszöntés (salutatio) lényegét.

Salutatio

Mind a Pröhle-agenda, mind pedig a *Liturgikus könyv* él a köszöntések ősi biblikus-keresztény formáival. Sok gyülekezetünk használja is, néhány azonban idegenkedve fogadja. Érdemes hát végiggondolni a salutatio értelmét, tartalmát, szépségét. A keresztény istentisztelet lényegéhez tartozik a dialógus: Isten és ember, ember és ember párbeszéde. A párbeszéd természetesen mindig köszöntéssel, kölcsönös üdvözléssel kezdődik.

Bír 6,12: „Az ÚR angyala megjelent előtte, és így szólt hozzá: Az ÚR veled van, erős vitéz!”

Ruth 2,4: „Éppen akkor ment ki Boáz is Betlehemből, és azt mondta az aratóknak: Az Úr legyen veletek! Azok így feleltek neki: Áldjon meg az Úr!”

2Krón 15,1–2: „Azután Isten lelke szállt Azarjáhúra, Ódéd fiára, kiment Ászá elé, és ezt mondta neki: Hallgassatok rám, Ászá és egész Júda, meg Benjámin! Az Úr veletek lesz, ha ti is övele lesztek. Ha keresitek őt, megtaláljátok, de ha elhagyjátok, ő is elhagy benneteket.”

Két fontos hely, ahol az Újszövetségben „az Úr legyen veled/veletek” kifejezéssel találkozhatunk:

Lk 1,28–29: „Az angyal belépve hozzá így szólt: »Üdvözlégy, kegyelembe fogadott, az Úr veled van!« Mária megdöbbszent ezekre a szavakra, és fontolgatta, mit jelenthet ez a köszöntés.”

2Thessz 3,16–18: „Maga a békesség Ura adjon nektek mindig, minden körülmények között békességet. Az Úr legyen mindnyájatokkal! A köszöntést én, Pál, saját kezemmel írom: ez a hitelesítő jel minden leveleimen, így írok. A mi Urunk Jézus Krisztus kegyelme legyen mindnyájatokkal!”

A liturgikus közegben használt köszöntési formák mind bibliai mondatok:

- Az Úr legyen veletek! – És a te lelkeddel!
- Kegyelem nektek és békesség Istentől, a mi Atyánktól és az Úr Jézus Krisztustól!
- Az Úr békessége legyen mindenkor veletek!
- Béekesség néktek!

Ilyen és ehhez hasonló köszöntések természetes részeivé váltak a keresztyénség életének – így az istentiszteletnek is. Ezek az egyben áldást tartalmazó köszöntések többnyire bibliai háttérűek vagy ihletésűek. Jézus maga biztatja a kiküldött tanítványokat arra, hogy köszöntsék az embereket:

Mt 10,12: „Amikor beléptek a házba, köszöntsétek a ház népét, és ha méltó rá az a ház, szálljon reá békességetek, ha pedig nem méltó, békességetek térjen vissza rátok.”

A feltámadott Jézus maga is gyakorolta a „gyülekezet” köszöntését:

Jn 20,19–21: „Aznap, amikor beesteledett, a hét első napján, ott ahol összegyűltek a tanítványok, bár a zsidóktól való félelem miatt az ajtók zárva voltak, eljött Jézus, megállt közepén, és így szólt hozzájuk: »Békesség néktek!« És miután ezt mondta, megmutatta nekik a kezét és az oldalát. A tanítványok megörültek, hogy látják az Urat. Jézus erre ismét ezt mondta nekik: »Békesség néktek! Ahogyan engem elküldött az Atya, én is elküldelek titeket.«”

Jn 20,26: „Nyolc nap múlva ismét benn voltak a tanítványai, és Tamás is velük. Bár az ajtók zárva voltak, bement Jézus, megállt közepén, és ezt mondta: »Békesség néktek!«”

Nem volt újdonság ez, hiszen mind a zsidó, mind pedig a görög világban ismert volt a békesség kívánságával való köszöntés, de ismert volt a „kegyelem!” köszöntés is. A keresztyén gyülekezetben mind-

kettő megtelt gazdagabb tartalommal, a Krisztusban felismert hittitkok tartalmával. A „kegyelem” fogalmának evangéliumi gazdagsága, a krisztusi békesség páratlan volta³⁰ meglevenítette a korábban ismert és köszöntésben használt szavakat.

„Az Úr legyen veletek” szintén ószövetségi háttérrel rendelkezik. Ugyanakkor mindaz figyelembe veendő itt is, ami az ordinárium fejezetben a Kyrie tételnél érvényes. Az Úr a keresztyénség számára egyedül Krisztus, akit imádunk, akinek jelenléte az *Életet* jelenti az ember számára. Jelenlétét ígérte minden napra a világ végezetéig³¹. Erre az ígéretre alapozva hangzik az elfogadásra biztatás, hogy a gyülekezet valóban meg is tapasztalja Ura jelenlétét.

2Móz 10,8–10: *„Ezért visszavitték Mózeset és Áront a fáraó elé, aki így szólt hozzájuk: Menjete, szolgáljatok Isteneteknek, az Úrnak! De kik fognak elmenni? A fiatalokkal és öregekkel megyünk, felelte Mózes, fiainkkal és leányainkkal, juhainkkal és marháinkkal megyünk, mert ünnepet üllünk az Úrnak. A fáraó azt mondta neki: Úgy legyen veletek az ÚR, ahogyan én elbocsátalak benneteket családostul! Vigyázzatok, rosszat akartok!”*

Ruth 2,4: *„Éppen akkor ment ki Boáz is Betlehemből, és azt mondta az aratóknak: Az ÚR legyen veletek! Azok így feleltek neki: Áldjon meg az ÚR!”*

2Tim 4,22: *„Az Úr legyen a lelkeddel! Kegyelem veletek!”*

A liturgikus üdvözlés nemcsak emberek egymás közti üdvözlő formája, hanem olyan áldó formula, amely ígéretet hordoz magában, és a feltámadott Jézus Krisztus hatékony jelenlétéről tanúskodik. A köszöntés a Krisztusban kapott ajándékokat jeleníti meg, és azoknak hitben való elfogadását teszi lehetővé.

A Biblia tele van üdvözlési formákkal – elsősorban az apostoli levelek adnak gazdag anyagot ezen a téren. Néhány illusztráció:

Róm 1,7: *„Mindazoknak Rómában, akik az Isten szerettei, akiket ő elhívott és megszentelt: Kegyelem néktek és békesség Istentől, a mi Atyánktól, és az Úr Jézus Krisztustól.”* (Ugyanaz, vagy hasonló: 1Kor 1,3; 2Kor 1,2;

³⁰ Jn 14,27: *„Békességet hagyok nektek: az én békességemet adom nektek; de nem úgy adom nektek, ahogyan a világ adja. Ne nyugtalankodjék a ti szívetek, ne is csüggedjen.”*

³¹ Mt 18, 19

Gal 1,3; Fil 1,2; Kol 1,2; 1Thessz 1,1; 2Thessz 1,2; 1Tim 1,2; 2Tim 1,2; Tit 1,4; Fil 1,3; 1Pt 1,2; 2Pt 1,2)

Róm 15,33: „A békesség Istene legyen mindnyájatokkal. Ámen.”

Róm 16,20: „A békesség Istene pedig összezúzza a Sátánt lábatok alatt hamarosan. A mi Urunk Jézus Krisztus kegyelme legyen veletek!”

1Kor 16,23–24: „Az Úr Jézus kegyelme veletek! Az én szeretetem mindnyájatokkal a Krisztus Jézusban! Ámen.”

2Kor 13,13: „Az Úr Jézus Krisztus kegyelme, az Isten szeretete és a Szentlélek közössége legyen mindnyájatokkal!”

Ef 6,23–24: „Békesség a testvéreknek és szeretet hittel együtt az Atya Istentől és az Úr Jézus Krisztustól! A kegyelem legyen mindazokkal, akik el nem múló szeretettel szeretik a mi Urunkat, Jézus Krisztust. Ámen.”

Fil 4,23: „A mi Urunk Jézus Krisztus kegyelme legyen a ti lelketekkel!”

Kol 4,18: „A köszöntést én, Pál, írom a saját kezemmel. Ne féledkezzetek meg az én bilincseimről! Kegyelem veletek!”

1Thessz 5,28: „A mi Urunk Jézus Krisztus kegyelme legyen veletek!”

2Thessz, 3,18: „A mi Urunk Jézus Krisztus kegyelme legyen mindnyájatokkal!”

1Tim 6,21: „A kegyelem veletek!”

2Tim 4,22: „Az Úr legyen a lelkeddel! Kegyelem veletek!”

Filem 25: „Az Úr Jézus Krisztus kegyelme a ti lelketekkel!”

Zsid 13,25: „A kegyelem mindnyájatokkal!”

1Pt 5,14: „Köszöntésétek egymást a szeretet csókjával. Békkesség mindnyájatoknak, akik a Krisztusban vagytok.”

A párbeszédés forma többek közt azt a közösséget jelzi, amely a Krisztus asztala körül összegyűlt tanítványokat jellemzi. A liturgia szolgálatát végző pap/lelkész a protestáns teológiai alapállás szerint nem különleges személy, hanem a gyülekezet egy különleges szolgálattal megbízott tagja. Ugyanúgy rászorul Isten kegyelmére, az Úr békességére és Krisztus áldást jelentő jelenlétére, mint bárki más. Ezért amint a lelkész az ígéretet és áldást jelző köszöntést elmondja, a gyülekezet viszontválaszolva ugyanazt kívánja és hirdeti a lelkésznek. Ez megfelel az egyetemes papság alapelvének is.

A dialógus az istentisztelet természetes formája. A liturgia dramaturgiájától – amint erről már korábban is szó volt – idegen az „egyszemélyes szereplés” és az előadó-hallgatók/nézők szerepfelosztás. Sajnálatos módon bizonyos külső kényszer, de belső elhatározás nyomán is kialakult a magyar protestantizmus gyakorlatában a „dialógusmentes” istentisztelet, amely túlnyomó részben ma is a legelter-

jedtebb hazánkban. A párbeszédes köszöntés a liturgia keretében tehát nem a katolizálást jelenti, hanem az ősi keresztyén forma és a közösségi találkozások természetes jellemzőjének gyakorlását.

Az ősi keresztyén istentiszteleti formában három helyen hangzik „az Úr legyen veletek – és a te lelkeddel” köszöntés. Az első a Kollektá előtt. Nincs is külön Salutatio felirat, mert a gyakorlat szerint ez a köszöntés szervesen kapcsolódik a kollektához. Az újabb egység az igeliturgia után az úrvacsorai (eukarisztikus) rész – ennek bevezetéséként, a prefációt megelőzően hangzik ismét a köszöntésnek ez a formája. A párbeszédes köszöntés harmadik helye a záró kollektá előtt található. Tehát az istentisztelet záró részének kezdetén.

A párbeszédes salutatio-forma teológiai tartalmát tekintve tehát nem másodlagos ügy, amit könnyen lehet nélkülözni vagy elhagyni. A magyar protestantizmusnak ezért újra végig kell gondolnia, hogy ez az anyag valóban végleg kihagyható-e a liturgiájából...

Néhány történeti vonatkozás

A keresztyén gyülekezet életében természetes módon a kezdettől jelen van a párbeszédes üdvözlés (annak profán és a bibliai hátterével). A hosszabb-rövidebb formák csiszolódtak az első évszázadokban. A középkorban egyre gyakoribbak lettek a liturgiában az üdvözlési formák: így elvesztették az eredeti mélységüket és funkciójukat. A tridenti misegyakorlatban összesen kilenc alkalommal került sor a salutatio-ra. Eszerint már nem annyira köszöntés, mint figyelemfelhívás jellege volt. A liturgiareform ezt négyre csökkentette – a fent jelzettekén kívül az istentisztelet elejére is téve, ahol egyfajta szabad köszöntés bevezetéseként szolgált. A második az evangéliumolvasás bejelentése elé, a harmadik a nagy hálaadó imádság elé, a negyedik pedig az elbocsátás elé került.

A reformációban a salutatio-k nagy részét elhagyták, többnyire azonban megtartották a kollektá előtti köszöntést. Ez az evangélikus gyakorlatban sem volt különös, hiszen az előtte levő szakasz szinte teljes egészében gyülekezeti énekben hangzott el.

A protestáns gyakorlatban azért nem került sohasem az istentisztelet elejére, mert nem csupán köszöntést, hanem az eredeti üdvösség-boldogság-kívánást (=salutatio) jelenti.

Az ősegyházi gyakorlattól kezdődően a salutatiót a liturgus kiterjesztett kezekkel mondta, a választ pedig főhajtással fogadta.

A szószéki szolgálat kezdetén az ún. apostoli üdvözllet (köszöntés) hangzik: „*Kegyelem nektek és békesség Istentől, a mi Atyánktól és a mi Urunktól, Jézus Krisztustól*”³². A Pál apostol leveleinek kezdő sorai között található üdvözlésforma kéttagú, mivel még az ariánus vita előtt keletkezett. Használata igen elterjedt, de nem kizárólagos az igehirdetés előtt.

Az úrvacsorában a disztribúció (kiosztás) előtt hangzik köszöntés: „*Békesség néktek.*” Mivel ez – a fent idézett hely szerint – a feltámadott Krisztus köszöntése volt, az úrvacsoraosztás kezdetén hangzó mondat azt is jelzi, hogy a feltámadott Krisztus hív a vele és az egymással való közösségbe.

Kollekta

Mielőtt az igei részre (olvasmányok, igehirdetés) kerül a sor, a bevezető szakasz lezárásaként, az eddig elhangzottakat és az istentisztelet egész tematikáját, egyházi évben elfoglalt helyét egy kérdésbe gyűjti a kollekta imádság.

A Pröhle-agenda és a *Liturgikus könyv* egyaránt tartalmazza az imádságnak ezt az igen régi, rögzített formáját. Ezen a helyen tehát egyik rend szerint sem következhet szabad imádság, mert az felborítja az istentisztelet dramaturgiáját, tudatos, ívelő felépítését.

A kollekta imádság a vasár- és ünnepnaponként változó bevonulási zsoltár utáni első proprium tétel. Miután elhangzik az első köszöntés: „az Úr legyen veletek” és a gyülekezet válaszolt: „és a te lelkeddel”, a pap imádságra szólítja fel a gyülekezetet: „imádkozzunk”, majd csendes imádság után kezdi el az igen tömör, kötött rend szerint megformált kollekta imádságot. A kollekta összegyűjtést jelent – az istentisztelet előkészítő és bevezető részének Isten-imádását és imádságait, az egyház kéréseit gyűjti össze az egyetlen kérdésben megfogalmazott könyörgés. Imádságra hívás, csend, megszólítás, hivatkozás (a megszólított Isten valamely cselekedetére), kérdés, konklúzió, doxológia és a gyülekezet válasza (ámen) – ez a teljes kollekta imádság felé-

³²Róm 1,7

pítése. Létezik egyszerűsített forma is. A kollektá elmondása minden esetben a liturgia vezetőjének a feladata. Ez az imádság reprezentálja a liturgiában a legjobban a múlt és a jelen egyház egybehangzó könyörgését, azt, ahogyan az imádkozó közösség bekapcsolódik az egyház kétezzer év óta zajló imádságfolyamába.

A liturgia imádságban elmondott dogma. Ha ezt az ősi meghatározást – amelyet mind keleten, mind pedig nyugaton előszeretettel használnak – jól értjük, protestáns gyakorlatban is kiváló definíciónak bizonyul. Imádság – az Isten csodálatos cselekedeteire való válaszként megszólítás (néven nevezés), imádás, kérés, hitvallás, hálaadás, előretételezés és indítás. Dogma – azaz a Szentírás tiszta tanításának rövid és summás megfogalmazása. Az egyház tanítása, azaz a közös hit megvallása, tanulása, tanítása és gyakorlása.

A kollektá imádságot sokan nagyon száraznak, túlságosan is koncentrálnak és zavaróan dogmatikusnak tartják. Szinte kopognak a szavai. Valóban nem könnyen felfogható mondatokról van szó. Mégis a forma szikársága segítség lehet, ha tudatosítjuk a felépítését, benne pedig felleljük hitünk legmélyebb és legszentebb titkait. Ez az az imádság, amihez fel kell nőni. Aki nem érti, nem kedveli, az nem dobhatja el egyszerűen az egyház másfél évezred óta szavanként komolyan vett imádságát. Tanulnunk, gyakorolnunk kell a mondását, az értését éppen úgy, mint a lélekben való együttimádkozását is.

Olvasmányok

A kollektá imádság után a gyülekezet bibliai szakaszokat, olvasmányokat (lekció, latinosan: lectio) hallgat. Legalább egy, de jó esetben két olvasmány is elhangzik az igehirdetési alapigén kívül. Az olvasmányok sora ősi rendre megy vissza, az ún. óegyházi evangélium és epistola (levélbeli ige) az első évezred első feléből való, ebben az eredeti formában már csak az evangélikus egyház tartotta meg. (A katolikus egyház a 2. vatikáni zsinat alkalmával új olvasmányrendet vezetett be.)

Az ige egyházában nem túlzás, ha mindhárom bibliai műfajból felolvasunk minden istentiszteleten. Több olvasmány esetén egy ószövetségi, egy epistolai ige és egy evangéliumi szakasz hallható, a perikópa-rend által előírt igehirdetési alapigéhez igazodó sorrendben: ószövetségi ige – epistola – *evangélium*; ószövetségi ige – evangélium – *epistola*; epistola – evangélium – *ószövetségi ige*.

A *Liturgikus könyv* ajánlása (opció) szerint az olvasmányok egy ismert záradékkal fejeződnek be, amelyre a gyülekezet a megfelelő mondattal (responzum) válaszol. Két olvasmány esetén a két záradék egymástól eltér. A gyülekezeteknek meg kell tanítani, hogy melyik záradékhoz melyik válasz kapcsolódik. Ószövetségi olvasmányról: „*Lelkész: Áldjuk az Urat, mert irgalmas, Gyülekezet: és beszéde megmarad örökké.*” Epistolai olvasmány esetén: „*Lelkész: Urunk, szentelj meg minket igédde! Gyülekezet: A te igéd igazság.*” Evangéliumi szakasz után: „*Lelkész: Ez a mai nap evangéliuma. Gyülekezet: Áldunk téged, Krisztusunk!*”

Az igeszakaszokat a lehető legegyszerűbben kell bejelenteni, úgy, ahogyan erre a liturgikus rendben három formát találunk. Többnyire elegendő csak a könyv és a fejezet megjelölése, ám ott, ahol számíthatunk arra, hogy a gyülekezeti tagok a bibliájukban maguk is követik a textusfelolvasásokat, pontosan (a vers számával együtt) is megjelölhetjük az igeszakaszokat. Az olvasmányok bevezetését mindig a lelkész mondja! Evangélium olvasása esetén az igehely bejelentése után, a felolvasás előtt a gyülekezet Halleluját énekelhet. (Kivéve a böjti időt).

Ige, igehirdetés, olvasmányok

A magyar protestáns hagyományokban és gyakorlatban az igehirdetés oly mértékben hangsúlyos szerepet kapott, hogy háttérbe szorította a liturgiát. A római egyházban a 2. vatikáni zsinat előtt ennek a fordítottja volt jellemző. Ma mindkét oldalon – ez úgyben is – közeledés mutatkozik. A római katolikus egyházban újra hangsúlyos lett az igehirdetés (az egész igeliturgiába beleágyazva), a protestáns oldalon a liturgia kezdi visszanyerni tekintélyét, eredeti funkcióját.

Protestáns oldalról hosszú távú feladat, hogy a gyülekezetek értsék, megbecsüljék, természetes módon gyakorolják a liturgiát. Ebben döntő szerepe van annak, hogy az „ige egyházai” jól értik-e az ige tartalmát, lényegét, ismerik-e és használják-e a lehető megjelenési formáit. Amikor a liturgia erősítéséről és erősödéséről beszélünk, az soha nem az ige kárára történik. Éppen ellenkezőleg. A liturgia nemcsak imádságban elmondott dogma, hanem az igehirdetésnek sajátos, krikisztályosodott formája. Isten gazdag fantáziája sokféle módon adja szívünkbe, helyezi el lelkünkbe, ülteti be értelmünkbe az igét. A liturgia legtöbb eleme direkt módon igei tartalmú vagy ihletésű. A többi

rész háttérben pedig – indirekt módon, de – az ige szólít meg vagy mozgósít. Ezért az ige egyházi lényegükből fakadó módon kötelesek újragondolni az egész liturgia ügyét, hogy nevükhöz méltóan megtalálják az igehirdetés minél több alkalmát és formáját.

A racionalizmus korában az – elsősorban az értelemhez szóló – prédikáció dominált. Hogy az igemagyarázat vagy ige volt-e – megválaszolható kérdés. Mi is az ige, mit jelent az igeolvasás, mi a mandátuma és a feladata az igehirdetésnek, milyen szerepe van az igehirdetőnek? Ez nem csupán a homiletika (az igehirdetés tudománya) feladata, hanem első renden a liturgiáé.

Az ige hirdetésével kapcsolatban a Szentírásban sok fontos mondatot olvasunk. Ezekből kirajzolódik, hogy a Szentírás központi témájáról van szó:

Ez 33,30: „Emberfia! Rólad beszélget néped a falak mellett és a házak kapujában. Így beszélgetnek maguk közt egymással: Gyertek csak, hallgassátok, miféle ige jön az Úrtól!”

Ez 12,28: „Ezért mondd meg nekik: Így szól az én Uram, az Úr: Nem kérik tovább egyetlen igém sem, valóra válik az az ige, amelyet mondok – így szól az én Uram, az Úr.”

Jn 12,48: „Aki elvet engem, és nem fogadja el az én beszédeimet, annak van ítélő bírója: az az ige, amelyet szóltam, az itéli el őt az utolsó napon.”

Az ige – nyelvtani szempontból – létezését, cselekvést, történést, állapotot kifejező szófaj. Teológiai szempontból nagyságrendileg többről van szó, mégis a nyelvtani definíció sok mindent kifejez a lényegből. A keresztyénség kulcsfogalma az IGE. Isten teremtő, életet fenntartó, célba juttató szava. Nem értéktelen, elszálló, megkérdőjelezhető, többnyire aranyfedezet nélküli szó, hanem hiteles, értéket létrehozó, életet jelentő szó.

A keresztyénség – zsidóságtól örökölt és újra felfedezett – élménye, hogy beszél az Isten. Szavával teremtette a mindenséget. Szavával vezette népét. Igéje testet öltött, azaz többé nem közvetítő (próféták, szószólók, követek) útján szólalt meg, hanem Jézus Krisztusban: emberi hangon, emberi szóval, érthető, mindenki számára meghallható módon. Ahogy Isten az Ószövetségben rábízta igéjét kiválasztott embereire, akik így az Úr nevében beszélhettek, úgy az Újszövetség szerint Jézus maga küldte ki tanítványait, hogy tanúskodjanak Isten nagy tetteiről, és hirdessék Isten országának evangéliumát.

Isten igéjének súlya van, nem hasonlítható emberi szóhoz:

Jer 5,13: *„A próféták csak fecsegnek, és nem az ige szól belőlük. Csak ennyibe kell venni őket!”*

Ez 12,25–26: *„Mert ha én, az ÚR, szólok, akkor az az ige, amelyet én mondok, valóra válik késelem nélkül. Ha a ti napjaitokban mondok valamit, ti engedetlen nép, azt meg is tesztem! – így szól az én Uram, az ÚR. Majd így szólt hozzám az ÚR igéje...”*

Isten mégis az emberi szót használja fel arra, hogy megszólaljon, és szava ne csupán nyelvi emlék, hanem élő, aktuális, releváns ige legyen. Az ige mint a bűnbocsánat hordozója is megszólal. A bűnbocsánatot természetesen megelőzi a bűnbánatra felszólító és indító törvény.

Az igeszolgálat a gyülekezetben speciális feladatot jelent. Az ige egyben az egyház építésének eszköze. Az egyház szolgál Isten igéjével, de nem rendelkezik felette.

Vannak – az egyház tapasztalata szerint – „ige-ínséges idők”. Amikor hallgat az Isten (ez a legnagyobb büntetések egyike!).

Isten szava nem mulandó emberi szó, hanem maradandó.

Ézs 40,7–8: *„Elszárad a fű, elhervad a virág, ha ráfúj az ÚR szele. – Bizony csak fű a nép! Elszárad a fű, elhervad a virág, de Istenünk igéje örökre megmarad.”*

Jézus – önvallomása szerint – azért jött, hogy Isten igéjét, Isten országának evangéliumát hirdesse. Igehirdetésének része volt az is, hogy igéjét, a mennyek országa örömhírét továbbadta tanítványainak, és rájuk bízta annak hirdetését, terjesztését. Az ige hirdetését a Szentlélek is megerősítette energiájával, erővel és belső tűzzel. A második apostoli generációnak már így adták tovább a megbízás, a mandátum folytonosságaként az igehirdetés feladatát. Az ige hirdetése Isten szolgájának minden időben és minden körülmények között való feladata.

Pál a következőképpen foglalja össze a hit és a hirdetett-hallott ige összefüggéseit.

Róm 10,14–18: *„De hogyan hívják segítségül azt, akiben nem hisznek? Hogyan is higgyenek abban, akit nem hallottak? Hogyan hallják meg igehirdető nélkül? És hogyan hirdessék, ha nem küldettek el? Így van megírva: »Milyen kedves azoknak a jövetele, akik az evangéliumot hirdetik!«*

Csakhogy nem mindenki engedelmeskedett az evangéliumnak, ahogyan Ézsaiás mondja: »Uram, ki hitt a mi beszédünknek?« A hit tehát hallásból van, a hallás pedig a Krisztus beszéde által. Kérdem: talán nem hallották? Sőt nagyon is! »Az egész földre elhatott az ő hangjuk, és a földkerekség széléig az ő beszédük.«³³

Az igehirdetés feladata hihetetlen felelősséget ró azokra, akik bármilyen eszközzel ezt a mandátumot vállalják. Az ige megszólalásának többféle formáját ismeri a Szentírás. Ezek közül a legfontosabb alap-típusok a következők: Így szólt az Úr igéje XY-hoz. – Ez volt az Úr igéje – Ez volt az Úr igéje XY által.

A keresztyén liturgia Isten igéjének ószövetségi, levélbeli és evangéliumi anyagát egyaránt használja. Természetes, hogy a keresztyén egyházban az evangélium prioritást élvez. Ezt érthetjük tartalmilag és formailag egyaránt.

Az egyház az istentiszteleti életében is egyfajta belső magasfeszültségben él. *Isten akarja megszólítani népét és benne az egyes embereket. Embereket használ fel azzal a mandátummal, hogy „aki titeket hallgat, engem hallgat”* (Lk 10,16). Nem lehet az igéhez hozzátenni vagy abból elvenni³³. *A betű nemcsak önmagában halott, hanem ölhet, s a Lélek teszi csak élővé*³⁴.

Az „ógyházi” sorozat igen régi időkre nyúlik vissza. Nem teljesen tartható az az álláspont, hogy az ősegyház csupán a lectio continuát gyakorolta. A többféle olvasmány egymás mellé helyezése – a zsidó tradíció és az új, evangéliumi és apostoli iratok – kezdettől fogva gyakorlat volt az egyházban.

Az első hiteles nyomok azonban jóval későbbiek: 645-ből biztos adatunk, 580-ból indirekt utalásunk van a római evangélium, illetve gall epistola sorozatokról.

Az egyház kiválogatta a Szentírásból a legfontosabb, hitünk szempontjából domináns szakaszokat. Ez a *lectio selecta*. Az egyház folyamatosan olvasta és olvassa nyilvánosan is a Szentírást a különböző közösségeiben. Ez a *lectio continua*.

³³ 5Móz 4,2: „Semmit se tegyetek ahhoz az igéhez, amelyet én parancsolok nektek, se el ne vegyetek abból!”

³⁴ 2Kor 3,6: „Ő tett alkalmassá minket arra, hogy az új szövetség szolgálói legyünk, nem betűé, hanem Léleké, mert a betű megöl, a Lélek pedig megelevenít.”

Mindkettőnél beszélhetünk előnyökről, hátrányokról. A lectio selecta (perikóparend) azt a veszélyt hordja önmagában, hogy mindig csak kiemelt részek hangzanak el, s ha az igehirdető nem ágyazza be az adott textust a teljes Szentírás üzenetébe, felborulhat az egyensúly, s a gyülekezet igei szempontból alulinformált lesz. A lectio continua ugyan segít egyfajta intenzív elmélyülésben, de veszélye az, hogy kevésbé lényeges szakaszok kerülnek elő a döntően fontosak helyett, s az adott közösség csak egy szeletét ismeri meg a bibliai üzenet egészének.

Több keresztyén felekezet gazdagítja az olvasmányok rendjét úgy, hogy az egyes lekciónk közé énekeket, zsoltárokat helyez. Ez a szokás nálunk nem alakult ki, hiszen a több olvasmányos rend is ma még csak néhány éves múltra tekint vissza.

Graduálének

Az istentisztelet e fordulópontján a gyülekezet ismét énekel. Bár sokan úgy vélik, ez elsősorban az igehirdetésre ráhangoló ének, valójában ez csupán másodlagos funkciója. Az éneklést rávezető, ráhangoló orgonamuzsika készíti elő.

A Graduálének az istentisztelet központi gyülekezeti éneke. Nem az adott nap aktuális igehirdetése határozza meg, hanem az ünnep egyházi éven belüli szerepe. (Az igehirdetéshez szorosan kapcsolódó ének a prédikációt követő igehirdetési ének!)

Az *Evangélikus Élet* hosszú évek óta közli az adott vasárnap énekrendjének egyik lehetséges változatát. A *Liturgikus könyv* 9. és a 10. fejezetében minden ünnepünkhöz két – énekeskönyvünkben való – éneket ajánl, olyanokat, amelyek mind szövegükben, mind dallamukban a leginkább megszólaltatják egy-egy ünnep jellegzetes üzenetét. Az első ének szorosan az ünnephez kapcsolódik, a második emellett szem előtt tartja az Útmutató heti igéjét is. Az évről évre ismétlődő énekeknek a gyülekezet tudatában hozzá kell kapcsolódniuk egy-egy ünnephez, időszakhoz. Indokolt esetben természetesen ezen a ponton is el lehet térni a javaslattól. Nagyobb szabadsággal választhatjuk meg az istentisztelet kezdőénekét és az igehirdetést követő (igehirdetési) éneket.

Az éneket hozzá illő orgona-előjáték vezesse be. Fontosságát – ahol erre adott a lehetőség – kiemelhetjük alternatim (váltakozó) előadási móddal is, amikor az ének egyes versszakait a kórus éneкли.

Igehirdetés

A szószéki szolgálat minden esetben köszöntéssel kezdődik. Egyházunkban a legelterjedtebb forma az apostol szava: „*Kegyelem nektek és békesség, Istentől, a mi Atyántól és a mi Urunktól, Jézus Krisztustól*”. (Helytelen a „Kegyelem nekünk és békesség...” forma, hiszen itt nem kívánságról, hanem Krisztus kegyelmének meghirdetéséről van szó.) Ezt követi az igehirdetési alapige (ha ezt természetes módon a bibliai olvasmányok közé soroljuk, akkor a második vagy a harmadik olvasmány). Az ígét – a tisztelet jeléül – evangélikus istentiszteleten a gyülekezet mindig állva hallgatja.

Az igehirdetés Isten szava, élő ige. Isten az emberi szót használja fel és teszi Szentlelke által élő igévé. Az egyház – Urának mandátuma alapján – erre rendelt, külső és belső elhívással rendelkező szolgálóra bízta az igehirdetés szolgálatát. Tehát nem csupán igemagyarázatról, tanításról vagy tanúságtételről (bizonyásgtételről) van szó, hanem Isten szavának hirdetéséről.

Az igehirdetőnek át kell éreznie azt a magas feszültséget, hogy általa Isten szólal meg. Ezt az érzést nem lehet megszokni, és nem is szabad hozzászokni. Alázattal és hálaadással kell a megbízatást végezni, az igehirdetői küldetést betölteni. A gyülekezetnek pedig komolyan kell venni, hogy a lelkész szavában – akkor is, ha a gyülekezeti tagokhoz hasonlóan hibákkal teli, gyarló ember – maga az Isten szólal meg. Mert tetszett Istennek, hogy az igehirdetés bolondsága által üdvözítsen...³⁵

Az igehirdetés titka a Szentlélek munkájában rejlik. Ő képes a bűnös ember szavát Isten szavává formálni, és ő képes arra, hogy a hallgatókban legyőzze az emberi ellenkezést, aminek nyomán az igehirdető szavában megragadják Isten szavát.

Az igehirdetés ugyanúgy ige, mint a felolvasott bibliai szó. Ez az élő evangélium: a viva vox evangelii.

Igehirdetés utáni imádság

Rövid, összegző, de nem a prédikációt újra – más szavakkal – elmondó imádság, amelynek elsősorban hálaadó karaktere és átvezető funkciója van. Ehhez az imádsághoz kapcsolódóan is van lehetőség (előt-

³⁵ 1Kor 1,21

te is, közben is, utána is) csendes imádságra – akár a gyülekezetet segítő témamegjelöléssel is.

Credo

A hitvallás magyar evangélikus használatban vagy a lekciók után vagy az igehirdetést követően hangzik el. Mindkettőnek megvan a maga értelme és jelentése. Ha a lekcio(k) után hangzik, akkor elsősorban adoratív funkciót hordoz, azaz istendicséretet, imádatot. Ha az igehirdetés után mondjuk (esetleg énekeljük), akkor az válaszfunkciót jelent: Isten megszólít igéjében, mi pedig válaszolunk rá a hitvallás szavaival. (Ez a válasz jelleg nehezen lenne értelmezhető közvetlen a lekcio(k) után, hiszen azután még egy bibliai szakasz jön /alapige, textus/ és az élő, hirdetett evangélium.)

Mindkét istentiszteleti rendtartásunk tartalmazza az Apostoli hitvallást éppen úgy, mint az ún. Niceai hitvallást. Ma egyre több helyen válik ismertté ez utóbbi is.

Lehetőleg felváltva vagy bizonyos forgó szerint mindkét hitvallást használjuk! A Niceai hitvallást hittan- vagy konfirmációi órán, illetve bibliaórán tanítsuk meg a híveknek. Ott, ahol eddig csak az Apostoli hitvallást mondták az istentiszteleteken, tapintattal, tudatos pedagógiával kell nevelni a gyülekezetet a Niceai hitvallás használatára. Az alapos, kifejtő, értelmező, előkészítő munka megszeretheti a gyülekezettel ezt a hitvallásszöveget is. (A Niceai hitvallásnak többféle szövegvariánsa is használatos. Egyházunk a nyugati keresztyénség tradíciójára épülő, a Pröhle-agenda új kiadásában, a *Liturgikus könyvben* és az újabb kiadású énekeskönyvekben is közölt fordítást fogadja el.)

A hitvallásról általában

Két kérdést tisztázni kell: Mi is valójában a hitvallás – imádság, kijelentés, igehirdetés? És: Kinek szól – Istennek, mint az imádság, vagy a környezetnek, esetleg önmagunk számára mondjuk? Vegyük sorra a lehetőségeket.

Önmagamnak mondom: hiszek. – Nekem van szükségem arra, hogy kimondjam. A szó teremtő erővel bír – még az emberi szó is –, ha kimondom, az a hitemet erősíti. Ige szól benne – az Isten teremtő szava –, hitet teremthet bennem. Az egyes szám első személy itt nem

csak az egyént jelentheti, hanem a közösséget, az egyházamat. A hitvallás az individuumot bekapcsolja a communioba.

A „világnak” mondom/juk, a kívülállóknak: hiszek. Megvalljuk, „ki az Úr a háznál”, ki indítja, tartja, formálja, juttatja célba az életet. Tanúskodunk a megtapasztalt és remélt valóságról, megosztjuk az „élményünket”, az információinkat, a reménységünket. Megvalljuk, kihez tartozunk, mire építünk.

Istennek mondom/juk: hiszek. Miután átéltük, megtapasztaltuk, nyugtáztuk „hatalmas tetteit”, hozzánk való jóságát, kegyelmes viszonyulását, rajtunk végzett teremtő-megváltó-megszentelő munkáját, válaszolunk. Hálát adunk, köszönetet mondunk, kimondjuk – az elfogadás aktusaként –: hiszek.

Jóllehet az istentisztelet szinte minden elemének hitvallás karaktere van, hitvallásként mégis a három ógyházi, ökumenikus credót szoktuk említeni: az Apostolicumot, a Nicaenumot és az Athanasiumot. Ez utóbbi nem szerepel istentiszteleti gyakorlatunkban. Létrejöttük, történetük fontos liturgiátörténeti, liturgia-teológiai adalékokra világít rá. Ugyanígy az egyház életében betöltött funkciójuk, illetve később az istentiszteletben elfoglalt helyük.

Egyházunkban ma az ún. ökumenikus fordításokat használjuk:

Hiszek egy Istenben, mindenható Atyában, mennynek és földnek teremtőjében.

És Jézus Krisztusban, az ő egyszülött Fiában, a mi Urunkban, aki fogantatott Szentlélektől, született Szűz Máriától, szenvedett Poncius Pilátus alatt; megfeszítették, meghalt és eltemették. Alászállt a poklokra, harmadnapon feltámadt a halottak közül, fölment a mennybe, ott ül a mindenható Atya Isten jobbján; onnan jön el ítélni élőket és holtakat.

Hiszek Szentlélekben. Hiszem az egyetemes anyaszentegyházat, a szentek közösségét, a bűnök bocsánatát, a test feltámadását és az örök életet. Ámen.

Hiszek az egy Istenben, mindenható Atyában, mennynek és földnek, minden láthatónak és láthatatlannak teremtőjében.

Hiszek az egy Úrban, Jézus Krisztusban, Isten egyszülött Fiában, aki az Atyától született minden idő előtt, Isten az Istentől, világosság a világosságtól, valóságos Isten a valóságos Istentől, született és nem teremtett, az Atyával egylényegű, és általa lett minden. Érettünk, emberekért és üdvösségünkért leszállt a mennyből. Megtestesült a Szentlélektől és Szűz Máriától, és emberré lett. Keresztre feszítették értünk Poncius

Pilátus alatt, kínhalált szenvedett és eltemették, harmadnapon feltámadt az Írások szerint, fölment a mennybe, ott ül az Atya jobbján, újra eljön dicsőségben ítélni élőket és holtakat, és uralmának nem lesz vége. Hiszek a Szentlélekben, Urunkban és éltetőnkben, aki az Atyától és a Fiútól származik, akit az Atyával és a Fiúval együtt imádunk és dicsőítünk, és aki szólt a próféták által. Hiszem az egy szent, egyetemes és apostoli egyházat. Vallom az egy keresztséget a bűnök bocsánatára. Várom a holtak feltámadását és az eljövendő örök életet. Ámen.

Credo a liturgiában

Ma a nyugati istentiszteleti típusban a kyrie és gloria után a credo a sorrendben harmadik állandó tétel, azaz ordinárium rész.

A Nicaenum és az Apostolicum kialakulásának háttérében az egyház sokféle rövid hitvallásának gazdag gyűjteménye áll. Egészen rövid, néhány szavas, néhány mondatos hitvallások egész sora alakult ki a születő egyházban. A Nicaenum és az Apostolicum ezekből született, s rövid formálódás után elérte ma használatos alakját.

Három hitvallástípust szoktunk emlegetni az ősegyházban: tagolásuk szerint van egy-, két- és háromtagú hitvallás.

Az egytagúak elsősorban Krisztus-hitvallások:

Mk 8,29: „Péter így válaszolt: »Te vagy a Krisztus.«” (Péter vallástétele Cézára Filippinél)

Lk 9,20: „Jézus így szólt hozzájuk: »Hát ti kinek mondotok engem?« Péter így felelt: »Az Isten Krisztusának.«”

Gazdagabb formát mutatnak már a következők:

1Kor 15,3kk: „Krisztus meghalt a mi bűneinkért az Írások szerint. Eltemették, és – ugyancsak az Írások szerint – feltámadt a harmadik napon...”

2Tim 2,8: „Jézus Krisztus, aki Dávid utóda, feltámadt a halottak közül. (Erről szól az én evangéliumom).”

1Pt 3,15–21: „Az Urat, a Krisztust tartásátok szívetekben, és legyetek készen mindenkor számot adni mindenkinek, aki számon kéri tőletek a bennetek élő reménységét. (... mert) Krisztus is szenvedett egyszer a bűnökért, az Igaz a nem igazakért, hogy Istenhez vezessen minket, miután halálra adatott test szerint, de megelevenítettett Lélek szerint. Így ment el a börtönben lévő lelkekhez is, és prédikált azoknak, akik egykor engedetlenek voltak, amikor az Isten türelmesen várározott a Noé napjában a bárka készítésekor. Ebben kevés, szám szerint nyolc lélek menekült meg a vízen át. Most pedig titeket is megment ennek képmása, a kereszt-

ség, amely nem a test szennyének lemosása, hanem könyörgés Istenhez jó lelkiismeretért a feltámadt Jézus Krisztus által.”

Fil 2,5–11: „Krisztus Jézus Isten formájában lévén nem tekintette zsákmánynak, hogy egyenlő Istennel, hanem megüresítette önmagát, szolgai formát vett fel, emberekhez hasonlóvá lett, és magatartásában is embernek bizonyult; megalázta magát, és engedelmeskedett mindhalálig, mégpedig a kereszthalálig. Ezért fel is magasztalta őt Isten mindenek fölé, és azt a nevet adományozta neki, amely minden névnél nagyobb, hogy Jézus nevére minden térd meghajoljon, mennyeieké, földieké és földalattiaké; és minden nyelv vallja, hogy Jézus Krisztus Úr az Atya Isten dicsőségére.”

A kéttagú formák Istenről/hez és Jézusról/hoz szólnak:

1Kor 8,6: „...nekünk egyetlen Istenünk az Atya, akitől van a mindenség, mi is őerte, és egyetlen Urunk Jézus Krisztus, aki által van a mindenség, mi is őáltala.”

2Tim 4,1: „Kérve kérlek az Isten és a Krisztus Jézus színe előtt, aki ítélni fog élőket és holtakat; az ő eljövételére és országára kérlek: hirdesd az igét...”

Trinitárius (szentháromsági) tartalmú:

2Kor 13,13: „Az Úr Jézus Krisztus kegyelme, az Isten szeretete és a Szentlélek közössége legyen mindnyájatokkal!”

Az ősi forma megtalálható a korai egyházatyáknál, de fellelhető az egyiptomi egyházban éppen úgy, mint a korai római keresztelési liturgiában. Ez az Apostolicum órómai hitvallásőse:

„Hiszek Istenben, az Atyában, a Mindenhatóban,
és Jézus Krisztusban, az ő egyszülött Fiában, Urunkban,
és Szentlélekben, az egy egyházat és a test feltámadását.”

Ebből a formából, a Krisztus-hitvallás kibővülésével alakult ki – sok variáción keresztül – az az alak, ami a mai napig Apostoli hitvallásként él az egyházban.³⁶

400 körül már közzismert az ősi, római, kilenctagú keresztelési hit-

³⁶Közzismert a legenda, amely kegyes formában vezeti vissza az apostolokig a hitvallást, miszerint az 12 részre osztható, s úgy született, hogy minden apostol egy mondatot tett hozzá. Az Apostolicum apostolisága azonban nem a formájában, hanem a tartalmában érhető tetten.

vallás továbbképződött változata – amely alapjaiban a keleti hitvallástípust követte, s amelynek gyökerei az apostoli időkből származtak.

„Hiszek Istenben, az Atyában, a Mindenhatóban.

És Jézus Krisztusban, az ő egyszülött Fiában, a mi Urunkban, aki a Szentlélektől és Szűz Máriától született, akit Poncius Pilátus alatt megfeszítettek és eltemettek, a harmadik napon feltámadt a halottak közül. Felment a mennybe, az Atya jobbján ül, és onnan jön ítélni élőket és holtakat.

És a Szentlélekben, a szent egyházat, a bűnök bocsánatát, a test feltámadását.”

Az összes nyugati, latin hitvallás erre az alapszövegre vezethető vissza. Nyugaton a konzervatív szigorúság és a klasszikus stílusmegjelenés volt meghatározó, keleten a formálódásban nagyobb szabadságot és gazdagodást figyelhetünk meg.

Nyugaton elutasítják, hogy a liturgia a tévtanítók elleni harc színtervé váljék, Keleten egyre jobban belekerül az istentiszteletbe a tiszta tanítás harcossá válása. Mindez a hitvallásképződésre is hatással volt. Így tükrözi a Niceai hitvallás a 4. század krisztológiai harcait.

Keleten a Nicaenum az istentisztelet állandó részévé vált. Helye a békecsók után, az offertórium előtt volt. A római misében az evangélium után, arra válaszként mondták vagy énekelték, azaz az igei rész és a miseáldozat közé került. A keleti gyakorlattal szemben a nyugati misében csak akkor használták a hitvallást, ha a nap vagy az ünnep dogmatikai tartalma megtalálható volt a hitvallás felsorolásában. Az Apostolicum helye a keresztes liturgiában és az imaórák liturgiájában volt.

A reformáció istentiszteleti rendjeiben a Credo, hasonlóan a Glóriához, nem tartozott a nélkülözhetetlen elemek közé. A Luther-féle német misével viszont egyre jobban elterjedt a gyülekezeti ének formájába öntött hitvallás: „Wir glauben all an einen Gott”. Luther ezt az éneket latin vers alapján írta; szövege 1524-ből, a dallam pedig a 15. századból való. Mai fordítása az *Evangélikus énekeskönyvben* ebben a formában található (EÉ 247):

„Mi valljuk: hiszünk Istenben, Menny, föld nagy Teremtőjében, Ki édesatyánk lett nekünk, Hogy mint gyermekei éljünk. Táplál ő minden-

kor minket, Óvja testünket, lelkünket, Védelmet, hogy kár ne érjen, És ő tart meg a veszélyben. Jótévő, áldó, Őriző, Mindenható egy Isten ő.

Mi valljuk: hiszünk Jézusban, Isten Fiában, az Úrban, Ki öröktől Atyjánál van, És egy vele méltóságban. Szűztől született minékünk, Felvette emberi testünk, Fogantatott Szentlélektől, És megváltott bűneinkből. Meghalt miértünk Keresztfán, S feltámadt húsvét hajnalán.

Mi valljuk: a Szentlélekben Hiszünk, mi hű Segítőnkben, Atya-Fiúval egy Isten. Ajándékot oszt nagy bőven. Eggyé teszi Krisztus népét, Hiszünk szentek közösségét, Hiszünk a bűnbocsánatban, Testünk feltámadásában, Hogy utunk végén Minket már A mennyben örök élet vár.”

Ennek helye az evangélium és a prédikáció közé került. A Nicaenumot is ezen a helyen mondták vagy énekelték: latinul vagy németül. Arra is volt példa, hogy a liturgus által latinul énekelt Nicaenum után a gyülekezet énekelt a hitvalláséneket. A Nicaenum mellett az Apostolicumot is megtaláljuk, jóval ritkábban, a középkori prédikációs istentiszteletek mintájára, az igehirdetés után, a szövekről mondván. Néhány esetben előfordult az is, hogy a prédikáció elé, a Nicaenum helyére került. Volt arra is példa, hogy a Credo az úrvacsorai részbe került, az úrvacsorai prédikáció és gyónás utánra, vagy a Miatyánk és a olvasmány (1Kor 11) után, a gyónás elé. Megállapítható, hogy a hitvallás a reformáció egyházaiban nem csak gazdagabb formavilágot kapott (gyülekezeti ének), de a helyét is rugalmasan kezelték. Ez természetesen liturgikus bizonytalanságot is jelentett. Talán emiatt figyelhető meg, hogy a 17. században vagy visszaszorult a hitvallás gyakorlata, vagy más énekekkel váltották ki. A gregorián formák lassan eltűnnek, s vagy szóban hangzik a Credo vagy ének formájában.

A 19. században itt is döntő változás történt. A liturgikus restauráció a Credót is visszaemelte a gyakorlatba – a kyriével és a gloriával együtt. Ez azonban elsősorban az Apostoli hitvallást jelentette. A 20. századi liturgiai mozgalmakban azonban már a Niceai hitvallás használata is újra megjelenik.

A Pröhle-agenda rendje az olvasmány után, a prédikáció elé teszi a hitvallást, lehetővé téve a Niceai hitvallás használatát is. A 2007-ben végző formájában megjelent *Evangélikus istentisztelet – Liturgikus könyv*³⁷

³⁷ *Evangélikus istentisztelet – Liturgikus könyv*. Luther Kiadó, Budapest, 2007.

az igehirdetés után, a teljes igei rész végére helyezi a hitvallást, az Apostolicumot és a Nicaenumot egyaránt ajánlja.

Az új német agenda, az *Evangelisches Gottesdienstbuch*³⁸ alaprendje többféle variációt tartalmaznak. Az I. alapformában az evangélium után, az igehirdetés előtt hangzik a hitvallás, a II. alapformában pedig a prédikációt követi.

Hirdetés

Az istentisztelet pasztorális és egyházszerkezeti szempontból igen fontos része a hirdetés. A hirdetés tudatosan kötődik az egyetemes könyörgéshez, ezért közvetlen megelőzi azt. Amit a hirdetésben elmondunk, azt az általános könyörgő imádságban Isten elé visszük: a világ, az emberek, az egyház ügyeit, örömeit és gondjait.

Ügyelni kell arra, hogy a hirdetés hossza helyes arányban álljon az istentisztelet többi részével. Ez a rész nem törheti meg az istentisztelet nagy egészének dramaturgiáját. Nagy kísértés, hogy a hirdetés hosszabb legyen, mint az igehirdetés. A mai kommunikációs eszközökkel megtalálhatja a gyülekezet annak módját, hogy a hirdetések egy részét más módon adja hírül.

Általános könyörgő imádság

Az istentisztelet két fókuszát: az ígét és a szentséget az az imádság köti össze, amelynek többféle elnevezése ismert: általános könyörgő imádság, egyetemes könyörgés, ökumenikus imádság (*oratio oecumenica*), hívek könyörgése (*oratio fidelium*). A kollekta mellett ez a második, az egész egyház imádságát reprezentáló könyörgés. Az általános könyörgésnek megvan a maga belső rendje, dramaturgiája. Ezt legtöbbször koncentrikus körökként tudjuk ábrázolni. A világ, benne az emberiség, benne a kisebb közösség (népek, ország, haza), benne az egyház, benne a gyülekezet, majd az egyén.

Felépítése

(többféle variáció lehetséges, az itt jelzett a legismertebb):

– Könyörgés Isten országáért és Krisztusért. (Az egyház egységéért,

³⁸ Lutherisches Verlagshaus, Hannover, 1999.

- megegyezésért, az evangélium terjedéséért, az evangélium ellenségeinek megnyeréséért, Isten igéjének és a szentségeknek áldásáért.)
- A világerért (népek és államok) és azokért, akik kormányozzák. (A rend és jog megtartásáért, békességért az egész világon.)
  - A mindennapi kenyérért (Luther: *Kis kátéjának* értelmében): Házaság, család, ifjúság nevelése, generációk viszonya, hivatás, munkanélküliség, jó időjárás, vetés és aratás, anyagi javak stb.

Luther Márton: *Kis káté*, Miatyánk negyedik kérésének magyarázata: „Mindaz, ami a test és élet fenntartására és táplálására kell, mint például: étel, ital, ruházat, lábbeli, ház, gazdaság, szántóföld, barom, pénz, anyagi javak, derék házastárs, derék gyermekek, becsületes háznép, tisztességes és hűséges felsőbbiség, jó kormányzat, jó időjárás, béke, egészség, közrend, becsület, jó barátok, megbízható szomszédok és ezekhez hasonlók.

- Könyörgés a bajban, szükségben levőkért. Világméretű és egyéni bajok, tragédiák, katasztrófák. Egyedül levőkért, idegenekért, öregekért, betegekért, özvegyekért és árvákért, haldoklókért és elhunytakért, rabokért és üldözöttekért, katasztrófa áldozataiért és éhezőkért stb...

Egymás imádságban való hordozásának is bibliai alapja és biztatása van. Sem az egyház, sem az egyes keresztyén ember nem „önállósíthatja” magát e világban. Isten gyermekei felelősek Isten többi gyermekéért, különösen is a hitben testvérekért. A liturgia ennek ad formát.

1Kor 12,26–27: „...*ha szenved az egyik tag, vele együtt szenved valamennyi, ha dicsőségben részesül az egyik tag, vele együtt örül valamennyi. Ti pedig Krisztus teste vagytok, és egyenként annak tagjai.*”

Róm 12,15: „*Örüljete az örülőekkel, sírjatok a sírókkal.*”

Gal 6,2: „*Egymás terhét hordozzátok: és így töltsétek be a Krisztus törvényét.*”

Kol 4,3: „*Imádkozzatok egyúttal értünk is, hogy Isten nyissa meg előttünk az ige ajtaját, hogy szólhassuk a Krisztus titkát, amely miatt most fogoly is vagyok...*”

2Thessz 3,1: „*És végül, testvéreim, imádkozzatok értünk, hogy terjedjen az Úr igéje, és úgy dicsőítsék, ahogyan nálatok is.*”

Ef 6,18–19: „*Minden imádságotokban és könyörgéseetekben imádkozzatok mindenkor a Lélek által. Éppen azért legyetek éberek, teljes állhatatossággal könyörögve az összes szentekért; és érterem is, hogy adassék*

nekem az ige, ha szóra nyitom a számat, hogy bátran ismertessem meg az evangélium titkát.

Jézus a közbenjáró könyörgés spektrumát egészen szélesre tárja. Ahogy ő maga is imádkozik ellenségeiért, úgy szólítja fel követőit az ellenségért való áldásmondásra és imádságra. Ez a vele való közösségből, igéjének hallgatásából egyenesen következő feladata a tanítványoknak.

Lk 6,27–28: *„Nektek azonban, akik hallgattok engem, ezt mondom: szeressétek ellenségeiteket, tegyetek jót azokkal, akik gyűlölnek titeket; áldjátok azokat, akik átkoznak, és imádkozzatok azokért, akik bántalmaznak titeket.”*

A keresztyénség kezdettől fogva gyakorolja az istentisztelet keretében a mindenkiért való imádságot. Az erre való biztatás és felszólítás már az apostoli iratokban megjelenik.

1Tim 2,1–4: *„Arra kérlek mindenekelőtt, hogy tartsatok könyörgéseket, imádságokat, esedezéseket és hálaadásokat minden emberért, a királyokért és minden feljebbvalóért, hogy nyugodt és csendes életet éljünk teljes istenfélelemben és tisztességben. Ez jó és kedves a mi üdvözítő Istenünk színe előtt, aki azt akarja, hogy minden ember üdvözüljön, és eljusson az igazság megismerésére.”*

Általános könyörgésről már az első század végéről vannak dokumentumaink. Az I. Kelemen-levéiben (Kr. u. 95/96) már találunk teljesen kidolgozott formát.³⁹

„Kérünk téged, Uralkodónk, legyél hát segítők és oltalmazónk; közölünk a szorongatásban levőket szabadítsd meg, a megalázotthoz legyél könyörületes, az elesettet emeld fel, az ínségesekre tekintsd le, gyógyítsd meg a betegeket, a népedből eltévelyedetteket térítsd vissza, az éhezőket tápláld, foglyainkat szabadítsd ki, az erőtlenekeket támogasd, a kislelkűeket vigasztald, hadd tudja meg minden nemzet, hogy egyedül te vagy az Isten, és Jézus Krisztus a te szolgád, mi pedig a te néped és legelőd nyája vagyunk.”

³⁹In.: *Ókeresztény írók III.* kötet. Apostoli atyák. Szerk.: Vanyó László. Római Szent Kelemen levele a korintusiakhoz (ford.: Ladocsi Gáspár). Szent István Társulat, Budapest, 1980. 146. o.

- Az egyetemes könyörgésnek három formája közismert.
- „Prospone” : a liturgus egyedül mondja (a szentély berendezésétől függően az oltár felé fordulva). Az imádság ebben a formában megszakítás nélkül egyben, folyamatosan mondott könyörgés. Mivel a lelkész ilyen esetben nem jelenti be az imádság tárgyát, fennáll a veszély, hogy a gyülekezet „kívülállóként” csupán „meghallgatja” az imádságot, s nem együtt imádkozza.
  - Ezt a veszélyt felismerve a korai keresztyén könyörgésekben, az ek-téniában az előimádkozó bejelentette: ezért vagy azért könyörög-jünk az Úrhoz. Erre az egyéni imádságnak helyet adó csönd követ-kezhett, majd a gyülekezet együtt mondta a „Kyrie” valamilyen formáját, vagy egyszerű kérésként: hallgass meg minket. Az ősi ke-leti formából így alakult ki Nyugaton a Litánia.
  - A harmadik formában a liturgus és a diakónus (lektor vagy segítő) osztják fel az imádságos feladatokat. E forma minden variációjánál lehetőség van a gyülekezet közbenső válaszaira.
Az olvasópultnál álló segítő nevezi meg az egyes imatémákat, majd a liturgus az oltárnál elmondja az annak megfelelő imádságot.
A liturgus nevezi meg az imádság témáit, s a segítő/k mondja/ák az imádságot. Ez a forma is ókeresztyén gyökerekre vezethető vissza.
A liturgus mondja a könyörgés keretét, s az egyes kéréseket pedig a segítő.

A gyülekezet az egyetemes könyörgést együtt mondott „Ámen”-nal zárja le.

Úrvacsorai rész

Az úrvacsora liturgiája többnyire gyülekezeti énekkel kezdődik. Ez az ének már megadja az alaphangot, ezért ez ne bűnbánati, hanem úrvacsorai vagy Jézus-ének legyen! (Pl. EÉ 303, 309.) Ez hivatott az úrvacsora hálaadó jellegét érzékeltetni. Kiválasztása gondos körültekintést, alapos megfontolást igényel.

Köszöntés

Az úrvacsorai rész – jelezve az újabb, jelentős fordulópontot – köszöntéssel kezdődik: „Az Úr legyen veletek!” Szükségünk van erre a köszöntő biztatásra, megerősítésre és ígéretre, hiszen olyan szakasz

jön az Istennel való találkozásunkban, ahol a józan eszünkkel, emberi logikánkkal magunkra maradunk. Szükségünk van Isten jelenlétének kisugárzó erejére, arra az érzésre, hogy amikor pusztán értelmünkkel felfogni már nem tudjuk az eseményeket, akkor jelenléte nyissa meg számunkra azt a dimenziót, amelyben hitünk titka a szívünk és lelkünk számára megragadhatóvá válik.

A köszöntés dialógusformája ezért szorosan kapcsolódik a következő párbeszédhez, amelyben a liturgus biztat, hogy emeljük fel szívünket.

Prefáció

A prefáció indító mozdulata a *sursum corda*. A szív felemelésével elindul az a hálaadó, dicsőítő folyamat, amely az igeliturgia kezdetén a *kyrie-gloria-credo* hármásában megalapozást nyert, s amely majd az úrvacsora nagy találkozásában jut el a teljességéig. A prefáció bevezető mondata: „*vere dignum et iustum est*” („méltó és igaz, illő és üdvösséges”) biztatja az egyházat Isten imádatára. Az imádság – egyházi esztendő szerint – változó része utal Isten hatalmas tetteire, amit Krisztusban tett nyilvánvalóvá. Ez készletti Isten mindenkori népét – az üdvözültek mennyei seregét, az angyalokat és a földön küzdő egyházat – a dicsőítésre. Az egyház itt bekapcsolódik a mennyei istentisztelet örök jelenébe, és folytatja az ősidők óta és örökké zengő éneket a „háromszor szent”-et. A szent Isten jelenléte imádatra készítette népét, annak tagjait. Krisztus, az emberré lett Isten valóságos jelenléte az úrvacsorában (*eucharishtiában*) imádatra indítja a keresztyénséget.

Az úrvacsora bevezetése imádság, majd párbeszéd formájában tehát „más dimenzióba” helyezi a gyülekezet tagjait, amikor elhangzik a felszólítás: „emeljük fel szívünket”. Ezt követően az Isten nagy tetteit magasztalja a gyülekezet, s az egyház emlékezteti a híveket arra, hogy Jézusban mit jelent Isten rajtunk végzett cselekedete. Ez a bevezető megadja az egész úrvacsora kontextusát is: a földit és a mennyeit egyaránt, hiszen a Krisztus asztala körül ott vannak a már előremenetek (üdvözültek mennyei serege), ott vannak Isten küldöttei és munkatársai, az angyalok, de ott van a földön küzdő egyház is.

„(Mert valóban) méltó és igaz, illő és üdvösséges, hogy mindenkor és mindenhol hálát adjunk neked mindenható Istenünk és Atyánk a Jézus Krisztus által.”

A praefatio betétje mindig az egyházi évnek vagy az alkalomnak megfelelően változik.

„Ő engedelmesen bevonult Jeruzsálembe, hogy vállalja a kereszthalált, és magára vegye a világ bűnét. Ezért az angyalokkal, az üdvözültek mennyei seregével és a földön küzdő egész egyházzal együtt áldunk és magasztalunk téged, és ujjongó énekkel hirdetjük szent neved dicsőségét.”

Sanctus

Az igeliturgiát körülölelő három ordinárium tétel, a kyrie-gloria-credo után a következő állandó rész már az eucharisztia liturgiájában található. Bár önálló tételként beszélhetünk róla, mégis kiszakíthatatlan abból a nagy ívből, amit a „nagy eucharisztikus imádság” címszóval szoktunk emlegetni. Mivel szerves része annak, csak abban a környezetben érthető, ezért a következőkben újra meg újra érintjük a liturgia sanctust körülvevő anyagait is. A sanctus a gyülekezet akklamációja a prefáció és a szerzési ígéretek vezető epiklézis között.

A negyedik ordináriumtétel szövegében őszövétségi gyökerű, gondolatában a legősibb emberi, mai vonatkozásában viszont az egyik legproblematisabb.

* * *

Az Őszövétségben 511-szer szerepel a szent kifejezés. Különbő tárgyakra, eszközökre, fákra, helyekre, szolgálatokra, Isten embereire – Istenre magára mint jelző már ritkábban, ahol viszont megjelenik, igen hangsúlyos. Isten szentségéről, szent voltáról nemcsak direkt, hanem közvetett módon is szól a Szentírás.

Isten szentségéről a leghangsúlyosabban Ézs 6-ban (1–8) olvasunk. Ez szerepel a liturgiába átkerült hármasság formában is.

„Uzzijá király halála évében láttam az Urat, magasra emelt trónon ülve. Palástja betöltötte a templomot. Szeráfok álltak mellette, hat-hat szárnya volt mindegyiknek: kettővel arcát takarta el, kettővel lábát fedte be, kettővel pedig repült. Így kiáltott egyik a másiknak: Szent, szent, szent a Seregek Ura, dicsősége betölti az egész földet! A hangos kiáltástól megremegtek a küszöbök eresztékei, és a templom megtelt füsttel. Ekkor megszólaltam: Jaj nekem! Elvesztem, mert tisztátalan ajkú vagyok, és tisztátalan ajkú nép között lakom. Hiszen a Királyt, a Seregek Urát látták sze-

meim! És hozzám repült az egyik szeráf, kezében parázs volt, amelyet fogaival vett le az oltárról. Számhoz érintette, és ezt mondta: Íme, ez megérintette ajkadat, bűnöd el van véve, vétked meg van bocsátva. Majd az Úr szavát hallottam, aki ezt mondta: Kit küldjek el, ki megy el követségünkben? Én ezt mondtam: Itt vagyok, engem küldj!”

Az Ószövetség számtalan helyen szól Isten szentségéről, a Szentnek járó tiszteletről, a Szent közelében végzett szolgálatról, a Szent imádásáról.

3Móz 20,26: „Legyetek előttem szentek, mert én, az ÚR, szent vagyok, és elkülönítettek benneteket a népektől, hogy az enyéim legyetek.”

Józs 24,19: „Akkor Józsué ezt mondta a népnek: Nem tudjátok ti szolgálni az Urat, mert szent Isten ő, féltőn szerető Isten ő, nem tűri el hitszegéseiteket és vétkeiteket!”

1Sám 6,20: „Azért ezt mondták a bétsemesi emberek: Ki állhat meg az Úrnak, ennek a szent Istennek a színe előtt?”

Az istentisztelet szempontjából is fontos tény az, hogy a Végző Valóság szentségéről szóló beszéd vagy ének a legősibb emberi megnyilvánulások közé tartozik. Az emberiség történelme és a vallástörténet egyaránt arról beszél, hogy különböző indítékkal (tisztelet, félelem, a kérés-könyörgés alátámasztása) szólt, énekelt az ember a felette érzett hatalom/istenség szentségéről. Ez elsősorban azt a kontrasztot fejezte ki, amit az ember érzett: az Isten hatalmas, az ember apró; az Isten tökéletes, az ember tökéletlen; az Isten tiszta, büntelen, az ember pedig bűnökkel szennyezett, vétkes. A keresztyénség számára a történelmen és vallástörténeten át húzódó vonal sajátos tartalmat kapott. Az Isten szentségét az evangéliumi közelség nem szünteti meg, nem is kisebbiti, hanem még jobban elmélyíti. Az istenfélelemben hitét gyakorló egyház Krisztusban ismerte meg az Istent, akit Atyának szólíthat, akihez közvetlenül fordulhat. A Szent közelségében ugyanúgy le kell vetni a sarut, mint ahogy Mózesnek ezt kellett tennie. Ebben az értelemben a keresztyén istentisztelet már az újszövetségi tartalmat veszi át.

Ma sajátos akusztikája van az istentisztelet sanctus tételének. A felvilágosodást és racionalizmust követő folyamatok, az értelem trónra törése, a szekularizáció előretörése, a technikai forradalom tudatformálása, az emberiség nagykorúságérzete vagy kitörölte a szótárból,

vagy a passzív szókincsbe helyezte a szent szót. A szent kifejezés vagy pejoratív értelmet kapott (lásd „szenteskedő”), vagy funkcióját veszítette, hiszen az ember önmagával foglalkozott, már csak önmagában bízott. A deheroizálás folyamata is ebbe az irányba mutatott. A demokratizmus helytelen értelmezése sorra rombolta és szüntette meg a tekintélyt. Az értékátrendeződés, az értékrend változása (megszűnése és újak érkezése) sem értelmezte többé a szent és a profán (nem szent) közötti különbséget. A materializmus (akár elvi, akár gyakorlati materializmusról beszélünk) nem tudta értelmezni a szent fogalmát. A 19–20. századi folyamatok egyik, tragédiát hozó eredménye, hogy semmi sem szent többé. Ez az egyházak számára negatívnak tűnő folyamat azonban elérkezett ahhoz a ponthoz, ahol a „Szent” szó újra előkerülhet, megtisztulhat, megtelhet tartalommal. Az alapjában véve negatívnak ítélt helyzet valójában lehetőség a mai egyház számára. Nagy lehetőség és kihívás a szó újraértésére és újraértetésére.

A Szenttel való találkozás egyik fő lehetősége – állítja Josuttis – az istentisztelet⁴⁰. Az egyház aktív szolgálattevői útikalauzok, vezetők; feladatuk, hogy sajátos eszközeikkel elvezessék a mai embert a Szenthez. Sajátos kihívása, egyedi feladata a mai keresztyénségnek, hogy újra tanulja s újra tanítsa a mai fogyasztói és élménytársadalomban a Szent fogalmát.

A zsinagógai napi imádság – a kedusa – ismert volt a csírázó keresztyén gyülekezetekben. Ennek átvétele – a zsoltárokhoz hasonlóan – természetes folyamatnak tekinthető. A szombat (sabbát) reggeli zsinagógai imádságok mind a mai napig tartalmazzák a sanctus – a háromszor szent (triszhagion) – ősi formáját. A gyülekezet a második áldásmondás után felemelkedik, s az előimádkozó felszólít: „szenteljük meg a te nevedet”, majd együtt mondják a kedusát. Ez három versből áll, amit a gyülekezet váltakozva mond. Az első az Ézsaiásnál található „angyallátomás” szövege. A második vers Ezékiel próféta mennyei víziója⁴¹. A harmadik rész az ún. szombati Mussafa-imád-

⁴⁰ Josuttis, Manfred: *Der Weg in das Leben*. Chr. Kaiser Verlag, Gütersloh, 1991.

⁴¹ Ez 3,12: „Ekkor fölemelt engem a lélek, hátam mögött pedig nagy, dörgő hangot hallottam: Áldott az ÚR dicsősége az ő szent helyén!”

ság. Mindez rezponzórikus formában a teljes egészében Istent magasztaló, szentségét dicsőítő imádság.

Az újszövetségi vonatkozások jelzik azt a gazdagodást, amit a szó a keresztyénség használatában kapott. A fogalom főleg Isten egykori, majd új választott népére vonatkozik. A szent nem erkölcsi, hanem teológiai fogalom, nem a különleges képességűek gyűjtőneve, hanem az Istenhez tartozóké. Ilyen értelemben akár Istenről, akár emberekről szól, az Isten jelzője a szent. Csupán néhány idézet:

Mária éneke szól először és hangsúlyosan Isten szentségéről (Lk 1,46–50). Jézus Istent nevezi szentnek, de már Atyaként emlegetve (Jn 17,11). Jézus személyével kapcsolatban is megjelenik a szent jelző (ApCsel 4,27–30). A szentek a szent Isten elhívottai, akiket megszentelődésre hívott el (1Pt 1,14–16). A szent kifejezés a *Jelenések könyvének* terminológiájában tér újra vissza – az imént vázolt tartalom közös értelmével s már a korai liturgikus fejlődést visszatükröző mondatával, amely az ézsaiási textust ismét a mennyei liturgia keretei közé állítja (Jel 3,7; 4,8; 6,10; 15,3–4).

A liturgiában a tipikus – bibliai mondatok egymás mellé állításából formálódott – folyamatban kikristályosodott sanctus szöveg a következő:

„Szent, szent, szent a seregek Ura, Istene,
dicsősége betölti a mennyet és a földet,
hozsanna a magasságban,
áldott, aki jön az Úr nevében,
hozsanna a magasságban.”

A már idézett ószövetségi és újszövetségi gyökereken kívül itt megtalálhatók a gloria motívumai, a benedictus szövege: „*áldott, aki jön az Úr nevében*” (Zsolt 118,26; Mt, 21,9).

A sanctus hármassága a keresztyén liturgiában egyértelműen a Szentháromság Isten dicséretét jelzi. A múltban gyökerező, a Szentháromság Istent dicsérő liturgiai forma bekapcsol a jelen és az örök jelen istenimádásába, hogy az örök élet távlatába irányítsa az egyház tekintetét. Az eszhatologikus távlatok az érkező személyére mutatnak: „*áldott, aki az Úr nevében jön*”.

Mivel a Sanctus istentiszteleti használata a zsinagógai imádságra vezethető vissza, igen korai liturgikus elemről szólhatunk. Ugyanakkor pontos megjelenése a keresztyén gyakorlatban nem ismeretes. A

Sanctust eredetileg a nép énekelte. A 6. századtól kezdve ezt egyre inkább átvette a papság, illetve a kórus. Az Isten dicsőítésébe ezen a helyen az orgona is egyre nagyobb és egyre önállóbb szerepet kapott. Nem csupán kísérő funkciója volt, hanem a sanctuson belül – az öröm kifejezésére – önálló részeket is játszhatott, hasonlóan, mint a zsolnároknál az egyéb hangszerek.

Luthernél a Sanctus többféle megjelenési formájával is találkozunk. A Formula Missae-ben a preafatio így fejeződött be: „a mi Urunk, Jézus által”. Ez közvetlen folytatódott a szereztetési igékkel. Ide kapcsolódott a Sanctus a Hozsannával, amit a kórus énekelt. Ezalatt volt az eleváció (az ostya és a bor felemelése). A *Német misében (Deutsche Messe)* nincs prefáció. A szerzési igék és az eleváció után közvetlenül következik a kiosztás, és ezalatt énekelték az éneket: „Jesaja dem Propheten”⁴² vagy még két másik ének egyikét: „Gott sei gelobet und gebenedeiet”⁴³; illetve „Jesus Christus unser Heiland”⁴⁴. Ez azt jelenti, hogy Luther koncepciójában a Sanctus ismét gyülekezeti énekké vált. A sanctus énekek egész sora született meg a reformációi időben, javarészüik de tempore jelleggel.

A 17–18. században egyre inkább gyengül a Sanctus szerepe, s ahol egyáltalán megmarad a liturgiában, ott is változó a helye. A 19. századtól kezdődően erősödik meg ismét a pozíciója, és nyeri el újra a ma is használatos helyét a prefáció után.

Imádás és várakozás egyszerre kap medret az egyház ősi énekében, a sanctusban. Benne folytatódik az adott istentisztelet és az élet istentiszteletének alapvető jellemzője: Isten dicsérete az egyház s benne a keresztyén ember életének értelme.

⁴²Sajátos magyar fordítása megtalálható a *Luther Márton egyházszerzői iratai c.* műben, ahol Luther *Deutsche Messe c.* művét Paulik János fordította. Itt megtalálható a német Sanctus kottás anyaga is dr. Vietoris József verses fordításában: „Ézsaiás próféta látta őt, Mert megjelent a jós az Úr előtt, Fényes, magas királyi széken ült, Prémes palástja messze elterült. Jobb s bal felől egy-egy szeráfja állt, Hat szárny jelentvén az Úr angyalát, Kettő védőn hajolt arcuk felé. A második pár lábukat fedé, Lebegve tartá fent a harmadik, És ajkukról e szózat hallatik: Szent, szent az Isten, a Mindenható, Szent, szent az Isten a Mindenható, Szent, szent az Isten, a Mindenható! Dicsőségéhez nincsen fogható! Ég s föld betelve őt magasztalá, Míg rája lassan felő szállt alá.” Pozsony, 1908. 474. o.

⁴³ = Isten legyen magasztalt és áldott

⁴⁴ = Jézus Krisztus, mi üdvözítőnk

Akár az ézsaiási, akár a Máté-féle textusra gondolunk, mindkettőben olyan szituációt találunk, ahol fellelkesült, tüzes, izzó hangulat van. A sanctus éneke nem objektív információközlés Isten nagyságáról, hanem azoknak az éneke, akik megtapasztalták, s újra meg újra megtapasztalják a Szent közelségét. Ezzel a tűzzel énekelheti tovább az egyház ezt a csodálatos éneket, az úrvacsorai liturgia hálaadásának és ujjongásának egyik csúcsát.

Nagy hálaadó imádság, epiklézis

A nagy hálaadó imádság számba veszi Isten ajándékait, gondoskodik szeretetének jeleit, de megemlíti a legnagyobbat: a meg nem érdemelt bűnbocsánatot is. Erre tekintve csendül fel a kérés: „küldd el Szentlelkeket”. Az epiklézisben a Szentlélek kettős munkájáról hallunk, és azért imádkozunk: szálljon az úrvacsorára készülők emberekre, tegye őket egy közösséggé, ugyanakkor tegye meg azt a csodát – hasonlóan az inkarnációhoz –, hogy a kenyérben és a borban Krisztus testét és vérével vehesse magához az egyház népe.

„Szent vagy, Urunk, és nagy a te irgalmad, elítéled a bűnt, de megmented a bűnösöket szeretett Fiad élete árán. Ételed és italt adsz az embereknek, hogy életük legyen, és boldogan adjanak hálát tenéked. Nekünk pedig lelki ételt és italt és örök életet is adtál Jézus Krisztus által. Ezért a nagy irgalmadért áldunk, és kérünk, hogy amikor most Jézus Krisztus parancsának engedelmeskedünk, küldd el Szentlelkeket, hogy Krisztus teste legyen kenyérünkbe ebben a kenyérben, és vére legyen italunkká ebben a borban. Minket is szentelj meg, hogy ajándékosd testvéri közösségben üdvösségünket munkálja.”

A Sanctust követő hálaadás és epiklézis sokféle formában jelenik meg. Isten szentségét a teremtésben, megváltásban és megszentelésben megmutató irgalmában fogalmazza meg. Ezért ad hálát, majd kéri a Szentlélek megszentelő érkezését. A Szentlélek hívása (epiklézis) többféle értelmezést is megenged: emberre (egyházra), illetve az adományokra (a kenyérre és a borra). A protestáns gyakorlatban elsősorban a Szentlélek „közösségre hívása” ismert. Az adományokra vonatkozó mondat elhagyása – megítélésem szerint túlzott – elővigyázatosságból származik⁴⁵. A közismert indoklások szerint ez rejt-

⁴⁵ Pröhle Károly agendája ezt az utat követi.

hetné a transsubstantiatio (átváltoztatás, átlényegítés) protestáns teológia számára vitatott, sőt elítélt gondolatát. Az új evangélikus *Liturgikus könyv* a következő formában emeli vissza a gyakorlatba a kettős epiklézis gondolatát:

„...küldd el Szentlelkedet, hogy Krisztus teste legyen kenyérünké ebben a kenyérben, és vére legyen italunkká ebben a borban. Minket is szentelj meg, hogy ajándékos testvéri közösségben üdvösségünket munkálja!” – illetve: „Szent vagy Urunk, és nagy a te irgalmad, elítéled a bűnt, de megmented a bűnösöket szeretett Fiad élete árán. Ezért a nagy irgalmadért áldunk, és kérünk, küldd el Szentlelkedet, hogy Krisztus testét és vérét vegyük üdvösségünkre ebben a kenyérben és borban és testvéri közösséggé legyünk.”

Ez a nagyon szigorú, megfontolt fogalmazás kizárja az átlényegítés mindennemű gondolatát, s az emberi cselekedet helyett a Szentlélek munkájára – és csodájára – utal.

Nem feledkezhetünk meg arról a teológiai párhuzamról, amely az inkarnáció és az úrvacsora közt van. A Szentlélek csodája, hogy a férfit „nem ismerő” Mária gyermeket fogant, s általa az Isten emberré, az Ige testté lett. Az úrvacsora csodája is a Szentlélek műve. Ami számunkra elképzelhetetlen, amit az emberi logika nem fog be, azt a Szentlélek megteheti: a kenyérben és a borban Krisztus ölt testet – valószínűleg jelen van, s teljes önmagát adja oda nekünk táplálékkul, eledül. Ezért kérhetjük és kérjük: „küldd el Szentlelkedet, hogy Krisztus teste legyen kenyérünké ebben a kenyérben, és vére legyen italunkká ebben a borban”. Ember ezt a csodát megtenni nem tudja, a Szentlélek számára ez lehetséges. Mint ahogy az is lehetséges, hogy a „szedett-vedett” tanítványi csapatot testvéri közösséggé formálja, akik bűnösök ugyan és méltatlanok, mégis igazak, mert az Isten megigazítja, azaz Krisztus miatt igaznak fogadja el őket. Az egyház, az úrvacsorai közösség is a Szentlélek csodája. Ezért hangzik a Lélek hívása.

Az epiklézis a keleti egyházban kiemelt szerepet kap, ahogyan általában elmondható, hogy a keleti teológia és így a keleti liturgia többet foglalkozik a Szentlélek munkájával és az istentiszteleten való jelenlétével.

Szerzési igék

Az ige mindig esemény, az istentisztelet mindig Krisztus-esemény. Amikor felhangzik a verba testamenti, akkor nem Jézus egykor elmondott gondolatsorát ismétljük Pál apostol feljegyzése szerint. A szerzési igék elhangzásakor Krisztus maga konszekrál. Bejelenti az értelmünkkel felfoghatatlan csodát a kenyérré és a borra vonatkozóan: ez az én testem, és ez az én vérem.

A liturgikus csúcspont után itt elérkezünk a tartalmi csúcsponthez, az úrvacsora döntő momentumához. Értelmünkkel ugyan nem tudjuk felfogni az itt következő pillanatokot, hiszen emberi gondolkodásunk határát túllépi az, hogy a kenyér Krisztus teste, és a bor Krisztus vére. A hit bizodalmaival azonban ráhagyatkozunk a testté lett Igére, Jézus Krisztusra, akinek szavában nem kételkedhetünk. Ő mondja: ez az én testem, ez az én vérem. A verba testamenti elhangzása az úrvacsora alapja és lényege. Jézus szava szólal meg az anyag fölött, s megismétlődik az inkarnáció csodája: Jézus valóságosan jelen van a kenyérben és a borban.

Az úrvacsorai szerzési igében szokatlanul új a „kehely” kifejezés. Ez ugyanis jobban visszaadja az eredeti szituációt és jelentést, mint a hétköznapi „pohár” szó. Az az ivóedény, amelyből az utolsó vacsorán Jézus és a tanítványai ittak, nem a megszokott, hétköznapi is használatos pohár volt, hanem az a kehely, amelyet egy évben egyszer használtak, s amely a szabadulás kelyhe volt, hiszen a páska alkalmával az Egyiptomból való szabadulásra emlékeztek, Isten rabságból és pusztulásból való szabadítására.

A liturgia a verba testamenti legősibb formáját használja, amit Pál a korinthusiaknak írt le. A lelkész ezt az úrvacsorai elemek fölött áldásra emelt kézzel mondja el. (A szöveg kiemelt voltát az is jelzi, hogy az evangéliumhoz hasonlóan ezt is évszázadokon keresztül énekeszéddel – recitálva – mondták.)

„A mi Urunk, Jézus Krisztus azon az éjszakán, amelyen elárultatott, kezébe vette a kenyeret, hálát adott, megtörte, tanítványainak adta, és ezt mondta: Vegyétek, egyétek, ez az én testem, + amely tiértetek adatik. Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre!

Hasonlóképpen, miután vacsorált, kezébe vette a kelyhet is, hálát adott, nekik adta, és ezt mondta: Igyatok ebből mindnyájan, ez a kehely az új szövetség az én véremben, + amely tiértetek és sokakért kiontatik bű-

nök bocsánatára. Ezt cselekedjétek, valamennyiszer isszátok az én emlékezetemre!”

Az úrvacsoráról szóló evangéliumi szövegek egymástól eltérnek, illetve hiányosak. Ez természetes, hiszen az evangéliumok tudatos szerkesztésű, igehirdetés jellegű tudósítások, ahol a szerző egy bizonyos célcsoportnak egy bizonyos céllal ír. Ezért az egyház a – minden valószínűség szerint legkorábbi – teljes eseményt összefogó, Pál apostol-féle leírást használja a konszekráció alkalmával. Ennek bevezetése is meghatározó lehetett az egyház döntésében, Pál tudniillik azt állítja, hogy ő az „Úrtól vette”.

Reformátori tanítás szerint az úrvacsorát *verbum visibilének* is nevezték. Ugyanakkor az úrvacsora lényegének másik oldalát fejezi ki a *sacramentum audibile* kifejezés. A hallható szentség ebben a jézusi mondatpárban koncentrálódik. Hitünk szerint ez a feltétele annak, hogy az ostya (kenyér) és a bor számunkra ne csupán egy étkezés – ember által „előállított” – alapanyagai legyenek, hanem Krisztus teste és vére, azaz úrvacsora. Jézusnak az elemek felett kimondott szavai nélkül – ez az én testem, ez az én vérem – nem úrvacsora az úrvacsora. Így is fogalmazhatunk: az úrvacsora „minimál-feltétele”, elmaradhatatlan része a *verba testamenti*.

A szerzési igékhez közvetlen kapcsolódik a jézusi parancs alapján az utalás Jézus halálára, amely Krisztus magasztalásában teljeseedik ki. Többféle formáját ismerjük a mai magyar gyakorlatban.

„Ezért valamennyiszer eszünk e kenyérből, és iszunk e pohárból, az Úr halálát hirdetjük, amíg eljövend⁴⁶. Mert méltó a megöletett Bárány, hogy övé legyen az áldás és a tisztesség, a dicsőség és a hatalom örökön örökké⁴⁷.”

A *Liturgikus könyv* az iménti formulát is felkínálja alternatívaként, de alapszöveggként a párbeszédesebb forma hangzik:

⁴⁶ Az eljövend régies nyelvtani formula helyett ajánlott az „amíg el nem jön”, vagy egyszerűen: „amíg eljön”.

⁴⁷ A Pröhle-agendában ez már egyben rávezetés az itt közvetlenül felcsendülő Agnus Deire.

„Íme, megváltásunk szent titka! – Halálodat hirdetjük, Urunk, amíg el nem jössz!”⁴⁸

Az „Íme, megváltásunk szent titka!” mondat egyszerre utal Krisztus valóságos jelenlétére, ugyanakkor Krisztus önként vállalt szenvedésének és halálának megváltói mivoltát is kiemeli. A lelkész a mondat kimondásakor kezébe veszi a cibóriumot és a kelyhet. Ezért válaszol rá a gyülekezet azzal, hogy Krisztus halálát és eljövételét hirdeti. E rész záradéka pedig az istentisztelet – és benne az úrvacsora – Krisztust imádó (adoratív) jellegét erősíti. Fontos megkülönböztetni a római katolikus gyakorlattól, hiszen ott az „Íme, hitünk szent titka” mondat hangzik el. Itt azonban a megváltás kerül a középpontba.

A szerzési igét követő párbeszédes forma gyakorlati szempontból a gyülekezet bevonását (aktivizálását), teológiai szempontból pedig az úrvacsora tartalmának megvallását jelenti.

Emlékezzél meg, Urunk

Az anamnézis ősi keresztyén hagyomány, az úrvacsorai imádságok szerves része. A zsoltárokban nemegyszer előforduló kérésre (Emlékezz meg, Uram...) utal. Benne megszólal az üdvösségtörténet döntő eseményeinek sora, a megváltás titka. Ehhez tartozik a keresztyénség azon gyakorlata, amely a Krisztus vére árán megváltott egyházra utal. Ezt zárja ismét az adoráció bibliai alapú formája.

A Miatyánk a legősibb úrvacsorai imádság. Kiemelve a mindennapi kenyérért való könyörgést, már az ősegyház is használta az úrvacsorai liturgia keretében. Az imádság akkor is elmondandó az úrvacsorai liturgiában, ha az istentisztelet első részében már elhangzott.

Az anamnézisimádságban – erre már korábban utaltunk – az egyház együtt könyörög azért, hogy Isten emlékezzen meg kegyelméről. Könyörgésébe belefoglalja mindazt, amit az üdvösségtörténet döntő eseményei az egyház és annak élő és eltávozott tagjai számára jelentenek.

Az emlékezés nem valamiféle nosztalgikus visszatekintés régmúlt

⁴⁸ Az *Agnus Dei* a *Liturgikus könyv* rendjében visszakerült communiós éneknek, ezért nem itt következik, hanem a Pax után, közvetlen a *distributio* előtt.

eseményekre. Jelenvalóvá, egyidejűvé válik a megváltás eseménye. Az öröktől fogva valós isteni irgalom itt és most aktuálissá válik.

Az anamnéziszimádság az ekkleziológia legmélyebb titkait tárja a liturgiában részt vevők elé. Az egyház titka Krisztus keresztyje, a megváltás élteti a keresztyénség közösségét, hiszen tagjait Krisztus vére árán váltotta meg az Isten. Az egyház azonban nem szervezet, hanem közösség, mégpedig a múlt-jelen-jövő közössége, s az időn kívüliek közössége. A biznyságtévők fellege⁴⁹, Isten vándorló népe⁵⁰, a mennyei és földi istentisztelet részesei, a földön küzdő egyház⁵¹.

Az egyház kéri a mennyei Atyát, hogy emlékezzen meg az egyház minden tagjáról: szolgálókról, vezetőkről, minden hívőről. Ezt kéri az elhunytakra is – akár azok, akik Krisztus békességében távoztak, akár olyanok, akiknek hitét egyedül Isten ismeri. Az anamnézis a liturgikus doxológiák egyik legszebbik formájával zárul:

„Imádunk és dicsérünk téged Jézus Krisztus által, mert őáltala, ővele és őbenne tiéd, mindenható Atyaisten, a Szentlélekkel egységben minden tisztelet és dicsőség most és mindörökké. Ámen.”

Az anamnézis állandó imádság, melynek pontos iránya, feszes dramaturgiája, tudatos felépítése van. Szövege állandó, de van rövidítési lehetőség. Nem helyes gyakorlat, ha az anamnézis imádságot aktuális kérésekkel egészítik ki, hiszen az műfaji keveredést jelent⁵².

Miatyánk

A Miatyánk szerves része az úrvacsorai liturgiának. Minden valószínűség szerint a mindennapi kenyérért való könyörgés alapján a korai keresztyénségben a Miatyánk kimondottan úrvacsorai – communio – imádság volt.

⁴⁹ Zsid 12,1

⁵⁰ Communio viatorum – akik e földi vándorúton Isten országa felé tartanak.

⁵¹ Lásd a praefatio sanctusra átvethető mondatát: „az angyalokkal, az üdvözültek mennyei seregével és a földön küzdő egyházzal együtt áldunk és magasztalunk...”

⁵² Az aktuális kérések helye az oratio oecumenica.

Pax

A pax az úrvacsorai liturgiának hangsúlyos része. Nem csupán hangulati elem, amely divatos lett a gyülekezet aktív részvételének lehetősége miatt. Az önmagát az úrvacsorában odaadó Jézus Krisztus már a prófécia szerint is a Békesség Fejedelme⁵³. Ő maga is a békeség ajándékát kínálta fel tanítványainak: „*Békességet hagyok nektek, az én békességemet adom...*”⁵⁴ Az apostol is úgy mutat rá: „*Ő a mi békeségünk!*”⁵⁵ Az úrvacsorai közösségben az Isten békességet szerző és a vele való békeséget az emberek között is megteremtő jóságát élhetjük át. A bűnbocsánat szentségében elnyert békeséget adjuk tovább a liturgia keretében embertársainknak, jelezve azt, hogy Isten békesége szerteáradhat a földön.

A paxot a gyülekezet tagjai kézfogással adják tovább, vagy meghajlással jelzik. A lelkes jó példával járhat elöl, amikor a hozzá közel levő gyülekezeti tagokhoz fordul, és ezt mondja: „Békesség néked.” A pax nem kötelező, de nagyszerű lehetőség. A legegyszerűbb formája (ez nem hagyható el), amikor a liturgus meghirdeti: „az Úr békesége legyen mindnyájatokkal”. A békeség továbbadása ezt mutatja meg látható, hallható, tapintható, azaz konkrétan érzékelhető formában. Mint minden mozdulat és liturgikus rész, ez is a kiüresedés veszélyét hordozhatja magában. Ám megfelelő előkészítés, tanítás, majd gyakorlás után Isten megbékéltető munkáját tudatosító, ökumenikus területen is ismert és használt jellé válhat a gyülekezetben.

A pax gyakorlata a protestantizmusban sajnos nem általános. Teológiai háttere annak a békeségnek a konkrét megnevezése, megköszönése és megjelenítése, ami Krisztus kereszttáldozatában valóság lett az ember számára. Isten megbékéltette magával a világot, s az egyház feltöltekezve Isten ajándékával ezt a békeséget adhatja tovább. Nemcsak általában, hanem konkrét módon a jelenlévő testvéreknek, hogy azután a békeség teremtője legyen a világban.⁵⁶

⁵³ Ézs 9,5 „*Mert egy gyermek születik nekünk, fiú adatik nekünk. Az uralom az ő vállán lesz, és így fogják nevezni: Csodálatos Tanácsos, Erős Isten, Örökkévaló Atya, Békesség Fejedelme!*”

⁵⁴ Jn 14,27 és Jézus folytatja: „*nem úgy adom nektek, ahogyan a világ adja*”.

⁵⁵ Ef 2, 14.

⁵⁶ Vö.: Mt 5,9: „*Boldogok, akik békét teremtenek, mert ők Isten fiainak neveztetnek.*”

Agnus Dei

„Krisztus, Isten Báránya, ki a világ bűnét hordozod, irgalmazz nekünk,
Krisztus, Isten Báránya, ki a világ bűnét hordozod, irgalmazz nekünk,

Krisztus, Isten Báránya, ki a világ bűnét hordozod, adj nekünk békét.”

Keresztelő János bejelentése János evangéliuma első fejezetében kétszer is megjelenik.

Jn 1,29: *„Másnap János látta Jézust, amint jön felé, és így szólt: »Íme, az Isten Báránya, aki hordozza a világ bűnét!«”*

Jn 1,35–36: *„Másnap ismét ott állt János két tanítványával együtt, és rá tekintve Jézusra, aki arra járt, így szólt: »Íme, az Isten Báránya!«”*

A szöveg ószövetségi háttérrel érthető igazán jól, ahol döntően fontos motívum volt az Istennek bemutatott áldozat. Jézus Krisztus az az áldozat, aki egyszer s mindenkorra kiengesztelte Istent. Ő az áldozati bárány, aki magára veszi a világ bűnét. Egyszeri s megismételhetetlen áldozatáról az újszövetségi *Zsidókhöz írt levél* egyértelműen szól (Zsid 9,11–14).

A „hordozza” kifejezés egyszerre többféle értelmet rejt magában. Az eredeti szó kettős értelmű: felveszi és hordozza. De jelentheti még: eltörli, elveszi, magára veszi. Ez a gazdag jelentéstartam kiemel még egy fontos lehetőséget: a bárány azon funkcióját, hogy messze, távol viszi a bűnöket. A pap jelképesen a bárányra tette a nép bűnét, majd a bárányt kihajtották a pusztába. Ott, távol a valóságtól, távol az élettől hordozta a nép bűnét. Ezért érthető, hogy a magyar liturgikus tradícióban egyaránt megtalálható a „viseli” és a „hordozza” a világ bűnét kifejezés.

Az egyház számára azonban az is fontos, hogy a világ bűnéről van szó. S itt az eredeti szövegben a „kozmosz” kifejezés szerepel. Krisztus áldozatában, megváltói művében nem valamiféle tanítványi belügyről van szó, hanem kozmikus jelentőségű eseményről.

Az Agnus Dei az istentisztelet igazi úrvacsorai éneke. A *communio* részhez tartozik. Története – hasonlóan az ordinárium részek mindegyikéhez – Keleten kezdődött. A bizánci liturgiában a kenyértörés alatt – az egyházi évnek, illetve az ünnepnek megfelelően változva – egy éneket énekeltek.

Nyugaton a szír származású pápa, Sergius (†701) Rómába kerülés-

sekor határozta el, hogy bevezeti az Agnus Deit. Döntésének oka az volt, hogy a görögöknél a konsekrált (átváltoztatott) kenyeret, amelyet közvetlen a *communio* előtt megtörtek, „bárány”-nak hívták – utalással Krisztus szenvedésére és halálára. Az Agnus Dei a *Gloria in excelsis* ünnepi formájából (*laudamus te*) úgyis ismert volt. Addig énekelték, amíg a kenyértörés be nem fejeződött. Így vált az áldozat gondolatát felvevő, litánia jellegű himnusz az úrvacsorai liturgia részévé.

Aranyszájú Szent János liturgiájában a pap a kenyér négy részre törésénél a következő szavakat mondja:

„Megtöretik és széttöretik Istennek Báránya, aki megtörhető, de meg nem osztható, aki mindig eledelül szolgál, de soha el nem fogy, hanem aki a benne részesülőket megszenteli”⁵⁷

Eleinte az Agnus Dei a pap és a nép közös énekévé vált. Ahogy a többi ordinárium tétellel kapcsolatban is megfigyelhető, később ez is átkerült a kórushoz.

A reformáció egyházai az Agnus Dei éneket mind az eredeti latin formában, mind az anyanyelvi variációkban használták. Helye változó volt, de többnyire az úrvacsoraosztás alatt énekelték. Mivel a kiosztás alatt más énekek is szóba jöttek, az Agnus Dei elvesztette állandó, mással nem cserélhető szerepét, tehát lassan eltűnt az ordinárium tételekből, s egyre inkább besorolást nyert a böjti, passió és Krisztus-énekek közé.

A 19. századi liturgiarestaurációs törekvések megpróbálták az Agnus Dei eredeti helyét, súlyát és karakterét visszaadni. Ez elsősorban abban nyilvánult meg, hogy a *distributio* (az úrvacsora kiosztása) elé tették. Később ismét az úrvacsoravétel alatt énekelték – eredeti helyén.

A jelenleg használatos magyar evangélikus ágendákban mind a liturgikus, mind az énekverses istentiszteleti rendben a szerzési igék után, a *Pax* előtt találjuk az Agnus Deit. Az énekeskönyv liturgikus rendjében nemcsak az eredeti gregorián dallam szerepel, hanem még kétféle – mai komponista által készített – dallamvariáció is található. Az énekverses rend alapéneke a „Krisztus, ártatlan Bárány” kezdetű

⁵⁷ Ford.: D. Dr. Berki Feriz. In: *Liturgikon*. Budapest, 1980.

ének⁵⁸ (EÉ 188), de az ún. 12–13. énekverses úrvacsorai liturgiában is van Agnus Dei jellegű énekvers – mindkét esetben passióének⁵⁹ dallamára. Az énekeskönyv ezen kívül is tartalmaz Agnus Dei jellegű énekeket, ezek közt a legkiemelkedőbb Paul Gerhardt (1607–1676) éneke: „Ein Lämmlein geht und trägt die Schuld” („A Bárány hordja csendesén”). A *Gyülekezeti liturgikus könyv* számos Agnus Dei parafrazist tartalmaz.

Az egyház nem csak Krisztus szenvedésével és halálával kapcsolatban használja a bárány képet és kifejezést. A liturgia lényege szerint mindig húsvéti karakterű. A szerzési igék utáni mondatban – „mert méltó a megöletett Bárány, hogy övé legyen az áldás és tisztesség, a dicsőség és hatalom mindörökké” – már előremutat a győztes, majd eljövendő Bárányra.

Amikor az egyház a liturgiában Krisztusról, a Bárányról énekel, akkor ez az ének beletagolódik a hódolat és a dicsőítés mennyei énekébe. Az Agnus Dei a feltámadt Krisztus dicsőítése. Az úrvacsorában ő valósággal jelen van, ő adja önmagát, ő táplál az örök életre, és ő részeltet a halál feletti győzelmében.

Communioimádság

Az oltárhoz/Úr asztalához járuló gyülekezet az alázat hangján megszólalva fordul Istenhez. Az imádság ősi formája a kapernaumi százados Jézushoz intézett mondata⁶⁰:

„Uram, nem vagyok méltó arra, hogy hajlékomba jöjj, hanem csak egy szóval mondd, és meggyógyul az én lelkem.”

Vagy:

„Úr Jézus Krisztus, aki halott voltál, de íme, élsz örökké, és mindent megteszel üdvösségünkre, add meg most mindenkinek azt, amire szüksége van: a kételkedőnek hitet, a gyengének állhatatosságot, a keményszívűnek megtérést, az elesettnek új erőt, az aggódónak megnyugvást és a szomorkodónak vigasztalást! Egyesíts minket szent tested és véred

⁵⁸ Az ének három strófás – mindháromszor ugyanazzal a szöveggel; az első kettő az „Irgalmazz nekünk, Ó, Jézus, ó, Jézus!” záradékkal, a harmadik versszak pedig „Adj békességet, Ó, Jézus, ó, Jézus!” befejezéssel.

⁵⁹ A „Herzliebster Jesu” kezdetű ének dallamára, illetve a lengyel dallamként feltüntetett „Jézus, Istennek báránya” kezdetű nagypénteki dallamra.

⁶⁰ Mt 8,8; Lk 7,6.

közösségében, hogy valamennyien részesüljünk minden értelmet meghaladó békességben, és megízleljük eljövendő országod örömét.”

Krisztus testének és vérének vétele (communio)

Az asztalhoz hívás részben az evangéliumból, részben pedig a zsolnárból idézett mondat. „Jöjjetek, íme, minden kész” (a királyi menyegző példázatának hívogató mondata, de utal a kereszten elhangzott „elvégeztetett /=készen van az üdvösség/ mondatra is). Az „Ízleljétek és lássátok, hogy jó az ÚR!” zsolnármondat újszövetségi adaptációja a liturgia egyik szép, sokatmondó fordulata. A lelkész hanghordozásával, gesztusával érthetővé teheti a hívek számára az asztalához hívó Úr biztató szavát.

Aranyszájú Szent János mondta egyik prédikációjában: „Senki se járuljon hozzá közönyösen, hanyagul, de mindenki tüzesen, lelkesen, buzgón.”

A gyülekezet az úr asztala (oltár) köré áll, majd letérdelve⁶¹ veszi magához Krisztus testét és véréét. Elterjedt, hogy az osztás közben a lelkész különböző igéket mond. A helyes az, ha csupán ennyi hangzik: „Ez Krisztus teste”, „Ez Krisztus vére”.

A közös kehely megfelel az utolsó vacsora eseményének. Ugyanakkor méltányolni kell, ha vannak, akik egészségügyi, esztétikai stb. okokból idegenkednek a közös kehelyből való ivástól⁶². A Magyaror-

⁶¹ A tradicionális keresztyén forma szerint a kommunikánsok (úrvacsorával élni kívánók) az oltár köré (oltár elé) térdelnek. A disztribúciót (úrvacsoraosztást) végző liturgus(ok) egyenként lép(nek) az úrvacsorázók elé, és adják az ostyát, majd újabb soron a bort, Jézus Krisztus testét és véréét. Az úrvacsoravételnek természetesen ebben az esetben sem feltétele a térdelés, tehát idős vagy beteg ember esetén külön kell jelezni, hogy ne erőlködjön a térdeléssel.

⁶² Nagyünnepeken, nagyszabású rendezvényeken – kivételesen – elfogadható az ún. mozgó úrvacsoravétel, azaz a gyülekezeti tagok egymás mögé állva érkeznek az oltár elé, ahol a fungensek egyike az ostyát, másikuk a bort adja. Külön ki kell itt térni a részben egészségügyi okokból, részben pedig divatból kialakult – Finnországból hazánkba importált – gyakorlatra: az egyéni kiskelyhes úrvacsoravételre, amelyet mind teológiai, mind praktikus okokból helytelenítünk. Megítélésünk szerint ez a gyakorlat ellentétes a közösség összetartozásának megjelenítésével. Individualizmus betörése ez az úrvacsora legszentebb, Istennel és emberrel közösséget teremtő valóságába.

szági Evangélikus Egyház püspökeinek állásfoglalása szerint ebben az esetben az *intinctio*, azaz a bemártásos módszer alkalmazható.

Az úrvacsoravétel alatt a gyülekezet hálaadó (nem bűnbánati) éneket énekel (pl. EÉ 370), vagy a kántor ide illő művet játszik (*sub comunione*).

Az ún. „mozgó úrvacsora” használatát – amikor a résztvevők nem térdelnek, hanem egymás mögött sorban állva közelednek az oltárhoz – csak kivételes alkalmakon (nagyünnep, rendkívüli ünnepség) ajánljuk, minden más alkalommal jó megtartani az egyedül az evangélikus gyakorlatban megmaradt térdelést! Ebben az esetben csak a következő formula mondható. Az ostyánál: „Ez Krisztus teste.” A kehelynél: „Ez Krisztus vére.”

Nagyobb ünnepeken, egyházi tömegrendezvényeken előfordul, hogy elfogy a konsekrált ostya és bor. A liturgusnak minden esetben tudatosan figyelnie kell arra, hogy ebben az esetben a pótolts ostya és bor felett a kiosztás előtt elmondja a szerzési ígéket.

Imádság (Postcommunio)

Az úrvacsorai eszközök méltó elrendezése után a lelkész a gyülekezet felé fordul⁶³. A *postcommunio*t bevezető rezponzorikus részt rövid tanítás után a gyülekezet könnyen elsajátíthatja és megszeretheti. A felszólítás és a válasz egyaránt hálaadásra indít. „Áldjátok az Urat, mert jó! – És örök az ő irgalma.” Ez a 106. zsoltár kezdőversére alapul. Létezik másfajta verzikulus is – elsősorban nagyünnepi használatra –, amely hallelúját is tartalmaz. Ilyen például a 111. zsoltár 4. verséből vett mondat: „Emlékezetessé tette csodáit – kegyelmes és irgalmas az Úr!” Német területen több tartományi egyházban kialakult az a szokás, hogy ez a verzikulus az úrvacsora nélküli istentisztelet végén is elhangzik.

A *postcommunio* imádsága a mai gyakorlatban is elsősorban a hálaadás motívumát hordozza, és erőt kér a továbbinduláshoz. Ez az imádság már híd az istentisztelet nagy találkozására és a hétköznapi között. Hálaadás az ígében és a szentségben kapott ajándékért, erő-kérés a hétköznapiakra szóló küldetés elvégzéséhez.

⁶³ Vö.: *Liturgikus könyv* rubrika.

„*Lelkés:* Áldunk téged, mindenható Istenünk, hogy örömet és békeséget ajándékoztál igédben és Krisztus Urunk testének-vérének közösségében. Kérünk, őrizd meg bennünk ennek a közösségnek minden áldását, hogy erős hittel ragaszkodjunk hozzád, és őszintén szeressük embertársainkat, az Úr Jézus Krisztus által. Gyülekezet: Ámen.”

„*Lelkés:* Urunk, magasztalásodat hallotta fülünk: add, hogy süket legyen a veszekedés és a békétlenség hangjára. Nagy szeretetedet látta szemünk: add, hogy meglássa a megígért örök életet. Dicséretedet énekelte nyelvünk: add, hogy az igazat vallja ezután. Templomodban járt a lábunk: add, hogy a világosság útján járjon ezután. Testedből részesült a testünk: add, hogy új életet éljen ezután. Hála néked kimondhatatlan jószágodért. Gyülekezet: Ámen.”

Már a 4. században a communiót imádsággal zárták le. Ez a kollektá része az istentisztelet nagy dramaturgiájának. Visszaul az istentisztelet bevezető részét lezáró, igei részébe átvezető kollektá imádságra. A kollektá a bevezető rész végén összefogja és aktuálisan összefoglalja az istentisztelet alap gondolatát, a zsolnárt, a kyrie-gloria gondolatát. Az úrvacsorai közösséget záró imádság is összefoglaló jellegű, ezért bátran nevezhetjük úrvacsorai kollektának is. A keleti egyház liturgiájában ez túlaradó módon a hálaadás és köszönetmondás gazdag imádsága volt. A nyugati tradíció hálaadással kezdte, de ez átment záró kérdésbe, könyörgésbe. A római gyakorlatban ez az istentisztelet záró imádsága, a *proprium* anyaghoz tartozik.

A reformáció egyházaiban az úrvacsora végén mondott záró imádság megőrizte a római tradíciót⁶⁴, azaz hálaadással kezdődött, ami kérekként folytatódott. Ennek – az egyházi évrnek megfelelő – változó részeivel gazdag anyag alakult ki, jóllehet sok területen ez hamar két-három imádság használatára szűkölt le⁶⁵. Az istentisztelet gazdag tartalmi megformálására fáradságot és bátorságot vevők azonban ezen a helyen használhatnak de tempore jellegű postcommuniós imádságot is.

⁶⁴Lásd Luther *Deutsche Messéjében*.

⁶⁵A magyar evangélikus tradíció is – mind a Pröhle-agenda, mind pedig a *Liturgikus könyv* – ezt a gyakorlatot folytatja.

Küldés

A küldés (elbocsátás) konkrétan szólaltatja meg az istentiszteleten részt vevő gyülekezet küldetését, átvezetve ezzel az ünneplésből a hétköznapiakba. A tanítványi élet alapélménye, hogy a Mester Jézus Krisztus először hív, majd küld. Hív népébe, gyülekezetébe, a vele és egymással való közösségbe, majd itt feltöltve indít tovább és küld a szolgálatba.

„Testvéreim! Menjetek, és hirdessétek az Úr halálát és feltámadását! Tanúskodjatok szeretetéről! Megízleltétek a bűnbocsánat örömét, építétek hát a testvéri közösséget az emberek között megbocsátással és aldozatos szeretettel!”

A világegyház sokféle elbocsátási formát használ. A legegyszerűbb: „Menjetek békében! – Ámen!”

Létezik azonban gazdagon megfogalmazott elbocsátás is. Minden formában fontos dramaturgiai és pasztorális szerepe van. Az elbocsátás kiindulópontja az, hogy az istentiszteleten részt vevők gazdagon megajándékozott emberek. Nem üres tarisznyával, hanem Isten sokféle ajándékával indulhatnak. Az igében és a szentségben Isten megerősíti népét, felvértezi a bűn elleni harcra. A templom védett, óvó teréből kilépve erre nagy szükség van. Az Istennel való találkozás – ezt a liturgia több ponton ki is mondja – a békesség ajándékát hozza. Ebben a békességben indulhatnak az egyház tagjai.

Ámen

A leggyakrabban előkerülő szó. A keresztyénség a korábbi időkből örökölte. Az első gyülekezetekben már állandó gyakorlata lehetett a közös ámenmondásnak az imádságok végén. Erre utal a korinthusiaknak szóló páli gondolatsor:

1Kor 14,15–16: *„Hogyan is van tehát ez a dolog? Imádkozom lélekkel, de imádkozom értelemmel is, dicséretet éneklek lélekkel, de dicséretet éneklek értelemmel is. Mert ha csak lélekkel mondasz dicséretet, akkor aki az avatatlanok helyét foglalja el, hogyan fog áment mondani a te hálaadásaodra, amikor nem is tudja, mit beszélsz?”*

A Szentírásban az ámen alapformájában összesen negyvennyolcszor szerepel. A törvény betartásával kapcsolatos „tudatosító szertar-

tás”-ban hosszan sorolják fel a nép számára az egyes parancsolatok tiltásainak gyakorlati következményeit. A nép pedig együtt feleli rá az áment:

5Móz 27,14–19: „Azután a lévíták szólaljanak meg, és mondják ezt hangos szóval egész Izráelnek: Átkozott az, aki mesterember keze munkájával faragott vagy öntött bálványt készített, amit utál az Úr, és azt titokban felállítja! Az egész nép pedig mondja rá: Ámen! Átkozott, aki gyalázza apját és anyját! Az egész nép mondja rá: Ámen! Átkozott, aki elmozdítja felebarátja határkövét! Az egész nép mondja rá: Ámen! Átkozott, aki félrevezeti a vakot az úton! Az egész nép mondja rá: Ámen! Átkozott, aki kiforgatja jogaiból a jövevényt, az árvát és az özvegyet! Az egész nép mondja rá: Ámen!

Jó néhány textus tanúskodik arról, hogy a nép a hálaadásba kapcsolódott bele az ámen felkiáltással:

1Krn 16,36 (Zsolt 106,48): „Áldott az Úr, Izráel Istene öröktől fogva mindörökre! És az egész nép így felelt: Ámen! Dicséret az Úrnak!”
Neh 8,6: „És amikor Ezdrás áldotta az Urat, a nagy Istent, az egész nép fölemelt kezekkel mondta rá: Ámen! Ámen! Azután meghajoltak, és arccal a földre borultak az Úr előtt.”

A zsoltárimádságban – amit mind egyéni, mind közösségi imádságként használt a zsidóság – szintén megtaláljuk e gyakorlat nyomát:

Zsolt 41,14: „Áldott az Úr, Izráel Istene öröktől fogva mindörökké. Ámen, ámen.”

A követőit imádkozni tanító Jézus a doxológia végén szintén elmondhatja az áment⁶⁶, Pál apostol akkor, amikor szavaival himnikus magasságokba emelkedik, a mondandó megerősítésére a végén ki mondja az áment:

Róm 1,24–25: „Ezért kiszolgáltatta őket az Isten szívük vágyai által a tisztátalanságnak, hogy meggyalázzák egymás testét. Akik az Isten igazságát hazugsággal cserélték fel, azok a teremtményt imádták és szolgálták a Teremtő helyett, aki áldott mindörökké. Ámen.”

Róm 9,3–5: „Mert azt kívánom, hogy inkább én magam legyek átok alatt, Krisztustól elszakítva, testvéreim, az én test szerinti rokonaim he-

⁶⁶ Mt 6,13

lyett; akik izraeliták, akiké a fiúság és a dicsőség, a szövetségek és a törvényadás, az istentisztelet és az ígéretek, akiké az ósotyák, és akik közül származik a Krisztus test szerint, aki Isten mindenek felett: áldott legyen mindörökké. Ámen.”

Róm 11,33–36: „Ó, Isten gazdagságának, bölcsességének és ismeretének mélysége! Milyen megfoghatatlanok az ő ítéletei, és milyen kikutathatatlanok az ő útjai! Ugyan »ki értette meg az Úr szándékát, vagy ki lett az ő tanácsadója? Vagy ki előlegezett neki, hogy vissza kellene fizetnie?« Bizony, tőle, általa és érte van minden: övé a dicsőség mindörökké. Ámen.”
Ef 3,20–21: „Aki pedig mindent megtehet sokkal bőségesebben, mint ahogy mi kérjük vagy gondoljuk, a bennünk munkálkodó erő szerint: azé a dicsőség az egyházban Krisztus Jézus által nemzedékről nemzedékre, örökkön-örökké. Ámen.”

1Tim 1,17: „Az örökkévalóság királyának pedig, a halhatatlan, láthatatlan egy Istennek tisztelet és dicsőség örökkön-örökké. Ámen.”

Az áldáskívánások megerősítése is szolgál az ámen:

Róm 15,33: „A békeesség Istene legyen mindnyájatokkal. Ámen.”

Természetesen a doxológiák az újszövetségi anyagban is mindig így záródnak:

Róm 16,27: „Az egyedül bölcs Istené a dicsőség, a Jézus Krisztus által örökkön-örökké. Ámen.”

Az ámen funkciójáról és tartalmáról így vall Pál:

2Kor 1,20: „Mert valahány ígérete van Istennek, azokra öbenne van az igen, és ezért általa van az ámen is, az Isten dicsőségére általunk.”

Az ámen szó tehát több jelentést is hordoz. A bizonyosság kifejezőjeként jelenti: ez így van. A megerősítés, biztatás jelentéseként: úgy legyen.

A megüresedés veszélye minden ismételt liturgikus szöveget vagy szövegrészt fenyeget. Legnagyobb mértékben igaz ez az ámenre. A tudatos istentiszteleten való részvételt elérni akaró lelkészek és egyházzeneészek feladata a gyülekezet tanításakor e szó helyes formai és tartalmi használata. Föltétlenül szükséges, hogy az általános liturgikus szövegek végén a gyülekezet megszólaljon az ámenrel: ilyen az istentiszteletet kezdő invocatio („Az Atya, Fiú, Szentlélek nevében”),

az áldás, és ilyenek az állandó záróformulával rendelkező imádságok (pl.: Kolleкта, Praefatio stb.)

Az ámen kimondása/éneklése első renden a gyülekezet feladata. Az egyház hosszú időn keresztül megőrizte az ámen válaszfunkcióját. Később, amikor a gyülekezet egyre jobban kiszorult a liturgia aktív résztvevői közül, eleinte ezt is a kórus vagy a ministráncsoport mondta, végül pedig a pap vette át. Sajnos ilyen rossz szokásokat átveve formálódott a magyar protestáns gyakorlat is. Így alakult ki, hogy az ámen egyszerűen egy záróformulává lett imádságok, a prédikáció és bizonyos liturgikus szövegek végén.

Luther számára az ámen különösen is fontos volt, hiszen az a hit bizonyosságának kifejezésére szolgál.

Általános szabályként fogadhatjuk el, hogy a mondott liturgiai szövegre mondjuk, az énekelt szövegekre pedig énekeljük az áment.

Áldás

Az áldás Isten teremtő szava. Nem a lelkész jókívánása, nem is a gyülekezet vágyának kifejezése. Isten szólal meg, és szavában mindazt ígéri, kínálja, adja, teremti, ami az ember javára van. Isten azért áld, hogy az ember áldássá legyen mások számára⁶⁷, s ezzel a bűneset óta eluralkodott átok helyett az áldás járja át a világot.

Az áldás sokféle liturgikus cselekményben megjelenik (keresztelés, konfirmáció, esketés, temetés stb.) Az istentisztelet folyamán is több áldásformula hangozhat el. Az istentisztelet egésze is áldással zárul.

Az egyház által használt áldásformulák két csoportját különböztetjük meg. A bibliai szöveg szerint hangzó áldást és az egyház által – biblikus alapon, de nem bibliai idézettel – megfogalmazott áldást.

Bibliai szövegű áldásformula az ún. ároni áldás,⁶⁸ amely protestáns istentiszteletek zárásaként hangozik el a leggyakrabban.

„Az Úr áldjon meg és őrizzen meg téged! Az Úr világosítsa meg az ő arcát terajtd, és könyörüljön rajtad! Az Úr fordítsa az ő arcát tefeléd, és adjon neked békességet! Amen.”

⁶⁷ 1Móz 12,2

⁶⁸ 4 Mózes 6, 22–27

Közismert és gyakran használt az ún. János-áldás:⁶⁹

„Az Úr Jézus Krisztus kegyelme legyen mindnyájatokkal! Ámen.”

Szintén bibliai mondat a szószéki áldásként⁷⁰ ismert forma:

„Isten békessége, amely minden értelmet meghalad, őrizze meg szíveteket és gondolataitokat a Krisztus Jézusban! Ámen.”

Nem bibliai szöveg, de biblikus alapú áldásformula az ún. szentháromsági áldás:

„Áldjon meg titeket a mindenható Isten, az Atya és a Fiú és a Szentlélek! Ámen.”

Az áldás végén a lelkész keresztet vet (signum crucis). Míg a magángyakorlatban, illetve az introitusnál a lelkész is önmagára vet keresztet, az áldás végén a gyülekezet felé veti a keresztet. A keresztvetést a különböző felekezetek és keresztyén kultúrák másként végzik. Keleten három ujjal, a homloktól a mellig, jobb válltól a bal vállig vetik a keresztet. Nyugaton egyaránt ismert volt a két ujjas (a többi ujjat bezárva), a három ujjas, az öt ujjas (kiegyenesített zárt öt ujj – bencés tradíció) gyakorlat, de a vízszintes vonal iránya fordított: a bal válltól a jobb vállig. A gyülekezetre vetett keresztnél evangélikus egyházunkban létezik a két, a három és az öt ujjas kéztartás. (Fontos, hogy itt is egyszerre legyen természetes és ünnepélyes a kéztartás és a mozdulat.) A kereszt vetése úgy történjék, hogy a teteje a homlok magassága, a mélypontja a has közepe legyen. A balról jobbra rajzolt vízszintes vonal pedig a váll magasságában (a függőleges vonalhoz arányosan) legyen látható. Vigyázni kell arra, hogy a kereszt aránya ne torzuljon, mert észrevétlenül is könnyen válik komikussá, illetve más (esetleg igen negatív) jelentésűvé. (Sok helyen látni akaratlanul vetett sátánista keresztet!) Ne szégyelljük hát tükör előtt kipróbálni, gyakorolni, korrigálni, hiszen ez a mozdulat is igehirdetés, tanúságtétel a kereszt evangéliumáról!

A kereszttel való megjelölés fejezi ki azt, hogy az áldás teljessége Jézus Krisztusban, a keresztre feszített Megváltóban adott. Az isten-

⁶⁹ 2 Kor 13,13 áldásformulájának első része.

⁷⁰ Fil 4,7

tisztelet végén elhangzó áldást a liturgiát vezető liturgus mondja – amennyiben püspök is jelen van, akkor a püspök.⁷¹

A keleti kereszténységben a korai időktől nem áldás hangzott, hanem a püspök áldó imádsága. Egy ideig ezt követte a nyugati gyakorlat is. Róma a gall tradícióból vette át az istentiszteletet záró áldás gyakorlatát. A 11. századra már teljesen elterjedt az, hogy a misét áldással fejezték be.

Luther átvette a római mise áldásformuláját, de amellett gyakran használta az ároni áldást is.

A 20. század végén, a 21. század elején újra központi témává vált az áldás, számos könyv foglalkozik az áldás teológiájával.

Záróének

Az úrvacsoraosztás után a megváltásért, az üdvösségért, Isten Krisztusban megmutatott nagy tetteiért hálát adó éneket énekeljen a gyülekezet. Ennek gondos kiválasztására időt, energiát kell szánni, hiszen az istentisztelet befejező éneke kettős funkciójú: összefoglalja az istentisztelet eseményeit, és meghatározza a továbbindulás mikéntjét is.

Ezután következik a záróénekhez és az istentisztelet egész lelkületéhez illő postludium. Ez sem lehet csupán „hangulat”-zene, feladata sokkal több. A zene nyelvére fordítja le az indító, küldő szót. Ugyanakkor segít „lecsengetni”, feldolgozni az istentisztelet „élményét”. Ez döntően fontos dramaturgiai szerep, ezért nem csupán a gyülekezet kivonulásának zaját hivatott ellensúlyozni. A megfelelően előkészített, az igényesen előadott befejező zene bizonyágtétellé válhat. Ezért a gyülekezet az utójátékot lehetőleg ülve hallgassa meg.

Kivonulás

A liturgiára fokozottan igaz, amit Pál apostol a korinthusiaknak ír: „minden illendően (ékesen) és jó rendben történjék!”⁷²

Ahogy a bevonulás, úgy a kivonulás is mély szimbolikus tartalmat hordoz. A kivonulás rendje értelemszerűen ugyanúgy történik.

⁷¹ A keresztény liturgiátörténet első öt századában az áldás kimondottan püspöki feladat volt – benedictiones episcopales –; az ötödik századtól azonban természetesé vált, hogy a papok is osztanak áldást.

⁷² 1Kor 14,40

A lelkész a szolgálattelvőkkel megáll az oltár előtt imádkozni, majd együtt indulnak a templom kapuja felé, hogy lelkipásztori, testvéri szóval útnak indítsák a gyülekezetet. A kézfogásnak vagy az elköszönés más formáinak nagy pasztorációs ereje van. Érdeemes időt, energiát szánni rá, hiszen a gyülekezet vezetői itt találkozhatnak „testközelből” a gyülekezettel.

Konfirmáció

„A TE IGÉD IGAZSÁG”

Felkészítés a konfirmációra – hitüket tudatosan vállalni kívánó evangélikus fiatalok részére

Általános szempontok

A konfirmáció napjainkban is megkülönböztetett helyet foglal el egyházunk életében. Csaknem mindenütt általánosan élő népegyházi hagyomány – vagy maradvány? – szerint még azok az egyháztagnak is különleges jelentőséget tulajdonítanak neki, akik egyébként a sátoros ünnepeknek is csak töredékén lépik át templomuk küszöbét. Talán éppen ebből következik az az igencsak súlyos, közhelyszerű megállapítás: a megkonfirmált fiatalok jelentős része rosszabb esetben az ünnepség után, jó esetben általános iskolai tanulmányai befejeztével gyakorlatilag minden kapcsolatot megszakít az egyházzal, illetve a helyi gyülekezettel.

Magától értetődik tehát, hogy a konfirmációi oktatásnak hidat kell vernie a konfirmációt előkelő hagyománynak vagy kötelességnek tekintő közfelfogás, illetve az annak valódi jelentőségét tisztázni kívánó felismerés között. A felkészítés katechetikai-pedagógiai célja többnyire nem valamiféle teljesen új ismeretanyag átadása, hanem – a hitoktatás alapjaira építve – a már megtanultak rendszerezése, mégpedig az evangélikus keresztyén hit gyakorlati megélése szemszögéből. A konfirmációt nem valaminek a lezárásaként értékeljük, és nem

is egyfajta megfoghatatlan, jelképes választóvonalnak – a fiatalok hitükben nagykorúak lesznek, de az egyházi törvény szerint ettől még például nem szavazhatnak – tekintjük, hanem mindenekelőtt *a tudatos keresztyén hit mellett elköteleződésnek*.

A konfirmációi felkészítés anyaga bizonyos szempontból eltér a megszokott, hivatalosan már nem is létező, mégis sok helyen használatban lévő – helyenként teológiai tévtanításokat is tartalmazó – konfirmációi kátététól. Összesen tizenöt fejezetre tagozódik, amely felosztás a tapasztalat szerint megfelel a szeptember közepétől a húsvét utáni hetekig rendelkezésre álló felkészülési időnek – beleértve az alapos ismétlés és a vizsgára való konkrét előkészület alkalmait is.

Az anyag összeállításában négy szempont volt a döntő:

- Minden tekintetben első helyen áll az Isten igéjének megismerése. A konfirmandusoknak tudniuk kell, hogy egy-egy dogmatikai kérdésben mit mond az ige. Hitoktatásunknak eleve nagy kísértése az, hogy egyoldalúan gyermekközpontúvá, emberközpontúvá silányul, feledve a magától értetődő igeközpontúságot.
- Fontos, hogy a konfirmandusok átéljék a közösségi élményt. Természetesen ez sem történhet pusztán gyermekcentrikus módon: a közösséget az egyházba, közelebből a lutheránus felekezetbe, a hitvallásos keretek közé való betagolódásként kell megismerniük a fiataloknak.
- A konfirmációra való felkészülés során nem csupán általános vallásos vagy keresztyén ismereteket kell elsajátítaniuk a gyermekeknek, hanem a lutheri hitvallásosság szemüvegén át értékelt egyházi tanítást. Ezért a gyakorlatban világosan meg kell tudniuk különböztetni az evangélikus egyház tanítását a különböző tévtanításoktól, másfajta gondolkodásmódoktól. Praktikusan ezt nem egyszerűen a tévtanítások elítélésével tudjuk elérni – a konfirmandus korosztály eleve lázad mindenféle hivatalos felfogással szemben –, hanem azzal, hogy világosan megrajzoljuk a magunk tanításának határait.
- A legnehezebb feladat annak elérése, hogy a fenti feltételek figyelembe vételével a konfirmandusok úgy induljanak neki tudatos keresztyén életüknek, hogy örömmel vállalják az evangélikus egyházhoz való tartozást, a gyülekezetükben való szolgálatot.

Az említett szempontok alapján összeállított anyag egyes fejezetei a következő részekből állnak:

- *Bevezető idézet* általában az *Ágostai hitvallásból*, vagy amennyiben abban nem található a témához közvetlenül kötődő mondat, akkor Luther valamelyik írásából.
- A *konkrét tananyag*, amely a korábbi konfirmációi kátéből hiányzik, illetve legfeljebb apró betűs jegyzetként található meg az egyes fejezetek végén. Minthogy a konfirmációi felkészítés nem merülhet ki kérdésekre adott válaszok gépies betanításában, ezért szükséges ez a magyarázó rész.
- Ebben a részben kapnak helyt olyan *kiemelt szövegek*, amelyeknek alapos vagy éppen szó szerinti ismerete elengedhetetlen minden keresztyén ember számára. Ilyenek a konfirmációi hálaadó imádság, a Niceai és az Apostoli hitvallás, a szentségek szerzési igéi, az istentisztelet bűnvalló imádsága vagy a Miatyánk.
- *Bibliai idézetek*, amelyek feltárják az adott tanítás igei alapját. Ezek segítségével a felkészítést végző hitoktató olyan mélyebb összefüggésekre is rá tud mutatni, amelyekre az előző pontban említett anyagnak nincs módja kitérni.
- Az adott témához illő *ének*, amelynek kiválasztása részben – úgy mond – önkényes, részben pedig azon alapul, hogy mely énekek nem kerültek elő a hitoktatás során. A tizenöt énekből tizenegy az *Evangelikus énekeskönyvből* való, kettő a *Gyülekezeti liturgikus könyvből*, kettő pedig az *Új ének* füzetből, ezzel is bemutatva egyházunk jelenleg használt énekkincsének sokszínűségét.
- A konfirmációi vizsga *kérdései*, illetve az azokra adandó válaszok. Megjegyzendő: a szó szerinti tanulásnál fontosabb, hogy a vizsgán a gyermekek az anyag megértéséről és az azzal való azonosulásról adjanak bizonyosságot.

Gyakorlati szempontok

A mellékletben közölt konfirmációi anyag 2009 tavaszán-nyarán született, abban az időben, amikor a korábban használt konfirmációi káté hivatalosan megszűnt. Az anyagot a még a korábbi káté alapján

levizsgázott két megkonfirmált fiatallal beszéltük át, majd a javított változatot az eltelt két tanévben összesen négy csoportban próbáltuk ki.

Fontos szempont volt az oktatás során, hogy az ismeretszerzést előtérbe toló hitoktatást és a tudatos hitet megcélzó konfirmációs oktatást elválasszuk egymástól. Az előbbi iskolai keretek között végezzük, az utóbbit azonban mindig a gyülekezet helyiségeiben. Ezzel próbáljuk kiemelni a konfirmációt a „kötelező” tanulói tevékenységek közül – hiszen itt éppen hogy nem a meglévő „vallásos” háttérre, hanem a tudatosságra irányítjuk a figyelmet –, egyben jelzésszerűen beépítve a gyermekeket az egyházi közegbe.

A konfirmációs vizsgát és az istentiszteletet tudatosan tartjuk különböző időpontban. A vizsga hétköznap – általában péntek – este zajlik, minimális liturgiai háttérrel, oldottabb hangnemben. Mielőtt egy-egy fejezet kikérdezésre kerül, a vizsgáztató lelkész két-három mondatban ismerteti annak témáját, főbb dogmatikai hátterét, utalva az egyes fejezetek egymásra épülésére. Ilyen módon a vizsga nem egyszerűen a gyermekek kikérdezésévé válik, hanem a jelenlévő gyülekezet tanítói alkalmává is.

Külön kérdés a konfirmáció és az első úrvacsoravétel viszonya. A konfirmációs felkészítés anyaga a jelenlegi helyzetet rögzíti, azaz – még ha ez teológiaiilag nem is feltétlenül elfogadható – a konfirmációt összekapcsolja a szentség első vételének alkalmával.

A konfirmációs felkészítés anyaga

I. Konfirmációra készülök

Amit tanítunk

Az első fejezetben bemutatjuk a gyermekeknek a konfirmáció eredetét, jelentőségét. A konfirmációt a keresztyénség tudatos felvállalása alkalmának tekintjük – amely ilyen módon természetes következménye a gyermekkorban kiszolgáltatót keresztségnek –, amelynek egyik része az egyház tanításának ismeretét bemutató vizsga. Ennél nagyobb jelentősége van azonban a gyülekezet imádságának és Isten áldásának. Jelenlegi egyházi rendünk szerint a konfirmációt követően lehetséges bekapcsolódní az istentiszteleten az úrvacsorai közösségbe.

A tananyagban egyedül ebben a fejezetben szerepel írásbeli feladat. Ennek lényege az, hogy a konfirmandusok megtanulják elhelyezni magukat a Magyarországi Evangélikus Egyházban. Megtanítjuk őket arra a szemléletre, hogy túllássanak a saját gyülekezetük, templomuk határain, és önmagukat a Krisztus-test egységében tudják szemlélni.

Amiért tanítunk

Konfirmandusainkat igyekszünk rávezetni arra, hogy a konfirmációban nem az ismeret megszerzése és az arról számot adó vizsga az elsődleges – erre inkább a hittanórákon fektetünk hangsúlyt –, hanem az, hogy a gyülekezet közösségében megvallják a hitüket. Tudatosítjuk bennük, hogy a gyülekezet számítani fog a jövőben rájuk, nekik pedig minden erejükkel azon kell lenniük, hogy az egyházat, illetve a saját gyülekezetüket építsék. Fontos hangsúlyozni, hogy a „felnőtt” keresztyének ebben a tekintetben valóban számon tartják őket, és számítanak a jövőbeli szolgálatukra.

Megtanítjuk őket a fejezetben közölt hálaadó imádságra, amelyet a konfirmációi istentiszteleten közösen fognak elmondani.

II. Isten kinyilatkoztatta önmagát

Amit tanítunk

Hitünk alapja nem valamilyen emberi okoskodás, hanem kizárólag Isten önmagáról adott kinyilatkoztatása. Őt egyedül ilyen módon ismerhetjük meg. A kinyilatkoztatás forrása Isten igéje.

Isten különös módon nyilatkoztatja ki önmagát a Biblia lapjain, illetve az egyház ezen alapuló igehirdetésén keresztül. Úgy mutatja be magát, mint aki ugyan három személy, mégis egy isteni lényeg. Hitünknek ezt az alapvető igazságát az egyházatyák a Niceai hitvallásban fogalmazták meg, amelynek szövegét a gyermekek ebben a fejezetben olvashatják is.

A Szentháromság titka emberi ésszel nem fejthető meg: csakis hittel tudjuk elfogadni.

Amiért tanítunk

A gyerekekkel meg kell értetnünk, hogy nem az számít, amit az emberek mondanak Istenről, hanem csakis az, amit ő mond önmagáról.

Tudatosítanunk kell bennük, hogy Isten a Szentírásban jelenti ki önmagát, és aki komolyan veszi őt, az megelégszik ezzel a kinyilatkoztatással, illetve az egyháznak erre épülő két évezredes bizonyágtételével.

Azt is hangsúlyozzuk, hogy a Niceai hitvallás a keresztyénség első közös és mindmáig legfontosabb hitvallási irata. Használata a lutheri hagyomány szerint (is) a vasárnapi istentisztelet szerves része.

III. Isten megteremtette a világot

Amit tanítunk

Életünket alapvetően meghatározza az a tény, hogy nem önmagunktól létezzünk, hanem Isten teremtett bennünket. Az egyház tanítása nem tér ki a részletekre a teremtéssel, illetve a világ és az élet keletkezésével kapcsolatban: ezeket a tudomány vizsgálja, és vonja le a maga következtetéseit. Az egyház számára az a tény bír igazi jelentőséggel, hogy a világ, az élet és így az emberi faj is Isten akaratából, az ő munkája révén jött létre. Természetes, hogy fajunk részeként mindannyian személy szerint is Isten akaratából születünk erre a világra.

Teremtettségünk tudata alázattal és felelősséggel ruház fel minket. Tudnunk kell, hogy nem a mi akaratunk a végső akarat ebben a világban. Fel kell ismernünk hivatásunkat, például a teremtett világ védelme vagy egymás segítése terén. Isten nem egy, hanem két embert teremtett, ami közösséget, társadalmat és az abban való felelősségteljes életet feltételez.

Amiért tanítunk

A korszellemmel ellentétben arra kell rádöbenniük a konfirmandusoknak, hogy a világ kezdete és vége nem az ember akarata, és bár kiemelt szerepünk van a teremtettségben, mégis Isten hatalma alá vagyunk rendelve, hiszen ő a teremtő, akinek a létünket köszönhetjük. Ez a tény hálára, alázatra, a teremtett világ és embertársaink iránti felelősségre kell, hogy ösztönözzön bennünket. A természet jelenségei és életünk minden egyes mozzanata mögött meg kell tanulnunk felfedezni Isten jóságát. Ezt egyébként nem szabad természetesnek vennünk, hiszen az ő jóindulata kiérdemelhetetlen kegyelem.

IV. Isten jelen van a világban

Amit tanítunk

Isten nemcsak a teremtés révén van jelen a világban, de szüntelenül munkálkodik annak fennmaradásán és előremenetelén. Ez természetesen nemcsak a természeti jelenségekre vonatkozik, hanem az ember életére is, mind egyéni, mind közösségi szinten. Istennek ezt a munkáját gondviselésnek nevezzük.

A gondviseléssel kapcsolatban óhatatlanul felmerül a teodícea kérdése: miért van annyi rossz és tragédia a világban, miért engedi Isten, hogy a bűn és annak számtalan következménye megrontsa az életünket. A válasz egyrészt az, hogy a bűn nem Isten, hanem az ördög munkája. Másrészt azzal is tisztában kell lennünk, hogy Isten maga is engedi, hogy időről időre próbatételek érjenek bennünket. Az ilyen helyzetekben csakis a hitünk képes felfedezni az ő gondviselő személyét az események mögött. Isten mindenható, tehát életünk minden eseményét ő tartja a kezében.

Amiért tanítunk

A konfirmandusoknak el kell jutniuk arra a felismerésre, hogy bármi is történik az életükben és a világban – akár egyéni tragédiák, akár természeti katasztrófák vagy egyéb érthetetlen események –, azok mögött ott áll a gondviselő Isten. A gondviselés és Isten mindenhatósága nem azt jelenti, hogy csak jó dolgok történnek velünk, hanem azt, hogy Isten a rosszat is a javunkra tudja fordítani. Nehéz, de el kell fogadnunk azt is, amikor ő – nevelő célzattal – azt is megengedi, hogy szenvedjünk. A mindenható Isten jelenlétét csak a hitünkkel tudjuk felfedezni.

Ebben a fejezetben kell szembesítenünk a gyermekeket azzal is, hogy a bűn az ördög munkája.

V. Isten bűnbe esett teremtménye: az ember

Amit tanítunk

Az ember szerepe a teremtésben mindenképpen páratlan: Isten a saját képére és hasonlatosságára teremtette az első emberpárt. A bűnet következtében azonban ez az *imago Dei* (istenképűség) elveszett,

összetört. Az ember ma már nem Isten képmása, hanem kegyelemre szoruló bűnös.

A bűn elsősorban nem konkrét cselekedeteket jelent, hanem olyan állapotot, amely fogantatásunk pillanatában meghatározza az életünket. Ez az eredendő bűn, amely meggátol abban, hogy a magunk akaratából képesek legyünk bízni Istenben. Az eredendő bűn a szabad akaratunk elvesztését jelenti, amelynek következtében nem tudunk minden tekintetben Istennek tetsző életet élni a legnagyobb igyekezettel sem, hanem bűnös cselekedeteket hajtunk végre.

Isten szent, ezért gyűlöli a bűnt. A bűn büntetése a halál. Ebben a nehéz helyzetben egyedül kívülről remélhetünk segítséget, és ezt a segítséget is csak Isten nyújthatja nekünk: ezért adott nekünk Megváltót Jézus Krisztus személyében.

Amiért tanítunk

A gyermekeknek fel kell mérniük, hogy a saját életük is válságban van az eredendő bűn, a szabad akarat elvesztése és az Istenben való bizalom hiánya miatt. El kell fogadtatnunk velük, hogy a bűnös állapotnak komoly következménye van: a halál és a kárhozat. Minthogy ebből a körből nem tudunk szabadulni, ezért vagyunk rászorulva Isten kegyelmére, Jézus Krisztus megváltói művére.

VI. Krisztus megváltotta az embert

Amit tanítunk

Az Atya személyéről és munkájáról szóló fejezetek után a Fiúra irányul a figyelmünk. Krisztust valóságos Istenként és valóságos emberként ismerjük meg a Szentírásból és az egyház kétezere éves bizonyágtételéből. Valóságos Istenként egylényegű az Atyával és a Szentlélekkel, valóságos emberként pedig hozzánk hasonló, ám a bűn nem rontotta meg őt.

Krisztus megváltói műve a golgotai kereszthalál, amely valóságos, egyszeri és büntörlő áldozat. Olyan istentisztelet, amelyet a valódi főpap mutatott be, feláldozva önmagát mint Isten bárányát. Ezzel eszközölte ki számunkra a bűnbocsánatot. Jézus halála nem egyszerű következmény, hanem Isten akarata.

Amiért tanítunk

Jézus személyével és a megváltás művével kapcsolatban számtalan tévhitet – eretnekséget – kell eloszlatnunk a konfirmandusok gondolkodásában. Mindenekelőtt tudatosítanunk kell bennük, hogy Jézussal kapcsolatosan nem a divatos bulvárirodalom, hanem az egyház tanítása közvetíti az igazságot, minthogy annak alapja a Biblia tanúságtétele. Igaz, hogy csak a hitünk számára elfogadható, mégis tény, hogy Jézus valóságos Isten és valóságos ember. Emberré léételének célja a megváltó kereszthalál volt. Határozottan el kell fogadtatnunk a gyermekekkel, hogy Jézus aktívan részt vett a golgotai áldozatban, nem pedig egyszerűen csak békésen hagyta, hogy keresztre feszítsék – vagyis hogy ő nemcsak Isten báránya, hanem a mi valódi főpapunk is.

VII. Krisztus legyőzte a halált

Amit tanítunk

A Fiú megtestesülésének célja a megváltás művének elvégzése volt, ami megtörtént a golgotai kereszten – hangzik az egyház tanítása. Krisztus azonban keresztre feszített, szenvedett és meghalt valóságos emberként is megőrizte isteni természetét. Ezt számtalan csodával igazolta. Jézus csodáinak elsősorban nem az volt a célja, hogy például a betegek meggyógyuljanak, hanem hogy megmutassa isteni hatalmát, és a körülötte lévők ennek nyomán higgyenek benne.

Krisztus mennybemenetele után visszatért az isteni létbe, és ott tartózkodik mindaddig, amíg vissza nem jön az utolsó ítéletre. A mennyben sem tétlenkedik azonban, hanem közbenjár értünk, emlékeztetve az Atyát váltságshalálára, és így esedezik a bűneink bocsánatáért.

Amiért tanítunk

A gyermekeket megtanítjuk arra, hogy Jézus nem egy vallásalapító a sok közül, hanem valóságos Isten, aki emberként is isteni hatalmát nyilatkoztatta ki – és így a keresztyénség sem egyszerűen a vallások egyike, hanem az egyetlen igaz út. Jézus ennél fogva nem a múlt egy része, nem történelmi személy, hanem élő Úr, aki valóságosan jelen van a mi időnkben és a mi világunkban is. Földi életében prófétai, a Golgotán főpapi hivatalt viselt, amikor pedig visszatér a földre, feltámasztja a halottakat, és örökké uralkodik a mennyben, akkor királyi tisztséget fog nyerni.

VIII. A Szentlélek egyházat gyűjt

Amit tanítunk

A Szentlélek személyéről és munkájáról szóló fejezetek a konfirmáció anyagnak mintegy a felét teszik ki. Ennek oka az a nyilvánvaló tény, hogy amit az Atya és a Fiú megtett értünk, az a Szentlélek közvetítésével jut el hozzánk.

A Szentlélek gyűjti és szenteli meg a Krisztusban hívő közösséget, az egyházat. Az egyház a szentek közössége. Létének, egységének és egyetemességének alapja a Krisztus-hit, vagyis tagjai egyben Krisztus misztikus testének a tagjai, így közösségben vannak Urukkal.

A Szentlélek az egyház szolgálatán keresztül, a kegyelmi eszközök révén teremti a Krisztust Úrnak valló, szabadító hitet az emberek szívében. A hitre jutás tehát nem általában, hanem az egyházban történik, mégpedig nem különleges események vagy individuális hitélmények révén, hanem a kegyelmi eszközök – az ige és a szentségek – által. A kegyelmi eszközökkel az egyházban az arra felhatalmazott és felszentelt lelkészek szolgálnak.

Amiért tanítunk

A divatos korszellemmel – „...hiszek a magam módján...” – szemben tudatosítjuk a konfirmandusokban, hogy az üdvösség elérése nem az ember magánügye, hanem a Szentlélek ajándéka. A hitélet természetes területe sem a vallásosság magányos gyakorlása, hanem az egyház közössége, illetve az annak valamely gyülekezetében megélt kegyesség. Megtanítjuk őket arra, hogy az egyház nem azért szent, mert tökéletes, hanem azért, mert Isten a maga jelenlétével és titokzatos munkájával szenteli meg. Azt is fontos hangsúlyoznunk, hogy a hitünk a leghagyományosabb és legegyszerűbb módon, az igehirdetés és a szentségek által születik és erősödik meg.

Szükséges megismertetnünk a gyermekeket a szentség fogalmával: a szentségeket Krisztus ajándékozta az egyháznak, Isten ígéje szólal meg bennük a kegyelem ígéretével, illetve valamilyen látható jel (víz, illetve ostya és bor) kapcsolódik hozzájuk.

IX. Az egyház ünneplő közösség

Amit tanítunk

Az egyházban nem az ember, hanem Isten cselekedete az elsődleges: a Szentlélek egyesekben az igehirdetésen és a szentségeken keresztül hitet ébreszt. Ennek nyilvánvaló területe az istentisztelet, amelynek neve is arra utal, hogy Isten személyesen jelen van benne, jelenlétével tiszteli meg az övéit. A vasárnapi ünneplés is a feltámadott Krisztus valóságos jelenlétére utal. A keresztyén istentiszteletnek vannak ugyan vallástörténeti párhuzamai – például a zsinagógai igeliturgia vagy az ókori áldozati kultusz –, mégis Isten személyes jelenléte teszi egyedülállóvá. Istentiszteletünk csúcspontja az igehirdetés, illetve a legnagyobb titok, az oltáriszentség ünneplése.

Természetesen a nyilvános istentiszteleten kívül is meg szabad szólítanunk Istent: ez az imádság. Imádkozunk úgy kell, hogy hiszünk: Isten minden imádságot meghallgat, és a maga titokzatos akaratára szerint, de a mi javunkra teljesíti azokat.

Amiért tanítunk

Minthogy a hitünk nem magánügy, ezért konfirmandusainknak meg kell tanulniuk azt, hogy a keresztség, illetve a konfirmáció magától értődő következménye az istentiszteleti közösségben való részvétel. Az istentisztelet az a titokzatos esemény, amelynek csúcspontján – az úrvacsorában – a földi egyház, illetve annak egy konkrét közössége egybekapcsolódik magával Krisztussal, illetve a Krisztus-test egészével, a mennyei és a földi egyházzal. Ebből az eseményből kimaradni csak a saját kárunkra lehet.

X. Az egyház hirdeti Isten igéjét

Amit tanítunk

A keresztyénséget az is megkülönbözteti a többi vallástól, hogy mi nem próbálunk következtetni Isten létére és akaratára ilyen vagy olyan jelek alapján, hanem azt hisszük róla, amit ő maga kinyilatkoztatott. Ennek a kinyilatkoztatásnak a forrása a Szentírás, amely ugyan emberi mű – helyenként magán hordozza régmúlt korok gondolkodásmódját is –, mégis Isten igéje, amely Isten titkait, akaratát hirdeti nekünk.

A Biblia mellett Isten igéjének kell tekintenünk az egyház igehirdetését is, amely a Szentírás alapján állva hirdeti Isten személyét, kegyelmét és akaratát.

Isten igéjének két formája van: az elveszettségünkkel szembesítő törvény, illetve a Krisztusban kapott kegyelmet prédikáló evangélium.

Amiért tanítunk

A gyermekeknek tisztában kell lenniük azzal, hogy hitünk alapja nem emberi következtetés, hanem isteni kinyilatkoztatás. Ezt a kinyilatkoztatást nem valamilyen különleges jelek, hanem a Biblia könyvei hordozzák. A Bibliát meg kell tanulniuk az ismert lutheri elv szerint olvasni és értelmezni, amely gyökeresen különbözik a református, illetve a különböző fundamentalista szemléletektől: vagyis hogy a Szentírásnak az a lényege és csúcspontja, ami konkrétan vagy rejtett utalásokkal Krisztust hirdeti.

Azzal is szembesítenünk kell őket, hogy a templomi prédikáció sem egyszerű emberi szónoklat, hanem Istennek az az igéje, amellyel hitre juttat minket.

XI. Az egyház kiszolgáltatja a keresztség szentségét

Amit tanítunk

Az ige mellett a szentségeket soroljuk a kegyelmi eszközökhöz. Az első szentség a keresztség. Az egyház azért keresztel, mert Jézus Krisztus parancsot adott rá. A keresztség istengyermeiségünk helyreállítását jelenti, általa ugyanis Isten megbocsátja nekünk az eredendő bűn romlását.

A megkeresztelt ember új emberré is válik. Ez nem büntelenséget jelent, hanem olyan új életet, amelyben elsődleges szemponttá válik az Istennek tetsző magatartás. Természetes, hogy a keresztség szentsége nem jelent önmagában üdvösséget, hanem együtt kell járnia a hittel, amely – magához a keresztséghez hasonlóan – Isten ajándéka.

Amiért tanítunk

Gyermekeinknek világosan látniuk kell, hogy a keresztség éles határvonal, amely a kárhozat és az üdvösség között húzódik. Legyenek tisztában azzal, hogy a keresztség által újjászülettek. A keresztségre

ne az ember fogadalmaként tekintsenek, hanem Isten ajándékát lásák benne: a szentségben nem az ember tudatos döntése, hanem Isten kegyelmes cselekvése a meghatározó. Luther ismert meghatározására hivatkozva hangsúlyozzuk, hogy nem maga a keresztvíz, hanem az általa cselekvő Isten végzi el üdvösséges munkáját a szentségben: egyházunk éppen ezért nem szenteli meg külön a keresztvizet.

Azt is fel kell tárnunk konfirmandusaink előtt, hogy a keresztség nem egyéni vagy családi ünnep, hanem az egyház szentsége. Ebből következik, hogy a keresztség kiszolgáltatásának természetes módon a gyülekezeti istentisztelet keretében kell történnie, nem pedig szűk családi körben, hiszen a megkeresztelt Krisztus egyházának tagja lesz, ennek a közösségnek a vállalása és megélése pedig a keresztség természetes következménye.

XII. Az egyház ünnepli az úrvacsorát

Amit tanítunk

Kegyességünk és istentiszteleti életünk szempontjából különös jelentősége van az úrvacsora szentségének. Az oltáriszentség ünneplésében megvalósul a Krisztussal és az ő misztikus testével, az egyházzal való közösségünk. A szentségben Jézus Krisztus teste és vére valóságosan van jelen. Ez olyan titok, amelyet csak a hitünkkel tudunk elfogadni, emberi magyarázat nem létezik rá. A szent jegyek a megváltásra emlékeztetnek bennünket, hiszen Krisztusnak azt a testét és az attól különvált vérét esszük és isszuk, amelynek feláldozása és kiontása a kereszt áldozatában történt meg. Minthogy a szentség mintegy előíze a mennyei istentiszteletnek, azaz az üdvösségnek, ezért az úrvacsora nem komor bűnbánati szertartás, hanem hálaadó örömműp. Innen egy másik elnevezése is: eucharisztia (hálaadás).

Amiért tanítunk

Minthogy az úrvacsora szentségével kapcsolatosan felmérhetetlenül sok tévtanítás kering egyházunk köztudatában, szükséges, hogy a konfirmációra való felkészítés során ezekkel kapcsolatosan megemlítsük a Szentírás és az egyház valódi tanítását.

Az úrvacsorában Krisztus valóságosan van jelen. Az ostya és a bor nem jelkép, hanem az ő teste és vére. Fogadtassuk el a gyermekekkel,

hogy erről a titokról nem tudunk racionális magyarázattal szolgálni: Krisztus szavában bízunk, amikor elhisszük, hogy a szentséggel kapcsolatban minden úgy van, ahogyan azt ő tanítványaira hagyta.

Mindenképpen el kell mondanunk, hogy az úrvacsora bizonyos értelemben az istentisztelet csúcspontja. A lutheri tanítás szerint a vasárnapi istentisztelet mise, azaz része az oltáriszentség ünneplése. Vagyis az úrvacsora nem lehet ritka ünnepi „függeléke” egy igeliturgiának, hanem vasárnapról vasárnapra ünneplendő. Ennek megfelelően a hívők sem csak ritkán, évente néhányszor élhetnek vele, hanem minden alkalommal, amikor felkínáljuk nekik a lehetőséget.

Azt is hangsúlyozzuk, hogy az úrvacsora nem „gyónás”, hanem örömnapp, eucharisztia. Éppen ezért a vételére sem készülhetünk gyónással, mert a bűnvallás még nem tesz méltóvá senkit a mennyei ajándék elfogadására. Az úrvacsorában éppenséggel minden alkalommal azt kapjuk, amit nem érdemeltünk ki. Éppen abban az esetben vesszük méltatlanul a szentséget, ha úgy gondoljuk, hogy méltók vagyunk rá.

Tanítsuk meg a gyermekeket arra, hogy az úrvacsora nem az ember Istennel való kapcsolatának szemérmesen magánügygé koptatott rendezése, hanem közösségi hálaünnep, amelyben emberileg felmérhetetlen módon szakadnak át a dimenziók közötti válaszfalak: a templomban ünneplő közösség összekapcsolódik Krisztussal, a földön küzdő és a mennyben örvendező egyházzal.

Végül merjük megismertetni a megszokott úrvacsora kifejezés mellett a konfirmandusokkal a szentség másik két elterjedt megnevezését (oltáriszentség, eucharisztia) is, minthogy ezek a lutheránus közösségen belül általánosan használtak.

XIII. A Szentlélek megtérít a bűnből

Amit tanítunk

A gyónásról szóló fejezet tudatosan, éppen az úrvacsoráról mint eucharisziáról elmondottak következetesen vétele miatt került az oltáriszentséget tárgyaló fejezet utánra, megfordítva a hagyományos konfirmációs tananyagokban található sorrendet.

Minthogy elveszítettük szabad akaratunkat, képtelenek vagyunk Istennek tetsző életet élni. Bár a keresztségben Isten megbocsátotta

az eredendő bűnt mint valóságos bűnt, a rosszra való hajlam továbbra is ott él a szívünkben. Ennek következtében cselekszünk a jó helyett bűnt.

Bűneink súlyára Isten igéje, a törvény ébreszt rá bennünket. Az evangéliumból ugyanakkor megtudjuk azt, hogy Isten Krisztusért megbocsát a bűnbánó embernek. Bűneinket a gyónásban valljuk meg. Egyházunkban kétféle gyónás létezik: a magángyónás és a gyülekezeti gyónás.

Isten a gyónásra feloldozással felel, amelyet bár a lelkész hirdet, mégis úgy kell hallgatnunk, mint Isten igéjét.

Amiért tanítunk

A konfirmandusoknak feltétlenül tudniuk kell, hogy az ember életének mindennapos megtérésnek kell lennie. Hangsúlyozzuk a gyónás jelentőségét, hiszen abban tehetjük le életünk terheit, és kapunk kétségtelenül feloldozást a vétkeinkre. Mutassunk rá arra, hogy bár egyházunkban nem kötelező, de ajánlott lehetőségként él a magángyónás szertartása. (A *Liturgikus könyv* készülő második kötetében liturgiát is dolgoztunk ki rá.) A magángyónásban nem kell minden vétkünket külön felsorolnunk, bár természetesen konkrét bűnökről is lehet beszélni. Gyónásunk érvényessége a bűnbánat őszinteségétől függ.

Tisztáznunk kell azt, hogy a gyónás akkor is istentisztelet, ha csak a lelkész és a gyónó van jelen, hiszen Isten bűnbánatra intő és feloldozást hirdető igéje hangzik el. Nem a lelkésznek gyónunk, és nem a lelkész oldoz fel, hanem Isten. Éppen ezért a gyónás nem azonos a divatos világias lelki tréningekkel, mentálhigiénés háttérű alkalmakkal, de a keresztyén indíttatású pasztorálpszichológiával sem.

A bűnbocsánat ajándéka arra kötelezi a hívőt, hogy bocsánatot kérjen a megbántott embertárstól, jóvátegye bűne következményeit, illetve megbocsásson a neki vétkezőknek.

XIV. A Szentlélek új életet ad

Amit tanítunk

A bűnvallást és a feloldozást a megújult élet követi. Isten igéje azt parancsolja, hogy minden helyzetben jót cselekedjünk. Noha a bűn fogóságban tartja megújult életünket is, ez nem ad felmentést az alól, hogy akarata szerint igyekezzünk élni. Kérnünk kell Istent, hogy támogasson bennünket a jó cselekvésében, amivel őt megdicsőíthetjük.

Amint a Tízparancsolat hagyományos, két kőtáblára osztott szövege is mutatja, a keresztyén ember új élete nem azonos valamiféle erkölcsi megújulással, hanem szerves része, sőt alapja az Istennel való kapcsolat rendezése és annak komolyan vétele.

Az új élet egyet jelent az Isten és embertársaink iránti szeretettel, pontosan úgy, ahogyan Jézus foglalja össze a törvényt. Az Isten iránti szeretet azonos a feltétlen bizalommal, az embertárs iránti szeretet pedig a másik javára való cselekvéssel.

Amiért tanítunk

A gyermekekkel meg kell értetnünk, hogy a jó cselekvésére nem azért van szükség, mert ezzel közelebb kerülünk az üdvösséghez, érdemeket szerezhetünk, hanem azért, mert Isten így parancsolja. Az új élet nem az üdvösség feltétele, hanem Isten üdvígéretének következménye.

Tegyük egyértelművé, hogy az új élet nemcsak külső cselekvésformákat jelent, hanem elsősorban Isten iránti hitet. Azt is hangsúlyozzuk, hogy az Istennek tetsző életfolytatás szempontjai nincsenek alárendelve a változó divatoknak: amit Isten a Biblia korának embere számára parancsba adott, az ma is változatlanul érvényes.

Az Istennek tetsző életfolytatás nem jelenthet álkegyes törvényeskedést. Az új élet nem azonos a táncolás vagy a szórakozás tilalmával, hanem olyan magatartás, amivel a mindennapokban megdicsőítjük Istent, és hasznára lehetünk embertársainknak.

XV. Életünk célja: Isten országa

Amit tanítunk

Minthogy Jézus Krisztus valóságos Isten, ezért nemcsak a múltban és a jelenben végzi munkáját – a megváltást és a közbenjárást –, hanem a jövőben is. A Biblia tanúsága, illetve a saját ígéretei szerint egy napon ismét megjelenik a világban, isteni dicsősége teljességében. Akkor feltámasztja és megítéli az embereket: némelyeket üdvösségre, másokat kárhozatra rendel. A halottak feltámadása nem lélekben, hanem testben történik. Az utolsó ítélet időpontját nem ismerjük, és nem is tudjuk kiszámolni.

A Krisztusban hívők a Szentírás szerint üdvözülnek, és örökké élnek Isten országában. A mennyországról a Biblia nem ad pontos le-

írást: számunkra elég annyi, hogy Isten országában bűn nélkül, végtelen örömben élhetünk, Istennel való közösségben.

Amiért tanítunk

A Biblia és az egyház végső eseményekről szóló tanítása számtalan olyan kérdést vet fel, amelyekben nekünk kell eligazítanunk a gyermekeket, különben egyik-másik veszedelmes tévtanítás hálójába keveredhetnek.

Tisztáznunk kell, hogy a feltámadás és az örök élet nem azonos a pogány vallások lélekvándorlásról szóló tanításával vagy az ókori filozófusoknak a testből kiszabadult lélek felsőbbrendűségét hirdető nézeteivel.

Azt is meg kell tanítanunk, hogy az utolsó ítélet kritériuma az Istenhez fűződő kapcsolatunk milyensége lesz. Vagyis nem a jó emberek kerülnek a mennyországba, hanem azok, akik bizalommal, megváltójukként tekintenek Jézus Krisztusra.

Az utolsó ítéletet nem tudjuk emberi szavakkal leírni. Rendet kell tennünk az ezzel kapcsolatos emberi képzelgések – például a divatos katasztrófafilmek – terén. Az ítélet úgy fog eljönni, ahogyan nem várjuk. Ez is olyan titok, amelynek egyedül Isten van a birtokában.

Ugyanezt hangsúlyozzuk az ítélet időpontjával is, amellyel kapcsolatban nem áll rendelkezésünkre semmiféle támpont, csupán annyi, hogy Krisztus megtestesülése óta a végső időket éljük. Az ítéletre nem az időpont ismeretével készülhetünk fel, hanem naponta megújuló hittel és Krisztusba vetett reménységgel.

Konfirmáció és úrvacsora

Sokunk szomorú tapasztalata, hogy a konfirmált fiatalok csupán ritkán, elvétve maradnak meg vagy jelennek meg gyülekezeti közösségeinkben. Az első úrvacsoravételt legtöbbször hosszú szünet követi, volt olyan extrém eset, hogy az illetőnél a második úrvacsoravétel az 50 éves találkozáson volt. Nem volna jó, ha ez lenne a megszokott, hanem inkább ellenkezőleg: lehetőleg minél gyakrabban éljenek gyermekeink, fiataljaink és felnőtt gyülekezeti tagjaink az úrvacsora szentségével, így lehetnének az élet Urával, Krisztussal és testvérként egymással is élő, éltető közösségekben. Hogy ez megvalósulhasson, a szentséggel élést a gyülekezet közösségében már gyermekkorban el kellene kezdeni.

Mai gyakorlatunk szerint az első úrvacsoravétel a konfirmáció alkalmával történik. Érezzük, hogy ez a korosztály, a kb. 12-15 évesek, kevésbé fogékonyak a szentség megbecsülésére, egyik lelkész-társunk megfogalmazása szerint inkább vihognak. Teológiai alapon a konfirmáció a keresztséghez kapcsolódik, mivel a keresztelés alkalmával a szülők és a keresztszülők által megvallott (elmondott) hitvallást a konfirmációi istentiszteleten a fiatal vallja meg az oltár előtt. A hit megvallásához szükségesek az ismeretek, ahogyan az egyház tanításának megismeréséhez is. Ezért vesznek részt a fiatalok jobb esetben a hittanórák után és mellett a konfirmációi felkészítésen, ezért tanulnak, és az egyház ezért tanít. A tanítás emiatt a keresztséghez kapcsolódik, és nem az úrvacsorához. A szentség titok, misztérium, megérteni nem lehet. Ismerni kell, hogy mi az, ki jön a jelekben, ki lép velem közösségre. Ezért becsülni, értékelni kell, és élni kell vele. Mindany-

nyiuink törekvése az, hogy a szülők és gyermekeik ilyen, úrvacsorával gyakran élő, tagjai legyenek gyülekezeteinknek.

A veszprémi egyházmegye lelkészi kara megfogalmazott egy állásfoglalást a konfirmáció és úrvacsora kérdésében arról, hogy el kellene választani az első úrvacsoravételt a konfirmációtól. Így fogalmaztuk: „Szomorú tapasztalatunk az, hogy konfirmált fiataljaink többsége, eltekintve a konfirmáció alkalmától, nem vesznek részt a gyülekezetek úrvacsorai közösségében. – Így lesz konfirmációs ünnep, amit nem követ úrvacsorával való élet. – Úgy gondoljuk, hogy az úrvacsorán való részvételt már gyermekkorban kell megszokni és megtanulni. A szülőket gyermekeikkel együtt kell hívni az úrvacsorához. Tudomásunk szerint ez a gyakorlat már több nyugati evangélikus egyházban megvalósult az utóbbi években.”

A munkaprogram összeállítói és Ittész János püspök úr ösztönzésére kérdőívet készítettem az egyházkerület lelkészei számára, melyben először a jelen helyzetet mértem fel, majd azt, hogy ha kell, milyen változást, változtatást tartanának szükségesnek.

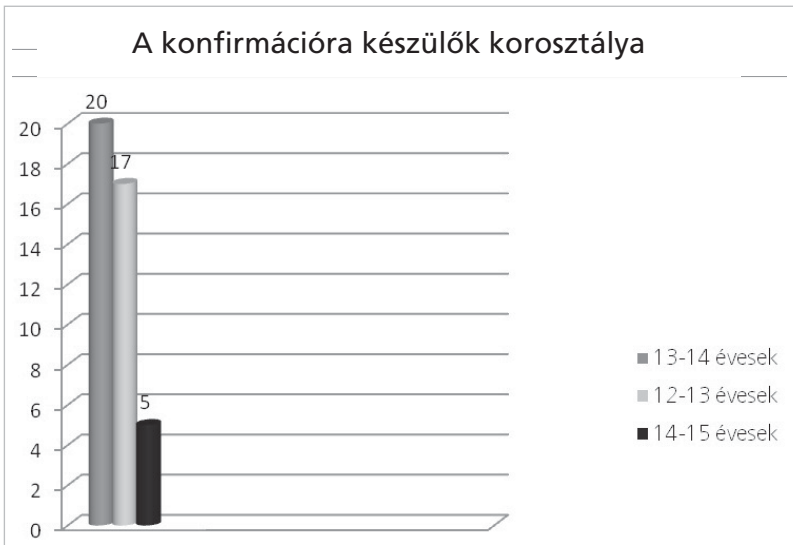
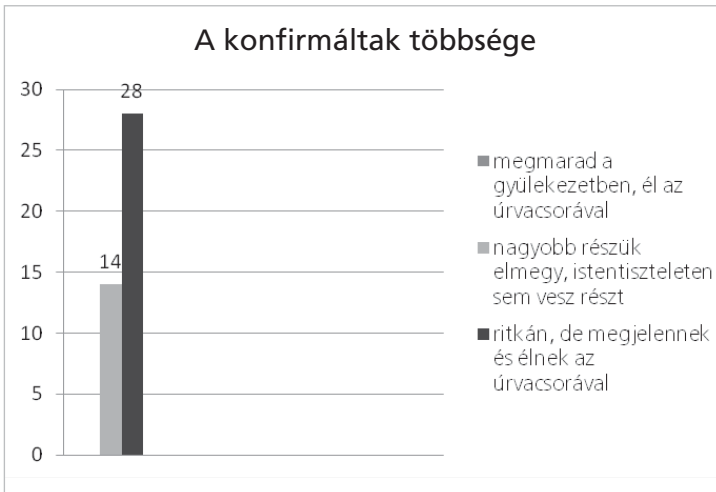
Az egyházkerületben szolgáló 120 lelkész közül 42 válaszolt, ez jó aránynak számít. A kérdőív első felében a jelenlegi konfirmációs tapasztalatokra, a második részében pedig a megváltoztatandókra kérdeztem rá.

Arra a kérdésre, hogy a konfirmáltak többsége megmarad-e a gyülekezetben, senki sem válaszolt igennel. A legtöbben azt a tapasztalatot erősítették meg, hogy a konfirmáltak ritkán, de megjelennek és élnek az úrvacsorával, kevesebben számoltak be arról, hogy a konfirmáltak nagyobb része elmegy és istentiszteleten sem vesz részt.

A válaszokból jól látható, hogy a konfirmáltak elenyésző kisebbsége jelenik meg a gyülekezetekben, és él a szentséggel. Nyilván azért, mert a konfirmációs oktatás előtt nem, vagy csak ritkán, vettek részt a gyülekezet életében, annak is a központi alkalmán, az istentiszteleten. Nem hozták őket a szüleik a templomba, és így nem vált életük részévé a hit gyakorlása.

A konfirmációra készülők korosztálya a válaszadók többsége szerint a 13–14 évesek, nem sokkal kevesebben számoltak be arról, hogy ők a 12–13 éveseket oktatják, a 14–15 évesek alig jelennek meg a konfirmációs felkészítésen.

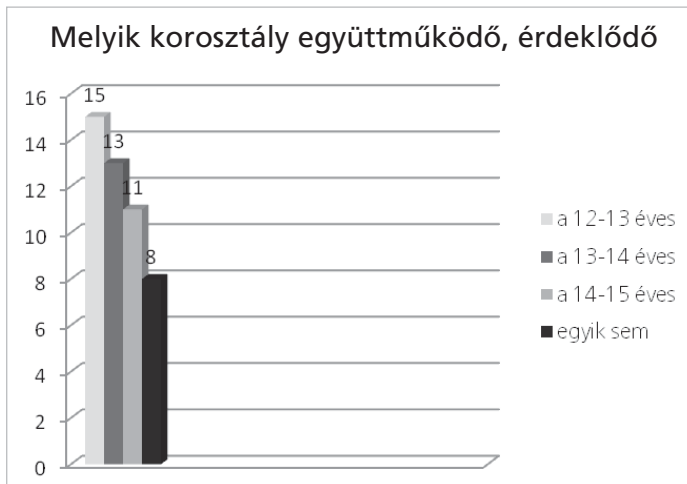
A válaszokból kiderül, hogy éppen azt a korosztályt próbáljuk

megszólítani, oktatni és az úrvacsorához közel vinni, akik erre nem a legfogékonyabbak, a tagadás és lázadás korszaka ez. Természetesen vannak kivételek, ahogyan egy lelkésztársunk is írja, hogy egy cso-

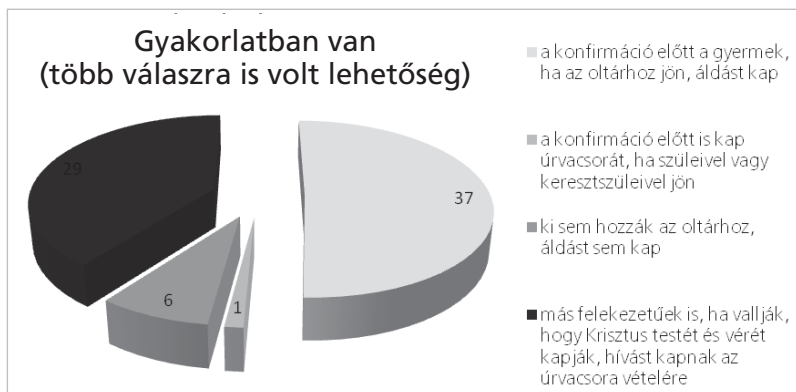
portban volt 11 éves és 16 éves is, akik együtt tanultak, és készségesek voltak. Megfogalmazásra került olyan vélemény is, hogy: „A konfirmációt 16–18 éves korra kellene felelteni. Éretlenek a 12–13 éves gyermekek.” Volt, aki úgy vélte: „A konfirmációt akár 10 éves korban, akár 15 éves korban jobban el tudnám képzelni. A gyermek még képes a közvetlen élmény befogadására – nem kérdés számára, hogy miben ütközik a hitigazság és a természettudományos igazság –, a nagyobb kamasz már képes absztrahálni, lehet vele elvont szinten beszélgetni. A 13 éves kor az, amikor elvont igazságokat még nem ért meg, a mesés elemeket nem fogadja el, marad a vihogás...” Más így fogalmazta meg: „2009-ben álltunk át arra, hogy 8. osztályos korban konfirmálnak a fiatalok, amit 2 éves felkészítő előz meg. Rendkívül erőteljes fejlődés követhető nyomon értelmi és érzelmi érdeklődésükben arra az időre, amikor elérkeznek a konfirmációhoz. 8. második félévében már öröm velük beszélgetni, vitatkozni, készülni.”

Ehhez kapcsolódik, hogy mégis az érdeklődő, együttműködő fiatalok közül a 12–13 éveseket jelölték meg legtöbben, utánuk a 13–14 évesek, majd a 14–15 évesek következtek, nyolcan azt jelezték, hogy egyik korosztály sem az. Voltak, akik két korosztályt is megjelöltek együttműködőnek.

A válaszok azt mutatják, hogy nem kizárólag a korosztályi sajátosság, hanem egyéni, személyi jellemző is meghatározza az együttműködést és érdeklődést.

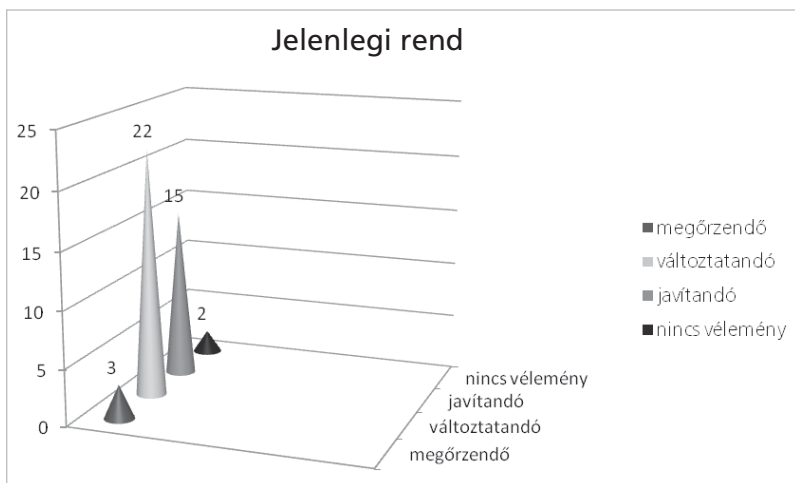
A tanított korosztály után a jelenlegi gyakorlatra kérdeztem rá, hogy az istentiszteleten, ha gyermekek is ott vannak, mi a szokás. Legtöbben azt jelölték meg, hogy a konfirmáció előtt, ha a gyermek az oltárhoz jön, akkor áldást kap. A második a sorban ennek éppen az ellenkezője lett: a gyermeket ki sem hozzák, és áldást sem kap. Egy estben volt gyakorlat az, hogy a konfirmáció előtt is kap a gyermek úrvacsorát, ha szüleivel vagy keresztszüleivel jön az oltárhoz. Ökumenikus nyitottságunkat mutatja, hogy nagyon sokan jelezték: más felekezetűek is hívást kapnak az úrvacsoravételre, ha vallják, hogy az Krisztus teste és vére.

Örvendetes, hogy a válaszadók többsége arról a gyakorlatról számol be, hogy áldást kapnak a gyermekek, ha kijönnek az oltárhoz. Ez azt mutatja, hogy már van kapcsolat a gyermekkel, a felnöttekkel együtt odatérdelhet az oltárhoz, megérezheti Krisztusnak az oltáriszentségben jelen lévő, éltető közösségének erejét, áldását. Azon a helyzeten pedig, hogy az istentiszteleten jelen lévő szülők ki sem hozzák a gyermekeket az oltárhoz, talán úgy lehetne változtatni, hogy biztatjuk, bátorítjuk őket: hozzák oda a gyermekeket, mert Jézus hívja, várja őket, hiszen ő maga mondja „Engedjétek hozzám jönni a kisgyermekeket, és ne tiltsátok el tőlem őket, mert ilyeneké az Isten országa.” (Mk 10,14)

A tapasztalatok és a jelenlegi rend megismerése után arra kérdeztem rá, hogy ez a mai rend változzon-e meg. A jelentős többség sze-

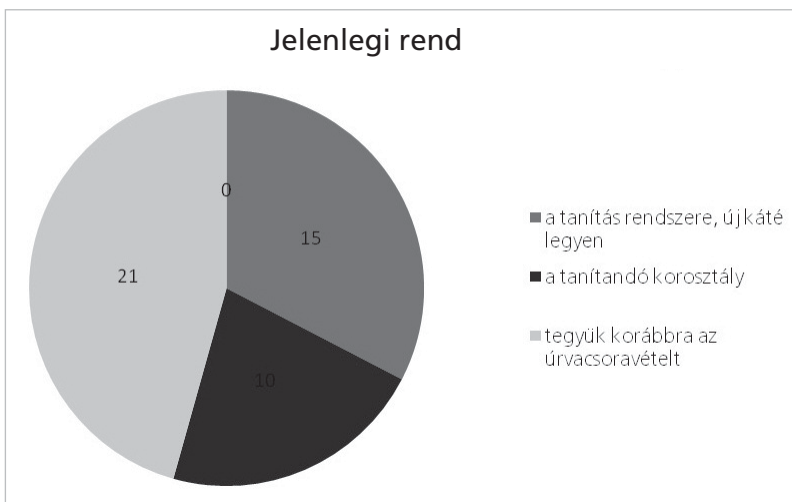
rint igen, változzon meg. Sokan azt mondták, hogy javítani kell rajta, hárman válaszolták, hogy maradjon meg, ketten pedig nem nyilvánítottak véleményt.

A válaszadók többsége megfogalmazta azt a véleményt, hogy valamilyen változásra van szükség mindenképpen, mert a jelenlegi gyakorlat és helyzet nem tartható tovább.

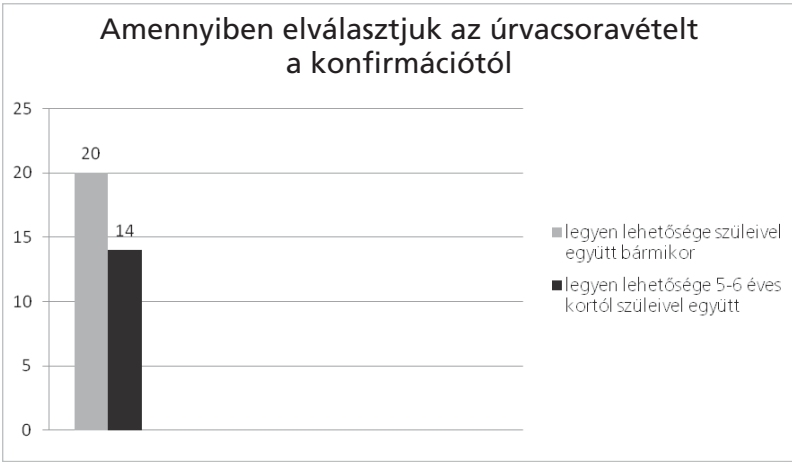
A következő kérdés éppen arra vonatkozott, hogy ha változtatni kellene, akkor mi változzon meg. A többség azt a szándékát fejezte ki, hogy tegyék korábbra az úrvacsoravételt. Sokan úgy gondolták, hogy változzon meg a tanítás rendszere, új káté legyen. Többen kifejezték, hogy a tanítandó korosztálynak kellene megváltoznia. Voltak, akik több választ is megjelöltek.

Egyik lelkész társunk elmondta: „A saját gyermekem egyik úrvacsoravétel alkalmánál, melyre kijött velem az oltárhoz, nem elégedett meg az „áldással”, nem tudtam neki igazán megmagyarázni, hogy miért nem kaphat ostyát... pedig mindennél jobban vágyott rá... Ezzel pontosan azt a vágyat »ölkük« ki a gyermekből, ami még ebben a korban (5-6 év.) megvan, és ami rögzülhet a későbbiekre nézve is, ha a megfelelő időben begyakorlódik.” Más valaki kifejezte: „A káté helyett viszont *értelmes*, a korosztály számára írt konfirmációs tankönyveket készítenék. Sok képpel, illusztrációval... Itt is elég len-

ne, ha lefordítanánk néhány jól bevált és kiválóan kidolgozott nyugati anyagot.” Egy valaki jelezte, hogy az új konfirmációs könyvet használja, egy másik lelkész azt írta, hogy a régi kátét adták ki újra, és azt használják. Volt, aki megfogalmazta: „Fontos lenne helyére tenni a konfirmáció fogalmát, mert addig a gyakorlat sem kerülhet a helyére. Semmiképpen sem lehet egy emberi hagyomány az úrvacsorával élés feltétele, jelenlegi gyakorlatunk tehát – minden egyházfegyelmi megfontolás ellenére – blaszfémia. A konfirmációi oktatást viszont érdemes lenne megtartani, hiszen a káté-tanításban a keresztyén hitismeret (nem a hitet, az a szív bizodalma, és nem »tanítható«!) alapvető foglatatát a konfirmációi előkészítőn tanítjuk. Javaslom, hogy a »konfirmáció« kifejezés ebben az esetben a hitismeretben való megerősítést, megerősödést jelentse, egyfajta »felnőtt«-hittanként, ha praktikus szempontokból a jelenlegi gyakorlat szerint marad a konfirmandusok korosztálya.”

Az utolsó kérdés arra vonatkozott, hogy amennyiben elválasztjuk az úrvacsoravételt a konfirmációtól, mikor és hogyan adható az a gyermekek számára. A legtöbben azt a véleményt erősítették meg, hogy legyen lehetősége a gyermeknek a szüleivel együtt bármikor, ezt követte az a meghatározás, hogy legyen lehetősége a gyermeknek 5–6 éves kortól a szüleivel együtt. Nyolcan nem válaszoltak.

Erre a kérdéskörre érkezett a legtöbb hozzászólás, vélemény. Többen felvetették a tanítás, tanulás kérdését az úrvacsorával kapcsolatban, hogy nem lehetne és nem kellene ezek nélkül úrvacsorához engedni a gyermekeket. Volt, aki azt is leírta, hogy meg kellene értetni a gyerekekkel az úrvacsora lényegét és értékét. Nyilván igaz, hogy tanítani kell, de mindenképpen csak annyit és úgy, ahogy azt Luther a *Kis kátében* leírja és ajánlja: „Mi az oltáriszentség? – Felelet: Az oltáriszentség Jézus Krisztus Urunk valóságos teste és vére kenyérben és borban, melyet Krisztus maga azért rendelt, hogy azt mi keresztyének együk és igyuk.” És hozzávehetjük a többi kérdést és feleletet is, és ha gondoljuk a Nagy káté egyes részeit is, pl.: „Most pedig látnunk kell, hogy ki az a személy, aki ezt az erőt és hasznot kapja. Röviden: az, aki hiszi azt, amit az igék mondanak és élénk adnak.” „A kincs könnyen hozzáférhető, és mindenkinek ajtja elé, sőt asztalára teszük, de az is nélkülözhetetlen, hogy törődj vele és teljes bizonyossággal annak tartsd, aminek azt az igék mondják.” (Konkordia könyv 1957. 199. o.) A tanításnak arra kell vonatkoznia: mi a szentség, és nem annak megértésére, értelmi felfogására, mert az úrvacsora titok, ésszel, értelemmel fel nem fogható. Fontos ezt hangsúlyozni mai korunkban, amikor az ember (az evangélikus is) mindent az értelmével akar fel- és megfogni.

Többször megfogalmazódott, azért kell tanítani, hogy a gyermek

nehogy a „kárára” vegye az úrvacsorát. Luther szerint az veszi kárára és kárhozátára a szentséget, aki megveti, és nem él keresztyénhez illően (uo. 204. o.). A gyermek természetesen a szüleivel él a családban, a szülei hitén keresztül kapcsolódik a gyülekezetben az istentiszteleti közösséghez, így járul az oltárhoz a szentség vételére is. Fontos, hogy a családban, a szüleivel együtt! Többen félreértették ezt, mert megfogalmazták, hogy mennyivel jobb az, jobb-e egyáltalán, ha a szüleivel jön, vagy úgy gondolták, arról volna szó, hogy bármelyik gyermek, bármikor egyedül is kijöhetne az oltárhoz, és vehetné az úrvacsorát. Kizárólag arról lehetne szó, hogy a hitüket gyakorló, rendszeresen istentiszteletre járó szülők gyermekei kaphatnák a szüleikkel, nagyszüleikkel, esetleg keresztszüleikkel együtt az oltáriszentséget. Ez éppen nem a szentség lebecsülése, hanem értékelése lenne, hiszen a szülők így a gyermek keresztelesekor fogadott vállalásuknak tesznek eleget, hogy hitben nevelik gyermeküket és ennek a hitnek a megvallására ösztönzik őt, hogy vallja meg a konfirmáció alkalmával: hisz Jézus Krisztusban, akivel éltető közösségben van, aki bűnbocsánatban, életben és üdvösségben részesíti őt. Többben kifejezték szomorúságukat, hogy bizony kevés család jelenik meg gyermekével, gyermekeivel együtt a gyülekezetben, és azt is, hogy elkeserítő tény: a szülők igen ritkán élik meg a hitüket példamutató módon gyermekük előtt úgy, hogy őket hitre és hitben neveljék. Éppen ezért kiemelten fontos, hogy azokat a családokat: szülőket gyermekükkel együtt, akik kevés számban, de ott vannak az istentiszteleten, megőrizzük Krisztus közösségében a gyülekezetben úgy, hogy együtt részesülnek az oltáriszentség misztériumában. És az ő hitéletük talán példa lesz a többi család számára is, akik még nem hitüket gyakorló tagjai a gyülekezetnek.

Sokan említették, hogy miképpen lehet bort adni a gyermekeknek, nem kellene-e szőlőlevet használni, ami bonyolítja, nehezíti a kehely használatát, hiszen akkor több kehelyre volna szükség, vagy külön kellene kezelni a borral és külön a szőlőlével úrvacsorázókat. Ezzel kapcsolatban érdemes elgondolkodni az ortodox egyházak gyakorlatán, amelyek kisgyermekkortól kezdve két szín alatt szolgáltatják ki az oltáriszentséget, mégpedig bort használva. A bor használatánál az a fontos, hogy jó minőségű, igényes, féledes vagy édes bor legyen. Egy kis korty nem árt a gyermeknek, de a bemártás használata is megoldást eredményez. Lehet, hogy komolyan át kellene gondolnunk

mai gyakorlatunkat, amikor is bizony sok helyen nem jó minőségű, hanem savanyú, nem kellemes ízű bort használunk különböző okokból – pl.: gyülekezeti tagok felajánlása, saját figyelmetlenségünk, nemtörődömségünk stb. – miatt. Tudnunk és tudatosítanunk kell: az Istennek mindig a legjobb minőséget, a legkiválóbbat, a legjobbat adjuk: „Azért díszítjük az oltárt, mert a Szentet a legszebb illeti...” (Jánossy Lajos: *Az evangélikus liturgia megújódása történeti és elvi alapon.* 2010. 534. jegyzet)

Összegzésként megállapítható, hogy a lelkészek többsége a konfirmációtól elválasztott, korábbi életkorra tett úrvacsora kiosztásának bevezetését támogatja. Igaza van Jánossy Lajosnak, amikor már 1932-ben ezt írja: „Nem véshetjük elég korán ifjúságunk lelkébe azt a boldogító igazságot, hogy Jézus Krisztus jelenlétének egyháza vagyunk, és kegyelméből a vele való – teljességét az úrvacsora szentségének az élvezésében elérő – valóságos közösségből élünk, és az egy test és egy vér tesz bennünket az oltárnál igazán testvérré.” (uo. 158. o.) Bízunk benne, hogy ha a gyermekek a szüleikkel együtt Krisztus közösségében és közösségből élnek, akkor lesz élő gyülekezet a jövőben is, lehet, hogy kisebb, mint ma, de élő, keresztyén evangélikus közösség. Így ajánlom Isten megtartó kegyelmébe ezt a munkát, ha neki tetszik, tegyen bennünket kegyelmének eszközeivé.

Gyülekezeti bibliaórák

Megerősítés – Megerősödés

Megerősítés

Hitben

1. Istenben – a hit világosságában

(5Móz 6,4; Józs 24,14–24; Róm 1,25; 2Kor 4,6;) Énekek: 383; 328
Szükségünk van a megerősítésre az egyetlen létező Istenbe vetett hitben, aki megszólít, elhív, vezet, gondot visel, s az utolsó időkben Fia által szólt hozzánk.

Amikor ez a hitvallás megszületett, Izráel Istene még nem számított az egyetlen létező istennek!

A más istenekben – bálványokban – való hit a magunk ásta verem sötétjében való vergődést, önmagunk becsapását, a kiúttalanság csapdáját jelenti (5Móz 6,4).

Szükségünk van a hit világosságában való megújulásra, hogy képesek legyünk egyedül az élő Urat félni, őt szolgálni, tökéletesen és igazán. (Józs 24,14–24)

Kísért mindnyájunkat az ős bűn, hogy a Teremtő helyett a teremtményt, végső soron önmagunkat imádjuk. (Róm 1,25)

Az élő Isten nem hagy a hitetlenség sötétjében. Aki a világosságot teremtette, világosságával behatol a tőle elszakadt, a bűn és halál sötétjében vergődő ember életébe. Dicsőségének ismerete Krisztus arcán ragyog fel. (2Kor 4,6)

2. Krisztusban – a hitvallás bátorságában

(Mt 10,19–20; ApCsel 26,1–29) Énekek: 467; 454

Aki a hit világosságával ajándékozott meg, az az őt megvalló hitvallás bátorságára is felszabadít. Van úgy, hogy vallatóra fogják a tanítványt, vége a rejtőzködésnek, a bujkálásnak. Ekkor a tanítvány átélheti a csodát. Nem ő beszél, hanem Atyjának Lelke szól általa. (Mt 10,19–20)

Volt, akinek királyok, fejedelmek előtt is megadatott hitvallást tenni a Megfeszítettéről és Feltámadottáról. Szabaddá válhatunk-e ma bilincseinktől hitünk megvallására a templom falain kívül is szóval, cselekedettel ott, ahol élünk, akikkel találkozásainkat Urunk készíti elő? (ApCsel 26,1–29)

3. Feltámadásban

(Lk 24,13–35; 1Kor 15,12–23) Énekek: 221; 388

Valljuk meg: a feltámadásban, a halál fölötti győzelemben való hittel, reménységgel egyedül a Feltámadott tud Lelke által megajándékozni minket. Ma is mellénk szegődik, de a mi látásunkat is akadályozza valami, hogy képtelenek legyünk felismerni őt. Miben rejlik ez az akadály? S mégis miként nyíthat meg a szemünk, s juthat nagy örömré a szívünk? (Lk 24,13–35)

Miként annak idején a korinthusiak, úgy korunkban is sokan számolnak a halál utáni élet valamilyen módjával. Pál apostol szilárdan bizonyosgot tesz a következményekről, tudniillik mind a Krisztus feltámadása tagadásának átkos, mind a Feltámadottal való élő kapcsolat áldott következményeiről. A Feltámadott így tette bizonyoságtévőjévé egykori ellenségét is. (1Kor 15,12–23)

4. Örök életben

(Jn 5,24; 17,3) Énekek: 369; 527

Megdöbentető, ugyanakkor megörvendeztető a jézusi kijelentés a – „bizony, bizony mondom néktek” – bevezetéssel. Ugyanis az örök élet elnyeréséről és az ítélettől való megmentésről szól, de úgy, mint ami már jelenlévő valóság!

Amikor az evangélium üzenetét, Jézus szavát meghallottuk, s arra valóban hallgatunk, mert a Szentlélek a benne való hittel ajándékozott meg, akkor, bár mint halálra méltók, e hit nélkül már a halál állapotában lévők, mégis részesülünk a feltámadás csodájában.

A feltámadás itt az örök életre való végérvényes felébresztéssel azonos. Aki így támad fel, arra nem vár többé az utolsó ítélet, megmenekül tőle.

Az ítélet ugyanis abban áll, hogy valaki nem hallgat Jézus szavára, és ezzel az életből zárja ki magát, és a halálban van már itt végérvényesen.

Abban van az örök élet, hogy a megdicsőített Krisztussal és az Atyával van közösségünk. Ebben rejlik az értelme a Jn 17,3-ban lévő „ismerni” kijelentésnek.

Reménységben

5. *Alapjában – „a megalapozott reménységben”*

(Róm 5,1–8) Énekek: 66; 409

Miben áll a keresztyén reménység fundamentuma? Pál apostol világgossá teszi, hogy a jövőre tekintés alapja a Szentlélek ajándékaént Istennek Krisztusban megtapasztalható, túláradó szeretete, amely az ő kereszthalálában és feltámadásában gyökerezik, és a keresztyének életének középpontja. Így a hívők élete kegyelemben és békességben folyó élet. Ezzel a reménységgel való dicsekedés azonos azzal, amiben végső soron bizakodunk is, amit az élet értelmének és céljának tekintünk. A szenvedés és megpróbáltatás nem önmagukban adnak okot a dicsekvésre, hanem azért, mert elmélyültebb reménységhez vezetnek, amely a mindennapok valóságában is kiállja a próbát.

6. *Forrásában – „az ígéretkebe vetett bizalomban”*

(1Móz 12,1–4; Róm 4,13–21) Énekek: 329; 338

Ábrahámnak, a választott nép „ősatyjának”, mint a hit egyik példaképének életéből láthatjuk, miben áll valójában az Istenbe vetett reménység forrása! Isten hívása kiszakítja az őt elrejtő közösségből, s hontalanná, védtelessé teszi. Egyedül Istene segítségére és ígéretére van utalva, de „Ábrahám elment, ahogyan azt az ÚR mondta neki...”, azaz szilárdan bízott Isten ígéretének beteljesedésében. Így kezdi el Isten az ő választottainak történetét, most már az áldás jegyében, mely minden népnek szól, de az Ábrahámnak adott ígérethez van kötve.

Isten ígérete nem érdemek jutalma, hanem kizárólag kegyelemből fakad, és így mindenkire nézve érvényes. A benne való hit tulajdonképpen Isten cselekedeteinek és ajándékainak bizalommal teljes elfo-

gadása. „Reménység ellenére is reménykedve hitte, hogy sok nép atyjává lesz...”, „teljesen bizonyos volt afelől, hogy amit Isten ígér, azt meg is tudja tenni.” (Róm 4,18.21)

7. Céljában – „az ebből fakadó biztonságban”

(1Pt 1,3–9; Mt 6,25–34) Énekek: 343; 332

Kérdéseink: Megpróbált hit, milyen próbák értek? Mennyiben mélyült hitünk, vagy küszködtem azzal, hogy: „Hitem pedig, mint a változó hold, Hamar elfogy, tölte alig hogy volt”? (EÉ 383,3) Melyik megpróbált hitű keresztyén életpéldáit ismerjük a történelemben? Saját életemben kikkel találkoztam így? Bukásaim ellenére hogyan tapasztaltam meg Isten megőrző, hitben megtartó hatalmát?

Gondolatok: A kísértések szomorúságot is okoznak. Maga Jézus is gyötrődve, szomorkodva imádkozott a Gecsemáné-kertben. A célhoz ért élet mégsem vágyalom. Jézus feltámadásának valósága erősít meg. A „lelketek üdvössége” kifejezés lehetőséget ad annak tisztázására, hogy az új teremtésben, egész valónk megváltásában hiszünk, és nem a lélekvándorlásban. A földi életért való mértéktelen aggódás veszélye: elfeledkezünk a célról.

8. Beteljesedésében – „a végső dolgokra néző bátorságban”

(Róm 8,38–39; Jel 22,1–5) Ének: 527; 362

Gondolatok: A keresztyén reménység beteljesedése nem egyenlő optimista jövőbe látással, utópisztikus futurológiával. Isten ígéreteket tett, melyeknek jó része már beteljesült (ószövetségi prófécia a Megváltó eljövételével, az ÚR szolgájával kapcsolatosan), mások beteljesülését bizalommal várjuk. A jövő képei a *Jelenések könyvében*, de az evangéliumokban is élénk kerülnek, de óvakodjunk a túlszínezéstől. Az Isten által elkészített jövőről ne akarjunk pontos leírást adni. Maga Pál apostol is ennyit mondott: „*amit szem nem látott, fül nem hallott, ember szíve meg sem sejtett, azt készítette el Isten az őt szeretőknek*” (1Kor 2,9). Részletek helyett a döntő eligazodási pontokon tájékozódjunk: mindent világosság tölt be, az ÚR uralma látható, az Isten és a Bárány trónusa áll, gyógyulás, imádás, látás... Hatalmas biztatás, hogy Jézus által életünk Isten örökre megmaradó szeretetáramába kerül. Az üdvösség reménysége erőt ad: 1. Jézus irgalmára bízhatjuk az előrementeket; 2. tudjuk, hogy Jézus által az örök életre hívtunk el,

az elhunytak Isten szeretetében vannak elrejtve; 3. rettegés helyett komolyan, de örömmel és békén készülhetünk a Jézussal való találkozássra.

(Jörg Zink: *Szent erőforrás* 305–327. oldal)

Szeretetben

9. *Isten szeretetében – „Szeresd az Urat, a te Istenedet teljes szívedből...”*

(1Jn 4,9–10; 1Jn 4,19) Ének: 367

Kérdéseink: Bizonyosak lehetünk Isten szeretete felől? Szavainkban megjelenik az Isten szeretetéről szóló hitvallás, de jelen van-e és áthatja-e életünket? Belátjuk-e, hogy a jóságos Atya bűneinket nem cinkos összekacsintással szemléli, hanem mély szomorúsággal? Nem estünk-e abba a tévelygésbe, hogy Istenről kizárólag mint ítélő Úrról, Jézusról pedig mint irgalmas Megváltóról gondolkodjunk? (Zsoltárok hitvallása az irgalmas és kegyelmes Úrról, akinek örökké tart szeretete.) Melyik ígén keresztül ért el engem Isten jósága? Ki lett számodra Isten szeretetének közvetítőjévé?

Gondolatok: Isten szeretete felől Jézus értünk odaszánt, keresztet vállaló engedelmessége és diadalmas föltámadása győzhet meg bennünket. A szeretetre nézve mindig Isten a kezdeményező, a mi szeretetünk válasz. A Szentháromság egy Isten három személyéről való tanúskodásunk során mind az Atya, mind a Fiú, mind a Szentlélek esetében találkozunk a bűn megítélésével és a megmentő kegyelemmel.

(Anselm Grün: *Az életművészet könyve* 151. oldal: „A teremtett világtól átölelve”; 155. oldal: „Egészen ember”.

10. *A helyes ön- és felebaráti szeretetben*

(1Jn 3,13–17; 1Jn 4,19–21) „Szeresd felebarátodat, mint önmagadat...!”

Énekek: 440; 471

Kérdéseink: Meddig beszélhetünk helyes önszeretetről? Hol kezdődik az önzés? Szabad-e önmagammal törődni? Elég az „élni és élni hagyni” alapállás? Ki a felebarátom? (Távoliak, sosem ismertek?) Ki a testvérem? (A vér szerintiek, és akivel lélekben együtt rezdülök?) Meddig terjed a mi szeretetünk? Az első gyülekezet vagyonszövésége gyakorolható-e, s mennyiben? Igaz-e s mennyiben, a bezárt szív = csukott pénztárca, nyílt szív = nagy anyagi teherviselés? Felebaráti szeretetünk és közösségvállalásunk kizárólag az Istent félőkre, őt sze-

retőkre irányul, vagy vállaljuk még annak a veszélyét is, hogy szóba álljunk a másként gondolkodókkal?

Gondolatok: Önismeret fontossága. Hiányaim, bűneim beismerésével, ajándékaim komolyan vételével állhatok a másik mellé. A felebarát-ra ugyanúgy igaz, hogy ajándékaival és nyomorúságaival szembesülhetek. A nagy általánosságban hangoztatott – „mindenkit szeretek” – kibúvó is lehet a legközelebbiek iránti felelősség alól. Mindegyikünk igaz valója, szíve, életútja Urunk előtt ismert. Isten Jézusban odafordul a tőle eltávolodotthoz is. Ő közösségre hívott el minket. (Család, munkahely, gyülekezet, szülőföld, ország.) Ezekben gyakorolhatjuk, adhatjuk tovább a tőle kapott szeretetet.

(Jörg Zink: *Szent erőforrás* 363–367. oldal: „A lenti utat válaszd”. Anselm Grün: *Az életművészet könyve* 114. oldal: „Ne ítélkezz”; 125. oldal: „Életkedvet ébreszteni”. 126. oldal: „A megbocsátás”).

11. Az ellenség szeretetében

(Lk 6,27–36; Mt 18,21–35; Lk 23,34) Ének: 434; 473

Kérdéseink: Mikor lett ellenségemmé a másik? Miért lett ellenségemmé a másik? Mikor volt bennem nyílt vagy titkolt ellenséges érzület a másik iránt? Hogyan s mivel lehet az ellenséges viszonyt megoldani? Elég a békeesség érdekében a csöndes visszahúzódás, a konfliktusok kerülése? Mindig eredményes a rosszra jóval, a bántásra figyelmes szeretettel való válaszolás?

Gondolatok: Jézus passzivitás helyett a megbocsátás aktivitását igényli tőlünk. Különbség van ellenség, ellenfél és ellenszegülő között (2Tim 2,25; Tit 2,8; Róm 12,17–21). Eredménytelenség esetén is kitartóan ragaszkodni a jóhoz. Nemcsak a magas mércét, hanem az értünk keresztre feszített szeretetet, magát Jézust láthatom, aki szenvedése idején is imádkozik ellenségeiért a kereszten. Az ellenségért mondott imádság gyakorlása út a „fegyverletételhez”. A másik által ütött seb türelmes hordozása lehetséges, ha kész vagyok beismerni az általam ütött sebeket.

(Jörg Zink: *Szent erőforrás* 367–369. oldal: „Dönts amellett, ami az életet szolgálja”; 352–357. oldal: „Békében élj, és terjeszd a békeességet”).

12. Az egyház szeretetében

(Fil 1,3–11; 1Kor 12,27) Énekek: 268; 269

Beszélgést indító gondolatok: Emberekből áll az anyaszentegyház, de Isten Szentlelkének csodálatos műve, Jézus Krisztus fősége alatt. Érdemes végiggondolni, ma miben mutatkozik meg ez a kettősség.

Tudatosodik-e bennünk, és átérezhetjük-e gyülekezeteinkben, hogy ő előbb szeretett minket?

Minden időben, helyzetben keresnünk lehet, és felismerhetjük, miért szerethetjük egyházunkat, és miért érdemes egyetlen sejtként a sok-sok millió közül beletartozni a Krisztus-testbe.

„Bizonyosak lehetünk abban, hogy mint Krisztus testének sejtjei Krisztus életéből élünk.”

A megerősödéshez a fő és egymás viszonyában elengedhetetlen az imádság. Visszatekintve hála, jelenre és jövőre nézve kérés: Urunk adjon növekedést, gazdag termést a szeretet által.

Imádságban

13. Hálaadásban

(Zsolt 118) Ének: 48; 373

Beszélgést indító gondolatok: Az imádság alapja a bizalom. Van, kihez szólnom, tudom, hogy meghallgat és válaszol. O. Hallesby: „Imádkozni annyi, mint Jézust beengedni a szívünkbe.” Kitárt szív, kitárt otthon Jézus előtt, és őszinte bizalom iránta.

Nyitott szemmel szemlélni a világot. Mélységeket-magasságokat látva, bizonyosnak lenni, nem a vak véletlen játékszerei vagyunk. Életünk, létünk biztos kezekben van.

Hálás szív – a mélységekben is megtartó erőért, szabadításért, az Úr győzelmes hatalmáért – a tizedik leprás lelkületével.

A hálaadás lelkünket felszabadító erő, aminek kisugárzása van. A „nekem jár, mert megérdemlem” gondolkodás helyett, szívből fakadóan kimondani: köszönöm...

14. Dicsőítésben

(Zsolt 145; Lk 1,46–56) Ének: 47; 52

Beszélgést indító gondolatok: O. Hallesby: „Az imádkozó életnek... alaptörvénye: az imádság Isten dicsőségére rendeltetett.” Isten dicsőí-

tése tudatosítja helyünket a teremtett világban, a Teremtő és az ember kapcsolatában.

Van miért dicsőíteni Istent, akár a teremtettségre, a történelemre, a Jézus Krisztusban közénk jött és eljövendő országra gondolunk. A gondviselés és Jézus jelenléte az ő ígérete szerint istendicsőítésre indít.

Ének: *Új ének* 191. „Minden mi él, csak téged hirdet...” Imádságos szavunkon túl énekünk, életünk, minden tevékenységünk, szolgálattunk, ami összhangban van a Mindenható akaratával, őt dicsőíti.

Egyházi ünnepeink, összejöveleteink fontos eleme az örvendező, Istent magasztaló imádság?

15. *Bűnvallásban*

(Zsolt 32) Ének: 430; 415

Beszélgést indító gondolatok: Bűnei, mulasztásai súlyát a hívő keresztényén érzi. Lelket mérgező, sorvasztó hordozni bűneink terhét. Mégis ott a jól épített, áttörhetetlennek tűnő gát: bénaságunk, tehetlenségünk arra, hogy megvalljuk, beismerjük vétkeinket.

Tudnunk kell, a feszültség oldható, különben belerokkanunk. Tudnunk kell, hogy ebben a nyomorult állapotban, vagy ha fel sem ismerjük bűnös voltunkat, van, aki könyörög értünk (Lk 23,34).

Megoldható paradoxon, hogy aki ismeri szívünk minden rezdülését, cikázó gondolatainkat, titkolt vétkeinket, aki előtt életünk nyitott könyv, az előtt mégsem öntjük ki szívünk szennyését. Hallgatás, halogatás helyett bűnvallás első renden az Úrnak.

Örömteli, szívet boldogító, új kezdetet, tiszta lapot kezünkbe adó letenni a terhet, kiönteni a szennyest, és hallani, tudni: megbocsátottak bűneim.

16. *Kérésben*

(Zsolt 25) Ének: 82; 88

Beszélgést indító gondolatok: Bőségesen kapunk a kérésre biztatást, bátorítást az egész Bibliában. Próféta, zsoltárírók, Jézus és az apostolok is példát adtak és felszólítanak a kérésre, könyörgésre.

Talán a kérő imádság fogalmazódik meg bennünk és formálódik ki ajkunkon legkönnyebben. Bajokból kiutat keresve, tanácsstalanság közepette és vágyainkat és óhajainkat megfogalmazva Istent kérjük.

Amiképpen a gyermek sorolja kívánságait, mi is elmondhatjuk

mennyei Atyánknak kéréseinket, reá bízva a döntés jogát, mikor és hogyan teljesíti azt, vagy éppen más az ő akarat.

Áldásos, ha nemcsak magunkat látjuk, és magunkra nézve könyörögünk, hanem másokért, kisebb-nagyobb közösségért hangzik kérő imádságunk.

Testben

17. Testápolásban, mértékletességben, testünk helyes gondozásában

(Tit 2,1–8) Ének: 452; 460

Beszélgést indító gondolatok: Nem elég hangsúlyos legtöbbször, hogy e földi létünk testhez kötött, csodálatos teremtése Istennek. Ajándék, amit kaptunk, nem kell lenéznünk és ellenségnek tartanunk.

A negatív megfogalmazások arra vonatkoznak, hogy a test is megromolhat, és a gonosz csábításának eszköze, fészke lehet.

Testünk gondozására, ápolására éppúgy szükségünk van, mint a lelkünknek. Az Ószövetségben külön törvények szólnak a test tisztításáról, tisztulásáról. Jelképesen, de valóságosan is fontos a test tisztasága (Jn ev. utolsó vacsora).

A mértékletesség minden területen fontos testünk számára: evés, ivás, munka, házaselet, beszéd, sport, pihenés és más területen az egészséges életmód kívánatos és Istennek tetsző, hiszen ő teremtett bennünket testestől, lelkestől.

18. Testünk edzésében

(1Kor 9,24–27) Ének: 526,3

Pál idejében virágzott az olimpiai versenyszellem. Ma már az óvodák is sikerorientáltak. Néha jó lenne kiszabadulni korunk mókuskerekeiből, melyek gépies hajtásra kényszerítenek. Maratoni futóknak, konditermezőknek és izomnöveléssel vesződőknek is szól a figyelmeztetés: „*azok azért, hogy elhervadó koszorút nyerjenek, mi pedig azért [»edzünk«], hogy hervadhatatlant*”. Edzéstervünk arra való, hogy az örök élet útján jól járhassunk, küzdhessünk!

19. „Ép testben – ép lélek...”

(436. ének: „Adj nékem ép testet, Ép elmét, jó szívet”)

(1Kor 6,12–15a.19–20) Ének 199,1

Sokan vallják keresztyének között is: „Ép testben épphogy élek”, mert

a szabadságot, szabadosságnak gondolják erkölcsi, anyagi, értelem-
ben. Attól a pillanattól kezdve, amikor függőségbe hajtjuk szívünket,
fejünket, kezünket vagy gyomrunkat, torkunkat vagy időnket, elveszí-
tettük a Krisztustól kapott szabadságunkat. Könnyű a téglatemplom-
ra figyelni, és azt mondani: ott nem alszunk horkolva, nem szitkozó-
dunk, nem nyitunk kocsmát és bordélyházat! A testünk templomára,
mely a Szentléleké, nehezebb vigyázni. Könnyen válunk lustává,
hőzöngővé, alkohol- vagy mobil-, internet-, játékfüggővé, hűtlenné.
Isten gyermekeinek a feladata pedig a dicsőítés!

20. A Szentlélek templomában!

(1Kor 3,16–17) Ének: 237,5

Az ateista rendszer országaiban sorra zárták be a templomokat, lett belőlük uszoda, kiállító terem, mozi, színház, lakóház vagy tégláira bontva bármi más. Korunk legdöbbenetesebb hírei, hogy evangélikusok tömegével iratkoznak ki az egyházból.

Becsukják vagy lebontják, esetleg meggyalázzák a Szentlélek, em-
beri testünkben működő templomait ahelyett, hogy betöltenék „a só
és világosság, hegyen épült város” szerepét. Lelkünk templomainak
renoválásához „pályázhatunk” erőért, kitartásért, ötletekért, imádsá-
gos csendekért. Így életünk dolgait Istennek tetszően végezhetjük,
mint a Szentlélek templomában, mert Urunk nem utasít el, hanem
hív, szeret, vezet, és megajándékoz megújulással.

Lélekben

21. A „*pszichében*” – a felülről kapott erőben, kétségek és mélységek közt járva
(2 Tim 1,7) Ének: 357,2

Napjaink és perceink megtelnek félelmeinkkel. Mi lesz, ha nem lesz munkánk? Hazaérnek-e épségben a távollevők? Ki tudom-e fizetni a hitelt, az adósságot, a tartozást? Elkészülök-e időben a feladatommal? Megfelelek-e az elvárásoknak, vagy kirúgnak? Meggyógyulok, vagy elemészt egy gyógyíthatatlan betegség? Áldozatává válok-e a gonosz-
ságnak vagy katasztrófának? Felsorolhatatlan félelem gyötör, ha nem adjuk át magunkat Istennek hálatelt szívvel. Ő feloldja félelmeinket, aggodalmainkat. Felismerhetjük nagyon fontos ajándékait: mérhetet-
len erejét, kimondhatatlan szeretetét. Így mindenkor józanul, bizton-
sággal és tisztán láthatjuk: ő velünk van, bajokon átvezet, lelkünket

megerősíti, és országába irányít, még akkor is, ha kétségek mélységét járhatja velünk.

22. *Szentlélekben – (Dávid – Saul) „Mondjatok egymásnak zoltárokat, lelki énekeket...”*

(Kol 3,16–17; Jn 20,8.21–22; ApCsel 10,44–45) Ének: 238,4

Szinte hihetetlen, hogy mint Dávid király, pengethetjük a béke húrjait, és láthatjuk, érezhetjük Isten szavának gyógyító erejét. Fölfoghatatlan, hogy törékeny és méltatlan embereket, bennünket is felhasznál a Mindenható, hogy Fiáról beszélhessünk, s szavaink nyomában a Szentlélek tanítson, intsen, békét hirdessen.

Olyan sokan szívják a gonoszság fertőzött levegőjét, mi rámutathatunk Jézusra, aki ma is, előttünk is, az általunk megszólítottak előtt is megáll, és azt mondja, pazar nagylelkűségével, személyválogatás nélküli szeretettel: „*Vegyetek Szentlelket!*” És vehetünk ingyen, méltatlanul, de őszinte bűnbánattal. Soha nem felejtve, hogy kiküldetésben járunk, Isten eljövendő országának „kis-nagyköveteiként”.

23. *A Lélek ajándékaiban*

(1Kor 12,7–11) Ének: 233, 236

Gondolatok a beszélgetéshez: Emberi adottságaink, képességeink nem véletlenek – Isten ajándékai, melyekkel szándéka és célja van.

A rendelkezésünkre álló alapanyagból dolgozunk a konyhában is – de a szakács fantáziája az, amely az alapanyagokból finom ételt komponál. A Szentlélek is abban erősít meg, ami már része életünknek, természetünknek.

Az éppen nekünk megfelelő hivatásban, küldetésben erősít meg. Biztos, hogy – például – nem botfűlű testvér végzi a kántori szolgálatot, vagy nem beszédhibás emberből lesz igehirdető. Nem a nehéz beszédű Mózesnek kellett a fáraó előtt érvelnie, hanem a testvérét, Áront bízta meg ezzel az Úr.

Az egyházban, gyülekezetben saját személyiségünkre szabott munkánkban erősít meg, tölt el erővel és fantáziával a Szentlélek. A magunkra erőltetett, személyiségünktől idegen feladatok vállalása és végzése viszont nem a Lélek erejével, hanem saját kínos erőlködésünkkel teljes.

A Szentlélek abban is megerősít, hogy nincs értékkülönbség ke-

resztyén életek és hivatások között. Hűséges háttérmunka nélkül töredékét sem érné az „előtérben” végzett szolgálat.

24. *Lelkesedésben*

(Zsid 3,13–14) Ének: 229; 239

Gondolatok a beszélgetéshez: Lehet-e állandóan lelkesedni? Mi voltaképpen a lelkesedés? Felpörgetett érzelmi állapot, vagy valami más?

Lehet-e lelkesedni fölszólításra, időzítve? Lehet-e „kötelező” elvárás, hogy a keresztyén ember állandóan lelkesedjen, lelkendezzen? Vannak keresztyén közösségek, ahol ez elvárás.

Megerősödés és megerősítés a lelkesedésben – megerősödés a Szentlélek legnagyobb ajándékában, teremtményében: a bizodalmas hitben. Lelkesedés: részesedés annak örömeiben, hogy „*Nem a szolgáltság lelkét kaptátok, hogy ismét féljete, hanem a fiúság Lelkét kaptátok, aki által kiáltjuk: »Abbá, Atya!«*”(Róm 8,15)

Megerősítés a Szentlélek által, és egymás erősítése, buzdítása.

Közösségben

25. *Az istentiszteleti közösségben*

(ApCsel 2,42–47) Ének: 276

Gondolatok a beszélgetéshez: Nem magányos remeteségre hív minket Urunk, hanem önmagával és egymással megteremti a közösséget.

Közösség (gyülekezet, egyház) nélkül valójában nem létezik keresztyénség.

Az egyház életének alappillérei: Apostoli tanítás, a közösség hitének alapja. Más szóval az apostoli hagyomány, tehát az, amit és ahogyan a földön élő Jézus szemtanúi vagy e szemtanúk személyes ismerői írásban ránk hagytak.

A közösség: a kenyér megtörése – úrvacsora; az imádkozás; egy szívvel, egy lélekkel, de nem unalmas egyformaságban, hanem tartalmaz sokszínűségben. Erősödjünk, erősíttessünk meg a Szentlélek által az egyházhoz tartozás örömeiben, a közösség nélkülözhetetlenségének tudatában, hiszen a Szentlélek teremti bennünk a hitet és közöttünk az egyházat.

26. Az úrvacsorai közösségben

(1Kor 11,23–30; 1Kor 10,16–19) Ének: 303; 308

Gondolatok a beszélgetéshez: Milyen gyakran élünk az úrvacsorával saját gyülekezetünkben? El merjük-e hinni Jézus szavát, hogy az úrvacsorában nem jelképekkel, hanem önmagával táplál minket? Ha ezt elhisszük és komolyan vesszük, akkor egyre gyakrabban várjuk, vágyjuk az úrvacsorával élest.

Ki él méltatlanul az úrvacsorával? Aki nem hiszi el Jézusnak, hogy az úrvacsorában ő maga van jelen, és így táplálja lelkünket.

Egy „kenyéren” élünk, az egyetlen alkalom a földön az úrvacsorai közösség, ahol valóban egyenlők vagyunk.

27. Evangélikus identitásunkban

(Róm 1,16–17; Ef 2,8–10; Jn 15,16) Ének: 258; 320

Gondolatok a beszélgetéshez: Evangélikus önazonosítás: sokszor negatívumok megfogalmazása. Nem azt és nem úgy tesszük, mint például a katolikusok és a reformátusok.

Melyek azok a hangsúlyok, amelyeket felismerve és komolyan véve meg tudjuk határozni evangélikus önazonosságunkat?

Evangélikus – nevünkben hordozzuk az evangéliumot. Azt a felszabadító örömhírt jelenti, hogy az Istennel való megbékélésünk és közösségünk nem rajtunk múlik, hanem Isten ingyen ajándéka, Krisztusban, Krisztusért. Üdvösségünkre nézve minden teljesítménykényszer alól felszabadulhatunk, mert minden „elvégeztetett” már a kereszten.

Hisszük és valljuk, hogy ez az evangélium nemcsak hír, hanem benne és általa maga Krisztus cselekszik.

Nem mi hozzuk meg a döntést Isten mellett, hanem ő dönt úgy, hogy ahol és amikor akarja, hitet, tehát Isten iránti bizalmat teremt bennünk a Szentlélek az evangélium által.

Bibliánk minden igéje, hitéletünk minden mozzanata Krisztusra mutat mint középpontra.

Középpont nélkül pedig sem kör, sem gömb nem létezik.

Evangélikus identitásunkhoz szervesen hozzátartozik a humor és a józan életöröm is.

28. *A keresztyének nagy családjában, az ökumenében (455. ének: „Testvéreim javáért...”)*

(Ef 4,3–6.15–16; Jn 17,20–21) Ének: 259; 268

Gondolatok a beszélgetéshez: Valójában csak egy egyház létezik: a keresztyén egyház. Ezt valljuk az Apostoli és a Niceai hitvallásban egyaránt! Az egyetemes anyaszentegyház felekezetekre tagolódik.

Az egyház a Krisztusban hívők közössége – amint az egyes emberben a Szentlélek teremti a hitet, ugyanúgy az egyház is a Szentlélek teremtménye.

Az egyház sokkal több, mint emberi szerveződés: élő szervezet.

Egy az Úr, egy a hit, egy a keresztség – de különböznek a hagyományok, szokások és a teológiai hangsúlyok is. A különbségek megtarthatók és megtartandók – nincs kötelező lelki egyenruha, sokszínű az egyház. A különbségek mindaddig eltávolítanak egymástól, amíg a lényeg a helyére nem kerül.

A Lélek egysége: minél közelebb Krisztushoz! Másként: minél mélyebben Krisztusban.

Az egyház lényegi egysége nem elérendő cél, hanem ajándékul kapott valóság: a Szentlélek teremtménye, csodája. Örömmel élhetjük meg ennek minden emberi határt átlépő valóságát.

Krisztusban egy az egyház – ez tény, minden emberi viselkedés ellenére.

Feldolgozta:

1–6: Deme Dávid

7–11: Deméné Smidéliusz Katalin

12–17: Smidéliusz Zoltán

18–22: Smidéliuszné Drobina Erzsébet

23–28: Kovács László

Tematikus bibliorák

Énefeldolgozások

12 ének az evangélikus énekeskönyvből (EÉ) és a gyülekezeti liturgikus könyvből (GyLK) gyülekezeti alkalmakra

141

Bevezetés

Már Luther Márton felfedezte és hasznosította reformátori munkájában azt a tényt, hogy az ének, a zene nem csak vidámabbá teszi a lelket, vagy éppen előkészít az ige befogadására, hanem a tartalmas, a nép ízléséhez és mindennapjaihoz közel álló szövegek és dallamok maguk is evangéliumi üzenet vagy éppen tanítás hordozóivá, elmélyítésük segítőivé válhatnak. Éppen ezért vált fontossá a reformátori egyházakban – különösen Luther követői között – az anyanyelven hangzó gyülekezeti énekek tudatos használata. A reformátorok munkájának kezdete óta eltelt évszázadokban sokféle tartalmú és stílusú ének keletkezett, amelyek egy-egy aktuális gyűjteményét énekeskönyvek formájában vehetjük kezünkbe. Ezek minden korban lehetőséget adtak és adnak ma is arra, hogy megismerjük egyházunk énekek formájában összegyűjtött kincseit.

E sorozat elsődleges célja – ennek megfelelően – az, hogy segítséget nyújtson jelenleg használatos énekeskönyveink, az *Evangélikus énekeskönyv* és a *Gyülekezeti liturgikus könyv* énekeinek, azok keletkezési körülményeinek, tartalmának megismeréséhez, és alkalmat adjon olyan beszélgetések elindítására, amelyek hitébresztő és hitmélyítő hatásúak lehetnek.

A sorozatban feldolgozott énekek az egyházi év rendjét követik.

Benne minden ünnepünkre találunk egy-egy énefeldolgozást, összesen nyolcat. Ezeket egészíti ki a szentségekről és a keresztyén életéről szóló két-két ének feldolgozása.

Minden feldolgozás négy részre tagolódik. Az első – *Bevezetés az énekhez* címmel – a történeti, himnológiai háttérrel világítja meg. A második rész olyan bibliai szövegekre utal, amelyek vagy előfordulnak az ének szövegében, vagy ismeretük hozzásegít a tartalom jobb megértéséhez. Az egyes feldolgozások harmadik része azt vizsgálja, hogy a reformátori teológia mely gondolatai jelennek meg az énekben. Az ehhez szorosan kapcsolódó negyedik rész pedig e gondolatok alapján igyekszik ötleteket, kiindulási pontokat adni az énekről való beszélgetéshez egy-egy gyülekezeti közösségben (például ifjúsági óra, bibliaóra stb.)

Az egyes énekekben való elmélyedést a mellékelt CD-lemezen található utalások hivatottak segíteni. Ezen megtaláljuk magát az éneket, esetleg annak feldolgozásait, a hivatkozott bibliai szövegeket, valamint különböző hanganyagokra történő utalásokat is. Reméljük, hogy ezzel is segíteni tudjuk az énekek gyülekezeti körben való élmenyszerű, hitmélyítő feldolgozását.

A feldolgozott énekek a következők:

1. Mint fogadjalak téged (EÉ 141/GyLK 805) – advent
2. Jöjj, Isten népe, áldjuk őt (EÉ 156) – karácsony
3. Szép, fényes Hajnalcsillagom (EÉ 361) – vízkereszt
4. Ó, drága Jézus, vajon mit vétettél (EÉ 198) – nagypéntek
5. Felvirradt áldott, szép napunk (EÉ 217) – húsvét
6. Úr Jézus Krisztus, már a mennybe (EÉ 228) – mennybemenetel
7. Jer, kérjük Isten áldott Szentlelkét (EÉ 232) – pünkösöd
8. Minden ember csak halandó (EÉ 512) – örök élet reménysége
9. Jézusunk a Jordánhoz ment (EÉ 295) – szentségek I. – keresztség
10. Krisztus Jézus, mi Megváltónk (EÉ 303) – szentségek II. – úrvacsora
11. Hagyd az örök Istenre minden te utadat (EÉ 342, GyLK 821) – keresztyén élet I.
12. A bűn, Istennek hála, nem úr az éltemen (GyLK 820) – keresztyén élet II.

Advent

Mint fogadjalak téged (EÉ 141/GYLK 805)

Bevezetés az énekhez

A szöveg *Paul Gerhardt* verse (1653). Az eredeti német szöveg tíz versszakos – így szerepel a német evangélikus énekeskönyvben is (EG 11) –, amelyből énekeskönyvünk – és annak nyomán a GyLK is – hatot vett át *Túrmezei Erzsébet* fordításában.

Dallama az Evangélikus énekeskönyvben *Melchior Teschner* (1584–1635) szerzeménye, amelyet eredetileg a „Már búcsút veszek tőled” szöveggel éneklünk. A GyLK a szöveghez eredetileg tartozó, *Johann Crüger* által írt dallamot hozza (1653).

Kapcsolódó bibliai igék

- Jézus bevonulása Jeruzsálembe (Mt 21,1–11; Mk 11,1–11; Lk 19,28–38; Jn 12,12–19)
- Karácsonyi történet (Mt 1,18–25; Lk 1,1–2,40; Jn 1,1–18)
- Jézus szavai az utolsó ítéletről (Mt 25,31–46)

Teológiai gondolatok az énekben

Az ének szövege a Megváltó eljövetelét és annak jelentőségét mutatja be, s ezzel két ünnepkörünkhöz is kapcsolódik: húsvét és karácsony előkészítő időszakához, böjthöz és adventhez. Megemlítendő azonban az is, hogy a befejező versszak Krisztus második eljövetelére, az ítéletre is utal, és így a témát a világtörténelem összefüggésébe is helyezi.

A szöveg alapjául szolgáló bibliai történetek egyértelműen meghatározhatóak: a virágvasárnapi történet (2. vsz.), a karácsonyi esemény (4. vsz.), valamint Jézus ígérete az idők végén való visszatérésre, ítéletre (6. vsz.)

Paul Gerhardt-ra jellemző módon az ének nemcsak betekintést enged a bibliai történetekbe, hanem azt is egyértelművé teszi, hogy az éneklő gyülekezetet és a keresztyén embert milyen módon érintik ezek az események, azaz mit jelentenek ezek személyes hite összefüggésében. Ez a hangsúly leginkább a Megváltót személyesen megszólító első versszakban érzékelhető, de újra és újra előkerül a szöveg további részében is. Pl. „Ha *Sionod* az útra zöld ágat szór eléd” – „Hadd zengje *szívem húrja* Tenéked énekét” (2. vsz.).

Az éneklő személyes érintettsége az eljövétel egy újabb mozzanatát helyezi előtérbe: a Megváltó eljövételét az ember szívébe, ami túlmutat az egyszeri és megismételhetetlen bibliai eseményeken, és a megtérés Szentlélek által véghezvitt csodáját mutatja be. Az így megszületett hit teszi lehetővé, hogy az egykor megtörténeteket azok valódi jelentőségében lássuk meg.

Földi életünk két nagy esemény között zajlik. Krisztus első és második eljövele keretezi az életünkről és a világ létéről való gondolkodásunkat. Jellemző, hogy az első (karácsony) pozitív módon épül be gondolkodásunkba, kiterjedt szokás- és szertartásrend veszi körül, míg a második (Krisztus második eljövele) inkább negatív színben tűnik fel, vagy egyáltalán nem kerül szóba. Paul Gerhardt e kettőt egymással szoros összefüggésben látja. Krisztus eljön a mi világunkba, majd elvisz az övébe. A keresztyén ember hite abban teljesedik ki, hogy ezt az egész folyamatot Krisztusban való bizalommal éli meg, s számára így a beteljesedés a Krisztussal való közösség elmélyülése lesz, ami örök hálaénekre indít.

Lehetséges beszélgetéstémák

Mindkét nagy Krisztus-ünnepünknek előkészítő időszaka van. Ez arra indít, hogy feltegyük a kérdést: Mire készülünk elő, és ezt hogyan tesszük? Paul Gerhardt-tal kérdezve a legfontosabb kérdést tehetjük fel: „...mi kedves tenéked, és hogyan várjalak”? Hogyan lehet tehát Istennek tetsző böjti és adventi időszakot megélni? Mik ennek a „kötelező” elemei? Hogyan tudjuk megkülönböztetni ezeket a külsőségektől, a talán látványos és divatos, de lelkileg nem építő, s végső soron figyelmünket a lényegről elterelő dolgoktól?

Hogyan lehetne sokkal szorosabban egymáshoz kötni Krisztus két eljövételét? Hogyan lehet mindennapi életünkben az eljövétel bizonyosságából erőt meríteni, ugyanakkor – földi küldetésünket nem elhanyagolva, hanem azt hűségesen betöltve, feladatait elvégezve – reménységgel, a hitben már megkapott ajándékok beteljesedéseként várakozással gondolni Krisztus második eljövételére?

Mi a módja annak, hogy az eljövétel örömét ne csak magunk éljük meg, hanem ezt a keresztyénség központi üzeneteként adjuk tovább személyes és gyülekezeti életünkben?

Karácsony

Jöjj, Isten népe, áldjuk őt (EÉ 156)

Bevezetés az énekhez

Az ének szövege és dallama egyaránt *Nikolaus Hermantól* (1480?–1561) származik, aki kántorként és tanítóként elsősorban a gondjaira bízott gyermekek tanítása céljából írta énekeit.

Szerzeményei a *Die Sonntagsevangelia über das Jahr in Gesänge verfasset für die Kinder und christlichen Hausväter* [Az év vasárnapi evangéliumai énekekbe foglalva gyermekek és keresztyén családapák számára] címmel 1560-ban jelentek meg. E háttéren érthető, hogy a karácsonyi történetből miért emeli ki ilyen hangsúllyal a jászolbölcsőt.

Az ének eredeti szövege hat versszakos (EG 27), énekeskönyvünk ebből ötöt vett át. A hiányzó – eredetileg 5. – versszak konkrét formában tematizálja a „csodálatos csere” gondolatát.

145

Kapcsolódó bibliai igék

- Karácsonyi történet, különösen a jászolbölcső ambivalenciája (Lk 2,7.12.16–18)
- A Filippi levél Krisztus-himnusza (Fil 2,6–8) – a 3. vsz. fogalmazza meg az ebben található bibliai üzenetet.
- Az egyházatyák által meghonosított „csodálatos csere” gondolata (Tit 3,3–7) – Krisztus eljön, hogy a méltatlan embernek önmagából adjon, s ezzel az üdvösség részesévé tegye.
- Az Édenkert kapuját őrző kerubok felidézése (1Móz 3,24), Krisztus eljövedele egy új korszak kezdete, mert megnyitja a Paradicsom kapuját.

Teológiai gondolatok az énekben

Nikolaus Herman gyermekek számára is érthető módon fogalmazza meg Krisztus születésének jelentőségét a világ és az ember számára. Ennek során a jászolbölcsőre fókuszál, amely számára – a bibliai üzenettel összhangban – Isten önküresítését jeleníti meg.

Ennek következtében az egész ének ellentétekre épül: Krisztus istensége és emberi alakja; Isten megmentő szeretete és az ember elvesztettsége; az üdvösség ember által elveszített és Krisztusban visszakapott lehetősége kerülnek szembe egymással az egyes versszakokban.

A Filippi levél Krisztus-himnusza nyomán az ének egyik fő teológiai gondolata a csodálatos csere (admirabile commercium) – konkrétan kimondva csak az énekeskönyvünkől hiányzó eredeti 5. versszakban –, amely két ellentétes folyamatot állít szembe egymással. Egyrészt Krisztus isteni hatalmának észrevétlenné válását az inkarnációban – ennek szimbóluma a Hermannál a jászolbölcső –, másrészt az ember elveszett állapotának Krisztusban történő megváltozását, azaz azt a folyamatot, hogy Krisztus érdeme az ember érdemévé válik, s ezzel elhárul az akadály az üdvösség elől.

Lehetséges beszélgetéstémák

Herman szándékát és gondolatait követve talán érdemes nekünk is a bethlehemi történet köré csoportosítani gondolatainkat. Ez segíthet abban, hogy a gyakran meseszerű elemekkel tarkított módon előadott – s emlékeinkben is így élő – történet valódi jelentősége feltáruljon előttünk.

Milyen jelek kísérik Jézus születését, amelyek – az egyszerű, nyomorúságos környezet ellenére – tanúskodnak annak jelentőségéről? Ezek közé sorolhatjuk az angyalok, pásztorok és bölcsek köszöntését, az Ószövetség Messiás-próféciáinak beteljesülését, vagy akár Heródes abban a formában megalapozatlan, mégis próféciaszerű félelmét is az új király születésétől.

Hogyan képzelhető el, hogy Krisztus isteni tulajdonságait háttérbe szorítva emberi alakban jött a földre? Elidőzhetünk itt annál az örök kérdésnél is, hogy Krisztus mennyire maradt Isten és mennyire lett ember, és hogyan érthetjük a Niceai hitvallás „valóságos Isten” és ebből következően az „emberré lett” kifejezéseinek tartalmát.

Melyek ezek az isteni tulajdonságok, és milyen módon mutatkoznak meg aztán Krisztus földi életében? Gondolhatunk itt a csodákra, gyógyításokra, akár még Jézus szavaira is, amelyek csodálattal töltötték el hallgatóit (vö. Mt 7,28k).

Az ének alapján nem kerülhetjük meg azt a kérdést sem, hogy mit jelent számunkra az az isteni erő és támogatás, sőt útmutatás és vezetés, valamint Krisztus örök érvényű váltsága, amely jelentőségében csak az édenkert bezárt kapujának újra kinyitásához hasonlítható. Hogyan élhetjük át azt a csodálatos változást, hogy a világ Urának hatalma és szeretete egy egyszerű jászolbölcsőből elindulva teljeseedik világméretűvé? Hogyan lehetünk e hatalom és szeretet képviselői?

Vízkereszt

Szép, fényes Hajnalcstillagom (EÉ 361)

Bevezetés az énekhez

Az ének szövege és dallama egyaránt *Philip Nikolai* (1556–1608) evangélikus lelkésztől, énekszerzőtől származik. Az eredetileg hét versszakos énekből (EG 70) énekeskönyvünk négyet vett át – az 1., 3., 4. és 7. versszakokat.

Az ének Nikolai egyetlen, az unnai pestisjárvány után 1599-ben megjelent énekgyűjteményében található, amelynek címe: *Freuden-spiegel des ewigen Lebens* [Az örök élet örömtükre].

Énekünk ugyan a Jézus-énekek fejezetben szerepel énekeskönyvünkben, tartalma alapján mégis inkább vízkereszt ünnepének klaszszikus éneke – egyházunk énekkrendjében a vízkereszt ünnepe utáni 1. vasárnap heti énekeként szerepel.

Kapcsolódó bibliai igék

- Már Krisztus születését is csillag fénye jelezte (Mt 2,1–10).
- A *Jelenések könyve* szerint Jézus maga mutatkozik be így (Jel 22,16).
- Utalás történik (2. vsz.) Jézus szavára a szőlőtőről és annak vesszőiről (Jn 15,1–8).
- Ugyancsak a *Jelenések könyvéből* származik Jézus Krisztus időt és teret átfogó hatalmának bejelentése, amelyre az utolsó versszak utal. (Vö. Jel 1,8,17; 2,8; 21,6; 22,13) E hatalombejelentés ószövetségi előzményeit is érdemes számba venni (vö. Ézs 44,6; 48,12), ahol Izrael Istene mutatkozik be ezekkel a szavakkal népének.

Megjegyzendő, hogy az eredeti német szövegben egyéb Messiás-utalások is szerepelnek, például Isai/Jessze törzse (vö. Ézs 11,1; Jel 22,16 és EÉ 157), Krisztus és az egyház viszonyának menyasszony-vőlegény viszonyként való ábrázolása (Jn 3,29; Jel 21,2; 22,17).

Teológiai gondolatok az énekben

Énekünk a vízkereszt gondolatkörét jeleníti meg, amelynek legfőbb mondanivalója, hogy Isten dicsősége Jézus Krisztusban megjelent a földön, és ezzel fényt hozott a bűn következményeként elromlott világ sötétségébe (vö. Jn 8,12).

Ahogy Nikolai más énekeire is, erre is jellemző a személyes hang,

amely az egyes hívő ember Krisztussal való viszonyát: gondolatait, imádsát, lelkesedését és ragaszkodását helyezi előtérbe. A személyes hit Krisztushoz kapcsolódásának jelentősége áll tehát előtérben.

Az ének szinte mindegyik versszakában megjelenik az a meggyőződés, amely szerint Krisztus és a hívő személyes kapcsolatát nem az ember kezdeményezi, hanem Krisztus maga, és nem is az ember tartja fenn, hanem Isten kegyelméből létezik: ezért mindezeket tőle is kell imádságban kérni.

Ebből következően is félreérthetetlen utalás található az ének szövegében a kegyelmi eszközökre, azaz Isten Szentlelkének ajándékára – gondolva annak az igehirdetést hatékonyá tévő és hitet ajándékozó munkájára –, valamint az úrvacsorára – annak egyértelműen lutheránus értelmezésére –, amelyben a hívő ember Krisztus testében és vérében részesül, s ezáltal Krisztus benne lakik. (3. vsz.)

A *Jelenések könyve* szavainak segítségével tesz tanúságot Nikolai Isten mindent átfogó hatalmáról. Ez térben és időben egyaránt érvényesül, így az ének befejező versszakában az örök élet perspektívája is megjelenik.

Lehetséges beszélgetéstémák

Vízkereszt ünnepének alapvető üzenete – Jézus életének egy konkrét eseményéről való megemlékezésen túl –, hogy Jézusban megjelent a világban az isteni világosság, amelynek Krisztus mennybemenetele óta követői vagyunk (vö. Mt 28,18–20). Milyen lehetőségeket ragadunk meg személyes és gyülekezeti életünkben arra, hogy valóban sötétségből kivezető világosságként ragyogjunk a világban? (Vö. Mt 5,16)

Philip Nikolai éneke erősen épít a lutheri reformáció felismeréseire. Ennek értelmében énekünk gondolatmenete az egyház szempontjából legfontosabb eseményre, a személyes hit megszületésére és megélésére koncentrál. Az ilyen hittel rendelkező keresztyénekből építi aztán Isten Szentlelke a gyülekezetet és az egyházat. Milyen eszközöket alkalmazhatunk ma, hogy megfeleljünk reformátori hagyományaink eme alapvető célkitűzésének, hogy személyes életünk és a gyülekezeti-egyházi munka a hit erősítésének szolgálatában álljon?

A kegyelmi eszközök kérdésében – hasonlóan az *Ágostai hitvallás* 5. cikkéhez („Nam per verbum et sacramenta tamquam per instrumenta donatur spiritus sanctus, qui fidem efficit...”) – Nikolai is azo-

nos jelentőséget tulajdonít az igehirdetésnek és szentségeknek mint a hitre jutás Szentlélek által igénybe vett eszközeinek. Egyházi gyakorlatunk ennek fényében jelentős korrekcióra szorulhat. Láthatók-e a keresztlőink a közösség számára? Megbecsültek-e és az igei alkalmakkal azonos súlyúak és gyakoriságúak-e az úrvacsorai alkalmaink? Hogyan lehetne – a gyülekezeteként sokszor különböző hozzáállások és hagyományok meghatározottsága mellett – előre lépni a szentségek megbecsülésének kérdésében?

Nagypéntek

Ó, drága Jézus, vajon mit vétettél (EÉ 198)

Bevezetés az énekhez

Az egyik legismertebb böjti – ezen belül helyesebben nagypénteki – énekünk szövegét Johann Heermann (1585–1647) német lutheránus lelkész, költő írta. Eredeti német szövegének 11 versszakából (EG 81) énekeskönyvünk hetet tartalmaz.

A dallam *Johann Crüger* (1598–1662) szerzeménye, amelyet egy 15. századi francia szerző zsoltárfeldogozását alapul véve komponált. Az éneket *Praxis pietatis melica* [A kegyesség énekekben való gyakorlása] című énekeskönyvében adta közre, amely a 17. század legjelentősebb énekeskönyve volt.

Egyházunk énekrendjében az ének nagypéntek heti énekeként szerepel. Témája valóban szinte kizárólag nagypéntek üzenete és annak jelentősége az ember számára.

Kapcsolódó bibliai igék

- Jézus szenvedéstörténetének legfontosabb mozzanatai (Mt 27; Mk 15; Lk 23; Jn 19) és azok értelmezései (vö. Mt 20,28; Gal 3,13; 2Kor 5,14–17; 1Tim 2,5–6; 1Pt 1,18–19).
- Az elveszett juh példázata (Lk 15,4–7).
- A jó Pásztor, aki életét adja a juhokért (Jn 10,11–15).
- Krisztus megváltó vére és az igaz cselekedetek (Zsid 9,14)

Teológiai gondolatok az énekben

Heermann énekszövege túlmutat Jézus Krisztus szenvedéstörténetének pusztá versbe foglalásán. Benne a hívő ember és a gyülekezet szava szólal meg, amely értelmezi a történetet, és annak egyes elemeit hitbéli jelentőségükben igyekszik megragadni.

Négy pontban érdemes az ének üzenetét összefoglalni.

Elsőként a külső szemlélő perspektívája emelendő ki; az a kérdés, hogy valójában mi volt a bűne Jézusnak, hogy ilyen sors jutott osztályrészéül. Földi életét, annak eseményeit áttekintve ugyanis nincs logikus magyarázat a zsidó nagytanács, a római hatóság és a nép egyhangú döntésére, amely őt kereszthalállal bünteti. Ez Krisztus messiási küldetése betöltésének alapmisztériuma.

A második hangsúly Jézus életpéldája, amelyet szenvedéstörténete során is betölt: áldja az őt ostorozókat, gúnyolókat, viseli a testi szenvedést, amelyet oktanul okoztak neki (2. vsz.). Mindez azonban messiási küldetésének összefüggésében vizsgálendő.

Sokkal bővebben fogalmazza meg Heermann a harmadik hangsúlyt, amely Jézus szenvedésének értelmére fókuszál. Ez egyben magyarázatot is ad a Jézus szenvedése okának összefüggésében feltett első kérdésünkre. A szenvedés oka nem Jézus saját bűneiben keresendő, hanem azokéiban („Én, én okoztam minden szenvedésem”), akikért a szenvedést viseli (3. vsz.), ezért szenvedése és halála egyértelműen váltságot jelent (4. vsz.). Mindez a krisztusi mű nem magyarázható mással, mint Istennek a bűnös ember felé megnyilvánuló mentő szeretetével, amely az ember hűtlensége ellenére is töretlen (5. vsz.). Végül az ének bizonyosságot tesz arról is, hogy Krisztus váltsága semmilyen módon nem viszonzható, csak ajándékként fogadható el. (6. vsz.)

Énekünk végül Krisztus megváltói művének eredményéről is bizonyosságot tesz. A hívő ember életének célját elérve, Isten trónja elé lépve azzal az irgalommal és szeretettel találkozik majd, amelyet már Krisztusban, különösen pedig szenvedéstörténetében megismert. (7. vsz.) S mindenekelőtt azzal a Megváltóval találkozik, akivel már földi élete során személyes kapcsolatba került.

Lehetséges beszélgetéstémák

Johann Heermann passióéneke lehetőséget ad arra, hogy akár a nagypénteket megelőző időszakban, akár azt követően átbeszéljük

Jézus szenvedéstörténetének a fentiekben vázolt négy hangsúlyát: annak okát, módját, értelmét és célját. Eközben több – az evangélikus teológiában hangsúlyos – téma kerülhet elő.

Az isteni váltság mellett a keresztyén ember evilági küldetését középpontba helyező ünnep, nagyhét és a húsvéti ünnep környékén fontos lenne átgondolni a krisztusi életpélda és értékrend gyakorlásának lehetőségeit a mindennapokban, különös tekintettel a nehézségekre, megpróbáltatásokra, az igazságtalan bánásmód elviselésére és az ellenség szeretetére buzdító evangéliumi üzenetre.

Érdemes átgondolni az ének alapján az isteni hatalom munkálkodásának és az ember lehetőségeinek viszonyát a krisztusi váltság megragadásának összefüggésében. Nem kétséges ugyanis, hogy Krisztus áldozatát sem megszolgálni, sem érte eléggé hálát adni nem lehet. Jelentőségének felismerése és annak hatékonyvá válása a hívő ember életében is csak akkor lehetséges, ha Isten Szentlelke ajándéku adja az ehhez szükséges látást.

Húsvét

Felvirradt áldott, szép napunk (EÉ 217)

Bevezetés az énekhez

Az ének szövege és dallama egyaránt *Nikolaus Hermantól* (1480?–1561) származik, aki kántorként és tanítóként elsősorban a gondjaira bízott gyermekek tanítása céljából írta énekeit.

Szerzeményei a *Die Sonntagsevangelia über das Jahr in Gesänge verfasset für die Kinder und christlichen Hausväter* [Az év vasárnapi evangéliumai énekekbe foglalva gyermekek és keresztyén családapák számára] címmel 1560-ban jelentek meg.

Az ének eredeti, német nyelvű szövege 14 versszakos, ebből a jelenleg használatos német énekeskönyvben (EG 106) és a mi énekeskönyvünkben is öt szerepel.

Kapcsolódó bibliai igék

- A feltámadás csodája az ének szövegében elsősorban Krisztus győzelmeként jelenik meg. Bár az ének ennek inkább tartalmi vetülete, semmint az eseménytörténetre koncentrálni, megértéséhez

- hasznos lehet az újszövetségi elbeszélések megismerése. (Mt 28,1–15; Mk 16,1–11; Lk 24,1–12; Jn 20,1–18)
- Szokatlanul hangsúlyosan jelenik meg az ének szövegében a bűn, a halál és az „ősi kígyó” legyőzésének témája, így nem kerülhető meg a bűneset és következményeinek felidézése sem az Ószövetségből (1Móz 3).

Teológiai gondolatok az énekben

Énekünk elsősorban arról tesz határozott bizonyosságot, hogy Krisztus feltámadása az üdvtörténet kiemelt jelentőségű – a keresztyénység számára a legfontosabb – eseménye, amelynek jelenbeli hatása van. Herman a feltámadást a „ma” eseményeként állítja az éneklő elé, Krisztust pedig mint a győzedelmes vezért, akinek csak egy intésére van szükség ahhoz, hogy ellenségei rabságba kerüljenek.

Az ének egészében a legfontosabb gondolat ez a győzelem, amelyen minden további kijelentés alapul. Páratlanságát nem lehet eléggé hangsúlyozni azért sem, mert egy, az emberiség létezésének kezdete óta fennálló állapot változik meg általa. Ahogy a bűneset elbeszélésében az élet és a halál kerül egymással szembe (vö. 1Móz 3,3–4), harcba, úgy húsvétkor is ez a küzdelem zajlik le; azzal a különbséggel, hogy a feltámadás az élet győzelmét hozza a halál felett.

A szerző kimondja, hogy a húsvéti eseménnyel a gonosz uralmának vége szakad (2–3. vsz.). Bár teológiai értelemben ez a kijelentés igaz, mégis magyarázatra szorul. Figyelembe kell vennünk ugyanis, hogy itt nem a gonosz elpusztításáról van szó – ami a keresztyén hit eszkatologikus várakozásának tárgya –, hanem a valódi erőviszonyok e világban történő nyilvánvalóvá válásáról, más szóval annak bizonyításáról, hogy Isten hatalma nagyobb, mint az ördögé. Ez azonban azt is jelenti, hogy az emberi életben – így a keresztyén életben is – a gonosz hatalmának további megnyilvánulásaival és hatásával is számolnunk kell, még akkor is, ha ez a hatalom relatív hatalmat jelent a feltámadásában győzedelmes Krisztus hatalmához képest.

Lehetséges beszélgetéstémák

Herman éneke felülmúlhatatlan erővel állítja eléink a húsvéti öröm jelenvaló voltát. Egybecseng ez a gondolat azzal a meggyőződésünkkel, hogy vasárnapi ünnepeink ennek az örömnak az újra és újra való

megjelenítésére és megélésére hivatottak. Istentiszteleink tehát nem egyszerűen az Istennel való kapcsolat és az abból a hit által következő bizalom megerősítését tűzik ki célul, hanem krisztocentrikus ünnepek. Ez pedig azt jelenti, hogy céljuk a Krisztussal való közösség elmélyítése (igében és szentségben) és az ő győzelmében való részesedés tudatosítása. Hogyan élhetjük meg ezt minél tudatosabban a vasárnapok – esetleg monoton egymásutánként megélt – sorában?

A keresztyénség – benne különösképpen a protestantizmus – éppen krisztocentrikus gondolkodásával és hitéletével tűnik ki az egyistenhívő vallások közül. Ugyanakkor gyakran megfigyelhető, hogy a hozzá való tartozás egyesek szemében látszólag az Isten létezésének kérdésén áll vagy bukik; illetve ennek igenlése elegendőnek tűnik ahhoz, hogy valaki keresztyénnek mondhassa magát. A húsvéti idő – talán éppen ennek az éneknek a segítségével – alkalmas lehet arra, hogy újra tudatosítsuk hitünk alapjának, Krisztus feltámadásának páratlan jelentőségét.

Megkerülhetetlen témaként veti fel énekünk a gonosz legyőzése örömének és ma is megmaradó és érzékelhető hatása ellentétének problémáját. Miközben hittel mondhatjuk ki, hogy „a világnak zsarnoka nem kelhet többé fel soha” (4. vsz.), mégis tapasztalnunk kell, sőt el kell viselnünk megmaradó hatását az életünkben nap mint nap. E megmaradó ellentét feloldása – egészen az eszkatonig – nem lehetséges, s ezért örök beszélgetéstémát adhat a Krisztus feltámadásának örvendőknek. Talán hasznos, ha éppen Nikolaus Hermanra figyelve ébredünk rá, hogy Krisztus nem pusztán diadalmas vezérként támadt fel, hanem azért is – így szól az ének szövegének eredeti, Jézus Krisztust személyesen megszólító ötödik versszaka –, hogy bennünket ebben a helyzetben vigasztaljon. Így húsvét ünnepén, illetve húsvéti énekünk kapcsán beszélgetésünk témája – Jézus Krisztus földi életét összegezve – az is lehet, hogyan tartható fenn vele a mindennapos imádságos kapcsolat, amely biztosságot, bizalmat és vigasztalást ad a világ ellentmondásai között élő keresztyén embernek.

Mennybemenetel

Úr Jézus Krisztus, már a mennybe (EÉ 228)

Bevezetés az énekhez

Énekeskönyvünk a mennybemenetel fejezetben három ének között (226–228) – a fejezet végén utal több, ezen az ünnepen használhatóra is –, ezek közül a legkarakteresebben a témához kapcsolódó a 228. számú.

Gazdag himnológiai bevezetővel itt sajnos nem szolgálhatunk, hiszen a szöveg ismeretlen szerző műve, csak annyit tudunk, hogy 1829-ben jelent meg először.

Énekünknek saját dallama sincsen, *Georg Neumark* (1621–1681) „Wer nur den lieben Gott lässt walten”, énekeskönyvünkben a 331. szám alatt található „Ki dolgát mind az úrra hagyja” kezdetű énekének jól ismert dallamára énekeljük.

154

Kapcsolódó bibliai ígék

- Mivel a szövegben több helyen egyfajta parafrázisként megjelenik Jézus Krisztus mennybemenetelének néhány motívuma, hasznos lehet az eredeti bibliai szöveg pontos tanulmányozása (Mk 16,19; Lk 24,50–53; ApCsel 1,4–11).
- Ezen az ünnepen különösen aktuális Jézus ígérete újbóli visszatéréséről (vö. Jn 14,1–3).
- Hit és remény mint a földi emberi élet hit által kapott ajándéka (1Kor 13,13).
- Jézus visszatérésének részletei és leírása inkább az egyházi év vége felé lesz igazán aktuális, de ebben az összefüggésben is tanulmányozhatóak az evangéliumok és a *Jelenések könyve* erről szóló ígái.

Teológiai gondolatok az énekben

Énekünk első versszaka az emberi élet alapszituációját és célját állítja a Krisztus mennybemenetelét ünneplő ember elé: „Hisz itt csupán vándor vagyok, De majd hazámba eljutok”. Az ünnep – s így az ének – elsődleges üzenete az, hogy Krisztust követve a keresztyén ember eljuthat a Jézus mennybemeneteléről való megemlékezésből kiindulva a fizikai távolság mindennapi megélésén át az örök hazába, amelyben a Krisztussal való teljes közösség örömét élheti át.

Fontos felhívunk a figyelmet arra, hogy – a Szentlélek eljövetelének ígéletén túl – Jézus tanítványai mintegy búcsúajándékként áldást kapnak földi életútjukra, mindenekelőtt a Krisztus követésében végzett missziói szolgálatukra. Elmondható tehát, hogy az Isten országát hirdető tanítványi életét ma is áldás kíséri. A szerző ebben az értelemben beszél „munkás, hasznos” életről.

Jézus Krisztus távozása erről a földről ugyanakkor nem végleges. A hívő ember már a távozó Jézusban meglátja az Atya jobbán ülő Krisztust, aki a biztos és egyetlen út Isten országa felé. Az ember ezért bizalmát nem kell, hogy másba vesse, csakis Jézus Krisztus ígéletébe. Ennek tartalma pedig nem más, mint az, hogy a mennybemenetel során keletkezett fizikai távolságot Krisztus visszajövelete végérvényesen legyőzi, s a benne hívőt a színről színre látás öröme és örök boldogság várja.

Lehetséges beszélgetéstémák

Mennybemenetel ünnepe sajátos kettősséget hordoz magában. Egyrészt adottságként és az egyházi év által számunkra meghatározott rendként fogadjuk el, hogy az ünnep hétközi munkanapon van, és sok esetben nem is különbözik sokban egy átlagos hétköznaptól – ezt mutatja többnyire mennybemeneteli istentiszteleteink látogatottsága is. Másrészt ezen az ünnepen a keresztyén élet egészét átfogó legfontosabb kérdések és dilemmák kerülnek elő.

A mai ember számára nem adatik meg – a hívő ember számára sem – a Jézussal való közvetlen találkozás lehetősége, leszámítva az úrvacsora hitben megélt valóságos közösségét. Ez kettős kísértést jelent számunkra. Gyakran kísért meg bennünket egyrészt az a gondolat, hogy ha ez nem így lenne, könnyebb lenne keresztyén (= Krisztus-követő) életet élni. E tekintetben a meg-megbotló tanítványokról szóló bibliai elbeszélések biztosíthatnak bennünket arról, hogy Krisztus követőjének és akarata megvalósítójának lenni az ő földi életében sem volt egyszerű. Feltehetjük azonban a kérdést, hogy mai ésszel gondolkodva van-e valóban különbség a kétféle élethelyzet között. Másrészt kísértést jelenthet számunkra az is, hogy nekünk nem történelmi eseményekről vagy jövőbeli történésekről kell beszámolnunk a hitünk felől kérdezőknek, hanem most – a hit és a remény időszakában – kell számot adnunk meggyőződésünk alapjáról. Hogyan te-

hetünk bizonyoságot kézzelfogható, megmutatható bizonyítékok hiányában?

Énekünk – minden versszakában! – nagy hangsúlyt helyez az üdvösség elérésének bizonyosságára, amelyre Krisztus által juthatunk el. Vajon lehetséges-e ma a földi életben „berendezkedett” és biztonságát abban kereső ember számára, hogy – ennek az életnek minden örömét Isten ajándékának és feladatát tőle kapott küldetésnek tekintve – az énekszerzőéhez hasonló örömmel és várakozással tekintsen Jézus Krisztus második eljövetele elé? Hogyan adhatjuk ennek jelét mindennapi keresztyén életünkben, azaz hogyan mutathatjuk meg, hogy számolunk Jézus aktív működésével a mennybemenetel és a második eljövétel (parúzia) között is?

Pünkösöd

Jer, kérjük Isten áldott Szentlelkét (EÉ 232)

Bevezetés az énekhez

Egyik legismertebb pünkösdi énekünket már egy 13. századi forrás említi – akkor még csak egy versszaka volt –, mai formáját azonban később reformátorunk, *Luther Márton* (1483–1546) keze által nyerte el, aki további három versszakot írt hozzá. Ebben a négy versszakos formában először 1524-ben jelent meg, egyrészt a Strasbourgban kiadott, istentiszteleti rendet tartalmazó *Teutsch Kirchen ampt* [*Német templomi szolgálat*] című gyűjteményben, másrészt *Johann Walter* Wittenbergben kiadott *Kórusénekeskönyvében* [*Chorgesangbuch*].

Az ének dallama az évszázadok során több változáson is keresztülment, mai formája azonban szinte teljesen megegyezik a 16. században Wittenbergben megjelent változattal – nemcsak nálunk, hanem más európai énekeskönyvekben is (vö. pl. *Evangelisches Gesangbuch* [EG] 124).

Formai szempontból említést érdemel, hogy énekünk ún. „Leise”, azaz olyan ének, amelynek minden versszaka a „Szánj meg, Isten!” [Kyrieleis = Kyrie eleison] kéréssel végződik.

Kapcsolódó bibliai igék

- Az ének és az ünnep kapcsán érdemes megvizsgálnunk a Szentlélek munkájáról szóló talán legfontosabb bibliai tanúságtételt, a pünkösdi történet (ApCsel 2,1–13).
- Fil 3,20-ban az apostol a hívó ember mennyei polgárjogáról szól, s Jézus Krisztus visszajövetelének reménységét fogalmazza meg.
- Az Újszövetségben Jézust tanítványai és követői gyakran szólítják mesternek. Ennek jelentőségét érdemes megvizsgálni néhány igen keresztül. (Pl. Mt 8,19; 12,38; 19,16; 22,16.36; 26,25.49.)
- Jézus a világ világosságaként beszél önmagáról, de így tesznek bizonyosságot róla az apostoli iratok is (Jn 8,12; 9,5; 2Kor 4,6).
- Az egyes versszakok fő témáihoz:
  - Szeretet (2. vsz.): Mt 22,37–40; Jn 15,13; Róm 5,5b; 13,10; Róm; 1Kor 8,1b; 2Kor 13,11
  - Egység (3. vsz.): Róm 15,5–7
  - Vigasztalás, reménység (4. vsz.): Jn 14,26; Róm 8,24a; 15,5.13; 1Jn 3,1–3

Teológiai gondolatok az énekben

Annak ellenére, hogy az éneket általában pünkösdi énekként ismerjük és használjuk, megfigyelhetjük, hogy már az eredeti első versszak sem csupán a Szentlélek segítségül hívását tartalmazza, hanem azért a hitért is könyörög, amely megtart a földi élet végén. Éppen ezért használták az éneket korábban temetési énekként is – ez ma is felújítható szokás lehetne. Liturgikus könyvünk az éneket heti énekként szentháromság ünnepe utáni 1. vasárnapra ajánlja.

A további versszakokban – amelyek szerzője már Luther – a reformáció teológiájának súlypontjai jelennek meg. A második versszakban a hit krisztológiai értelme fogalmazódik meg, amely nem más, mint Krisztus ismerete. Luther arról tesz tanúságot, hogy erre a hitre csak a Szentlélek világossága juttathatja el az embert – nyilvánvalóan szemben az ún. természetes istenismerettel.

A harmadik versszak a Szentlélek által *munkálkodó* hitre koncentrált. Ennek legfőbb megnyilvánulási formája a szeretet, amely inkluzív módon itt nem csupán a hitben testvérekre, hanem minden emberre vonatkozik. Érthetővé válik ez az inkluzivitás, ha a Luther által megfogalmazott következményekre, ha úgy tetszik, eredményekre tekin-

tünk: az egység és a béke megvalósulásának lehetősége ugyanis nem csupán a Krisztus-hívók, hanem az egész emberiség kívánsága.

Az utolsó versszak – visszaidézve az első versszak egyik gondolatát – a halálon túlmutató reménységről szól. Kifejezi, hogy kérésünkre az egész életet végigkísérő Szentlélek a halál révén sem hagy el bennünket, s ezért győzhetünk a minket elpusztítani, illetve a kárhozatba taszítani akaró gonosszal szemben.

Az ének egészét tekintve megállapíthatjuk, hogy benne Luther teológiájának három klasszikus kulcsszava és azok értelme jelenik meg: hit (fides), szeretet (charitas), keresztt (crux), ez utóbbi az ember kísértéseinek értelmében, különös tekintettel az elkeseredésre a halál kapcsán.

Lehetséges beszélgetéstémák

Valóban elképzelhető-e ma, hogy ez a Szentlelket hívó ének temetésein-ken megszólalhasson? Ha igen, mely hangsúlyokat emelnénk ki belőle, mint amelyek segítenek a gyász elhordozásában és feldolgozásában?

Nem csak keresztyén körökben találkozunk a kívánsággal, hogy az emberi közösségeket a szeretet, az egység és a béke jellemezze. A valóságos gondolkodáson kívül eső ilyen jellegű törekvések általános jellemzője az, hogy ezeket az értékeket világi eszközökkel igyekeznek megvalósítani. A teológiai antropológia szempontjából nem kétséges, hogy az ilyen próbálkozások – a partikuláris sikerektől eltekintve – eleve kudarcra vannak ítélve. Énekünk e törekvés sikerének lehetőségét abban látja, hogy a szeretet-egység-béke modellt kiegészítve a Szentlélek-szeretet-egység-béke modellt ajánlja megvalósításra. Hogyan fogalmazhatjuk meg a különbséget a kétféle modell között? Mi az egyik vagy másik eredményeinek titka vagy éppen eredménytelenségének lehetséges magyarázata?

Hogyan tehetünk bizonyosságot keresztyénként a Krisztus-ismeretre elvezető Szentlélek munkájáról gyülekezeti hétköznapijainkban, és miben érezhetjük, tapasztalhatjuk munkáját?

Örök élet reménysége

Minden ember csak halandó (EÉ 512)

Bevezetés az énekhez

Az ének szövege *Johann Rosenmüller* (1620–1684) költeménye, amely négyszólamú kórusra és hangszerekre komponált zenével Lipcsében jelent meg nyomtatásban 1652-ben *Paul von Hensberg* kereskedőnek, a város polgárának halála kapcsán.

Sokféle dallam volt használatos az idők folyamán ezzel a szöveggel. Az énekeskönyvünkben található *Christoph Anton* (1610–1658) szerzeménye, amelyet egyházi használatban egy 1681-es weimari forrás említ. Az eredeti hét versszakból énekeskönyvünkben négy található (1., 2., 4., 7.). Érdekes, hogy a német evangélikus énekeskönyvben az ének csak három versszakkal szerepel (EG 686).

Kapcsolódó bibliai igék

- Az ember halandósága a természet rendje szerint (vö. 1Móz 3,19; 18,27; Jób 14,1–2; Zsolt 103,15–16; Préd 12,7; Ézs 40,6; 1Pt 1,24)
- Krisztus vére út Isten országába, az üdvösségre (Lk 1,76–77; ApCsel 4,12; 2Kor 6,2; Ef 2,13.18; Zsid 5,8–9; 9,13–15; 10,19)
- Kereszthordozás és hitharc (Fil 1,21; 1Tim 6,12; Zsid 13,7; 1Pt 4,12–13)
- A hit harcában győztesek jutalma az örök élet (vö. Jn 17,3; Róm 6,22–23; Tit 1,1–2; 1Jn 2,25; 5,11.20)

Teológiai gondolatok az énekben

A földi élet végességéről szóló bibliai üzenettel összhangban a szerző már az ének első versszakában deklarálja, hogy a halál témája szempontjából az ember sem képez kivételt a teremtmények között. Élete éppúgy a mulandóság törvénye alá van vetve, mint minden más teremtményé. Érdekes és tanulságos, hogy a szerző nem foglalkozik e törvényszerűség eredetével.

Figyelemre méltó Rosenmüller értelmezése az emberi élet végével kapcsolatban. A halál itt annak az áráként jelenik meg, hogy az ember az örök üdvösség részesévé legyen. A „valamit valamiért” közszájon forgó elv itt tehát a – sokak által rettegett – földi halál és az – isteni ígéret szerint azt minden tekintetben felülmúló – örök élet között áll

fenn. A szerző nem teszi ugyan jelentéktelenné az elmúlást, mégis bizonyosságot tesz arról, hogy az valami nagyobb, értékesebb cél elérése érdekében történik. Ezért jelenik meg az énekeskönyvünkben szereplő versszakok közül a harmadikban és a negyedikben akkora hangsúllyal az üdvösség öröme.

Ebből következik az a gondolat, hogy életünket – az örök élet reményében – szívesen tesszük le akkor, amikor annak eljön az ideje. Tanulságos, hogy a szöveg ebben az összefüggésben azon a bizonyosságon kívül, hogy földi életünk egészéhez hasonlóan annak vége is Isten kezében van, más szempontokat nem vet fel; sem az életminőséggel, sem a várható élettartammal kapcsolatban.

Az ún. „sikerült élet” kapcsán is csak egyetlen szempontot ismer: sikerült-e a földi élet során megharcolni a hit harcát, amelyhez az üdvösség ígérete kapcsolódik.

Lehetséges beszélgetéstémák

Ha énekünket – *de tempore* – az egyházi esztendő vége felé vesszük elő és tesszük egy-egy gyülekezeti alkalom beszélgetéstémájává, akkor ez olyan időszakban történik, amikor világi összefüggésben is sokan sokféle módon foglalkoznak az elmúlás gondolatával (lásd halottak napja). Hangsúlyoznunk kell ugyanakkor, hogy a földi élet végessége, bizonyos értelemben mulandósága a keresztyén ember számára mindig teológiai, hitbeli kérdés is, sőt elsősorban az.

Teológiai értelemben izgalmas lehet – annak ellenére, hogy ezt az ének szerzője nem teszi – megbeszélni a halál eredetének kérdését. Rosenmüller erősen hangsúlyozza az embernek más élőlényekhez való hasonlóságát. Ugyanakkor vannak olyan liturgikus szövegeink, amelyek felvetik az ezektől való különbözőség lehetőségét. A legjobb példa erre temetési rendünk egy imádságrészlete: „mulandóvá tetted életünket bűneink miatt”. Érdemes az őstörténetet tanulmányozva mérlegre tenni ennek a mondatnak az igazságát (vö. még Róm 5,12).

A halál kérdése mindig egzisztenciális kérdés is. Ezért felvethetjük – a csoport összetételétől és a tagok egymással való kapcsolatának mélységétől függően – azt a kérdést, hogy kinek-kinek mit jelent a saját vagy hozzátartozói élete végességének tudata saját tapasztalatai alapján. Nézzünk szembe ennek során azzal a kihívással is, hogy milyen

módon teszünk bizonyosságot hitünkről a számunkra értelmetlennek tűnő halálesetek láttán.

A Biblia szerint az élet vége is bizonyágtétel. Ha lehetőségünk van, gyűjtsünk erre példákat személyes tapasztalatainkból és ismert keresztény személyek köréből!

Két világ polgáráként témánkkal – annak radikálisan bibliai értelmezésével – kapcsolatban nem kerülhetjük meg a társadalmi élet ezzel kapcsolatos kérdéseit, kihívásait. Használjuk ki lehetőségünket arra, hogy kitérjünk az élet végének etikai kérdéseire a bibliai üzenet összefüggésében. Sok téma kínálkozik, akár több alkalomra is beszélgetéstémát szolgáltatva, például abortusz/szelektív abortusz, (aktív) eutanázia, halálbüntetés.

Végül hangsúlyoznunk kell, hogy a halálra való készülés segítségének nem csak professzionális formái vannak – bármilyen értékesek is ezek. Jó, ha megtaláljuk ennek lehetőségeit saját gyülekezetünk szolgálatára során. Hogyan lehetne – egyébként többnyire idősödő gyülekezeteinkben – ezt a szolgálatot erősíteni és a generációk találkozásának területévé tenni?

Szentségek I. – Kereszttség

Jézusunk a Jordánhoz ment (EÉ 295)

Bevezetés az énekhez

A munkaév során feldolgozható énekek közé tudatosan vettünk fel *Luther* énekeket is. Ráadásul azokban a témákban, amelyek *Luther* számára reformátori munkájában döntő jelentőségűek voltak. E két téma a kereszttség és az úrvacsora, azaz a szentségek.

Énekünk, amelynek eredetileg hét versszaka van (EG 202), de énekeskönyvünk csak hármát közöl belőle, a katekizmusénekek közül való. Olyan szerzeményről van tehát szó, amely a *Luther* által írt *Kis és Nagy káté* (1529) egyik témáját, a kereszttséget foglalja – a reformátor koncepciójának megfelelően anyanyelven és versben – a nép számára is könnyen tanulható módon énekbe.

A szöveghez hasonlóan az ének dallama is *Luther* szerzeménye, amely 1524-ben jelent meg.

Kapcsolódó bibliai igék

- Jézus megkeresztelése (Mt 3,13–17; Lk 3,21–22)
- A megdicsőülés története (Mk 9,2–13), amelyben a keresztelési történetben megszólaló atyai mondat szintén elhangzik.
- Péter vallástétele (Mt 16,13–20), aki az isteni kinyilatkoztatás nyomán megszülető emberi meggyőződéssel tanúskodik Isten Fiáról.
- János bizonyágtétele az Isten Bárányáról (Jn 1,19–34), aki azért jön, hogy hordozza a világ bűneit.
- Hárman vannak, akik bizonyágot tesznek... (1Jn 5,7–8) – a keresztség jelentősége

Teológiai gondolatok az énekben

Mivel az eredeti szöveg sokkal bővebb, tartalmára itt csak utalhatunk majd. Alaposabb vizsgálódásunk tárgyát csupán az énekeskönyvünkben is megtalálható három versszak képezheti. A szöveg ebben a formájában három témát jár körül.

Az első versszak összefoglaló módon foglalkozik a keresztség eredetével – Jézus megkeresztelésével –, hatásával – ami nem más, mint a bűn és a halál legyőzése – és a hozzá kapcsolódó reménységgel – az új élet megszületésével. Fontos utalás, hogy Jézus keresztsége az Atya örök tervének megfelelően ment végbe annak a megbízásnak a keretében, amelyet Keresztelő János kapott. A Jézus vérének büntőlő erejére való utalással Luther egyértelművé teszi, hogy az ember nemcsak Istennel való viszonyát újítja meg a keresztségben, hanem Krisztus váltságművének is részese lesz, annak minden következményével együtt.

A második versszak a bibliai bizonyágtétel alapján tanítja az éneklőnek Jézus megkeresztelésének történetét. Luther számára ennek a lehangsúlyosabb eleme az Atya megszólaló szava, amely a jelenlévőket – és az e bizonyágtételt mindenkor hallókat – Krisztus, a szeretett egyszülött Fiú követésére biztatja.

Az énekeskönyvünkben szereplő harmadik versszak a keresztség valódi lényegét és hatását írja le. Mindenekelőtt azt, hogy csak a hit képes a szentség külsőségein túllépni, azaz a külső jel, a víz mögött meglátni a keresztség valódi jelentőségét, Jézus Krisztus váltságát, amelynek a megkeresztelt ember részesevé válik. Így lehetséges, hogy az emberen a keresztség szertartásában lefolyó (!) víz hatását Krisztus vérével azonosítsa, amely megtisztít a büntől, mint „halálos beteg-

segtől”, nemcsak az eredendőtől – helyreállítva a kapcsolatot Isten és ember között –, hanem az általunk aktuálisan elkövetett vétkektől is.

Tanácsos a keresztség teológiáját Luther *Kis* és *Nagy kátéja* alapján is áttekinteni.

Lehetséges beszélgetéstémák

A keresztség az a keresztyén életesemény, amelyhez – amennyiben gyermekkorban történt – nem kötődnek felidézhető emlékek. Mégis újjászületésünk napja ez, ezért érdemes saját keresztségünk helyéről, idejéről – pontosan tudva annak helyét és napját – megemlékeznünk.

A keresztelés gyakorlata felekezetenként, sőt néha kisebb közösségenként is változó. A lutheri teológiai háttér megértése lehetőséget ad arra, hogy áttekintsük, értékeljük a miénktől eltérő gyakorlatokat és azok szimbolikáját, értelmét. (Például csak felnőtt keresztség gyakorlása, ünnepek, amelyeken kereszteni „szoktak”, a szertartás módja stb.)

Luther híres, keresztséggel kapcsolatos mondata, hitvallása ez volt: „Meg vagyok kereszelve.” Ez is utal a keresztség egész életet meghatározó jelentőségére. Vajon vissza tudunk-e mi is ilyen lelkülettel tekinteni erre az életünk örök biztos alapját megteremtő eseményre? Milyen helyzetek lehetnek azok, amelyekben ez a tudat segíthet bennünket?

Keresztyén közösségként fájdalommal gondolunk a keresztelési anyakönyveinkben szereplő, de egyébként egyházunkkal kapcsolatot semmilyen módon nem tartó testvéreinkre, és sokszor lelkiismereti teherként nehezedik ránk az ő újbóli megszólításuknak a kötelezettsége – s oly sokszor annak eredménytelensége. Ez bennünk is felvetheti a gyermek- vagy felnőtt keresztség dilemmáját. Milyen szempontok alapján mérlegelhetünk? Melyek az egyik vagy másik előnyei és hátrányai?

A keresztség a hit szemével nem más, mint

- (1) a Krisztus életében való részesedés. Mik ennek a jelei a mindennapi életünkben?
- (2) a gyülekezet ünnepe, amelyen Krisztus népe, benne a konkrét helyi gyülekezet új tagját köszönti, és saját gyarapodásának örül; hiszen a keresztyén egzisztencia valójában közösségi lét. Hogyan fejezhetjük ezt ki már a keresztség szertartásában minél jobban?

A reformátori teológia szerint a keresztség – mint valódi és egyetlen papszentelés – megalapozza a hívők egyetemes papságát. Hogyan gyakorolhatjuk ezt az elvitathatatlan jogot, elhívásunkból adódó kötelességet és páratlan lehetőséget gyülekezetei életünkben? Melyek ennek a konkrét megnyilvánulási formái, és hogyan adhatunk lehetőséget kibontakoztatására?

Szentségek II. – Úrvacsora

Krisztus Jézus, mi Megváltónk (EÉ 303)

Bevezetés az énekhez

Énekeskönyvünk úrvacsorai énekeket tartalmazó részének első éneke ez, szövegét *Luther Márton* (1483–1546) írta. Mintájául a „Jesus Christus nostra salus” kezdetű 14. századi himnusz szolgált. Luther énekszövege tíz versszakos, amelyből a jelenleg használatos német énekeskönyv nyolcat közül (EG 215), énekeskönyvünk pedig hatot. Külön érdekesség, hogy az 1Kor 11,27–29 alapján az önvizsgálat szükségességére figyelmeztető eredeti harmadik versszak, amely a mi énekeskönyvünkben szerepel, a németből kimarad.

Az ének a ma is használatos dallammal az *Erfurter Enchiridion* című – két párhuzamos kiadásban megjelent – gyűjteményben jelent meg Erfurtban 1524-ben, amely 26 reformátori éneket tartalmaz, köztük Luther számos énekét is.

Kapcsolódó bibliai igék

- Szereztetési igék (Mt 26,26–28; Mk 14,22–24; Lk 22,19–20; 1Kor 11,23–26)
- Pál figyelmeztető szava a méltó és méltatlan vétel összefüggésében (1Kor 11,27–29)
- Jézus az élet kenyere (Jn 6,35.41.48–58)
- Öröm a kenyér megtöréséről felismert Jézus jelenlétében (Lk 24,30.35)
- A kenyér megtörésének gyakorlata közösségben történik, amelyen Isten áldása van (ApCsel 2,41–47; 1Kor 10,16–17)

Teológiai gondolatok az énekekben

Luther – a számára központi jelentőségű keresztre figyelve – énekét Krisztus áldozatáról való megemlékezéssel vezeti be, és egyértelművé teszi, hogy a kereszten a Megváltó bűneinkért tett eleget. Luther másik hangsúlya a szereztetéstörténet biblikus értelmezése és annak kinyilvánítása, hogy az úrvacsora vétele Krisztus rendelése szerint történik, és benne Krisztussal egyesül a hívő ember.

Amint a bevezetőben is utaltam rá, énekeskönyvünk – az apostoli bizonyoságtételnek megfelelően – tartalmazza azt a versszakot, amely az úrvacsorához készülőt önvizsgálatra figyelmezteti. Ezzel felveti azt a teológiaiul rendkívül nehéz kérdést, hogy ha Krisztus mindenkit hív, akkor ki lehet méltatlan az úrvacsora vételére. Megjegyzendő, hogy erre maga az apostol sem ad választ. Semmiképpen nem helyes, ha ezt a mondatot arra használjuk, hogy visszatartsuk, netán elretentsük a híveket az úrvacsorai közösségtől. Ami feltétlenül szükségesnek látszik, az a komoly szándék és igény a Krisztussal és a keresztyén gyülekezettel való közösség megélésére. Nyomatékosítani kell azonban, hogy nem válik az úrvacsorai közösségre méltatlanná, ha az általunk használt gyónási kérdések valamelyikére valaki nem tud őszinte igenlő választ adni, sőt még a gyónás teljes elmaradása sem (római katolikus értelmezés és gyakorlat!). Hiszen az úrvacsora nem a sikeres és eredményes bűnbánat jutalma – itt érhetjük tetten a törvénykegyesség kísértését –, és nem is egy exkluzív belső kör szertartása, hanem az egész közösség ünnepe.

Ennek értelmében folytatódik Luther éneke biztatással, amely egyértelművé teszi, hogy Krisztus mindenkit hív az úrvacsorai közösségbe – betegeket, bűnösöket, terheket hordozókat és bűnbánókat egyaránt.

Az úrvacsorai közösség új kezdetet jelent. Éppen ezért értelmezésében a reformátorok nagy hangsúlyt helyeztek az általa munkált új életre, amely megvalósítja a keresztyén értékeket. A szerző a szeretetet és a jóságot említi ezek közül, amelyek mások által is megtapasztalható módon jelennek meg az eucharishtiában Krisztussal közösségbe került ember életében. Ennek továbbadása bizonyoságtévő erejű, s erősítheti, valamint új tagokkal gazdagíthatja a közösséget.

Lehetséges beszélgetéstémák

Kimeríthetetlen témát ad az úrvacsora kérdése mind elméleti, mind gyakorlati szempontból minden, a témában elmélyedni kívánó közösség számára. Az első kérdés rögtön az lehet, hogy miben áll az úrvacsora sajátosan reformátori, lutheránus értelmezése.

Az *Ágostai hitvallás* korábban már említett 5. cikke szerint a kegyelmi eszközök azonos módon munkálják a hitet és vezetnek az örök életre. Feltehetjük a kérdést, hogy

- felkínáljuk-e először az úrvacsoravételt gyülekezeteinkben ahhoz, hogy a kegyelmi eszközök (ige, szentségek) gyakoriságban és jelentőségben kiegyensúlyozottan legyenek jelen gyülekezeti életünkben (Luther számára nem volt kérdés, hogy minden istentiszteletnek – misének – egyben úrvacsorai alkalomnak is kell lennie);
- valóban élünk-e az úrvacsorai közösség lehetőségével mindig, amikor arra alkalom adódik;
- megteremtjük-e annak lehetőségét, hogy a gyülekezet minden tagja valamilyen módon megélhesse és kifejezhesse az egy közösséghez tartozás örömét.

A teológiai gondolatok között említett kérdés, hogy mi teszi méltatlanná az embert az úrvacsorához járuláshoz, beszélgetéstémaként is mindenképpen előkerülhet.

Más evangélikus egyházak életében az utóbbi időben sok helyütt teret nyert a gyermekúrvacsora gyakorlata. A nálunk a konfirmációhoz kötött első úrvacsorai alkalom sok esetben későnek látszik. Ezért szükséges a lelkipásztori, valamint gyülekezetvezetői mérlegelés arra vonatkozóan, hogy nem erősítené-e jobban fiataljaink közösségélményét és a gyülekezethez mint keresztyén közösséghez való tartozás tudatát az úrvacsoravétel korábbi lehetősége. Milyen lehetőséget látunk ennek megvalósítására, és melyek lehetnek ennek a szükséges feltételei? Ebben az összefüggésben ugyanakkor az is átgondolandó, hogy a már úrvacsorázó gyülekezet hogyan tudja kifejezésre juttatni az úrvacsorai közösség jelentőségét felnövekvő tagjai számára.

Keresztyén élet I.

Hagyd az örök Istenre minden te utadat (EÉ 342/GyLK 821)

Bevezetés az énekhez

Az ének szövegét Paul Gerhardt (1607–1676) írta, és 1653-ban jelent meg. Témája a keresztyén életvezetés, az Istenben való bizalom. Ezt a témát Gerhardt Zsolt 37,5 üzenetének kibontásaként foglalja versbe.

A szöveg formai érdekessége, hogy akrosztichont tartalmaz, azaz Paul Gerhardt olyan technikával írta versét, hogy a versszakok kezdő szavai összeolvasva kiadják a 37. zsoltár 5. versét. A szöveg eredetileg 12 versszakos, ebből énekeskönyvünk és a GyLK egyaránt 7 versszakot közöl.

Az énekeskönyv az „Ó, Krisztusfő, sok sebbel” című énekünk Hans Leo Hassler (1564–1612) által írt dallamával közli a szöveget. Más énekeskönyvek (vö. pl. EG 361) Bartholomäus Gesius (1552–1613) dallamával párosítják, amely az *Enchiridium etlicher deutscher und lateinischer Gesänge* [Néhány német és latin ének gyűjteménye] című kiadványban 1603-ban jelent meg. Ezzel a dallammal szerepel már a GyLK-ban is.

Összefoglalva tehát: a GyLK az EÉ-höz képest két fontos újítást tartalmaz, amelyek közelebb visznek bennünket az ének eredeti változatához. Az egyik, hogy a szöveget eredetileg használt dallamával közli, a másik, hogy a fordítás olyan változatát tartalmazza, amely a hét versszakba sűrítve visszaadja az eredeti szöveg akrosztichonját.

Kapcsolódó bibliai igék

- „Hagyd az Úrra utadat, bízzál benne, mert ő munkálkodik...” (Zsolt 37,5)
- Isten gondviselő szeretetének sokféle bibliai megfogalmazására utalhatunk, például 1Móz 22,14; Zsolt 55,23; 68,20; Zof 2,7; Mt 5,45; Jn 6,39–40
- Isten akaratának megvalósulásáért szóló két imádságot is említhetünk: Mt 6,10b; 26,42
- Az ének a földi élet nehézségei között is Isten akaratának keresésére biztat. (Vö. Ézs 53,10; Mt 7,13–14; ApCsel 21,14; Róm 12,1–2)

Teológiai gondolatok az énekben

Paul Gerhardt zsoltárt választ szerzeménye mottójául, és meg is marad az Istenről való gondolkodás ószövetségi keretei között. Megjegyzendő azonban, hogy ennek során Isten olyan oldalait is kidomborítja, amelyek az Újszövetségben válnak leginkább hangsúlyossá. Már az első versszakban megfogalmazza a keresztyén hit alapját is képező igazságot, hogy a teremtő Isten, akinek egyedül van hatalma a természet egésze és annak jelenségei fölött, ugyanaz, mint a gondviselő Atya, akit a vele való személyes kapcsolatban megismerhetünk.

Ugyancsak központi szerepet kap az ének teológiájában az a meggyőződés, hogy a világban Isten akarata valósul meg – általában véve és a személyes élet tapasztalataiban –, s ez az akarat titokzatos módon jó. Itt emlékeztünkben idézhetjük Luther Kis kátébeli magyarázatát a Miatyánk harmadik kéréséhez: „Isten jó és kegyelmes akarata meglesz imádságunk nélkül is, mégis azt kérjük ebben az imádságban, hogy bennünk is meglegyen”. Isten tehát javunkra cselekszi akaratát, a mi törekvésünk pedig az legyen, hogy ezt meglássuk, észrevegyük.

Fontos tudnunk, hogy Paul Gerhardt nem pusztán versei írása kedvéért gondolt át egy-egy teológiai kérdést, vagy helyezkedett bele a keresztyén életben megtörténhető szituációkba. Ha életrajzát megismerjük, láthatjuk, hogy mind személyes, mind lelkesi életében sok nyomorúság részese volt, amelyeken Istenben való töretlen bizalma segítette át. Énekünkben is érződik, hogy a szerző már megszerzett tapasztalatokra épít Isten mindenkor jó akaratáról és mentő szeretetéről, s ennek keresésére biztatja az éneklőt.

A fentiek alapján érthető, hogy miért hangsúlyozza Gerhardt a földi élet szomorú napjait, amelyek kényszerű megélését követik Isten kegyelméből a vidám napok. Ez a szemléletmód erősíti a kontrasztot, amely a nehéz földi úttal, azaz a jelen nehézségeivel szemben kitekin-tésként, távlatként a hívőre, azaz az Istenben bízóra a mennyben váró örök dicsőség fényét ragyogtatja fel.

Lehetséges beszélgetéstémák

Egyértelmű, hogy énekünk célja az, hogy a keresztyén embert segítse, építse az Istenben való bizalom erősítésében. Ennek kapcsán tehetjük fel önmagunknak, gyülekezetünk tagjainak a kérdést, hogy megvan-e az az Istenben való alapvető bizalom, amely le tud mondani a földi

dolgokba, javakba való kapaszkodásról abban az értelemben, hogy tőlük függjön? Mi a titka ennek a hozzáállásnak? Mit tanulhatunk egy olyan kor gyermekének költeményéből, akinek – kortársaihoz hasonlóan – meg kellett tanulnia, hogy elengedje akár a számára legértékesebb dolgokat, kapcsolatokat, személyeket?

Az ének – Gerhardt életrajzát is figyelembe véve – jó alkalmat kínál a teodicea-kérdés lényegében minden válfajának felvetésére. Mivel a téma kimeríthetetlen, és így parttalanra és cél nélkülivé is válhat, hasznos, ha előre kiválasztunk egy-két olyan területet, amely akár egyháztörténetileg kapcsolódik a témához – például gyermekek vagy házastárs korai halála –, akár a megbeszélés időszakában különösen aktuális.

Felvethető az a dilemma, hogy milyen módon tehetünk bizonyágot hitükben elbizonytalanodott testvéreink és a keresők számára – éppen a jelen tapasztalatai nyomán – Isten kegyelméről és mindenkor jó akaratáról. Ebből azonban következik az a kérdés is, hogyan éljük meg keresztyénségünket hasonló tapasztalatok összefüggésében; a nehéz napokban nem csüggedve, hanem Isten országa felé mutatva.

Keresztyén élet II.

A bűn, Istennek hála, nem úr az éltemen (GyLK 820)

Bevezetés az énekhez

A GyLK gyülekezeti énekgyűjteményének ez a darabja *Thomas Kingo* (1634–1703) lelkész, püspök költeménye, akinek életművét a dán barokk világi és egyházi költészet csúcspontjának tekintik. A jelenleg használatos dán énekeskönyv is sok énekszöveget tartalmaz tőle. Énekei népszerűségének okát abban látják, hogy szövegei egyrészt erősen biblikusak, olykor szó szerinti idézetekkel, másrészt gazdagok természeti képekben, amelyeket a szerző hasonlatként az üdvösség leírására használ, harmadrészt gyakran építenek a másutt is népszerű világ–Isten országa ellentétre.

A szöveg fordítását *Ordass Lajos* (1901–1978) püspök készítette, aki – miután megfosztották püspöki tisztségétől – kényszerű hallgatásának visszavonultságban töltött évtizedeiben sokféle nyelvből készí-

tett fordításokat. Az ének GyLK-ban szereplő alcíme is erre utal: „Ordass Lajos éneke a küzdelmes keresztyén életről”.

Kingo és Ordass énekét énekeskönyvünk „Hadd áldlak teljes szívből” (EÉ 93) kezdetű reggeli énekének dallamára énekeljük. Mivel a dallam gyülekezeteinkben általában ismert, nem lesz nehéz megismertetni ezt a rendkívül tartalmas éneket, amely tartalmában az egész keresztyén élet folyamatát átfogja.

Kapcsolódó bibliai igék

- A keresztyén ember sajátos értelemben büntől védett állapota (Róm 8,1–14)
- A keresztség mint az új élet kezdete (Róm 6,4; Fil 4,4–6)
- Krisztus golgotai váltságahalála (Róm 5,8; 8,31–35; 1Kor 15,3)
- Erő Krisztustól, a hit harcának megharcolása (2Kor 2,14; 12,9; Fil 1,21; 1Tim 6,12; 1Pt 4,12–13)
- Új élet, kereszthordozás éberén és békességgel (Róm 6,22; 2Kor 5,14–17; Ef 4,22–24; 1Jn 5,19–20)

Teológiai gondolatok az énekben

Az ének fő témájának a keresztyén ember e világi állapotának leírását és az ebből következő életvezetést tekinthetjük. A szerző arról tesz bizonyosságot, hogy a keresztyén ember Krisztus váltságahalálának következményeként – megváltott állapotában – lehetőséget kap arra, hogy sikeresen szálljon szembe a bűnnel. Mindkét momentum jelentős:

- Az első a keresztség megtörténte, amely új állapotot hoz létre. Az ember azok sorába kerül, akikre Krisztus golgotai váltsága közvetlenül vonatkozik, hatással van. Ezt nevezi a szerző a Szentírással összhangban újjászületésnek. (2. vsz.)
- A második az a folyamat, amely a keresztségből indul ki, és a Krisztussal való személyes kapcsolatban lehetőséget ad az újra és újra való megerősödére a bűn elleni harcban.

Érdeemes a bűnhöz való viszony leírását megfigyelni az énekben. A szerző a kísértést külső támadásként írja le, hiszen az új életben már nem a bűn állapotában van az ember, hanem az új életében. Ebből következik, hogy a bűn nem más, mint ami az embert kizökkenti az új élet állapotából, s ezért kell ellene harcolni. Isten és a gonosz harcának tárgyaként a keresztyén ember azonban eleve a gonosznál nagyobb

hatalmú Isten oldalán, hozzá közelebb áll, s így van lehetősége Krisztus erejével a bűn legyőzésére.

A reformáció teológiájával összhangban a szerző a keresztyén életet alapvetően kereszthordozásként írja le. Ennek során a kegyelem számtalan jelét tapasztalja az ember, bűneit Krisztusnál leteheti, új erőt kaphat a további lépések megtételére, egészen addig, amíg Isten akaratából véget ér a földi vándorút.

Lehetséges beszélgetéstémák

Érdemes elgondolkoznunk azon, hogy mit jelent a keresztségben elnyert új állapot, s miben különbözik ez a régitől, annak szemléletmódjától, prioritásaitól, lehetőségeitől.

Felidézhetjük olyan keresztyén elődeink élettörténetét, akik példái voltak a kereszthordozásnak. Éppen a fordító, Ordass Lajos püspök élete lehet az egyik szemléletes példa a Krisztushoz való hűségre, az érte való kompromisszumok nélküli kiállásra. Tegyük fel a kérdést, hogy mennyiben követhető – vagy lett volna követhető az adott történelmi helyzetben – az illető példája! Éppen Ordass Lajos korának vizsgálata során lehet izgalmas és tanulságos, hogy mérlegeljük az övétől eltérő hozzáállások, döntések összefüggésében azt, hogy azok mennyire gyökereztek a Krisztustól kapott új életben és értékrendben.

Gondoljunk el saját közösségünkben azon, hogy melyek mai korunk legégetőbb kísértései, bűnei, amelyek ellen fel kell vennünk a harcot! Hogyan viszonyul egyes kérdésekben a keresztyén értékrend mai világunk értékrendjéhez? Melyek azok a területek, amelyeken kibékíthetőek az esetleges ellentétek, azaz ahol megoldásokat találhatunk a békés együttélésre, s melyek azok, ahol keresztyénként folyamatos éberséggel kell elviselnünk a kettő közötti diszharmóniát?

Hogyan lehet – a fentieknek köszönhetően vagy éppen azok ellenére – megvalósítani a keresztyén ember békességét, Krisztusra figyelő, elhívásának keskeny útját vele járó életét?

Szeretetvendégység

Megerősödés: a lelkiismeretben

Reformációi szeretetvendégség

Ének: „Uram, rosszul cselekedtem” (EÉ 419)

Az áhítat alapigéje: *„Tartsd meg a hitet és a jó lelkiismeretet, amelyet egyesek elvetettek, és ezért a hit dolgában hajótörést szenvedtek.”* (1Tim 1,19)

Előadás és beszélgetés:

[2. dia]

2011-ben 490 éve annak, hogy Luther (1521. április 17–18-án) megjelent a wormszi birodalmi gyűlés előtt. Április 17-én este 6 óra körül áll először a császár és a gyűlés elé. Két kérdést tesznek fel neki: 1) Elismeri-e, hogy ő a szerzője az elé tett könyveknek? 2) Kész-e ezeket az írásokat részben vagy egészben visszavonni?

Luther a könyvek címeinek átnézése után az első kérdésre igennel felel. A második kérdés megválaszolásához időt kér. Azt a választ kapja, hogy másnap, szabadon, papír nélkül kell válaszolnia. Ezután elvezették.

[3. dia]

Másnap, április 18-án szintén este 6 órakor került sor Luther ügyének tárgyalására. Dr. Johann von der Ecken kezdte a kihallgatást. Luther ezúttal kb. 10 percig válaszolt a második kérdésre németül. Felszólításra latinul is elmondta beszédét. Könyveit három csoportba sorol-

ta: építő írások; a pápaság elleni iratok, melyekből semmit nem tud visszavonni; vitairatok

Isten irgalmára kérte a jelenlévőket, mutassák meg neki a Szentírásból, hogy hol tévedett, mert a vallási vizsályt nem lehet Isten igéjének sárba tiprásával megszüntetni. Ez rossz kezdet lenne az ifjú császár uralkodásának elején, akiben sokan reménykednek.

[4. dia]

Mivel Róma hitvitát nem szándékozott nyitni és folytatni (és Luther tanait már elutasította), még egyszer megkérdezték, kész-e visszavonni mindent. Luther válasza ez volt: „Ha nem győznek meg a Szentírás bizonyosságával vagy világos észérvekkel – mivel nem hiszek egyedül a pápának, sem a zsinatoknak, amelyek nyilvánvalóan gyakran tévedtek, és ellentmondtak egymásnak –, úgy a lelkiismeretemhez és Isten igéjéhez vagyok kötve. Ennélfogva nem tudok és nem akarok visszavonni semmit, mert sem nem bátorságos, sem nem tanácsos ... bármit is a lelkiismeret ellen cselekedni ... Isten engem úgy segítjen...”

176

[5. dia]

Erre a kijelentésre felzúdulás támadt a teremben, kik Luther mellett, kik vele szemben fejezték ki spontán véleményüket. Az официális állítólag buzgalmában ezt mondta Luthernek: „Ugyan, hagyd a lelkiismeretedet, Márton!” A kihallgatottat elvezették, de mert még három hétig védelem alatt állt, bántódása nem esett. Április 26-án hagyta el Wormsot. Mint tudjuk, május 4-én, a hazafelé vezető útján „rabolták el”, és került Wartburg várába.

Ami a fentiekből tanulságos: 490 évvel ezelőtt valaki a számára legnagyobb földi tekintélyek, hatalmasságok és uralkodók színe előtt élete döntéseinek irányadójaként Isten igéjét és saját lelkiismeretét nevezi meg. Ez utóbbiról pedig még azt is állítja, hogy a lelkiismeret szavának meghallása és az annak való engedelmesség *bátorságot* követel. A lelkiismerettel való szembefordulás pedig az ember *kárára* van.

[6. dia]

Mi a lelkiismeret? A görög nyelv szüneidészisznak nevezi azt a jelenséget, amikor az ember önmagát, illetve tetteit vizsgálja vagy teszi mérlegre aszerint, hogy jót vagy rosszat cselekedett. Egyfajta önreflexió. Szó

szerinti fordításban *együttlátást* jelent. Azt az állapotot, amikor az ember egyszerre, együtt látja tetteit és azok következményeit, és ennek következtében el tudja dönteni, hogy tettei végül is jók vagy rosszak voltak.

Ez az együttlátás Luthernél kicsit más hangsúlyt kap. A lelkiismeret nem csupán a megtett cselekedetek utólagos mérlegelését jelenti. Hanem, mint egy iránytű, arra is szolgál, hogy a megteendő, tehát jövőbeni cselekedetek felől is ítéletet mondjon. A lelkiismeret Luthernél Isten igéjéből és igéjében él. Az együttlátás tehát Isten szavának és az életnek az összevonása. Azt is lehetne mondani, hogy az ember Isten igéje által tud (egyre többet) önmagáról.

[7. dia:]

Egyetemes emberi tapasztalat, hogy a lelkiismeretet el is lehet fojtani, hallgattatni. Luther is tud arról, hogy milyen érzékeny, törékeny dolog a lelkiismeret. Egyik előadásában az irgalmas samaritanus példázata kapcsán (Lk10,34kk) arról beszél, hogy az egyház küldetése elsősorban az lenne, hogy olyan fogadó legyen, amelyben az emberek betegségeit gyógyítják: a bűnt, halált és „a szegény és sérült lelkiismeret félelmeit és szenvedéseit”. Ebben a fogadóban olajat és bort öntenek a sebekre, és ezzel gyógyítják a betegségeket. „Mert a bűn a legfélelmetesebb betegség, a lelkiismeret pedig finom dolog, és olyan érzékeny, mint egy kis szű a fában; ... ha csak egy kicsit is megsértik a bőrért, azonnal elpusztul.”¹

A lelkiismerettel való szembefordulás azért *káros* az embernek, mert könnyen elhal benne az együttlátás képessége. Ezáltal nem képes önmagát Isten színe előtt tudni. *Bátorság* pedig azért és ahhoz kell, hogy minden esetben és döntésben erre az isteni iránytűre tudjon és merjen támaszkodni az ember.

A reformáció öröksége az Isten igéjét és az ember énjét együttlátó lelkiismeret.

[8. dia]

Bár a lelkiismeret elfojtható, el talán mégsem pusztítható. Erről szól József Attila: *Majd megöregszel* című verse.

¹ Idézi: Horst Beintker: *Leben mit dem Wort*. Handbuch zur Schriftauslegung Martin Luthers. Erlangen, 1985. 154. o.

Háttér-információ: A költő halála előtt (1937. december 3.) egy évvel írta a verset. Valószínűleg Gyömrői Edit pszichoanalitikus a „címzett”, aki iránt szerelemre lobbant, de akitől érzéseire viszonzást nem talált.

A versről és a lelkiismeretről szóló beszélgetést segítő kérdések:

- Kit mi ragad meg a versben? (személyes benyomások, észrevételek)
- Mik a lelkiismeret képei? (árnyak ütnek, az öreg kutya néha nyafog, ugrál majd az ágy, mint a csikó)
- Mik a lelkiismeret elfojtásának szimbólumai? (amire büszke vagy, pihensz, szunyókálsz, hám)

Záróimádság

Vizsgáld meg szívünket örökkévaló Isten! Ugyan ki látná mélyebben és teljesebben mindazt, ami bennünk él, működik és hat, ha nem te? Emeld el kezeinket szemünk elől, ha eltakarjuk arcunkat mindaz elől, amit látnunk kellene. És kérünk, erősíts minket. Hadd hallgassunk szavadra, és minden szót, amit tőled hallunk, mélyen érleljünk a szívünkben. Erősíts minket abban is, hogy merjünk hallgatni lelkiismeretünk szavára. Ámen.

Ének: „Isten, ó, szent Isten” (EÉ 436)

Megerősödés: Jézus érkezésében, az úrvacsorában

Adventi szeretetvendégség

Ének: „Ezrek ajkán egy szívvel” (EÉ 146)

Az áhítat alapigéje: Lk 24,13–16.28–31

Előadás és beszélgetés

Bevezetés

Adventben az Úr érkezésére figyelnek a keresztyén gyülekezetek. Arra az Istenre, aki karácsonykor testruhát öltve kilépett a láthatatlanság-

ból, és magára vette a hús és vér minden szépségét és rémségét. Ugyanakkor arra az Istenre is rávetül a hívók figyelme, aki majd az idők végén ismét ellátogat erre a földre, hogy újjáteremtsen mindent. Testté létel és újjáteremtés – ez az eljövétel kettőssége. Talán kevesek számára világos, hogy az egyháznak olyan kincse van, amelyben az Úr érkezik övéihez testben. Elsősorban azért, hogy újjá teremtsen. Ez a kincs az úrvacsora, melyben egészen adventi módon jön Jézus a gyülekezetéhez.

[2. dia]

A kezdetek egészen az ószövetségi történetekig nyúlnak vissza. Azon az éjszakán, melyen Jézus elárultatott, és kezébe vette a kenyeret, a zsidók és maga Jézus is tanítványaival a *pászka* ünnepét ülték, és az Egyiptomból való szabadulásra emlékeztek. A *pászka* szó szerint *átmenetelt* jelent. A *pászka* Isten öldöklő angyalának átmenetelére emlékeztet Egyiptom fiai között. Amikor Izráel fiai Egyiptomban a fáraó fogságában voltak, az Úristen már kilencszer kérte a fáraót arra, hogy engedje Izráelt ünnepet tartani a pusztába. A fáraó – ahogy Mózes 2. könyvéből tudjuk – mindannyiszor megkeményítette szívét, és nem engedett. Ezért az Úr különböző csapásokkal sújtotta Egyiptom népét: békákkal, jégesővel, járvánnyal stb. Legutolsó csapásként Isten elhatározta, hogy elpusztít minden elsőszülöttet Egyiptom földjén: a szegény emberét éppúgy, mint a gazdagét. Állatét éppúgy, mint emberét.

Izráel fiainak azt a parancsot adta, hogy vágjon le minden család egy egyéves, hibátlan, hím bárányt. Vérével kenjék meg az ajtófélfát és a szemöldökfát. Éjfélkor átvonul az Úristen angyala, és elpusztít minden elsőszülöttet. De ahol látja a bárány vérért az ajtófélfán, azt a házat elkerüli (2Móz 11). Így menekültek meg Izráel fiai a bárány vére által. A bárány miatt maradtak életben. Így hagyhatták el Egyiptom országát, és meneteltek gyorsan arra, amerre az Úr mutatta nekik.

[3. dia]

Kapkodva kellett összepakolni, még arra sem volt idejük, hogy felkészüljenek. Az asszonyok gyorsan tésztát sütöttek lisztből és vízből – kovásztalan kenyeret. Keserű füveket vettek magukhoz. És így indult meg Izráel népe a szabadság és a néppé válás útján. Ez röviden a *pász-*

ka ünnepe, az átmenetel ünnepe, melyet minden évben megtartottak Izráel fiai az első tavaszi holdtöltén.

[4. dia]

Ezt a pászkaünnepet ülte meg Jézus azon az éjszakán tanítványaival, minden bizonnyal az akkori szokások és szertartások szerint. Hogy megértsük, mi is történt ott az asztalnál, röviden vázolni szeretném, hogy is zajlott (és zajlik a mai napig) a páskavacsora a zsidó családokban.

A családok az első tavaszi holdtöltének estéjén, a hajnalcsillag felkeltekor asztalhoz gyűlnek. Előtte már levágták és elkészítették a bárányt, melyet egészben, belsőségekkel együtt kellett megsütöni, de úgy, hogy a csontja ne töressék meg. Gazdagon megterítik az asztalt, és az egész család együtt van. Vacsora közben a család legfiatalabb tagjának kell feltennie a kérdést: „Mi a különös ezen a mai estén?” Erre majd a ház legidősebb férfi tagja válaszol a kivonulás történetével.

180

[5. dia]

A családfő az egész este folyamán négyszer emelte magasra a kelyhét és mondott köszöntőt.

1) Az első kelyhet az áldás kelyhének hívják. A családfő megköszöni Istennek a szőlő termését és az örömnep ajándékát. Ezután zöld salátát és kovásztalan kenyeret esznek. Az „előétel” végén a család legkisebb tagja megkérdezi, milyen ünnep is van ma, mire emlékeznek.

2) Ekkor emeli a családfő másodsorra is a kelyhet, az emlékezés kelyhét, és elmeséli a családnak az Egyiptomból való szabadulás történetét, visszaemlékeznek Isten csodatetteire. A történet elmesélése után fogyasztják el a bárányt keserű füvekkel.

3) A vacsora után következik a harmadik kehely, az áldás kelyhe, melyet ezekkel a szavakkal vezet be a családfő: „Az irgalmas Isten méltasson minket a Messiás napjára és az eljövendő világ életére, adjon békét nekünk és egész Izráelnek.” Ezután zsoltárokat énekeltek.

4) A negyedik kehellyel záródott az ünnepség.

[6. dia]

Jézus és tanítványai ezt a liturgiát ünnepelték, hasonlóan valamennyi zsidó családhoz. A hagyományos zsidó rítust azonban Jézus ezen az éjszakán két helyen alapvetően megváltoztatta:

Az első változtatás az első kehely, az áldás kelyhe után történt. A borért való köszönet után miközben „*ettek, vette Jézus a kenyeret, áldást mondott, és megtörte, a tanítványoknak adta, és ezt mondta: »Vegyétek, egyétek, ez az én testem!«*” (Mt 26,26)

A második változtatás a harmadik kehely felemelésénél történt. Jézus „*vette a poharat és hálát adott, nekik adta, és ezt mondta: »Igyatok ebből mindnyájan, mert ez az én vérem, a szövetség vére, amely sokakért kiontatik a bűnök bocsánatára.«*” (Mt 26,27b–28)

[7. dia]

Egyes kutatók szerint nemcsak Jézus szavai voltak rendhagyóak, hanem az is, hogy a saját kelyhét adta oda tanítványainak, holott zsidó szokás szerint a családfő csak hálaadást mond, és mindenki a maga kelyhéből iszik. Más kutatók szerint az utolsó vacsora estéjének különlegessége abban állt, hogy Jézus nem a saját terítékének kelyhét adta tovább. A zsidóknál ugyanis az a szokás, hogy nagyünnepeken egy terítéssel többet tesznek az asztalra, mint ahányan a vacsorán részt vesznek. Ez a plusz teríték az elragadott prófétát, Illést illeti meg. Illetve a Messiást, akiről nem lehet tudni, mikor jön el erre a földre. A zsidók éppen ezért felkészültek arra, hátha ezen az estén jön a Messiás. A páska tehát egyben a Messiás várásának ünnepe is volt. És ha megérkezik, kell lennie számára terítéknek. Egyes kutatók szerint Jézus ezt az Illésnek, illetve a Messiásnak félretett kelyhet vette és adta tanítványainak úgy, mint az ő vérét.

Bárhogy is történt, az utolsó vacsora estéje új tartalmat kapott. Pontosabban kibővült. Az egyiptomi szabadulás emlékűnepe nagyobb szabadulás emlékűnnepevé lett. Ez az a tény, amit Luther nagyon helyesen felismert.

[8. dia]

Az úrvacsorára a keresztyénség úgy tekint, hogy abban Krisztus testét és vérét kapjuk. Luther kiindulópontja az, hogy Pál apostol az egyházat, a gyülekezetet, tehát a Jézusban hívőket is Krisztus testének és tagjainak nevezi 1Kor 12,25-ben. S amikor az úrvacsoráról gondolkodik, akkor őt a test és a tagok közötti kapcsolat, az összetartozás, a közös lét foglalkoztatja. Szép képpel érzékelteti, milyen szoros közösségben van a test minden egyes tagja a többivel: „...ha valakinek a lába

vagy akárcsak a legkisebb lábujja fáj, tekintetünk odafordul, kezünkkel odakapunk, arcunk összeráncolódik, az egész test meggörnyed, valamennyi a testnek ezzel az apró tagjával van elfoglalva, viszont ha kellő ápolásban részesül, akkor az valamennyi tagnak jólesik.”¹

Aki az úrvacsorát veszi, mondja, annak sorsa, élete *közössé válik* Krisztussal: „Ebben a szentségben tehát maga Isten ad az embernek a pap által biztos jelet arról, hogy Krisztussal és az ő szentjeivel egyesül, s minden dolguk közös lesz, úgy, hogy Krisztus szenvedése és élete az ő sajátjává válik...”²

A nagy kérdés, ami Luthert foglalkoztatja, hogy hogyan megy végbe ez az egyesülés, ez a közössé válás a Krisztussal. Ezt is szép képpel világítja meg: „Mert amiképpen a kenyér sok összezúzott búzaszeméből készül, s ekképpen a sok búzaszem teste az egy kenyér testévé válik, amelyben az egyes búzaszemek elvesztik a saját testüket és formájukat, és a kenyér formáját öltik magukra, s ugyancsak a szőlőszemek is elvesztvén saját alakjukat, a bor és ital közös testévé válnak, ugyanígy lesz velünk is, ha ezzel a szentséggel helyesen élünk. Krisztus [...] szereteténél fogva magára veszi a mi alakunkat, velünk együtt küzd a bűn, halál és minden baj ellen: mi pedig az ő szeretetétől felgyulladva őhozzá formálódunk, az ő igazságára, életére és üdvösségére hagyatkozunk [...] Viszont ugyanazon szeretet által nekünk is át kell alakulnunk. A miénknek kell elfogadnunk minden keresztyén nyomorúságát, az ő alakjukat és szükségüket magunkra vennünk, és nekik juttatni mindazt a jót, amire csak képesek vagyunk, hogy ők azt élvezhessék.”³

[9. dia]

A döntő és az Ó- és Újszövetségben megismert pászka, illetve utolsó vacsorához képest új Luther felfogásában az a *hit*, ami ezt a szentséget veszi, fogadja, és belekapaszkodik. Hiába ismeri valaki a történeti hátterét, a vallási hagyományát az úrvacsorának. De még hiába is veszi azt valaki magához, ha nincs ott az illetőben a hit, hogy mind-

¹ Luther: *Bűnbánat, keresztség, úrvacsora*. Három sermo a szentségekről. 1519. 34. o.

² Uo.

³ Uo. 38. o.

az, amit az úrvacsorában Isten felkínál, az övé. Hiába veszi azt valaki magához fizikailag, ha lelkileg nem jelent neki semmit.

„Ezért függ minden a hittől: mert aki nem hisz, hasonló az olyan emberhez, aki vízen akar átkelni, de annyira meg van rémülve, hogy nem bízik a hajóban, s ezért ott marad, és sohasem üdvözülhet, mert nem mer felülni és átkelni... Ez a szentség tehát olyan gázló, híd, ajtó, hajó és hordágy, amelyen és amelyen keresztül ebből a világból az örök életbe megyünk át.”⁴

Adventben meg is lehet fordítani e képet: az úrvacsorában Jézus érkezik, közeledik hozzánk. Az örök életből jön ebbe a világba. Testé lesz. De újjá akar teremteni.

[10. dia]

A képről való beszélgetést segítő kérdések:

- Kinek a perspektívájából lát a képet szemlélő?
- Mit lát, milyenek az arcok az asztal körül?
- Milyen apróságok tűnnek fel (bekötözött kéz, XP a kenyéren stb.)?
- Hogy van benne Jézus a kép szerint az úrvacsorában? (arca tükröződik a kehelyben)

Záróimádság

Mi is várunk, Urunk. Legtöbbször csodákat. Hogy majd egyszer nekünk is áttörik az ég, és megállsz előttünk. Hogy majd mi is láthatunk színről színre. Ezt várjuk, Urunk. De míg a legnagyobbra vágyunk, ne hagyd, hogy szemünk ne vegyék észre azt, ami első látásra kicsi és jelentéktelen. A falat kenyeret, a korty bort tartsd meg nekünk, Jézusunk. És törd át a semmiség vastag falát, és érkezz meg hozzánk, belénk. Ámen.

Ének: „Vegyétek, egyétek” (EÉ 310)

⁴Uo. 43. o.

Megerősödés: a kereszthordozásában

Böjti szeretetvendégség

Ének: „Megálllok csendben keresztfádnál” (EÉ 207)

Az áhítat alapigéje: *„Nyolc nap múlva ismét benn voltak a tanítványai, és Tamás is velük. Bár az ajtók zárva voltak, bement Jézus, megállt középen, és ezt mondta: »Békesség néktek!« Azután így szólt Tamáshoz: »Nyújtsd ide az ujjadat, és nézd meg a kezeimet, nyújtsd ide a kezedet, és tedd az oldalamba, és ne légy hitetlen, hanem hívő.« Tamás pedig így felelt: »Én Uram, és én Istenem!«” (Jn 20,26–28)*

Előadás és beszélgetés

[1. dia]

A keresztyén hagyományokból adódóan Európa kultúrái a legnagyobb természetességgel ábrázolják a keresztet. Megszokott helye a templomok tornyain, belső terében van. De ékszerként és díszítőelemként is gyakran látható: pólón vagy testre tetoválva. Kinek ezt jelenti, kinek azt. De mióta ismeri az ember a kereszthordozást? És mikor milyen jelentést tulajdonított neki? És mi különbözteti meg a Jézus kereszthordozást minden más vallási, kulturális szimbólumtól?

[2. dia]

Maga a kereszthordozás szó és jel először az egyiptomi kultúrában tűnik fel. Az úgynevezett hurkos kereszthordozás jele a Kr. e. 3. évezredben tűnik fel falfestményeken és díszeken. A T alakú jel tetejéhez egy félkör, hurok kapcsolódik. A jelle utaló *(a)n(k)h* szógyök jelentése élet. Ez a jel az egyiptomiak számára többféle üzenetet is hordozhatott. A hurkos kereszthordozás szimbolizálhatta a horizont fölé emelkedő napot. Alakzatában a férfi és nő egyesülésének képe is belelátható. Egy ábrázoláson jól látható, amint egy túlvilági istenség ezt a hurkos kereszthordozást adja oda egy múmiának. A kereszthordozással az istenség tehát életet ad.

[3. dia]

Létezik egy másik típusú kereszthordozás is, az úgynevezett szvasz-

tika. Ez egyenlő szárú kereszt, melynek szárai derékszögben megtörnek. Ez a kereszt az indiai és keleti népek kultúráiban fedezhető fel. A kutatók véleménye megoszlik arról, hogy a szvasztika mint jel, ábra eredetileg csupán mint geometriai forma vagy valami külső hatás megfigyelésének eredményeként került az indiai és kínai kultúrákba. Egy Kr. e. 200-ból származó kínai selyemmintán például üstökösök csóváinak formái figyelhetők meg. Ezek közül az egyik feltűnően hasonlít a hajlott szárú keresztre. Indiai nyelvterületen a szvasztika jelentése (a hajlított szárú kereszttel együtt) valami jó, szerencsét hozó dolog.

[4. dia]

Ezeken a területeken a szvasztika jele nagyban összefonódik a vallások tartalmi üzenetével. A hinduizmusban Brahma, a teremtő istenség két alapvető erejét, formáját fejezi ki: az univerzum fejlődését és visszafejlődését. A kereszt szárainak négy égtáj felé való mutatása egyrészt a mindenséget, másrészt a stabilitást, megalapozottságot is szimbolizálja.

[5. dia]

A szvasztika megtalálható a buddhista vallás szimbólumvilágában is. Gyakran látható olyan Buddha-szobor, amelynek mellén helyezkedik el a kereszt. Üzenete a mindenség harmóniája és az ellentétek egyensúlya. Attól függően, hogy a kereszt szárai melyik irányba néznek és mutatnak, más-más a szvasztika üzenete is. Ha a hajlított szárok balra mutatnak, mint a képen látható Buddha-szobor mellén, az az irgalom és könyörület jele. A jobbra mutató szvasztika a buddhizmusban az intelligencia és az erő jelképe. Mivel a szvasztikát a náci hatalom szimbólumává emelték Európában (jobbra néző kereszttel) – melyről még lesz szó –, a mai buddhista vallás szinte kizárólag csak a balra néző, tehát irgalmat és könyörületet kifejező keresztet használja.

[6. dia]

Az európai kultúrkörben a 20. században került előtérbe a szvasztika, a hitleri hatalom nemzetiszocialista eszméket hordozó jelképeként: az oldalára döntött, jobbra néző horogkereszt formájában. A szvasztika átvételét a náci ideológusok számára az úgynevezett árja bevándorláselmélet adta. Kutatók már az 1790-es években foglalkoztak az

európai és indoiráni népek lehetséges kapcsolatával és rokonságával. Ezt a tudományos kutatást sajátította ki a náci ideológia. Az *árja bevándorláselmélet* egy sajátos nordikus változata szerint azt tartották, hogy Észak-India korai árja törzsei valójában fehér bőrűek voltak. Így indokoltak találták a *védikus* hagyományokban használt jelképet, a szvasztikát átvenni és magának az „árja faj”-nak a jelképeként felhasználni. A szvasztika, mint az árja faj jelképe, már a 19. században megjelent *Emilie Burnouf* régész és orientalista műveiben.

A nemzetiszocialista zászló piros színe a szocialisztikus törekvéseket, a fehér az árja faj tisztaságát, a horogkereszt pedig annak harcát fejezi ki.

[7. dia]

A keresztet a rómaiak is használták. Nemcsak díszítő motívumként, hanem kivégzőeszközként. A keresztyén kultúrában használatos keresztformák tulajdonképpen római kivégzési eszközre vezethetők vissza. Bár a rómaiak az erőszakos halál számtalan nemét és fajtáját ismerték, a keresztre való feszítést – talán épp brutalitása és szégyenjellege miatt – csak a legelvetemültebb rabszolgák és gonosztevők kivégzésére használták. Római polgárt tilos volt ilyen módszerrel halálra adni. A történelemből az egyik legemlékezetesebb példa a keresztre feszítésre a Spartacus-féle rabszolgafelkelés leverése után maradt ránk. Több mint hatezer egykori rabszolgát feszítettek keresztre egyszerre a Róma melletti úton, a Via Appián. A földbe ástott függőleges oszlopra erősítették az elítélte előzetesen (kötelekkel is) rögzített vízszintes gerendát. A haláltusa sokszor több mint 24 órán át is tartott, attól függően, milyen fizikai erőben volt az elítélte. A kifeszített karok következtében a test súlya a mellkasra és a bordázatra nehezedett, ami a légzést tette nehezzé. Az elítélte úgy jutott levegőhöz, hogy lábával felfelé nyomta magát. A halált végül kimerülés következtében fulladás okozta.

[8. dia]

A zsidóság ismerhette ugyan a kereszt jelét, de vallási értelmet nem adott és tulajdonított neki. Ezékiel próféta könyvében olvasható egy szakasz, melyben Isten azt a parancsot adja követének, hogy tegyen jelet azokra, akik nehezen viselik az istentelen, pogány szokások elter-

jedését. Egyes kutatók szerint ez a jel esetleg egy elfordított kereszt, az X lehetett.

Kivégzési eszközként biztosan nem használták a keresztet. Négyféle módszert alkalmaztak a halálbüntetésre: a megkövezést, az elégetést, a lefejezést és a vízbe fojtást. A halálos ítélet végrehajtása után szokás volt a holttestet közszemlére tenni, az Isten előtti kárhoztatás jeleként. Az Írás fára akasztásról beszél: „*takarítsd ki a gonoszt a magad köréből! Az egész Izráel hallja meg ezt, és féljen! Ha valaki főbenjáró vétket követ el, és kivégzik, ha fára akasztod, ne maradjon a holttest éjjelre a fán. Okvetlenül temesd el még azon a napon, mert átkozott Isten előtt az akasztott ember.*” (5Móz 25,21–23) Hogy ez csak a holttest kötéllel való fára akasztását vagy valamiféle kereszt alakú fára való felhelyezését jelentette, nem tudható pontosan.

[9. dia]

Jézust római módon feszítették keresztre. Matthias Grünewald 1512–16 között készítette el mára világhírűvé lett szárnyas oltárát, melyet az isenheimi antonita kolostor kórházában állítottak fel. (A kolostort később átvették az Ágoston-rendiek, majd a dominikánusok. A francia forradalom után múzeum lett az épületből – mai nevén Musee unter Linden.)

Beszélgetést segítő kérdések:

- Mik az első benyomások?
- Milyen különbségek fedezhetők fel a képen például egy barokk ábrázoláshoz képest?
- Mi a különös Krisztus testén?

Jézus halálának egyik legmélyebb teológiai vonása, hogy személyében a földre jött Istent pusztította el az ember. Az, hogy az ember embertársának zsarnoka tud lenni, ismert dolog. De hogy az ember Istene elleni lázadásában eljut Isten elpusztításáig, a világtörténelemben Jézus kereszttjénél történt meg.

[10. dia]

(A képen látható ábrát és annak tartalmát rávezetés formájában is fel lehet dolgozni: ki mit lát a képen, milyen állatot ábrázol stb.?) A római Palatinus-dombon találtak egy karikatúraszerű karcot – valószínűleg unatkozó római katonák múltatták így az időt –, melyen szá-

márfejű, embertestű alak látható keresztre feszítve. A kép felirata: „Alexamenos imádja istenét”. Valószínű, egy keresztyént csúfoltak így társai. Római gondolkodású ember számára elképzelhetetlen, egyenesen bolondság volt, hogy egy istent szégyenfán végezzenek ki. A kereszt az első évtizedekben és évszázadokban Krisztus feltámadása után minden bizonytalansággal jelentett a keresztyének számára.

[11. dia]

Az evangélikusok jelképének közepén, a Luther-rózsában fekete kereszt látható. Luther azt mondta: ez legyen az első saját pecsétjében.

[12. dia]

Hogy mint gondolkodott Luther a kereszt jeléről, azt a *Heidelbergi disputáció* című írásában fogalmazta meg legtömörebben: az nevezhető igazán teológusnak, aki azt kutatja és afelett gondolkodik, amit Isten megmutatott magából, és nem azt próbálja kitalálni, milyen lehet Isten. Isten azonban nem közvetlenül mutatja meg magát ebben a világban, hanem rejtetten. A legnagyobb bizonyíték erre Krisztus keresztje. Úgy tűnt: Isten veszített, meghalt, mert szenvedett. Harmadnapon azonban bizonyossá vált, hogy amit az ember gyengeségnek, vereségnek látott, az végső soron Isten győzelme volt a halál felett, és Isten dicsősége lett a feltámadás által. Istent tehát ott kell keresni, ahol megmutatja magát. De ügyelni kell arra, hogy ő rejtetten, rejtőzködően fedje fel önmagát: az ellentétes látszata alatt. A gyengeség mögé rejtőző erős Istent pedig sehogy máshogy nem lehet megközelíteni, csak hittel. Hiszen a kereszten csupán az látszik, hogy Jézus gyenge, kiszolgáltatott és vesztes. (Így van ez Isten minden más művével is.) Egyedül a hit kapaszkodik ebbe az Istenbe, és egyedül a hit képes felfogni, hogy a gyengeség, halál, vereség mögött erő, élet és győzelem rejtőzik.

[13. dia]

Jézus keresztje, illetve a Jézus nevében felvett, elfogadott, megragadott kereszt az ellentétes látszata mögé rejtőző Isten felismerése és megtapasztalásának lehetősége. Balikó Zoltán néhai evangélikus lelkész egyik igehirdetésében arról ír, hogy a kereszt ilyenfajta szemlélése, viselése *életforma*.

Záróimádság

Add, Uram, hogy megismerjük titkaid. És add, hogy ne éljünk vissza azzal, amit feltársz előttünk. Ugyan mire is használjuk a szent keresztet? Ékszerünk...? Jelvényünk...? Add, hogy egyre kevesebbet beszéljünk róla, és egyre többet szemléljük, hordozzuk és viseljük magunkban. Adj nekünk türelmet megvárni, míg megfejted előttünk is magad. És erősíts minket, ha kevés az erőnk hordani gyengeségeinket. Ámen.

Ének: A keresztfához megyek (EÉ 208)

Megerősödés: a Szentlélek jelenlétében

Pünkösdi szeretetvendégség

189

Ének: Csüggedt, alélt vagyok (EÉ 246)

Az áhítat alapigéje: „Az ÚR megragadott engem; elvitt engem az ÚR lélek által, és letett egy völgyben. Tele volt az csontokkal. Végigvezetett köztük körös-körül, és láttam, hogy nagyon sok csont volt a völgyben, és már nagyon szárazak voltak. Megkérdezte tőlem: Emberfia! Életre kelnek-e még ezek a csontok? Én így feleltem: Ó, Uram, URram, te tudod! Akkor ezt mondta nekem: Prófétálj e csontokról! Mondd nekik: Ti száraz csontok, halljátok az ÚR igéjét! Így szól az én Uram, az ÚR ezekhez a csontokhoz: Én lelket adok belétek, és életre fogtok kelni. Inakat adok rátok, húst rakok rátok, és beborítlak benneteket bőrrel, azután lelket adok belétek, hogy életre keljete. Akkor megtudjátok, hogy én vagyok az ÚR. Én tehát profétáltam, ahogyan megparancsolta nekem. Amint profétálni kezdtem, hirtelen dörgő hang támadt, a csontok pedig egymáshoz illeszkedtek. Láttam, hogy inak kerültek rájuk, majd hús növekedett, és végül bőr borította be őket, de lélek még nem volt bennük. Akkor ezt mondta nekem: Prófétálj a léleknek, profétálj, emberfia, és mondd a léleknek: Így szól az én Uram, az ÚR: A négy égtáj felől jöjj elő, lélek, és lehelj ezekbe a megöltekbe, hogy életre keljenek! Én tehát

prófétáltam, ahogyan megparancsolta nekem. Akkor lélek szállt beléjük, életre keltek, és talpra álltak: igen-igen nagy sereg volt.” (Ez 37,1–10)

Előadás és beszélgetés

(A 2–6. diákon szereplő igék kiemzése egyénileg/igény szerint természetesen mélyíthető. Az alábbiakban csak a szövegből pirossal kiemelt szavak, részek rövid magyarázata található.)

Pünkösöd az egyház liturgikus színhasználata szerint a piros színt viseli. A reformáció ünnepe mellett – és esetleges templomszentelési emlékünnepek alkalmával – csupán egy vasárnap erejéig piros az oltárterítő. Pünkösöd a leginkább háttérbe szorult ünnep. Jelentősége a szószékekről (minden évben egyszer) hangsúlyozott. Gyakorlati következménye, kézzelfogható kihatása a gyülekezet számára csak korlátozottan van. Kérdés, hogy pünkösöd mögött, a Szentlélek személyében és munkájában rejlik-e valami, ami erősítheti a hétköznapi hitéletét? És kérdés, hogy evangélikusként hol kell megerősítenie minket Istennek pünkösöd napjaiban.

190

[2. dia]

Feltámadása után Jézus – miután összegyűjtötte a szétszéledt tanítványokat – feladattal bízta meg övéit. Máté evangéliuma szerint a feladat: a szélrózsa minden irányába indulva tanítvánnyá, Jézus-követővé tenni az embereket, és megkeresztelni őket. Az Atya, Fiú, Szentlélek három személye itt kerül egyszerre egymás mellé. Ez az úgynevezett missziói parancs, melyet a keresztyén egyház azóta próbál követni.

Az ige azt is elárulja, hogy ebben a pillanatban a tanítványok még tele vannak *kétségekkel*. Nincs tanítványi élet kételkedés és kétségek nélkül...

[3. dia]

Lukács evangélista arról is tud, hogy a tanítványság feladata mellé – melyet ő a tanúság, tanúskodás kifejezésekkel ad vissza – Jézus ígéretet is ad. Az ígéret a Szentlélekre vonatkozik. Szó szerint a Lélekbe való bemerítést (ez a kereszteselés szó görög eredetije), az abban való elmerülést ígéri. A Lélek pedig erőt ad azoknak, akikre rászáll.

[4. dia]

Az evangélium hagyománya szerint Jézus ezután ment fel a mennybe. Érdekes Lukács leírása: áldás közben távolodott tőlük. Többféle módon értelmezhető ez:

- az útra induló, elmenő megáldja a maradókat
- minden áldás egyben útra bocsátást is magában hordoz, ahol a megáldottaknak egyedül kell úgy járniuk útjukat, mintha az áldó is jelen lenne velük.

[5. dia]

A Szentlélek kitöltésének két leírása van a Bibliában. A klasszikus, leginkább ismert verzió Lukácsé. Mellette kissé háttérbe szorul János leírása. Ez utóbbinál a Szentlelket maga Jézus adja a tanítványoknak. Rájuk lehel, beléjük leheli szinte a maga Lelkét. Ezzel a leírással János a héber rúach, szél, lehelet képét adja a Léleknek. A másik különös többlet, hogy a jánosi Szentlélek átadás a bűnbocsánatra való felhatalmazással (vagy képességgel?) jár együtt. Aki kapja a Szentlelket, az képes a bűnök bocsánatára. Teljesebb értelemben: *a bocsánatra*. A Szentlélek munkája eszerint úgy is értelmezhető, hogy elegendő erőt ad az ember számára.

[6. dia]

Lukács tudósítása a Szentlélek kitöltéséről szintén magába foglalja a szél képét. A Lélek itt is úgy jelenik meg, mint szélroham. Méghozzá olyan szélroham, amely nem tépi fel a zárt ajtókat és ablakokat, de mégis utat talál magának a bezárkózottságba.

A másik kép, melyet Lukács használ, a lángnyelv, amely ég, de nem emészt és pusztít el semmit, amihez hozzáér. Amely úgy lángol, hogy nem marad utána füst és hamu.

Ez a tűz a tanítványokban szóvá lesz. Beszélni kezdenek. Lángra lobbannak szavaik.

A tűz és a beszéd képeivel Lukács két ószövetségi történethez kapcsolódik. Egyrészt az égő csipkebokorhoz, melynek lángja nem pusztít (2Móz 3).

[7. dia]

Másrészt Babel tornyának elbeszéléséhez, ahol az Istentől való elszakadás következményeként az emberek elfelejtik érteni egymás beszédét (1Móz 11). Lukács mintha az új teremtés történetét írná: az emberek pünkösdkor újra kezdik egymást érteni. Mindenki a maga nyelvén (a maga észjárása, képessége szerint is) érti Isten küldötteit. A Szentlélek úgy munkál, hogy *motivál és megértet*.

[8. dia]

Az első pünkösdt követő 3. században a keresztyénség megpróbálta összefoglalni a Szentháromság személyeinek egymáshoz való viszonyát. Ennek legrövidebb foglalata az *Apostoli hitvallás*, mely az Atyát teremtőként, a Fiút megváltóként, a Szentleket pedig megszentelőként írja le.

A hagyományos tanítás szerint az Atya teremtette a világot, és küldte el a Fiút a világba, hogy megváltsa azt. A Szentlélek pedig – a Fiú mennybemenetele után – az Atyától és a Fiútól jön. Ennek klaszszikus ábrázolását mutatja a képen látható Szentháromság-szobor. Az Atya tartja a Fiút. Trónusából – mely mintha összeolvadna a Fiúval – árad szét a Lélek felhője.

A Szentlélek munkájáról való gondolkodás, tanítás – és ebből fakadóan a hit- és életgyakorlat – kis túlzással ennyiben ki is merül.

[9. dia]

Ezt a sematikus gondolkodást és a Szentlélek személyének és munkájának szűkre szabottságát próbálta elmozdítani holtpontjáról az egykori heidelbergi teológia professzor, *Rudolf Bohren*. 1975-ben írta meg *Daß Gott schön werde (Hogy Isten szép legyen)* című könyvét, melyben a Szentlélek munkáját, jelenlétét gondolja újra. Kritikája az egyház gyakorlatát illetően abban áll, hogy a teológia és a keresztyén gondolkodás túlságosan a múlt felől, lineárisan közelítik meg Isten cselekedeteit. (Például: Isten megteremtette a világot, elküldte a Fiút a világba, hogy megváltsa, a Fiúval pedig küldi a Lelket, hogy az emberek felismerjék és elfogadják az ő tetteit, és hit ébredjen a szívükben.) Ebben a hitrendszerben a Szentléleknek „csupán” az ember belső világával, a szívével, a hitével van dolga.

[10. dia]

Bohren szerint a keresztyén hitnek ezzel szemben abból kellene kiindulnia, hogy Isten és Krisztus *jelen* vannak és *hatnak* a világban. Ma is, most is. Isten és Krisztus nemcsak küldik a Szentlelket erre a földre, hanem a Szentlélekben vannak jelen, és hatnak a földön. Isten jelenléte pedig nemcsak általános létezés, ahogy például egy létra van az eresz alá akasztva vagy a falnak támasztva. Isten létezése hatás, működés, teremtés, praktizálás (az eredetiben „praktisch werden” szerepel), praktikusság, gyakorlatiasság. Tehát az, hogy Isten itt van, jelen van, az egyúttal itt-hatást, jelenleg való működést, praktizálást jelent. A Szentlélek ebben az értelemben Isten, az Atya és Isten, a Fiú a mi jelenünkben, itt és most.

Pünkösdkor Isten szállást vett az emberben. Pünkösdkor a Lélek kiöntetett a testre. A Léleknek tehát kapcsolata van mindennel, ami hús és vér. De nemcsak az emberi testben hat, hanem átjárja azt is, ami az emberi testtel érintkezésbe kerül. Isten Lelke nem marad(t) az anyagon kívül. Szép példa erre Pál története Efezusból, amikor a Pál testét érintő kendők maguk is gyógyító erejűek lettek. *„Isten pedig nem mindennapi csodákat tett Pál keze által; úgyhogy még a testén levő kendőket vagy kötényeket is elvitték a betegekhez, és a betegségek eltávolították tőlük, a gonosz lelkek pedig kimentek belőlük.”* (ApCsel 19,11–12)

Lukács evangélista is hasonlóról számol be a vérfolyásos asszony történetében (Lk 8,43–44), aki Jézus ruhája szegélyének érintése által gyógyul meg.

Ez a bibliai alapvetés adja Bohrennek azt a gondolatot, hogy a Szentlélek munkáját téves leszűkíteni az ember belső világára, esetleg az egyházra. A Szentlélek hatásköre maga az anyag, a matéria, a világ is.

[11. dia]

A Szentlélek vezet el Isten szépségeihez.

Isten szép lesz, praktizál a természetben. A világ teremtésekor (1Móz 1) a Lélek lebeg (eredeti szöveg szerint kotlik, mint egy tyúk) a vizek felett. Ott hat, működik, praktizál és alakítja a világot úgy és olyanak, hogy az ember számára otthon és szép legyen.

Miközben Isten szállást vesz az emberben, nem lehet szétválasztani az istenit és az emberit. A Lélek rejtetten munkál az emberben. Benne van, hiszen Isten az élet lehetét (1Móz 2,7) lehelte az orrába.

Isten lehelete az emberi kreativitás közben is praktizál. Isten tehát szép lesz (mert alakot ölt), praktizál az emberi *kultúrában és a művészetben is*.

A hit, a pünkösdi hit nem más, mint Isten nyomainak, praktizálásának és széppé léételének felfedezése a világban és az egyházban.

Záróimádság

„Atya – a tűzből szóltál népedhez.

Fiú – tüzet hoztál a földre.

Szentlélek – tüzes lángnyelvekkel díszítetted pünkösdi gyülekezeted fejét.

Atya, Fiú, Szentlélek,

emésztő tűz voltál, vagy és maradsz.

Add, hogy ne féljünk az égési sebektől!

Tisztítsd meg ajkaimat tüzeddel!

Hamvadjon el hálátlanságom!

Tüzelj fel érted!

Eméssz fel engem!

Atya, Fiú, Szentlélek,

gyűjtsd fel a vallások akadályait,

amelyek eljöveteled útjában állnak!

Hamvaszd el teljesen

a templomokban lévő képmutatást.

S ha imádságom nem talál tetszésedre,

és angyalaid sem lelik kedvüket benne,

égesd el! Ámen.”

(Rudolf Bohren)

Ének: Jer, kérjük Isten áldott Szentlelkét (EÉ 232)

Családi istentisztelet

CSALÁDI ISTENTISZTELEK

A családi istentisztelet olyan találkozási forma, mely nagy szabadságot ad mind a lelkésznek, mind a gyülekezetnek. Keretekre mégis szükség van. Az alábbi elemek tetszőlegesen igazíthatóak a családi istentisztelet megszokott rendjéhez. A munkaprogramban a téma megjelölésén és imádságok megfogalmazásán túl a kreatív megközelítéshez adunk javaslatokat. Célszerűnek látjuk egy, az istentiszteletet előkészítő csoport létrehozását.

197

Tanévnyitó istentisztelet – venisancte

Téma	Üdvözllet
Eszköz	Képeslapok
Előkészület	Képeslapok beszerzése, megírása, elhelyezése a templomban; ajándék képeslapok sokszorosítása
Igehelyjavaslat	Zsolt 32,8
Elvihető ajándék	Igés képeslap (lásd CD-mellékletben)

A tanévnyitó istentisztelet mindig valami új kezdetére hív minket. Üdvözölhetjük egymást, az Istent, a jövőt. Isten is üdvözöl minket ebben a közösségben. Ezen az istentiszteleten arra szeretnénk felhívni a figyelmet, hogy van valaki, aki eddig is velünk volt, aki gondolt ránk,

akinek gondja volt ránk, és ebből a tapasztalatból kiindulva bízhatunk abban, hogy ezután is, ebben az új tanévben is így lesz.

A téma lehetséges kibontása

1) Képeslapok elhelyezése a szakrális térben

2) Ráhangolódás a prédikációra

– akció: az elhelyezett képeslapok összegyűjtése

– felolvasása (lehetőleg önkéntes segítők bevonásával)

Olyan képeslapszövegek hangozzanak el, melyek közös momentum a másokra való gondolás.

Példák:

Kedves Zsuzsi!

Balatonszárszóról írok. Jól érzem magam. Az idő is jó, csak az a kár, hogy te nem vagy itt!

Szia.

Borcsi

Drága kis unokám!

Megvettem neked azt a labdát, ami annyira tetszett. Nagyon várom, hogy újra itt legyél!

Millió puszit küldök.

Nagyi

Egyetlen Szerelmesem!

Megérkeztünk Horvátországba. Minden nagyon szép, csak te hiányzol!

Szeretlek

Piri

3) Képeslap Istentől

A lelkész előveszi a Bibliájából (az ajándéknak is szánt) iges képeslapot, melynek alapján hangzik el a prédikáció.

4) Imádságok

a) Veni Sancte imádság

Élő Isten! Jöjj, hadd üdvözljünk téged közöttünk! Érints meg minket, hogy észrevegyük milyen fontosak vagyunk számodra. Jöjj, Szentlélek, szállj le ránk!

b) Oratio oecumenica

[Lelkész:] Urunk, Istenünk! Hallgass meg minket, amikor egyedül benned bízva fordulunk hozzád kéréseinkkel!

[Lektor:] A most induló tanévben is könyörgünk tanárainkért. Tedd őket felkészültté, egészségesen szigorúvá, türelmessé, jószá-
gossá. Hadd lássuk őket úgy, mint mestereinket, ugyanakkor úgy is, mint a te tanítványaidat. Jézus Krisztusért kérünk,

[Gyülekezet:] Urunk, hallgass meg minket!

[Lektor:] Könyörgünk szüleinkért. Tedd nevelőtársaiddá őket, hadd forduljunk hozzájuk bizalommal, szeretettel akkor is, amikor nagy bajban vagyunk, akkor is, amikor úgy érezzük nem szolgálunk rá bizalmukra, nem érdemeljük meg szeretetüket. Jézus Krisztusért kérünk,

[Gyülekezet:] Urunk, hallgass meg minket!

[Lektor:] Könyörgünk gyülekezetünkért! Add, hogy valódi otthonra találjunk benne. Hadd legyen tágabb családunkká, ahol megoszthatjuk örömünket, bánatunkat. Fogj így össze bennünket! Jézus Krisztusért kérünk,

[Gyülekezet:] Urunk, hallgass meg minket!

[Lektor:] Könyörgünk azokért is, akiket mostanában nem üdvözölt senki, akik úgy érzik, nem gondol rájuk senki. Mutasd meg magad előttük, légy te a társuk, vigaszuk. Jézus Krisztusért kérünk,

[Gyülekezet:] Urunk, hallgass meg minket!

[Lelkész:] Urunk, Istenünk! Hallgass meg könyörgésünket, és légy velünk ebben a tanévben is, hogy irgalmas szereteted követői lehessünk az Úr Jézus Krisztus által, aki veled és a Szentlélekkel Isten, él és uralkodik mindörökkön-örökké.

[Gyülekezet:] Ámen.

Aratási hálaadó istentisztelet

Téma	Hálaadás munkánk gyümölcseért
Eszköz	Kosarak, termények
Előkészület	Gyerekek, fiatalok bevonása. Termények beszerzése (alma, almamag, szőlő, krumpli, kenyér, búzamag) és szétosztása. A szimbolikus tárgyak összegyűjtése.
Igehelyjavaslat	Mt 6,11 vagy zsoltár pl. 127. v. 136.
Elvihető ajándék	Papírvirág rajta az igevers (lásd CD-mellékletben)

Az istentisztelet hálaadásra hív. Hálaadásunk kifejezi, hogy nem vesszük magától értődőnek, hogy tudunk dolgozni, és napról napra kerül kenyér az asztalunkra. Az istentiszteleten lehetőség van arra, hogy rácsodálkozzunk, mennyi mindent kapunk Teremtőnkől, amiért hálásak lehetünk.

A téma lehetséges kibontása:

1) Ráhangolódás a prédikációra

I. A gyerekek és a fiatalok előre jönnek az oltár elé. Mindenki elmondja, és bemutatja mit hozott magával, esetleg a lelkész kérdezheti is őket. Fontos, hogy mindegyik után elhangozzék az Istennek adott hála szava.

Példák:

– Nálam egy kicsi almamag van, itt az ujjam között. Ebből egy hatalmas nagy almafa nőhet, amelyen majd ilyen szép piros alma terem.
– Szőlőt hoztam magammal. Ki ne szeretné ezt a finom gyümölcsöt, amelyből ráadásul még finom gyümölcslevet és zamatos bort is lehet készíteni.

– Az én kosaramban krumpli van. Mennyi finomságot lehet belőle főzni. Egy ilyen kis krumplit, ha a gazda a földbe tesz, abból utána akár 8-10 krumpli is lesz!

– Az én kosaramban nem is látszik, hogy mi van. Pedig van benne valami. Egy piciny búzamag. Egy ilyen kis magból, akár 60-100 mag is lesz.

II. Fiatalok ládát hoznak, amelyben olyan jelképes tárgyak vannak, amelyek hálaadásra hívnak – például:

- iskolai füzet
- családi fénykép a nyaralásról
- kotta, focilabda vagy bármi más, ami a tehetségre utalhat
- kép, tárgy, ami a gyülekezetben megtapasztalt ajándékra utal, ezt a lelkész veszi elő

III. Megjelenik valaki, akinél nincs semmi. Ő pl. ezt mondhatja:

– Nem tudom, miért kell mindenért hálát adni. A föld terméséért, a sikerért az iskolában vagy munkahelyen, a nyaralásért. Elvégre mindezért megdolgoztatok. Ezeket, amiket magatokkal hoztatok, megérdemeltétek. Nektek ez jár, hiszen fáradtatok érte.

2) Gondolatok az igehirdetéshez

Reflektálás a pozitív és negatív hangokra, hangsúlyozva, hogy bár fáradozunk, de minden mögött ott van Isten.

3) Imádságok

a) Kollektá

Köszönjük, Istenünk, hogy ma is együtt lehetünk, hogy hálát adjunk neked mindazért a jóért, amellyel megajándékozol bennünket. Köszönjük, hogy gondoskodsz rólunk, és nap mint nap megadod azt, amire szükségünk van. Ámen.

b) Oratio oecumenica

[Lelkész:] Istenünk, hálattelt szívvel köszönünk meg neked mindent, amivel körülveszel bennünket. Hisszük, hogy minden jó tőled van. Kérünk, hallgasd meg könyörgésünket.

[Lektor:] Olyan sokszor természetesnek vesszük, hogy van mit ennünk. Kérünk, ajándékozz meg nyitott szemmel és nyitott szívvel, hogy észrevegyük: mindent tőled kapunk. Jézus Krisztusért kérünk
[Gyülekezet:] *Urunk, hallgass meg minket!*

[Lektor:] Olyan sokszor csak magunkra figyelünk, és nem vigyázunk a teremtett világra. Kérünk, ébressz bennünk felelősséget, hogy tudjuk őrizni a földet. Jézus Krisztusért kérünk,
[Gyülekezet:] *Urunk, hallgass meg minket!*

[Lektor:] Könyörgünk azokért, akik nyomorúságban élnek. Nincs élelmük, nincs tiszta vizük. Állíts melléjük szerető, gondoskodó, rájuk figyelő embereket, és taníts minket is javainkat megosztani tudó életre. Jézus Krisztusért kérünk,

[Gyülekezet:] *Urunk, hallgass meg minket!*

[Lelkész:] Hallgass meg minket, Urunk, mert tebenned reménykedünk. Teljesítsd kéréseinket Szent Fiad, a mi Urunk, Jézus Krisztus által.

[Gyülekezet:] *Ámen.*

Reformációi istentisztelet

Téma	Öltsétek fel...
Eszköz	Baba, babaruhák, maszkolószalag, filc vagy kartonból kivágott baba, babaruhák felirattal
Előkészület	Baba, és babaruhák előkészítése (textilruhák esetén a maszkolószalagra írjunk, és azt ragasszuk a ruhára, papír esetén magára a papírra is könnyen írhatunk)
Igehelyjavaslat	Kol 3,10
Elvihető ajándék	Papírból készített öltöztethető baba

Ez az istentisztelet a megújulásra irányítja a figyelmet: a megújulásra vágyó emberre és a megújulást adó Istenre.

A téma lehetséges kibontása:

1) Baba vagy babák elhelyezése a szakrális térben.

2) Ráhangelődés a prédikációra

akció: önkéntes jelentkezők segítségével megvizsgálni a babán levő ruhadarabokat. A babák varázsruhái belső tulajdonságokat hordoznak. Érdemes vegyesen öltöztetni a babát, például szeretettel, hűséggel, hazugsággal, lopással is ellátni. Majd megbeszélni, mit kellene lecserélni, majd szavaztatni a gyülekezetet.

3) Gondolatok az igehirdetéshez

a) Mi alapján szavazunk? Ez az igehirdetés helye...

A reformáció üzenetéhez hűen kifejezhető, hogy kihez/mihez érde-
mes igazodni.

Egyedül Krisztus, egyedül a Szentírás.

b) Visszacsatolás: a baba felöltöztetése az ige fényében

A saját papírbabája ruhájára ki-ki felírhatja saját megújulási vágyát.

4) Imádságok

a) Kollektá

Mindenható Istenünk, aki szüntelenül formálod egyházadat. Újíts,
formálj bennünket is, így vezess minket az örök életre a mi Urunk
Jézus Krisztus által, aki veled és a Szentlélekkel Isten, él és uralko-
dik örökkön-örökké. Ámen.

b) Oratio oecumenica

[Lelkész:] Urunk, Istenünk! Hallgass meg minket, amikor kérése-
inkkel fordulunk hozzád!

[Lektor:] Hálát adva igédért kérünk, add, hogy minél többünk
szívét érintse is meg a te igéd. Jézus Krisztusért kérünk

[Gyülekezet:] Urunk, hallgass meg minket!

[Lektor:] Könyörgünk, tégy minket az ige hallgatásán túl az ige hű
tanúivá is. Jézus Krisztusért kérünk,

[Gyülekezet:] Urunk, hallgass meg minket!

[Lektor:] Kérünk azokért a testvéreinkért, akik előtt elhomályosult
igéd üzenete, akik betegség, gyengeség vagy bánat miatt nem talál-
nak hozzád, találja meg őket vigaszt és reményt hozó szavad. Jézus
Krisztusért kérünk,

[Gyülekezet:] Urunk, hallgass meg minket!

[Lektor:] Kérünk egyházunkért, lelkészeinkért, hogy az igét tisz-
tán és igazán hirdessék. Jézus Krisztusért kérünk,

[Gyülekezet:] Urunk, hallgass meg minket!

[Lelkész:] Urunk, Istenünk! Vezess minket igéddel, hogy elnyerjük
az örök életet az Úr Jézus Krisztus által.

[Gyülekezet:] Ámen.

Egyházi évet záró istentisztelet

Téma	Jár az óra
Eszköz	Órák (pl. falióra, vekker, karóra, napóra)
Előkészület	Órák előkészítése, történetük megírása
Igehelyjavaslat	Róm 13,11
Elvihető ajándék	Papírból készített, órára emlékeztető, kör alakú ígéslap: „tudjátok az időt”

Ez az istentisztelet az időre, valamint az idő korlátai között élő emberre irányítja a figyelmet. Majd túlmutat időn és emberen az idő Urára.

A téma lehetséges kibontása

1) Órák elhelyezése a szakrális térben

2) Ráhangolódás a prédikációra

akció: A szakrális térben elhelyezett órákra irányul a figyelem. Ön-kéntes (lehetőleg olvasni tudó és szerető) jelentkezőket hívunk egyesével, akik kézbe vesznek egy-egy órát és a mellette levő szöveget. Fel is olvassák az órához tartozó információt. (Ha a kisebbek lelkesebbek, természetesen a lelkész is felolvashatja az adott órához kapcsolódó történetet.)

Olyan történetek hangozzanak el, melyek az ember időhöz való viszonyáról szólnak.

Példák:

– Ez az óra egy kanadai hölgytől, Stephanie nénitől származik. Ha megnézzük, hány órát mutat (*át is lehet állítani egy órát*)¹, akkor azt látjuk, hogy otthonában épp .... óra van. Ha fel akarjuk hívni... most ne tegyük, hacsak nem akarjuk felébreszteni!

¹ Kanada esetében 4-8 óra eltérés lehet. Tetszőlegesen választható ország. Pl. testvérgyülekezet országa. Az időeltolódás itt megtalálható: <http://mek.niif.hu/00000/00056/html/097.htm>

– Ha Marci nem kérte volna meg a nagypapáját, hogy ezt a régi vekkert húzza fel neki (*be lehet mutatni, hogy is működik egy vekkerek*), akkor lehet, hogy még most is aludna.

– Ez az óra sajnos elromlott. Peti nem vette észre, hogy megállt. És amikor tegnap délután rápillantott, azt gondolta van még ideje játszani, mielőtt focizni menne. Amikor kicsit később megint rápillantott, észrevette, hogy az óra ugyanazt az időt mutatja, mint nem sokkal előtte. Akkor döbbsent rá, hogy megállt az óra, az idő már biztosan előbbre jár, amit ez az óra nem tud megmutatni. Sajnos elkésett a fociról. A csapattársai dühösek voltak a késése miatt...

3) Gondolatok az igehirdetéshez: (érdemes az órák történetét az igehirdetéshez igazítani...)

- az alkalmatlan idő
- az alkalmas idő
- készenlét
- a rohanó idő
- lemaradás, késés
- másfajta időszámítás
- Fontosak az órák, segítséget nyújtanak, igazodni lehet hozzájuk. Az egyházi esztendő vége, egy új kezdete, igazodni lehet hozzá... Te kihez/mihez igazodsz?

4) Imádságok

a) Kollekták

Mindenható Istenünk, aki Úr vagy minden idő felett! Adj nekünk kegyelmi időt és így vezess minket az örök életre, a mi Urunk Jézus Krisztus által, aki veled és a Szentlélekkel Isten, él és uralkodik örökkön-örökké. Ámen.

b) Oratio oecumenica

[Lelkés:] Urunk, Istenünk! Hallgass meg minket, amikor a felhasználható idő nehézségeivel küzdünk, és egyedül benned bízva fordulunk hozzád kéréseinkkel!

[Lektor:] Urunk, kérünk, segíts bennünket, hogy jól tudjuk beosztani az időnket. Taníts meg minket arra, mi az, ami igazán fontos

számunkra ahhoz, hogy hozzád vezessen az életünk. Jézus Krisztusért kérünk,

[Gyülekezet:] Urunk, hallgass meg minket!

[Lektor:] Urunk, könyörgünk azokért, akik más időbeosztás szerint élnek, és most nem tudnak velünk lenni. Teremts számunkra is alkalmas időt és helyet, hogy közösségben lehessenek veled. Jézus Krisztusért kérünk,

[Gyülekezet:] Urunk, hallgass meg minket!

[Lektor:] Urunk, kérünk azokért a testvéreinkért is, akik más időzónában laknak: testvérgyülekezetekért, evangélikus egyházakért. Te vezesd őket is a múltó időben az örök élet felé. Jézus Krisztusért kérünk,

[Gyülekezet:] Urunk, hallgass meg minket!

[Lelkész:] Urunk, Istenünk! Hallgasd meg könyörgésünket, és légy velünk ebben a földi időben, hogy amikor ennek végéhez érünk, befogadhas örök országodba az Úr Jézus Krisztus által.

[Gyülekezet:] Ámen.

Istentisztelet advent első vasárnapján

Téma	Fény a sötétben
Eszköz, személyi feltétel	gyertyák, tekercs az ézsaiási igével, kendők, fiatalok
Előkészület	gyertyák beszerzése és gyerekek számára biztonságossá tétele, fiatalok bevonása és szerepek kiosztása
Igehelyjavaslat	Lk 1,78
Elvihető ajándék	gyertya

Adventtel egy új egyházi esztendő kezdődik. A fény és sötét játékával közelítjük meg az adventi üzenetet.

A téma lehetséges kibontása

1) Tetszőleges gyertyák elhelyezése a templomajtóban, amit a templomba lépők kézbe vesznek (ez lesz a hazavihető ajándék).

2) Ráhangolódás a prédikációra

Szomorú, bekötött szemű fiatalok tapogatózva lépnek az oltár elé, a lelkész kérdezi őket:

– Honnan érkeztetek, és miért vagytok sötétségben?

A fiatalok válaszai:

– Izraelből jövünk. Minden reményünket elveszítettük. Szomorúságban és sötétségben élünk.

– Isten elhagyott minket. Magunkra maradtunk. Elvesztettek vagyunk. Nem vár már ránk semmi jó.

– Nincs már kedvünk semmihez. Igaz, nemrég jött valaki, és ezt hozta nekünk. *Felmutat egy tekerccset, a lelkésznek adja, aki felolvassa:*

– A nép, amely sötétségben jár, nagy világosságot lát, a halál árnyékának földjén lakókra világosság ragyog.

Majd egy fiatal megkérdezi:

– Lehet, hogy mégis történni fog valami jó?

3) Gondolatok az igehirdetéshez

– Reflexió a próféciára: az ígéret beteljesült

– Jézus fényt, életet, reménységet hoz

– Akció: a fiatalok szeméről lekerül a kendő, és meggyújtják az adventi koszorú gyertyáját

4) A záróének alatt a gyülekezet tagjai meggyújtják gyertyáikat az adventi koszorúról, a templomból viszik haza a fényt.

5) Imádságok

a) Kollektá

Úr Jézus, köszönjük, hogy jössz hozzánk. Ajándékozz meg bennünket nyitottsággal, hogy tudjunk rád figyelni. Ámen.

b) Oratio oecumenica

[Lelkész:] Urunk, Istenünk! Hallgass meg minket, amikor egyedül benned bízva fordulunk hozzád kéréseinkkel!

[Lektor:] Segíts minket, hogy az új egyházi évben útmutatásod szerint éljünk. Jézus Krisztusért kérünk,

[Gyülekezet:] *Urunk, hallgass meg minket!*

[Lektor:] Segíts minket, hogy miközben ünnepet teremtünk szereteteinknek, ne feledkezzünk meg arról, hogy az igazi ünnepet te készíted nekünk. Jézus Krisztusért kérünk,

[Gyülekezet:] *Urunk, hallgass meg minket!*

[Lektor:] Segíts, hogy a fényt, amelyet tőled kapunk, tovább tudjuk adni a hétköznapokban szavainkkal és cselekedeteinkkel. Jézus Krisztusért kérünk,

[Gyülekezet:] *Urunk, hallgass meg minket!*

[Lelkész:] Urunk, Istenünk! Hallgass meg könyörgésünket, és légy velünk ezután is az Úr Jézus Krisztus által, aki veled és a Szentlélekkel Isten, él és uralkodik mindörökkön-örökké.

[Gyülekezet:] *Ámen.*

Ökumenikus imaheti istentisztelet

Téma	Része az egésznek
Eszköz	Többféle puzzle (<i>lehet bibliai puzzle; lehet bármilyen témájú; lehet saját készítésű pl. az ökumenikus imahét logóját felnagyítani, majd darabokra vágni; lehet rendelni is akár pl. a gyülekezet, templom fotójával vagy a fotóból házilag készíteni</i> ²)
Előkészület	Puzzlek előkészítése
Igehelyjavaslat	1Kor 12,14
Elvihető ajándék	Puzzle-darab (lásd CD-melléklet)

² Puzzle házi készítése saját fotóból pl. itt: <http://parentia.hu/cikk/kreativ/370-nyaralasi-fotobol-hazi-keszitesu-puzzle>

A téma lehetséges kibontása:

- 1) A szakrális tér díszítése puzzle-darabokkal vagy képekkel
- 2) Ráhangolódás a prédikációra
Akción: puzzle kirakása önkéntesek segítségével; beszélgetés a munkáról. Például:
Könnyű vagy nehéz megtalálni a darabok helyét? Nem lehet akárhová tenni a darabokat. Mindegyiknek megvan a maga helye. Csak akkor látszik a kép (összkép), ha mindegyik a helyére kerül.
- 3) Gondolatok az igehirdetéshez
Puzzle: valaki megalkotta
rész–egész viszonya
helyére kerülni, megtalálni a helyét
együtt teljes
nincs két egyforma
hasonlóságok vannak
- 4) Imádságok
  - a) Kollektá
Teremtőnk és Alkotónk! Add meg nekünk kegyesen, hogy megtaláljuk helyünket a teremtett világban, és így éljünk neked tetsző életet az Úr Jézus Krisztus által, aki veled és a Szentlélekkel Isten, él és uralkodik örökkön-örökké. Ámen.
  - b) Oratio oecumenica
[Lelkész:] Urunk, Istenünk! Hallgass meg minket, amikor kéréseinkkel fordulunk hozzád!
[Lektor:] Urunk, kérünk, tedd lehetővé, hogy megtaláljuk helyünket az óvodában, iskolában, munkahelyen, otthon, a gyülekezetben. Jézus Krisztusért kérünk,
[Gyülekezet:] Urunk, hallgass meg minket!
[Lektor:] Urunk, láttasd meg velünk feladatainkat, szolgálatunk lehetséges területeit, hogy jobban tudjunk szolgálni téged, és jobban tudjuk szolgálni egymást! Jézus Krisztusért kérünk,
[Gyülekezet:] Urunk, hallgass meg minket!

[Lektor:] Urunk, segíts bennünket, hogy családi életünkben a Krisztustól kapott szeretet mozgassa a családtagokat. Jézus Krisztusért kérünk,

[Gyülekezet:] *Urunk, hallgass meg minket!*

[Lektor:] Urunk, irgalmadba ajánljuk gyülekezeteinket, közösségeinket. Add meg kegyesen, hogy mint egy család tagjai, testvérré találhassunk egymásban. Jézus Krisztusért kérünk,

[Gyülekezet:] *Urunk, hallgass meg minket!*

[Lelkész:] Urunk, Istenünk! Hallgasd meg könyörgésünket, és te formáld a valódi egységet az Úr Jézus Krisztus által.

[Gyülekezet:] *Ámen.*

Farsang idején álarcosbál

Téma	Álarcok nélkül
Eszköz	Álarcok
Előkészület	Álarcok készítése; lehetőség szerint gyerekek felkérése, hogy farsangi jelmezükben jelenjenek meg (lehet hirdetés az előző istentisztelet végén) Esetleg papírmásé maszk készítése. ³
Igehelyjavaslat	Mt 10,30
Elvihető ajándék	Szemmaszk (lásd minta a CD-mellékletben)

A jellegzetes ruhák, jelmezek sok mindent elárulhatnak viselőjéről, annak álmairól, vágyairól vagy éppen meg is téveszthetik a külső szemlélőt. Ezen az istentiszteleten arra szeretnénk felhívni a figyelmet, hogy Isten lát minket jelmezeink, álarcaink mögött, álmainkkal, vágyainkkal együtt, és úgy vagyunk számára fontosak, ahogy vagyunk.

³ Leírás található pl. itt: <http://skkreativ.lapunk.hu/?modul=oldal&tartalom=387658>

A téma lehetséges kibontása

- 1) Bevezető gondolatok a farsangról, az álarcokról⁴
- 2) Ráhangolódás a prédikációra
akció: jelmezesek bemutatkozása (ki minek öltözött. Létszámtól függően interjú a jelmezeseikkel: miért pont ezt a kosztümöt választotta?)
- 3) Gondolatok az igehirdetéshez
  - hétköznapi viseletünk kifejezheti hangulatunkat
  - jelmezeink vágyainkat tükrözhetik
  - az álarcok mögé el is lehet bújni
  - milyennek szeretnék látszani?
  - milyennek lát Isten?
  - bizalomra van szükség ahhoz, hogy álarc nélkül mutassuk magunkat
- 4) Imádságok
  - a) Kolleкта
Mindenható Istenünk, aki a szeretet Istene vagy. Segíts olyanná lennünk, amilyenek te megáldotál minket, így vezess minket az örök életre a mi Urunk Jézus Krisztus által, aki veled és a Szentlélekkel Isten, él és uralkodik örökkön-örökké. Ámen.
  - b) Oratio oecumenica
[Lelkész:] Urunk, Istenünk! Hallgass meg minket, amikor előled rejtőző álarcainkat letéve, benned bízva fordulunk hozzád kérésinkkel!
[Lektor:] Urunk, hálásan köszönjük a farsang vidámságát. Kérünk, vezess minket úgy, hogy megtaláljuk azt az örömet, amit csak tőled kaphatunk meg. Jézus Krisztusért kérünk,
[Gyülekezet:] *Urunk, hallgass meg minket!*
[Lektor:] Urunk, segíts bennünket, hogy rátaláljunk azokra a sze-

⁴Háttér-információk pl. itt: <http://www.evangelikus.hu/temak/vizkereszt/farsang/a-farsang/?searchterm=farsang>

repeinkre, melyek leginkább illenek hozzánk, és segítenek olyanná válni bennünket, amilyenek a te kegyelmedből lehetünk. Jézus Krisztusért kérünk,

[Gyülekezet:] Urunk, hallgass meg minket!

[Lektor:] Urunk, tegyél minket olyan közösséggé, amelyben nem kell álarcot hordanunk azért, hogy elfogadjanak minket, hanem ahol úgy tudjuk szeretni egymást, ahogy vagyunk! Jézus Krisztusért kérünk,

[Gyülekezet:] Urunk, hallgass meg minket!

[Lektor:] Urunk, könyörgünk betegeinkért, a fájdalmat hordozókért, a szenvedőkért. Fedd fel irgalmas arcod számukra is, hogy reménységre találjanak benned! Jézus Krisztusért kérünk,

[Gyülekezet:] Urunk, hallgass meg minket!

[Lelkész:] Urunk, Istenünk! Hallgasd meg könyörgésünket, és az általad megálmodott képre formálva vezess minket az Úr Jézus Krisztus által.

[Gyülekezet:] Ámen.

Húsvéti családi istentisztelet

Téma	Velünk van Jézusunk minden napon!
Eszköz	Papír lábnyomok az akcióhoz, 6-8 nagyobb méretű; műanyag tojások – kinder tojás is jó, melyben olyan üzenetek, jelképek legyenek elrejtve, amelyek utalnak arra, hogy Jézust ma hol lehet keresni és megtalálni (pl. bibliai idézet, kenyér, imádságos kéz, embereket ábrázoló kép), tollak
Előkészület	Műanyag tojásokban elhelyezni a különféle tárgyakat és képeket, lábnyomok kivágása
Igehelyjavaslat	Mk 16,1–8
Elvihető ajándék	Lábnyom (lásd CD-melléklet)

A húsvéti istentiszteleten a gyerekek számára is a legnagyobb örömhírt hirdetjük meg: Jézus feltámadt. Élő Urunk van, aki jelen van az

életünkben. Az ünnephez tartozó két hagyomány (tojáskeresés, Jézus-keresés) ötvözésével vezessük el a gyülekezetet ehhez az üzenethez.

A Jézus-keresés lényege, hogy húsvét napján kimentek az emberek a falu szélére, bejárták a közeli vidéket, erdőt-mezőt, közben imádkoztak, és olyan énekeket énekeltek melyben Jézust hívták, keresték.

A téma lehetséges kibontása:

1) A bejáratnál lábnyomokat kapnak az istentiszteletre érkezők (egyet-egyét).

Akció: Rakjunk ki lábnyomokat a földre, és beszéljünk arról, hogy mikor szoktunk lassan vagy gyorsan menni. Például lassan, amikor szomorúak vagyunk, félünk. Gyorsan, amikor feladatunk van, vagy keresünk valamit.

2) Ráhangolódás a prédikációra

– mondjuk el a Jézus-keresés hagyományát
– akció: Keressék meg a gyerekek a tojásokat, és hozzák előre. Majd nézzük meg, mi van elrejtve a tojásokban. Ha sok gyerek van, akkor többet használjunk fel, nem baj, ha ugyanaz a kép vagy tárgy több tojásban is szerepel.

3) Az akció célja, az igehirdetés lényege

– Jézussal találkozni
– Jézus jelen van

4) Akció: A lábnyomokra ki-ki írja fel, hogy mit jelent neki ez az üzenet: Jézus él, és velem van.

5) Imádság

a) Kollektá

Jézus Krisztus, te feltámadtál a sírból, és legyőzted a halál hatalmát. Velünk vagy életünk minden napján. Segíts, hogy tudjunk hinni benned akkor is, amikor szemeinkkel nem látunk téged. Ámen.

b) Oratio oecumenica

[Lelkész:] Mindenható Istenünk! Hálatelt szívvel köszönjük meg

neked, hogy Jézus Krisztus feltámasztásával legyőzted a bűn és halál hatalmát, és megajándékoztál minket az élet örömeivel.

[Lektor:] Add, hogy Jézus Krisztus fénye megvilágítsa hétköznapjainkat, és az ő fényében járva a világosság követői és hordozói legyünk. Jézus Krisztusért kérünk,

[Gyülekezet:] *Urunk, hallgass meg minket!*

[Lektor:] Kérünk, vigasztald meg a betegeteket, és a szomorkodókat. Adj nekik gyógyulást, örömet, békességet. Jézus Krisztusért kérünk,

[Gyülekezet:] *Urunk, hallgass meg minket!*

[Lektor:] Könyörgünk a világért. Adj békét minden népnek. Áldd meg azokat, akik ezért fáradoznak. Jézus Krisztusért kérünk,

[Gyülekezet:] *Urunk, hallgass meg minket!*

[Lelkész:] Hallgass meg minket Urunk, és maradj velünk szeretettel Jézus Krisztusért, a mi élő Urunkért és Megváltónkért.

[Gyülekezet:] *Ámen.*

Keresztelői emlékeztető istentisztelet a 10 éve megkeresztelt gyerekekkel

214

Téma	Isten szeretetében élek
Eszköz	különböző életkornak megfelelő játékok pl. csörgő, fakocka, kisautó, baba, kártya, számítógépes játék, társasjáték
Előkészület	meghívók kiküldése az érintett gyerekeknek; fénykép előkészítése saját keresztelői ígéjével
Igehelyjavaslat	1Kor 1,9
Elvihető ajándék	A saját templom keresztelőkútját ábrázoló fénykép, rajta az egyedi keresztelői ígéjével

Ezen az istentiszteleten játékos formában tekinthetünk vissza az elmúlt tíz esztendőre, és lehetőségünk nyílik a keresztségben kapott ajándék újbóli felfedezésére, a mindig velünk levő Isten ünneplésére. Az alkalom lehetőséget nyújt a keresztszülők számára is egykor tett ígéretük újragondolására.

A téma lehetséges kibontása

- 1) A játékokkal teli kosár elhelyezése a templomban
- 2) Ráhangolódás a prédikációra
  - akció: a gyerekekkel rakjuk életkornak megfelelő sorrendbe a játékokat
- 3) Gondolatok az igehirdetéshez
  - Mi változott?
  - Miben növekedtünk?
  - Mi volt állandó?
  - Mi nem változott?
  - Isten hűsége változatlan
- 4) Keresztelői emlékeztető: körbeálljuk a keresztelőkutat, és így történik meg az emlékeztetés.

5) Imádság

a) Kolleкта

Köszönjük, Istenünk, hogy te mindig velünk vagy. Szereteteddel kísérsz bennünket nap mint nap. Légy velünk ezután is, és tarts meg minket a te utadon. Ámen.

b) Oratio oecumenica

[Lelkész:] Istenünk, aki a keresztség által gyermekeiddé fogadtál minket, hallgass meg könyörgésünket.

[Lektor:] Könyörgünk, segíts bennünket, hogy hálával fogadjuk minden ajándékodat, amellyel körülveszel bennünket. Jézus Krisztusért kérünk,

[Gyülekezet:] Urunk, hallgass meg minket!

[Lektor:] Áldd meg szüleinket, keresztszüleinket, nagyszüleinket, akik megmutatták a hozzád vezető utat. Jézus Krisztusért kérünk,

[Gyülekezet:] Urunk, hallgass meg minket!

[Lektor:] Könyörgünk gyülekezetünkért. Növed hitünket, erősítsd reménységünket. Jézus Krisztusért kérünk,

[Gyülekezet:] Urunk, hallgass meg minket!

[Lelkész:] Hallgass meg minket, Urunk, mert tebenned reménykedünk. Teljesítsd kéréseinket szent Fiad, a mi Urunk, Jézus Krisztus által.

[Gyülekezet:] *Amen.*

Tanévzáró istentisztelet – tedeum

Téma	Erőforrásunk a hit
Eszköz	Bőrönd (benne a nyaraláshoz szükséges holmik, mint pl. strandpapucs, fürdőruha, törölköző, fényképezőgép stb.; iskolai holmik; Isten jelenlétét jelképező tárgy); papír
Előkészület	Bőrönd bepakolása, papírcsónak hajtogatása, feliratozása
Igehelyjavaslat	Lk 8,25
Elvihető ajándék	Papírcsónak felirattal: Hol van a ti hitetek?

A tanévzáró istentisztelet mindig valami végét, és valami új kezdetét jelzi. Végiggondolhatjuk, mi mindent kaptunk, mi volt és lesz fontos a számunkra. Az egyik legfontosabb erőforrásunkra, az Istentől kapott hitre mutathat rá ez az istentisztelet.

A téma lehetséges kibontása

- 1) Egy nagy bőrönd elhelyezése az oltár közelében
- 2) Ráhangelődés a prédikációra
  - akció: a bőrönd kipakolása önkéntes jelentkezők segítségével
  - rövid dialógus arról, hogy mi mindenre van szükség
  - visszapakolni azt, amire a nyáron is szükség lesz
- 3) Gondolatok az igehirdetéshez
  - tanévzárás, hálaadás
  - az elmúlt tanév viharai, kincsei, melyek erőforrásainkká lettek

- a tanítványok hajóra szálltak Jézussal... mindenük megvolt...
Vagy mégsem?
- Magunkkal visszük-e azt, amire valóban szükségünk van?

4) Imádságok

a) Kolleкта

Mindenható Istenünk! Tekints kegyelmesen életünkre, támogass bennünket az Úr Jézus Krisztus által, aki veled és a Szentlélekkel Isten, él és uralkodik örökkön-örökké. Ámen.

b) Oratio oecumenica

[Lelkész:] Urunk, Istenünk! Hallgass meg minket, amikor egyedül benned bízva fordulunk hozzád kéréseinkkel!

[Lektor:] A most záruló tanév végén hadd hagyjuk magunk mögött mindazt, amitől szabadulni szeretnénk, hogy készek legyünk annak az újnak a befogadására, amit készítesz számunkra. Jézus Krisztusért kérünk,

[Gyülekezet:] Urunk, hallgass meg minket!

[Lektor:] Könyörgünk azokért, akik valamilyen okból nem tudják még lezárni ezt a tanévet. Te segítsd őket, hogy minden nehézségük hozzád vezethessen. Jézus Krisztusért kérünk,

[Gyülekezet:] Urunk, hallgass meg minket!

[Lektor:] Kérünk, segíts bennünket, hogy a nyár folyamán tudjunk pihenni, adj alkalmakat a feltöltődésre. Jézus Krisztusért kérünk,

[Gyülekezet:] Urunk, hallgass meg minket!

[Lelkész:] Hallgass meg minket, Urunk, és add meg nekünk azt, ami akaratoddal egyező és javunkra van, a mi Urunk, Jézus Krisztusért.

[Gyülekezet:] Ámen.

Óvodai hittanoktatás

Megerősödés kincseink ismeretében

Óvodai hittanoktatás munkaprogramja 2011–2012

Az óvodai hittanoktatás anyagának összeállításában segítségemre volt az orosházi, a várpalotai, valamint a bakonycsérnyei evangélikus óvodák hittan-munkaprogramja.

Szeptember: Isten kincseit ad

1. hét: Tanévnyitó istentisztelet
2. hét: A teremtés ereje
3. hét: A teremtés hét napja
4. hét: Az ember teremtése

Október: Jézus közelsége jó nekem

1. hét: Jézus és a gyermekek
2. hét: Jézus imádkozni tanít
3. hét: A gyümölcstermés
4. hét: A kenyércsoda

November: A megerősödés szükségessége erőtlenségeink miatt

1. hét: Bűnbeesés
2. hét: Noé története
3. hét: Babel tornya
4. hét: Jónás története

December: Megerősödés Isten ígéréteben

1. hét: Az Ábrahámnak tett ígélet
2. hét: A Megváltó ígéréte
3. hét: Jézus születése

Január: Kincseink: Jézus, a hajnalcsillag

1. hét: A napkeleti bölcsek
2. hét: Simeon és Anna
3. hét: A 12 éves Jézus a templomban
4. hét: A kánai menyegző története

Február: Jézus megerősödésre hív

1. hét: A csodálatos halfogás
2. hét: Az elveszett bárány
3. hét: Keskeny út–széles út
4. hét: Aki kősziklára épít

Március: Kincseink: Jézus szeretete

1. hét: Jézus lecsendesíti a tengert
2. hét: A vak Bartimeus meggyógyítása
3. hét: Jairus lányának feltámasztása
4. hét: Zákeus története

Április: Kincseink: Jézus kereszttje

1. hét: Bevonulás Jeruzsálembe – virágvasárnap
2. hét: Jézus a Golgotán
3. hét: Az üres sír – Jézus feltámadása
4. hét: Jézussal az emmausi úton

Május: Kincseink: Jézus megerősít a hitben

1. hét: Jézus a tengeren jár
2. hét: A magvető példázata
3. hét: Az irgalmas samaritánus
4. hét: Jézus mennybemenetele

Június: Tanévzáró istentisztelet

Szeptember: Isten kincseket ad

Szeptember 1. hét: Tanévnnyitó istentisztelet – Óvodások szolgálata

Ének: Vasárnapi harangszóra (*Harangszó* – énekek gyerekeknek 16)

Imádság

Szent házadba jöttem, Atyám,
Add áldásodat reám.
Imádságom halld meg, kérlek,
Közöld velem szent igédet. Ámen.

Ének

Itt vagyunk, itt vagyunk, nyitva áll az ajtó,
szavad hív, Istenünk, veled lenni oly jó.
Eljöttünk, eljöttünk megismerni téged,
Szeretnénk úgy élni, hogy az tetszen néked.
(*Jöjjetek Jézushoz, református hittankönyv 5–7 éveseknek*)

Vers

- 1) Szentelj meg, Úristen, teremts újjá engem,
adj erőt mindennap akaratod tennem.
- 2) Szenteld meg a nyelvem, bátorsággal szóljon,
máskor meg, ha úgy kell, hallgatni is tudjon.
- 3) Szenteld meg a lábam, küldetésben járjon,
terjesszem a jó hírt szerte a világon.
- 4) Kezem is tedd szentté, gyors legyen a jóra,
hozzád hadd emeljem imára kulcsolva.
- 5) Szenteld meg a szívem, csak érted dobogjon,
örömmel, hűséggel szolgáljalak folyton.
(*Jézust áldja énekünk* – Gyermekénekek óvodásoknak)

Ének

Harang szava hogyha szól (*Harangszó* – énekek gyerekeknek 14)

Körjáték

A gyermekek megfogják egymás kezét, és kaput alkotnak, közben énekelnek:

- 1) Fut a hajó, megy az út, most indulok rajta,
ki fogja a kezemet, ki vezet el rajta?
- 2) Gyere, add a kezedet, induljunk el együtt,
hozá vezet ez az út, vígan énekeljünk.

(Jöjjetek Jézushoz, református hittankönyv 5–7 éveseknek)

Imádság

Köszönöm, Uram, az életet,
A családot, a kenyeret,
Köszönöm a madarak énekét,
Áldom Istenünk szent nevét. Ámen.

Szeptember 2. hét: A teremtés ereje

Üdvözlés énekel

Például: „Olyan örömet, mint a forrás” (EÉ 571) vagy „Szívem csendben az Úrra figyel” (*Jertek, énekeljünk* 185)

Imádság

Őre a világnak, jó Atyám, imádlak!
Bízva kelek, fekszem, megtartasz te engem.
Egész világ ott van ölelő karodban.
Akaratod nélkül egy hajsza sem görbül.
Őre a világnak, jó Atyám, imádlak! Ámen.

Elcsendesedés, játék

Virágsziromjáték: mindenki kap egy virágsziromot.

1. variáció: Minden gyermek mond egy kívánságot, és odahelyezi a virágsziromát a gyertya köré.

2. variáció: Mindenki megköszön valamit Istennek, és elhelyezi a szirmot a gyertya köré. Pl: Köszönöm, Istenem, hogy adtál nekem családot stb.

Foglalkozás

Beszélgés közben végigvesszük a környezeti tényezőket (időjárás, természet), és közben megállapítjuk, hogy ez a világ, amelyet Isten teremtett, nagyon szép.

Kérdés: Gondolkoztál már azon, hogy mindez hogyan lett? Isten a világot szeretetéből teremtette.

Isten az, aki bár nem látható, de valóságosan jelen van, érezzük szeretetét. Ő a szavával és akaratával teremtette ezt a világot. Nagy az ő teremő ereje.

Énektanítás

„Ki teremtette ezt a világot” (*Jertek, énekeljünk* 92 – továbbiakban: JÉ) vagy „Mily szép...” (JÉ 93)

Mozgásutánzó játék

tűz, víz, levegő, hegy, völgy, síkság

Imádság

Dicsérjétek az Urat, mert jó,
Dicsérje minden földi lakó,
Dicsérjék az égi seregek,
Az Atyát, a Fiút, a Szentlelket. Ámen.

(Ferenczy Erzsébet: *Imádságoskönyv gyermekeknek* – továbbiakban FE)

Szeptember 3. hét: A teremtés hét napja

Üdvözlés énekkel

„Ki teremtette ezt a világot” (JÉ 92)

„Mily szép...” (JÉ 93)

„A mennyei Atya” (EÉ 555)

Imádság

Édes jó Istenem,
új napra virradtunk,
a te őrző szemed
legyen ma is rajtunk. Ámen. (FE)

Elcsendesedés, játék

Szeretetkapu: a gyermekek körben állnak. Egy gyermek középre le-guggol, és eltakarja a szemét. Két gyermeket kijelöl az óvónő, ők tartják a szeretetkaput (mosolyognak).

Közösen mondják: Kinyílt a szeretet kapuja.

A középő gyermek kitalálja, hogy kik „tartják” a kaput.

Foglalkozás

Nézzük meg mi mindent teremtett hét nap alatt Isten. Felsorolás, képek bemutatása a teremtés folyamatáról flaneltábla használatával vagy képes biblia segítségével. Fontos a gyermekekkel érzékeltetni, hogy Isten minden nap végén látta és nyugtázta, milyen szépet alkotott.

A foglalkozás feldolgozása dalos verssel: *(Jöjjetek Jézushoz 6)*

1) Ég, ég ég, csillaggyöngyös ég!

Ki öleli a világot, kinek karja véd?

2) Kék, kék, kék, tiszta szemű ég,

Érzem, itt van, aki mindent nekünk adott rég!

3) Föld, föld, föld, lepkejárta föld!

Ki alkotta a világot? Kié ez a Föld?

4) Zöld, zöld, zöld, rét ruhája zöld!

Érzem, itt van, aki régen értünk földre jött!

5) Szállj, szállj, szállj, ének égre szállj!

Kék egünkért, szép földünkért Istenünkhöz szállj!

Énektanítás

karmozgással

Napkeleten a nap felkel, beköszönt a fényes reggel. Éjjel-nappal...

Napnyugatról lassú szárnyon szemünkre száll édes álom. Éjjel-nappal...

Észak küldi a friss szelet, messzi délről jön a meleg. Éjjel-nappal...

Kerek világ, körbejárja, Istenünknek gondossága.

Refr.: Éjjel-nappal, télben-nyárban,

Bízom az Úr oltalmában.

(Jöjjetek Jézushoz 9)

Imádság

Jézus nevében ébredek,

Atyám, vezesd lépésemet,

kísérj engem áldásoddal,
utaimon oltalmaddal. Ámen. (FE)

Szeptember 4. hét: Az ember teremtése

Üdvözlés énekkel

„Felvirradt az Isten napja” (EÉ 534) vagy „Minden teremtett állatok
az Úristent áldják” (Harangszó 20)

Imádság

Istenem, megköszönöm,
hogy te vagy hű őrizőm.
Én Istenem, jó Atyám,
áldásod add ma is rám!

Istenem, még azt kérem:
Vezess a jó ösvényen!
Jézus néked dicsőség,
zengje ezt a föld és ég. Ámen.
(*Jézust áldja énekünk 4*)

Elcsendesedés, játék

A gyermekek körben ülnek, a kör közepén gyertya. Az óvónő vezeti
a játékot, kéri, hogy gondoljanak valakire, akit szeretnek.

Úgy szeretlek, mint... (A gyermekek egymásnak kedves hasonlato-
kat mondanak.)

Foglalkozás

Isten megteremtette az embert a maga képására, férfivá és nővé.

Nézd meg, milyennek teremtett téged az Isten! Milyen a hajad, a
szemed? Megláttatni a gyermekekkel érzékszerveink fontosságát.

Az első emberpár: Ádám és Éva története az Édenkertben. Fogal-
mak: védettség, gondoskodás elmagyarázása.

Mondóka

Végigsoroljuk a csoportban lévő gyermekek neveit és a végén a követ-
kező verset mondjuk:

Száz, száz, száz,
egy szó, mint száz
ad, ad, ad,
életet ad:
Isten az, ki életet ad!

Ábrázolási tevékenység

Édenkert elkészítése: színes papírból kivágott fa, melyre a gyermekek gyümölcsöt ragasztanak. Ádám és Éva ruhájának elkészítése színes falevelekből.

Éneklés

Két kezünket összetéve
imádkozunk reggel, este,
mert van, aki meghallgat,
van Isten, ki választ ad,
fenn az égben.

Keressük csak őt imába,
gyermekait titkon látja,
Jézusunkért ránk figyel,
kérésünket mondjuk el
háladásba!

(Jézust áldja énekünk 2)

Imádság

Téged dicsér dalom,
Jóságod magasztalom.
A madárkát is szereted,
De én sok kismadárnál
Drágább vagyok neked. Ámen. (FE)

Október: Jézus közelsége jó nekem

Október 1. hét: Jézus és a gyermekek

Üdvözlés énekkel

„Jézus szeret minden kicsi gyereket” vagy „Engem szeret Jézusom”
(JÉ 193)

Imádság

Megváltó Jézus,
gyermekek barátja,
vedd őt öledbe,
kezed óvja, áldja
légy te őneki
út, igazság, élet,
és híveddé tedd!

Foglalkozás

Szeretném látni az arcotokon, milyen, amikor haragszotok, milyen, amikor örültök, vidámak vagytok. Jézus szereti a gyermekeket, és azt mondja, a gyermekeké a mennyek országa. Jézus gyermekek iránti szeretetét, szeretettel viszonzozzuk. Ne okozunk szomorúságot a másikkal embernek.

Síkbábok készítése

kisfiú- és kislányarccal, egyik oldalon nevető, másik oldalon szomorú arccal. Az érzelmeket kifejezhetik a színek. Például: piros–öröm, kék–szomorúság stb.

A történet feldolgozása énekekkel

„Pázsitdombon üldögél” (EÉ 536)

Az éneklés közben megkérjük a gyermekeket, hogy a báboknak azt az arcát fordítsák felénk, amelyik kifejezi, mit érzünk.

„Tapsolj, kicsi szív!” (*Jézust áldja énekünk* 17)

Az éneket körjáték formájában éneklik a gyerekek. Galamb, virág, nap és szív alakú formák, bábok felmutatása az ének közben, melyek kifejezik a békét, a hitet, a reménységet és a szeretetet.

Imádság

Jézus, csak benned bízhatok,
vezess, hogy el ne essek,
segíts, hogy járjak utadon,
s országodat keressem. Ámen.

Október 2. hét: Jézus imádkozni tanít

Üdvözlés énekkal

„Istenemet örökké imádom” (*Harangszó* 41)

Imádság

Jó Istenem, felébredtem,
Te örködtél énefelettem,
Köszönöm, hogy megtartottál,
hogy felettem virrasztottál.

Óvj meg ma is szent kezeddél,
Tekints reám szeretettel,
Vezesd minden lépésemet,
Ó, hallgasd meg kérésemet. Ámen.

Foglalkozás

Érzékeltetjük a gyermekekkel, hogy milyen jó, ha az imádságban személyes kapcsolatba kerülhetünk Istennel. Rövid beszélgetés arról, hogy mit kérhetünk Istentől, mit köszönnénk meg Istennek, és miért lehetünk hálásak neki.

Folyamatos tanítási anyagok lehetnek a reggeli, esti, étkezés előtti és utáni imádságok.

Ábrázolási tevékenység

Az imádság tartalmának képi megjelenítése levélformában. Levélalakra lerajzolják a gyermekek kéréseiket, köszöneteiket.

Énektanulás

„Kis telefonom van nekem” (*Baptista ifjúsági énekeskönyv* 94)

Imádság

Megköszönöm, jó Atyám,
hogy az elmúlt éjszakán
Megőriztél engemet,
és új napot kezdhetek.

Szent Fiadért, Istenem,
kérek téged, légy velem.
Békesség és szeretetet
vezéreljék léptemet. Ámen. (FE)

Október 3. hét: A gyümölcstermés

Üdvözlés énekkel

„Mennynek, földnek teremtője” (EÉ 96)

Imádság

Uram, Istenem!
Köszönöm a tél fehér havát,
a virágos tavaszt,
a nyár búzamezőit,
az ős gyümölcseit és a
fák aranyló leveleit. Ámen.

Csendjátékkötletek

A csendjáték alatt a gyermekek csendben körben ülnek, figyelnek a csendre, és összpontosítanak a feladatra, társukra, Istenre.

- csengő körbevitele (ne csendüljön meg)
- kanálban golyó, mogyoró, dió körbevitele
- tollpihe tenyéren való körbevitele
- pingpongütőn labda körbevitele

Foglalkozás

A jó fa jó gyümölcstöt terem, a rossz fa rossz gyümölcstöt. Milyen jó tulajdonságaink vannak, és milyen rosszak? Hogyan tudjuk a rossz tulajdonságainkat jóvá tenni? Jézus segít nekünk ebben, az ő példáját kell követnünk.

Ábrázolási tevékenység

Krepp-papírból vagy flanelanyagból fa és gyümölcsök készítése. Lehet rajzolni és festeni is. A jó fára egészséges és szép gyümölcsöket aggatunk, a gyenge és ágas-bogas rossz fára töpörödött és férges gyümölcsöket.

Éneklés

Bércet, rónaságot,
az egész világot
te adod nekünk,
Édes Istenünk.

A nagy erdők fáját,
mezők tarkaságát
te adod nekünk,
Édes Istenünk.

Madárkát az ágon,
gyümölcsöt a fákön
te adod nekünk,
Édes Istenünk.

(Jézust áldja énekünk 16)

Imádság

Urunk, megelégtettél,
hálát adunk neked,
add, hogy hálából élhessünk
szolgáló életet. Ámen.

Október 4. hét: A kenyércsoda

Üdvözlés énekkel

„Jézus, égi szeretet, fogadd el a szívemet” (EKE-énekeskönyv 236)

Imádság

Itt van szívem, megnyitom,
lépj be, édes Jézusom,

lakozz benne szüntelen,
így lesz boldog életem. Ámen.

Szeretetküldés

Körben ülnek a gyermekek, és egymásnak adják át a „szeretetet”. Amikor visszaért a kiindulópontra, azt mondja valaki: visszatért a szeretet. Ez lehet: simogatás, kézszorítás, kedves pillantás, baba simogatása, puszi továbbadása.

Foglalkozás

Történet bemutatása: Képzeljétek el, hogy egyszer nagyon sok ember hallgatta Jézust, de egy idő után megéheztek. Jézus észreveszi gondjait, mi vajon észre vesszük-e mások gondját? Jézus észreveszi az alig látható kicsi dolgokat is és felhasználja a javunkra. Egy kicsi gyermeket is felhasznált, akinél volt 5 kenyér és két hal. Ő ebből jóllakítja az egész sokaságot. Amit Jézusnak átadunk, az sokszoros áldássá lesz.

Történet eljátszása

Szereplők kijelölése, eszközök kiosztása: két egymásba rakható kosár. A nagyobbikba kerül a sok kenyér és hal, a kisebbikbe az öt kenyér és két hal.

Sólisztgyurmázással készíthetünk a gyermekekkel „kenyereket” pogácsaszerűen, és halakat. Ezek lehetnek különböző színűek.

Énekek

„Az asztal terítve...”

„Az ételért, az italért...”

Imádság

Jézusom, nem kívánsz tőlem csodás tetteket,
csupán annyit, hogy kövessem léptedet. Ámen.

November: A megerősödés szükségessége erőtlenségeink miatt

November 1. hét: Bűnbeesés

Üdvözlés énekkel

Hol az Úr Jézus jár, a gonosz meghátrál,
béna mozdul, vak is lát már, hol az Úr Jézus jár.
Ahol ő a gazda, senkinek nincs gondja,
javait nagy bőven osztja, ahol ő a gazda. (*Jézust áldja énekünk 34*)

Imádság

Amíg, Jézus, te vagy velünk,
addig kicsoda ellenünk?
Te vagy a mi erős várunk,
oltalmat csak tőled várunk. Ámen.
(György Antal: *Szívemet hozzád emelem 25. o.*)

Foglalkozás

Engedelmesek vagytok-e? Szót fogadtok szüleiteknek, az óvónéniknek? Ádám és Éva engedetlen volt és a gonosz kígyó becsapta őket. Fontos megláttatni a gyermekekkel, hogy a rosszra csábítás ott van az életünkben. Az engedetlenségnek és a szófogadatatlanságnak következményei is vannak.

Történet feldolgozása

Mozgásos játékkal: „jön a kígyó”. A gyermekek az Édenkert lakói. Ki választják, hogy ki mi akar lenni: Ádám, Éva, állatok. Egy valaki a kígyó. Amikor sziszegést hallanak gyorsan bemásznak az asztal alá (azaz elrejtőznek a bokorban).

Énektanulás

Nem véletlen születtem, Isten teremtett 2x
Veled vagyok naponta, kezeidet megfogva,
Te csak bízzál karomba, mondja az Úr.
(Az ének kottáját lásd a CD-mellékleten)

Imádság

Jézus, te adsz új szívet,
boldog, békés életet.

Könnyíted a terhemet,
letörlöd a könnyemet.

Légy áldott, hogy így szeretsz,
és a menny felé vezetsz. Ámen. (*Szívemet hozzád emelem* 25. o.)

November 2. hét: Noé bárkája

Üdvözlés énekkel

Bim-bam, bim-bam,
lágyan szól a kis harang,
messze cseng a bűvös hang
ünnepnap van. (JÉ 9)

Imádság

Mindennap megújul rajtam,
Jó Atyám, szereteted,
hogyne zengne néked ajkam
hálát és dicséretet. Ámen.

Foglalkozás

Fontos megláttatni a gyermekekkel Noé hűségét. Isten menedéket ad a tomboló elemek ellen. A hozzá hűségesekről gondot visel. Isten a menedék a bűnnel és a gonosszal szemben.

Bárkakészítés

Nagyméretű dobozokból, amibe a gyerekek is beleférnek. Kifesthetik a bárkát, állatokat rajzolhatnak, és „felvihetik” a bárkába, vagy bábok segítségével megtölthetjük a hajót.

Hajtogatott galamb készítése papírból. Szivárványkészítés festéssel, zsírkrétával.

Játék

Állatok, be a bárkába! Ha Noé felemeli a kezét, akkor befutnak a bárkába (a kijelölt területre, ami a bárkát jelképezi), ha Noé leengedi a

kezét, akkor kiszaladnak. – Ki lakik a bárkában? Állatok felismerése hang alapján.

Énektanulás

Szép szivárvány fenn az égen
tündököelve hirdeti,
jó Atyánk már nem haragszik,
gyermekait szereti.

(Az óvodai hitoktatáshoz ajánlott segédanyagok gyűjteménye 23. o.)

Imádság

Elmúlt a nap, megpihentem,
hálát mondok, jó Istenem,
Szeretettel gondoltál rám,
sok-sok jóval elhalmoztál.

Én azonban bánatomra,
nem figyeltem jószágodra,
oly sok bűnnel viszonzottam,
bocsásd meg ezt irgalmasan.

Szívből kérlek, égi Atyám,
most az éjjel vigyázz reám.
Ne érje baj szüleimet,
szép hazámat te őrizzed. Ámen. (FE)

November 3. hét: Babel tornya

Üdvözlés énekkal

„Jézus kopogtat, gyertyát gyújtogat” (EÉ 528)

Imádság

Jöjj, Királyom, Jézusom!
Szívem, íme megnyitom,
a gonosztól óvj te meg,
meg ne rontson engemet. Ámen.
(Szívemet hozzád emelem 23. o.)

Foglalkozás

A nagyravagyás veszélyeket rejt. Isten ajándékait, képességeinket ne használjuk rosszra. Ne tegyünk olyat, amivel Istent megbánthatjuk, ne legyünk gőgösek.

Toronyépítés

Fa- vagy műanyagkockákból. Minden gyermek rakhat egy építőelemet. Érdekes megfigyelni, ahogyan kritizálják egymást közben a gyerekek, ahogyan vádaskodni kezdenek a torony összeomlása miatt. Szükséges megértetni velük azt, hogy nem tudunk olyan magas tornyot építeni, ami le ne omolna. Emberi tudásunk, terjeszkedésünk véges ezen a földön.

Játék

Bekötött szemű kisgyereket szóval irányítanak, hogyan építsen tornyot. (Két kisgyermek is építhet.)

Énektanítás

Ó, vigyázz, kicsi szem, mit figyelsz... 2x

Refr.: Isten fenn az égből néz le rád,

hát jól vigyázz, egyre hát,

kicsi szem mit figyelsz.

Ó vigyázz, kicsi fül, mit hallasz... 2x

Ó vigyázz, kicsi száj, mit beszélsz... 2x

Ó vigyázz, kicsi kéz, mit teszel 2x

Ó vigyázz, kicsi láb, hová lépsz... 2x

Ó vigyázz, kicsi szív, mit hiszel... 2x (JÉ 229)

Imádság

Szívemben, Jézus,
napsugár te vagy,
szívemből egy sugárt
másnak is adj. Ámen.

November 4. hét: Jónás története

Üdvözlés énekkel

- 1) Atyám, én imádlak, Leborulva áldlak, úgy szeretlek!
- 2) Úr Jézus, imádlak...
- 3) Szentlélek, imádlak... (*Szívemet hozzád emelem* 20. o.)

Imádság

Egyedüli reményem,
ó, Isten, csak te vagy.
Jöjj, és nézz meg engem,
magamra ne hagyj!

Ne légy tőlem távol,
könnyörülj szolgáládon,
Úristen, el ne hagyj! Ámen. (*Szívemet hozzád emelem*)

Csendjáték

A gyermekek körben ülnek, középen gyertya, nézzük a lángot, kívánjunk valami szépet, jót.

Foglalkozás

Az Isten a bennünk lévő rosszat is jóra tudja fordítani. Jónás bűnbánata, imádsága meghallgatásra talált. A mi imádságainkat is meghallgatja Isten. – Dramatizálással eljátszhatjuk a történetet. Elképzelhetik a gyerekek, Jónás mennyire félt a sötétben. Beszélgethetjük a gyermekeket félelmeikről. A tanult imádságokat ismételhetjük.

Játék

Jónás a sötétben: besötétítjük a termet, gyertyát gyújtunk. Tapintás, hangok felismerése, bekötött szemmel való tájékozódás: merre van az ajtó, az ablak stb.

Készíthetünk egy nagy halat vászonból, kifesthetjük.

Énektanulás

Ne félj, csak higgy,
Istenben bízz,

gondot visel rólad,
dicsérd Megváltódat. (*Jézust áldja énekünk 17*)

Imádság
Bárhol is állok,
bármerre megyek,
velem vagy Jézus,
megáld a kezed.

Ha nem is látlak,
biztosan tudom,
velem jössz mindig
minden utamon. Ámen.
(*Családi istentiszteletek a Budavárban. 1. füzet 2008/2009*)

December: Megerősítés Isten ígéretében

December 1. hét: Az Ábrahámnak tett ígélet

Üdvözlés énekkel
Ábrahámnak sok fia,
sok fiának atyja Ábrahám.
Az egyik én vagyok, a másik te,
dicsérd az Urat!
Jobb kéz, bal kéz,
jobb láb, bal láb... (*Baptista ifjúsági énekeskönyv 3*)

Imádság
Ki hozzád jön, azt üresen
El nem küldöd, Uram, sosem.
Megyek én is gazdagodva,
kísérj el a köznapokba!
Szívembe add Szentlelkedet,
hadd lehessen hű gyermeked! Ámen.
(*Szívemet hozzád emelem 19. o.*)

Foglalkozás

Isten betartja ígéreteit. Vajon te is megtartod? Isten azt is meg tudja tenni, ami számunkra lehetetlennek tűnik. Az Ábrahámnak tett ígéret Jézusban teljesedett be. Jézus eljövetelére várunk. Fogalmak ismertetése: ígéret, bizalom, áldás, Messiás.

Ábrázolási tevékenység

Csillagok készítése színes papírból, ragasztás. Ádventi koszorú készítése.

Énektanulás

Az Úr Isten Ádám atyánknak,
kezdetén e világnak,
megígérte jövetelét a Messiásnak. 2x (*Harangszó* 4)

Adventi ének, mondóka

- 1) Ég a gyertya, ég, el ne aludjék,
szívünkből a szeretet, ki ne aludjék.
- 2) Ég a gyertya, ég, két kis gyertya ég,
szívünkben a kedvesség benne maradjék.
- 3) Ég a gyertya, ég, három gyertya ég,
fényessége ragyogjon ránk, és a békesség.
- 4) Ég a gyertya ég, az adventi négy,
azt hirdeti, azt lobogja: Jézus üdvöz légy!

Imádság

Kegyelmedért fohászkodunk reménykedve, jó Atyánk,
e szép meghitt napon is békességed szálljon ránk!
Kegyelemmel, békességgel legyen teljes életünk,
ádvent után szép karácsonyt hozd el nekünk, Istenünk! Ámen.

December 2. hét: A Megváltó ígérete

Üdvözlés énekkel

„Adventi hírnök, friss fenyőág” (*Jézust áldja énekünk* 53)

Imádság

Édes Jézus, minden reggel fénylő napod ragyog,
de a földi ragyogásnál fénylőbb a te arcod.
Hozd fel ma is szép napodat életem égre,
hogy szívemben tündököljék neved dicsősége. Ámen.
(*Szívetem hozzád emelem* 12. o.)

Gyertyagyújtás

Meggyújtjuk az adventi koszorún a gyertyát. „Szeretet-küldés”, a korábban leírtak szerint.

Foglalkozás

A karácsonyi történet lehetőséget ad arra, hogy a gyermekeknek felhívjuk a figyelmét, hogy nem a tárgyak, a fenyőfa, az ajándékok, az édességek állnak a középpontban, hanem a kis Jézus. Amit Jézus hoz, az a szeretet. Fontos megtanítani a gyermekeknek, hogy ilyenkor nemcsak magunkra figyelünk, hanem mások örömét is előkészíthetjük.

Készíthetünk adventi naptárt, benne apró süteménnyel, cukorkával. A gyermekekkel együtt betlehemet rajzolhatunk, vagy el is készíthetjük fából, papír- vagy fafigurákkal, állatokkal. Kukoricacsuhéból trombitás angyal készítése.

Dal

Gyújtsuk meg a gyertyát, égjen szépen
karácsonyi fényben, békességben.
Karácsonyi csillag ragyog fenn a fán,
kis harang csilingel, sok kis angyal száll.

Áhítattal nézzük a karácsonyfát,
ünnepeljük együtt karácsony napját.
Szeretemben itt a földön mind,
karácsonyi csillag minket erre int.
(Az ének kottáját lásd a CD-mellékleten)

Vers

Betlehemi csillag fényesen ragyogott,
Jászolodhoz, Jézus, utat mutatott.

Így talált meg akkor a sok szegény pásztor,
tudós három király, messziről jött vándor.

Szép ádventi napon az az én kérésem,
nagy Királyunk, hozzád mindenki elérjen.
Megtaláljon téged minden kicsi gyermek,
aki tőled vár most biztos menedéket.

Donászi Magda: Karácsonyi csillag

Miért csillog a fenyő ága?
Miért lobog a gyertya lángja?
Mi ragyog apa szemében?
Mi fénylik anya könnyében?
Én ugyan még kicsi vagyok,
mégis tudom, hogy mi ragyog.

Van egy csillag, nagyon drága,
pénzben nincs is annak ára,
nem adhatod, nem veheted,
ez a csillag a szeretet
Drága csillag, arra kérünk,
mindörökre maradj velünk.

242

Ének

Tegnap harangoztak, holnap harangoznak (*Jézust áldja énekünk 56*)

Vers

Parányi jászolban puszta szalma között
a szeretet lelke a földre költözött.
Készítsetek neki igaz, méltó helyet,
tárjátok feléje bűnös szíveteket.

Úgy szeressük egymást, ahogy tanította,
szegénynek, betegnek ne legyen ma gondja.
Gyűlölség és harag messze, messze szálljon,
emberszívbe többé helyet ne találjon.

Karácsony ünnepén szívből ezt kívánom,
szeretet legyen úr az egész világon.

Imádság

Ó, szállj közénk, Királyunk!
Íme, eléd kiállunk,
A sötétség elmúljon,
A hit fénye ragyogjon. Ámen. (EÉ 131,4)

December 3. hét: Jézus születése

Üdvözlés énekekkel

„Én mennyei angyal vagyok” (*Jézust áldja énekiünk 61*)
„Nagy karácsony éccakáján” (*Jézust áldja énekiünk 60*)
„Csillag, csillag, fényes égi vándor” (*Harangszó 6*)

Imádság

Édes, kedves Jézuska,
emberek barátja,
hallgasd meg imánkat
fenn a mennyországban

Születésed napján
bús sóhaj ne szálljon,
legyen áldás, béke
az egész világon. Ámen.

Gyertyagyújtás, foglalkozás

A karácsonyi történet bemutatása képekkel. Angyali üdvözlés, nehéz utazás, szívtelen fogadtatás Betlehemben. A szegényes istálló boldog otthon lesz. Örömhír a pásztoroknak és minden embernek. Csillag vezeti a három királyt Jézus jászolához.

Az ajándék elromolhat, az édesség elfogyhat, de Jézus velünk marad életünk hétköznapijain is.

Ajándékkészítés

Dióból angyalka: befestjük aranyfestékkel, vattából vagy színes krepp-

papírból haját, tortaalátétből ruhát készítünk neki. Lehet angyalkát, karácsonyfadíszet készíteni csavart tésztából, aranyfestékkel lefújni, apró faforgácsból vagy mohából haját készíteni.

Mézeskalácssütés: a gyerekek maguk formázhatják meg és rajzolhatják tojáshabbal a süteményeket.

Óvodások karácsonyi szolgálata

1) Nagy örömet hirdetek,
Betlehembe jöjjetek.
A csillag sugara
ragyog a kis Jézusra. (Közben felmutatják a csillagot)

Bölcsek adnak kincseket,
pásztorok meg friss tejet.
Hát mi mit adhatunk?
Tiszta szívet, gyermekek.

2) Ének: „Csillag, csillag, fényes égi vándor...” (*Harangszó* 6)

3) Napkeleti bölcsek vagyunk,
évek óta vándorolunk,
üstökös csillag vezetett,
végre megtaláltuk a királyi gyermeket.

Békés szívvel térünk haza,
megszületett az ég és föld ura.
Heródes palotáját elkerüljük,
neki a jó hírt el nem vesszük!

Gáspár vagyok, köszöntelek:
Melléd én is letérdelek.
Menyhért király a nevem,
ajándékom leteszem,

én vagyok a Boldizsár,
aki szeretetedre vár.

4) Ének:

Betlehemi éjszakán kicsi jászol szalmáján
gyermek Jézus alszik már, Isten Fia eljött.

Ő az, akit várva várt, reménykedve a világ,
megmentőként földre jött, közénk költözött.

Angyalének zengedez, örömhírt hoz, emberek,
megváltót küldött nekünk, Atyánk, Istenünk.

Örvendezzünk, vigadjunk, Istennek hálát adjunk!
Jézus a mi Királyunk, ő a barátunk.

(Az óvodai hitoktatáshoz ajánlott segédanyagok gyűjteménye 40. o)

5. Köszöntő:

Rég született Jézus
messze Betlehemben,
nekem mégis itt van
ma is a szívemben.

Amerre csak járok,
boldogan kívánom:
Legyen mindenkinek
ilyen a karácsony.

Január: Kincseink: Jézus, a hajnalcsillag

Január 1. hét: A napkeleti bölcsek

Üdvözlés énekkel

„Három királyok elindulának...” (Jézust áldja énekünk 72) vagy „Én
mennyei angyal vagyok” (Jézust áldja énekünk 70)

Imádság

Kérünk, Isten, tégedet,
erősítsd meg híveidet,

hogy vehessük szent igédet,
és vallhassuk te hitedet. Ámen.

Csendjáték

A korábban említett formákban csengettyűvel.

Foglalkozás

A jászol körül. Te mit adsz Jézusnak? Milyen ajándékot hoztál? A gyermekek válaszként elmondhatják érzéseiket, mit adnának Jézusnak.

Érzékfejlesztő játék

Kincsesláda. Mi van a dobozban? (kagyló, gyöngyök, dió, gesztenye, kavics) Felismerni a tárgyakat tapintással.

Három király – elbeszélés

(lehet bábelőadásként is feldolgozni)

Messze, messze keleten élt három bölcs, nagy király: Gáspár, Menyhért, Boldizsár.

Úgy, ahogy mondjátok: Gáspár, Menyhért, Boldizsár.

Egy szép csillagos estén – tél volt, őszt vagy talán nyár,

csodaszép csillagot látott – Gáspár, Menyhért, Boldizsár.

Jaj, de csodás csillag! – így kiáltott izgalomban: Gáspár, Menyhért, Boldizsár.

Biztos nagy király született, vélte a három bölcs király: Gáspár, Menyhért, Boldizsár.

Nosza, keljünk gyorsan útra, kiáltottak együtt szólva: Gáspár, Menyhért, Boldizsár.

De mit vigyünk ajándékba? – ezt kérdezték tanakodva: Gáspár, Menyhért, Boldizsár.

Tanakodtak egy-két órát, s eldöntötték végül,

nahát, vigyünk: aranyat, tömjént, mirhát.

Úgy is tett a három király: Gáspár, Menyhért, Boldizsár.

Mit pakoltak tevéikre? – Aranyat, tömjént, mirhát.

Elindult hát napnyugatra: Gáspár, Menyhért, Boldizsár.

Ha megálltak megpihenni, s kivárni az éjszakát, lepakolták tevéjükéről az aranyat, tömjént, mirhát.

Jeruzsálembé érkezve kérdezték: Hol a király?

Őt keressük mind a hárman: Gáspár, Menyhért, Boldizsár.
Üdv, Heródes! Palotádon sok az ajtó és a zár.
Ajtó tárul, és beléphet: Gáspár, Menyhért, Boldizsár.
Honnan jöttök, kit kerestek? Nem született itt király!
Tréfálkoztok vagy tévedtek: Gáspár, Menyhért, Boldizsár.
Nem tréfálunk, nem tévedünk – így szólt a három király,
csillag hívott: Erre gyertek Gáspár, Menyhért, Boldizsár.
Ajándékunk is elhoztuk, szívünk kedves szándékát.
Lásd, Heródes, ajándékunk: aranyat, tömjént, mirhát.
Tudós papok kiböngészik, hogy mi a helyes irány.
Elindult hát Betlehembe: Gáspár, Menyhért, Boldizsár.
Mi világol amott távol? Talán karavánszeráj,
Csak istálló! – így kesereg: Gáspár, Menyhért, Boldizsár.
Ámde mikor odaérnek, s rájuk ragyog a fényár,
azon nyomban megért mindent: Gáspár, Menyhért, Boldizsár.
Kicsi gyermek a jászolban, nincs rajta királytalár, mégis királyként
tiszteli: Gáspár, Menyhért, Boldizsár.
Hódolattal térdre hullnak, kinyitják a kis ládát,
átadják az ajándékot: aranyat, tömjént, mirhát.
Ujjonganak, örvendeznek, ám az idő gyorsan száll,
indulni kell hazafelé, napkelet már várva vár.
Búcsút mond hát Betlehemnek Gáspár, Menyhért, Boldizsár.

Január 2. hét: Simeon és Anna története

Üdvözlés énekkel

„Énekeljünk vig örömmel hálát Istennek” (Jézust áldja énekünk 83)

Imádság

Ó, jöjj, Megváltó Jézusom,
a szívem néked megnyitom.
Teveled tér be gazdagon
az élet és az irgalom.
Szentlelked által járj velünk,
míg hozzád mennye érkezünk. Ámen. (EÉ 137,4)

Foglalkozás

A várva várt megérkezett. A várakozás izgalmáról, örömről beszélgetés. Például: kistestvér születésének várása kapcsán. Simeon és Anna; igaz, Istent szerető emberek várakozása. Beszélgetés az öregkorról, az idős emberek bölcsességéről, élettapasztalatairól.

Árnyjáték

(Diavetítővel vagy írásvetítővel) Arnyékáról kell felismerni például angyalt, pásztort, királyt, kis Jézust.

Énektanulás

Új esztendő virradott,
fényes hajnal támadott,
jöttünk Jézust áldani,
új köszöntőt mondani.

Napokat és éveket
boldoggá csak ő tehet,
nincsen élet kívüle,
nincsen öröm nélküle.

Ha nevében indulunk,
velünk lesz a mi Urunk,
nyomdokában járhatunk,
tőle áldást várhatunk.
(*Jézust áldja énekünk 88*)

Imádság

Segíts, drága Jézus,
hogy követőd legyek,
mit te kívánsz tőlem,
olyat mondjak, tegyek. Ámen.

Január 3. hét: A 12 éves Jézus a templomban

Üdvözlés énekkel

„Ünnepnap vasárnap” (EÉ 529) vagy „Jézus kopogtat, gyertyát gyújtogat” (EÉ 528)

Imádság

Jézus, lakozz bennem,
hogy veled szívem boldog legyen. Ámen.

Szeretetküldés

A korábban leírtak szerint.

Foglalkozás

Te is jársz templomba? Gyermeke-istentiszteletre? Isten háza az imádság háza. Jézus már gyermekként Isten dolgaival foglalkozott, mi is foglalkozhatunk vele. Beszélgetés a templom belsejéről, jelképekről, imádságról.

Tevékenységek

Krumplinyomatot készíthetünk, cipőtalp formájút. Mindenki kap egy rajzlapot, és pecsételheti a talpacskákat. Az egyik sarkába házikót rajzolunk, a másikba templomot. Össze lehet kötni azokat a lábnyomokat, amelyeken keresztül a legrövidebb úton jutunk el a háztól a templomig.

Templomépítés: fakockákból, vastag kartondobozokból.

Igészlap készítés: csillag-, virágforma ragasztása.

Élményrajzok készítése: az én templomom.

Énekeljünk: Korábban tanultak ismétlése.

Imádság

Biztos kézben van az életem,
az én Uram hű kezében,
csillagnak sem jobb az égen,
kismadárnak a fészében. Ámen.

Január 4. hét: A kánai menyegző története

Üdvözlés énekekkel

„Olyan örömet, mint a forrás” vagy „Énekeljünk víg örömmel halát Istennek”

Imádság

Köszönöm e szép napot,
játszom ma, és tanulok.
Legyél, Uram, mellettem,
jót hozzon e nap nekem.
Találd benne kedvedet
Ó, adj nekem örömet. Ámen. (FE)

Névvel kapcsolatos játék

Mellettem egy hely üres, azt szeretném, ha ide ülne XY (Nevek körbmondása) – mellettem ül XY

Gondolok valakire, aki kedves, szeret például beszélni, piros pólóban van. Ki lehet az?

Foglalkozás

Mária hitt Jézusban, hogy segíteni fog. Mi is bízunk és higgyünk segítő szeretetében, isteni hatalmában. Fontos megláttatni a gyermekekkel, hogy Jézus nem varázsol, hanem ő Isten segítségével segít az embereken.

Pohárhajtogatás színes papírból.

Só-liszt gyurmából pohár, tányér, kancsó mintázása, formázása.

Énektanítás

„Lakodalom készül” (JÉ 210)

Imádság

Mindent te adtál nekünk,
tőled van házunk, kenyerünk.
Jó ételünk, meleg ruhánk,
köszönjük neked, jó Atyánk. Ámen.

Február: Jézus megerősítésre hív

Február 1. hét: A csodálatos halfogás

Üdvözlés énekkel

„Ha te Jézust követed, akkor leszel boldog” (EÉ 539)

Imádság

Könyörgök, Úr Jézus,
hogy ne fél szívvel szeresselek,
hanem egész életemmel
mindig téged kövesselek. Ámen.
(*Szívemet hozzád emelem* 22. o.)

Csendjáték

A korábban ismertetett formában.

Foglalkozás

Tudunk-e engedelmeskedni szüleinknek, óvónéniknek? Jézus gondoskodik rólunk. Tudja, ha szükségét szenvedünk, kiségit a bajból. Arra kér, hogy bizzunk benne. Igére figyelő, engedelmes szívvel kövessük Jézust.

Tevékenységek

Halacskákat hajtogatunk papírból. Körbeüljük a szőnyeget (tavat), amelyen elhelyezzük szétszórva a halakat. Akinek a jelét mondjuk, annak annyit halacskát kell felvennie, ahány tapsot hall.

Múanyag halacskákat kell „kifogni” mágnes segítségével.

Halak a hálóban játék

Mindenki kap egy halacskát a kézbe (kicsi, nagy, sárga, kék, zöld stb.) A gyerekek futkároznak a teremben. Jelre a hálóba (szőnyegre) ugor-
nak nagyság szerint, színek szerint.

Éneklés

„Lesz belőled emberhalász” (JÉ 235)

Imádság
Istenem! Hiszem,
hogy te teremtettél engem.
Taníts meg arra,
hogy azt tegyem, amit te akarsz. Ámen.

Február 2. hét: Az elveszett bárány

Üdvözlés énekkel
„Az Úr a pásztorom, jó pásztor ő” (EÉ 579)

Imádság
Utaid, Uram, mutasd meg nekem,
hogy el ne tévedjek.
Ösvényeidre taníts meg engem,
és vezérelj engem. Ámen.

Játék
Az elveszett bárány keresése. Két-három gyermek kimegy a teremből. Közben a csoportban elrejtik a bárányokat, amiket papírból vagy egyéb anyagból készítünk. Bejönnek, és megkeresik.

Foglalkozás
Beszélhetünk az elveszettség érzéséről. Például nagy áruház tömegében elveszett gyermek.

Hol fenyegeti a gyermeket az elkallódás, eltévedés veszélye? Fontos megláttatnunk, hogy mindenki tagja valamilyen közösségnek, családnak, s ha ebből a közösségből kiszakad, elveszhet. Jézus az, aki megőrizz, megkeres, és visszavisz a nyájhoz. A jó pásztor életét is kész feláldozni, ezért ragaszkodunk hozzá.

Tevékenységek
Aljátszhatjuk a történetet. Az *Úr a pásztorom* című énekkel körjáték formájában eljátsszuk a történetet. A pásztor éneklés közben kucsmával a fején, bottal a kezében keresi az elveszettet, ha megtalálja, ráteszi a kucsmát, átadja a botot, és helyet cserélnek. Addig játszhatják, míg a két kör, fiúk, lányok köre, ki nem cserélődik.

Énektanulás

„Megy a pásztor selyemfüves tarka réten át” (EÉ 542)

Vers

Eljött érted Jézus, elküldötte Atyja,
sűrű erdő mélyén neved szólítgatja.
Tüske sebzi arcát, ág tépi ruháját,
nem hagyja elveszni kicsiny báránycáját.

Megtalálja Jézus, hozza is a vállán,
csendesül az erdő, nem sír a kis bárány.
Énekre, imára nyílik már az ajka,
Angyalok az égben örvendeznek rajta.

Imádság

Köszönöm jó Istenem,
amit ma is adsz nekem,
amikor elfogadom,
téged illő áldanom. Ámen (EÉ 543,3)

Február 3. hét: Keskeny út – széles út

Üdvözlés énekkel

„Hol az Úr Jézus jár” (*Harangszó* 37)

Imádság

Kérlek téged, Istenemet,
Bocsásd meg minden vétkeket,
Teremts bennem tiszta szívet,
Hálás szívet, hozzád hívet. Ámen. (EÉ 84,1)

Csendjáték

A korábban ismertetett módon.

Foglalkozás

Nem mindegy, hogy merre megyünk. Választás elé állít bennünket sok minden. Jézus és Isten parancsolatai segítsenek bennünket, hogy

a jó úton maradjunk, és hazataláljunk egykor majd őhozzá. Az ő útja keskeny, és kevesen járnak rajta. Beszélgetés a szabályok betartásáról, szokásokról, engedelmességről.

Tevékenységek

Keskeny és széles papírcsíkok vágásával útkészítés, fa építőkockákból útépitő verseny.

„Keskenyút-járás”: kézfogással, akadályok kikerülésével.

Énekek

„Isten útján járok...” (körjáték) (az ének kottáját lásd a CD-mellékleten).

„Szoros kapu, keskeny út” (körjáték, kapus kaput tartva) (JÉ 126)

Imádság

Bárhová mégy, el ne feledd:
a jó Isten mindig veled!
Nem kell félned a sötétben,
sem a bajban, sem a vészben.
Éjjel-nappal vigyáz reád,
mert ő szerető égi Atyád.
Soha, soha el ne feledd:
a jó Isten mindig veled. Ámen.

Február 4. hét: Aki kösziklára épít

Üdvözlés énekkel

„Ha te Jézust követed, akkor leszel boldog” (EÉ 539)

Imádság

Jézusé vagyok, az is maradok,
nem vonhat el semmi tőle,
megtart engem erős keze. Ámen.

Szeretetkapu

Játék a korábban említett módon.

Foglalkozás

Az én kösziklám Jézus. Figyelek szavára, igyekszem megtenni, amit kér tőlem. (Ne legyek haragos, szívesen segítsék a társamnak, a felnőtteknek, belátom, ha rosszat tettem, bocsánatot kérek.) Okos házépitő vagyok? Igyekszem a jóra?

Tevékenységek

Házépítés kartonból, könnyű anyagokból az alap, nehéz anyagokból a teteje, megfigyelés, mi történik? Erős, sziklára épített ház építése.

Énekek:

„A bolond homokra épített” (JÉ 201)

„Kis házad földi életed” (Harangszó 25)

Imádság (esti ima)

Úr Jézus, én mesterem,
te őrizz az éjjelen. Ámen.

Március: Kincseink: Jézus szeretete

Március 1. hét: Jézus lecsendesíti a tengert

Üdvözlés énekkel

„Jézust áldja énekünk” (EÉ 538) vagy „Jézus szeret minden kicsi gyereket”

Imádság

Köszönöm e szép napot
játszom ma, és tanulok,
legyél, Uram, mellettem,
jót hozzon e nap nekem.
Találd benne kedvedet,
ó, adj nekem örömet. Ámen. (FE)

Szeretetküldés

A korábban leírtak szerint.

Foglalkozás

Ma reggel, amikor jöttél az óvodába, milyen idő volt? Milyen idő lehet még? Vihar eljársása, együtt beülünk a „csónakba.” Mit éreztetek, amikor átéltétek a vihart? Félelmeitek közt kihez fordultok segítségért? Jézus segít az embereken, az övéin, eloszlatja félelmeinket, törődik velünk, mert szeret minket.

Dramatizálás

Eljátsszuk a történetet. A csoportszoba eszközeit használhatjuk a hájónk megépítéséhez. A gyermekek, ha a viharhoz hasonló dallamot hallanak zongorán vagy más hangszeren, akkor dülöngélnek, ha csendes dallamot, akkor nyugodtan ülnek.

Ének

„Olyan örömet, mint a forrás”

Imádság

Szólj hozzám csendesén, én Uram Istenem!
Szent szavad várom én félelmek éjjelén.

Szólj hozzám csendesén, Jézusom, Mesterem!
Szelíd és halk szavad szívemnek nyugtot ad.

Szólj hozzám csendesén, Szentlélek Ūristen!
Vezérelj engemet, szenteld meg szívemet. Ámen. (*Harangszó* 42)

Március 2. hét: A vak Bartimeus meggyógyítása

Üdvözlés énekekkel

„Jézust áldja énekünk” (EÉ 538)

Imádság

Atyám, add a te lelkedet,
hogy megnyissa szemeimet.
Hogy meglássam, ami való,
ami örök s nem mulandó. Ámen. (*Szívemet hozzád emelem* 23. o.)

Játék

Látom, akit nem látsz...

Egy történet szereplőit (bábok) egymás mellé tesszük. A játékvezető mondja: Látom, akit nem látsz, ez a valaki, például szakállas, fehér köntöst visel, alázatos, jószívű.

Foglalkozás

Beszélgetés arról, hogy mit jelent vaknak lenni. Bekötött szemmel érzékeltetjük, mennyivel nehezebb így tájékozódni. A beteg ember nem értéktelenebb, mint más. Jézus meggyógyítja a koldust, aki hozza kiált. Jézus az ő szeretetéből meggyógyíthatja a mai betegeket is.

Érzékeltető feladat

„Segítő kéz”. A gyermekek sétálnak bekötött szemmel a pad keskenyebb oldalán, vagy székeken, keskeny szalagokon. Mindegyik bekötött szemű gyermeknek van egy segítő, látó párja.

Énektanulás

Jó Bartimeus, szegény, vak koldus,
Jézus jön az úton, fuss, hát gyorsan fuss.

Torkod ne sajnáld, hangosan kiálts:
Jézus, segíts rajtam! Tégy velem csodát!

Jézus előtt állsz, nem hiába vársz,
baldog vagy, mert újra, újra tisztán látsz.
(Az óvodai hitoktatáshoz ajánlott segédanyagok gyűjteménye 11. o.)

Imádság

Jézusunk, te szeretsz minket.
Meglátod a terheinket!
Gyógyító a közelséged,
Veled minden újjáéled! Ámen.

Március 3. hét: Jairus lányának feltámasztása

Üdvözlés énekkal

„Hol az Úr Jézus jár” (*Harangszó 37*)

Imádság

Előtted állok, Istenem,
Kérlek, kegyelmed add nekem. Ámen.

Szeretetküldés

A korábban ismertetett módon.

Foglalkozás

Elmondjuk a történetet, melyben a halál egész közel kerül a gyermekekhez. Bemutatjuk az apát, aki mindent megtesz gyermeke megmentéséért. Nem a halál negatív vonásait domborítjuk ki, hanem a feltámasztás örvendetes tényét. Jézus tud segíteni a legreménytelenebb helyzetben is. Ő a gyógyító orvos, aki megáldja életünket, mert szeret bennünket.

Énektanulás

Nem véletlen születtem, Isten teremtett,
nem véletlen születtem, Isten teremtett.
Veled vagyok naponta, kezeidet megfogva, 2x
te csak bízzál karomba: mondja az Úr.

Imádság (esti ima)

A nap lemegy, az éj beáll,
álom jó szememre.
Jó Istenem, viselj gondot
alvó gyermekekre.

Uram, őriztél e napon,
te óvtad életemet,
benned hiszek, benned vetem
minden reményemet.

Add, veszély nélkül aludjam,
karjaid közt nyugodjam,
adj csendes éjt szüleimnek,
adj csendes éjt mindeneknek.

Istenem, én járva-kelve,
felvirradva és lefekve
Imádlak, mint édes Atyát.
Jó Atyám, adj jó éjszakát. Ámen. (FE)

Március 4. hét: Zákeus története

Üdvözlés énekkel
„Szívem örömmel” (JÉ 84)

Imádság (reggeli ima)
Uram Jézus, hála neked,
adtál nyugtot, csendességet.
Mai nap is légy énvelem,
óvd a bűntől az életem. Ámen.

Csendjáték
A korábban ismertetett módon.

Foglalkozás
Mit tennétek, ha Jézus ma láthatóan megjelenne köztünk? Hogyan akarnátok találkozni vele, ha nagy tömeg venné körül? Zákeus, a bűnös és rossz ember megváltozik, mert Jézus olyan ajándékot ad neki, amely többet ér a gazdagságnál (barátság, szeretet, öröm). Zákeus rájön arra, hogy öröm adni másoknak.

Tevékenységek
A történetet eljátsszuk ének segítségével. A gyerekek futkároznak a teremben, egymásra vigyázva, kiabálás nélkül, a Zákeus szóra felállnak egy székre. Aki a leggyorsabb, az kiáltja legközelebb a jelszót.

Énektanítás

Oly csöpp ember volt Zákheus,
oly csöpp, kicsi ember ám!
Hogy meglássa az Úr Jézust,
felmászik a füge fán,
a Megváltó, hogy arra jött,
megállt a fa tövén,
és szólt: – Zákheus, gyere le!
Ma a te házában szállok én,
ma a te házában szállok én. (JÉ 212)

Imádság

Füled mindent hall, Istenem,
szemed látja, ha vétkezem,
minden bűnöm jól ismered,
kérek, bocsásd meg vétkeket. Ámen. (FE)

Április: Kincseink: Jézus keresztje

Április 1. hét: Bevonulás Jeruzsálembe – virágvasárnap

Üdvözlés énekkel

„Jézus, a gyermekbarát” (JÉ 108) vagy „Dicsőség királya” (*Harangszó* 8)

Imádság

Hogyha kél a hajnal pírja,
szívem dallal köszönt téged.
Hiszen, Jézus, te vagy nékem,
te a hajnal, te az élet. Ámen. (JÉ 54)

Szeretetkapu:

Körjáték a korábban ismertetett módon.

Foglalkozás

Jézus az én királyom, ő szelíd és alázatos király. Engem is meggazda-

gít mennyei kincsekkel: öröm, szeretet, türelem, jóság, engedelmes-
ség, szívesség, békeesség.

Tevékenységek

Virággal köszöntjük Jézust. Közösen elmegyünk a templomba, feldí-
szítjük az óvodát, templomot.

Pálmaágak készítése papírból, színezés, festés.

Énektanulás

Menjünk Jézus elé

vidám énekszóval, hozsannával.

Hintsük útját teli zöldellő faággal, sok virággal.

Jöjj, mennyei Király, néked szól az ének,

téged várunk, kitarjuk a szívünk,

szeress minket, Jézus, maradj nálunk. (EÉ 533)

Vers

Van egy árnyas szép kert, Isten a gazdája,

virágait féltve gondozza, táplálja.

Öntözi esővel, fénnel simogatja,

megkapálja földjét, tisztára gyomlálja.

Virág vagyok én is, Isten ibolyája

most nyíltam ki éppen becéző szavára.

Lennél-e barátom, te is, liliomszál?

Jöjj az Úr kertjébe, neki illatozzál!

Imádság

Kegyes Jézus, engedd,

hogy én is elmenjek,

híveiddel hozzád hittel,

és hozsannát zengjek. Ámen.

Április 2. hét: Jézus a Golgotán

Üdvözlés énekkel

„Nem véletlen születtem...” (ismétlés) vagy „Hol az Úr Jézus jár” (Harangszó 37)

Imádság

Jézus, légy ezerszer áldott,
mert kereszted és halálod
megváltotta a világot. Ámen. (Jézust áldja énekünk 91)

Csendjáték

A korábban leírtak szerint.

Foglalkozás

Jézus sok szenvedést vállalt értünk. Imádságban tudunk bocsánatot kérni, hálát és köszönetet mondani neki. A gyermeki félelmeket a halállal kapcsolatban oldjuk beszélgetéssel. Szót ejtünk Júdás árulásáról, a hazugságról és a hamisságról. A bűn fogalmának megmagyarázása.

Tevékenységek

Gyurmából, sólisztből keresztet formázunk. Jézusról szóló képeket színezünk.

Lila virágokkal, ibolyával, gyertyával díszítjük a termet. Lehet papírból lila virágokat hajtogatni, kívágni.

Ének-zene hallgatás

„Jézusról, csak róla mondok éneket” (JÉ 224)

Imádság

Soha, soha nem felejttem,
Jézus meghalt a kereszten,
énértem és mindenkiért,
megfizetett minden bűnért. Ámen.

Április 3. hét: Az üres sír – Jézus feltámadása

Üdvözlés énekkel

„Krisztus, virágunk” (EÉ 222)

Imádság

Dicsérünk, Jézusunk,
Feltámadt Krisztusunk,
Kit angyalok áldnak,
Hozd el újulását,
Végső megváltását
Az egész világnak. Ámen.

Szeretkapu

Körjáték a korábban leírtak szerint.

Foglalkozás

Nagyméretű színes képek bemutatása az üres sírról, a húsvéti történetről. Jézus feltámadása értünk történt, hogy örök életünk legyen. A tanítványok szomorúsága elmúlt, mi is örvendezhetünk, mert élő Urunk van, aki mindig velünk van.

A gyermekeket rávezethetjük, hogy a természetben is találkozunk az újjászületéssel. Évszakok váltakozása. Ősszel a hernyó a föld alá bújik, ott bebábozódik és tavasszal felébred, gyönyörű pillangó lesz belőle.

Versek

1) Egy édes titkom van nekem.

Fénnyel betölti életem,
mosolyra nyitja számat:
a Megváltó feltámadt!

Nem, nem maradt a sír ölen,
Ujjongok az örömtől én,
hisz nem vagyok már árva.
Nincs többé sírba zárva.

Velem van nappal, éjjelen.
Mindig velem, mindig velem.
Az úton ő vezérel
oltalmazó kezével.

Virágok, illatozzatok!
Húsvéti, tiszta fény ragyog
elűzve minden árnyat:
a Megváltó feltámadt!

2) Kicsi fiú, nagy kosár,
Jézus-hírrrel szerte jár.
Jézus él, Isten él!
Emberélet, mit se félj!

Hímes mező, hímes rét,
kicsi lányka, áldott légy!
Öntözlek hát bő vízzel,
Élő kútnak ízével!

Énekek

„Örvendezz, örvendezz, minden nép” (*Jézust áldja énekünk* 94)
„Itt a húsvét, ünnepeljünk” (*Harangszó* 11)

Imádság

Jézus, aki feltámadtál,
hogy nekem életet adjál,
kösd szívemet hozzád végleg,
hogy örökké benned éljek. Ámen.

Április 4. hét: Jézussal az emmausi úton

Üdvözlés énekkel

„Jézus, a gyermekbarát” vagy „Kicsi vagyok én, mégse félek én” (JÉ 158)

Imádság (reggeli ima)

Jó reggelt, édes Jézusom,

Legyen tiéd ez a napom.
Kézen fogva vezess engem,
s ne engedd el soha kezem. Ámen.

Bibliai dobókocka játék

A kockán egy-egy történetet jelképező képek vannak. A gyerekek dobnak, majd elmondják néhány szóban a történetet.

Foglalkozás

Jó találkozni Jézussal. Elveszi félelmünket, segít minket. Hogyan ismerhetjük fel őt? – Beszédéről, cselekedeteiről, a kenyér megtöréséről.

Tevékenységek

Jézus és a tanítványok lerajzolása, színezése. Lányomokat készíthetünk a korábban leírtak szerint, amelyek Jézushoz vezetnek.

Rajz készítése

„Jézus velem van, nem félek!” címmel.

Játék

Elindultam Jézus felé (dombon török a diót dallamára körjáték két vezetővel)

Elindultam Jézus felé, Jézus felé (előre mennek)

Húz az ördög visszafelé, visszafelé (ellenkező irányba mennek)

de én csak Jézust követem (előre mennek)

Mert én igazán szeretem – őt! (előre mennek, az „őt”-re megállnak, és új vezetőt választanak)

Ének

„Ha te Jézust követed, akkor leszel boldog” (EÉ 539)

Imádság

Köszönöm, Jézusom,
hogy eljöttél értem,
és megkerestél
áldott igéddel. Ámen.

Május: Kincseink: Jézus megerősít a hitben

Május 1. hét: Jézus a tengeren jár

Üdvözlés énekkel

„Olyan örömet, mint a forrás” vagy „Vihar zúg a tó felett” (*Jézust áldja énekünk 23*)

Imádság

Légy velem, Jézusom
növelj tudásom,
minden munkámban
áldásodra vágyom. Ámen.

Csendjáték

A korábban ismertetett módon.

Foglalkozás

Beszélgetés félelmeinkről, sötétségről, álmokról. Jézus nélkül nyugtalanság, félelem vesz erőt rajtunk a bajban. Jézussal békesség költözik a szívünkbe, ő elűzi félelmeinket, rossz álmainkat. Megmentő kezét nyújtja felénk.

266

Tevékenységek

Flanelfigurákkal a történet ábrázolása.
Ilyen vagyok! Játék a tükör előtt (Sorold fel külső tulajdonságaidat!)
Isten tükrében (belső tulajdonságaink)

Vers

Két kicsi szem – az Úrra néz,
két kicsi fül – hallgatni kész,
két kicsi láb – már ővele megy,
két kicsi kéz – neki mozdul meg.
Én kicsi szám – csak őt vallja,
én kicsi szívem – ő lakja.

Énektanulás

Ne félj, csak higgy!
Istenben bízz!
Gondot visel rólad,
dicsérd Megváltódat. (JÉ 174)

Imádság (esti ima)

Úr Jézus, a nap elmúlt, már este van,
ma is sokszor voltam csintalan,
de bocsásd meg, amit tettem,
hisz te szeretsz engem. Ámen.

Május 2. hét: A magvető példázata

Üdvözlés énekkel

Jézus, a gyermekbarát

Imádság

Egyszerűvé formálj
belső, lelkiképpen,
békeességben, csöndességben,
tisztogasd meg szívem. Ámen. (*Harangszó* 40)

Szeretetküldés:

A korábban leírt módon.

Foglalkozás

Szemléltetésnek felhasználhatunk csírázott magot, kemény földdarabot, követ, kavicsot, tüskés, tövises ágakat, puha, nedves termőtalajt. Különbőféle magokat mutathatunk a gyerekeknek (búza, bab, borsó, kukorica). Mi kell ahhoz, hogy a mag kikeljen a földből? Fontos megláttatni, hogy Isten úgy áld meg ajándékaival, ahogy a magvető szórja a magot. Tőlünk függ, mivé lesz Isten áldása bennünk. A mag Isten igéje, amivel a legtöbb jót munkálja életünkben.

Tevékenységek

Sólisztból szív alakot formázunk, magokat nyomkodunk bele, különböző figurát készítve belőle.

Flanelképekkel kirakjuk a történetet.

Énektanulás

„Kimegy a magvető” (EÉ 531)

Imádság

Jöjj, lakozzál bennem,
hadd legyen már itt lenn
templomoddá szívem, lelkem. Ámen. (EÉ 280,5)

Május 3. hét: Az irgalmas samaritánus

Üdvözlés énekkel

„Engem szeret Jézusom” (JÉ) vagy „Jézus szeret minden kicsi gyereket”

Imádság

Atya Úristen,
ki élsz ott fenn,
add, hogy kicsi nyájad
neked élhessen.
Mindennap,
kenyeredből adj,
bocsásd meg a vétünk,
soha el ne hagyj. Ámen. (*Jézust áldja* 10)

Szeretetkapu

Körjáték a korábban ismertetett módon.

Foglalkozás

Ki a te barátod? Aki nem hagy el a bajban. Minden embert szeretnünk kell, nem szabad gyűlölni senkit bőrszíne miatt vagy más népcsoportja miatt. Jézus könyörületes felebarát, gondoskodó, mint a samáriai férfi.

Játék

Jeruzsálem–Jerikó: A gyermekek körben járnak. A szent város előtt meghajolnak, ha hallják a nevét, de „Jerikó”-ra nem. Aki eltéveszti, leül, a végén az győz, aki megmarad.

Ének

„Ment egy ember Jerikóba” (*Harangszó* 27)

Imádság

Kezünk, lábunk, minden tagunk
tőled kaptuk, Istenünk.

Táncolhatunk, ugrálhatunk,
mindent neked köszönünk. Ámen.

(*Családos istentisztelet a Budavárban*. 1. füzet 2008/2009)

Május 4. hét: Jézus mennybemenetele

Üdvözlés énekkel

„Istenemet örökké imádom” (*Harangszó* 41)

Imádság

Szentlélek, jöjj el,
szívünk töltsd ma el
szent erőddel, vigaszoddal
légy hozzánk közel! Ámen.

Csendjáték

A korábban leírtak szerint.

Foglalkozás

Jézus felment a mennybe. Fogalmak ismertetése, magyarázása: láthatatlan–látható, érezhető, tapintható, hallható. Nem maradunk magunkra, Jézus ígéretét megtartja, ő velünk van. Megígéri a mennyei erőt. Én is Jézus tanítványa vagyok, Szentlelkével betölti a szívem, ezért bátran beszélhetek róla és beszélgethetek vele. Jó együtt dicsérni és hallgatni igéjét.

Tevékenységek

lángnyelvek kivágása, kifestése, felragasztása egy képre. Galamb hajtogatása papírból.

Énekek

Piros pünkösdi napján
mindenek újulnak,
a kertek, a mezők
virágba borulnak.

Én kicsike vagyok,
nagyot nem szólhatok,
mégis az Istennek
dicséretet mondok.

Gyöngye vessző vagyok,
mindenfelé hajlok,
szüleim kertjében
most nyílni akarok.

Ki akarok nyílni,
mint pünkösdi rózsza,
csattan rám, mint a tűz,
a Szentlélek csókja. *(Jézust áldja énekünk 96)*

Imádság

Isten vagy,
szíved nagy,
egész világ benned él,
Áldott vagy.

Háromság,
nagy jóság.
Atya, Fiú, Szentlélek,
boldogság. Ámen. *(Jézust áldja énekünk 18)*

Június: Tanévzáró istentisztelet

Óvodások szolgálata

Ének

„Jézus kopogtat, gyertyát gyújtogat” (EÉ 528)

Vers

Megkondul a harang
hívogató hangja,
ma van szent vasárnap:
nyugodalom napja.
Azt kívánja Isten,
szenteld meg e napot,
szomjúhozó szívvel
keresd fel templomod.

Ének

„Vasárnap van, szól a harang” (EÉ 535)

Vers

- 1) Megcsendül a kicsi harang:
csingilingi: gyerekek.
Ráfelel egy ércesebb hang:
giling-galang: emberek.
Megkondul az öreg harang:
Bim-bam, bim-bam: öregek!
Jöjjetek, mind jöjjetek!
Templomban a helyetek!
- 2) Ha szól az Úr, légy csendesen,
ha dolgot ad, mondd: megteszem.
Ha messze küld, gyorsan szaladj,
ha csendre int, nyugton maradj!

Minden szavát figyelve lesd,
akarátát folyton keresd,

s bár jó öröm vagy fájdalom,
boldog leszel így majd nagyon. (*Harangszó* 43)

Ének

Isten nevét dicsérem, szívem csupa hála,
együtt mondjunk háladalt, közös ének áldja,
Refr.: Jóság, hűség kezed minden műve,
szent vagy, jó vagy, áldunk mindörökre.

Döbönt szívünk ráeszmél, milyen nagy az Isten:
Erő, fönség, hatalom, fénye átjár mindent.
Refr.

Igaz jóság, irgalom minden rendelése,
csak az érti valóban, aki bízik benne.
Refr.

Soha el nem felejtí ősi szövetségét,
maga őrzí, tápláljá, egybegyűjíti népét.
Refr.

Atya, Fiú, Szentlélek, megillet a hála,
csodálkozva, boldogan néped ezt kiáltja.
Refr.
(Az ének kottáját lásd a CD-mellékleten)

Ifjúsági alkalmak témasorozata

Kapcsolataink megerősítése – megerősödés különbéle kapcsolataink által

Bevezető gondolatok az ifjúsági sorozathoz

Földi életünk során különböző kapcsolataink a legmeghatározóbbak számunkra, hiszen ezekben élünk, vagy ezek hiányától szenvedünk. A végsőkéig ragaszkodunk egymáshoz, vagy taszítjuk el magunktól a másikat.

Ebben a tizennyolc alkalomra összeállított sorozatban önmagunktól elindulva – mint ahogy a fiatalok is általában magukból indulnak ki – gondoljuk végig különböző kapcsolatainkat, és fókuszálunk végül az Istennel való kapcsolatra.

Minden egyes témánál találunk egy-két bevezető játékot és énekjavaslatot, amely az este éneke lehet (az énekszámok előtti rövidítés a *Zarándokének*, illetve az *Új ének* ifjúsági énekfüzeteket jelöli: ZÉ, ÚÉ), valamint a téma feldolgozási módjára vonatkozó javaslatot, amely többségében kis csoportokban történhet. Ezeket azután rövid áhítat és/vagy imádság követhet.

A játékok minden esetben próbálnak illeszkedni a megadott témához, de természetesen az alapvető cél a fiatalok megmozgatása, a közvetlen légkör kialakítása. Lehet rögtön játékkal kezdeni, vagy az éneklés után megmozgatni egy kicsit a fiatalokat. Megfigyelhetjük, hogy amelyik ifjúsági órán valamilyen játékkal kezdünk, ott egészen más hangulat alakulhat ki, mint ha elhagyjuk a játékot.

Az áhítat alapjául szolgáló igék vagy felolvasandó szövegrészek is megtalálhatók az egyes témák feldolgozási javaslatában.

A téma feldolgozása több esetben két vagy három csoportban történik azt szem előtt tartva, hogy az ifjúsági körök csoportlétszáma változó, így – reménység szerint – néhány fő esetén, de nagyobb létszámnál is megvalósíthatóvá válhat a felvázolt program. Ez alól kivételt képez néhány játék, amely több résztvevőt igényel.

1. Kapcsolatom önmagammal

Ének

„Szél sodorja, szél zilálja” (ZÉ 33, ÚÉ 43); „Amikor úgy érzed, hogy minden oly nehéz...

Játék

A terem két sarka a pozitív (pl. türelmes) és a negatív (pl. nem türelmes) oldal. Álljon be mindenki oda, ahol ki-ki érzése szerint tart. Ellentéppárok: szelíd – agresszív, akaratos – gyenge, lobbanékony – hosszútűrő, nyitott – zárkózott, sok barátom van – kevés barátom van, sportos – nem sportos, szeretetet inkább adó – szeretetet inkább kapó, ötletes – ötletlen, (kreatív – nem kreatív), haragtartó – megbocsátó, őszinte – alságos stb.

Írják le a csoporttagok három pozitív tulajdonságukat, amire büszkék, három olyat, amin változtatnának, három képességet, amihez értenek, amit jól csinálnak. Majd beszéljék meg kétfős csoportokban, mit írtak, és miért.

Körkérdés: nehéz vagy könnyű volt-e az értékeikről beszélni, miért?

Feldolgozási javaslat

Kétféle tendencia figyelhető meg a tizenéves fiataloknál. Vagy nagyon alacsony az önértékelésük, és nem képesek elfogadni, sőt meglátni sem értékeiket. A másik pedig a „hencegők”, akik túl sokra becsülik magukat, de általában ez sem a realitáson alapul. Általában le kell ahhoz másokat értékelniük, hogy magukat kicsit jobb pozícióban tudhassák. Ha elfogadjuk azt, hogy Isten a maga Lelkét helyezte be-

lénk, akkor olyan kincs birtokában vagyunk, amit tisztelni és értékelni kell önmagunkban! Hogy ki mennyit ér, nem a külső emberi meglátások határozhatják meg elsősorban, hanem hogy Isten mit gondol rólunk.

Érdemes olyan bibliai igéket keresni, ami Istennek a rólunk való elképzelését tükrözik (*értékesebbek vagytok a verébnél, már az anyád méhében ismertelek, tenyerembe véstelek*). Kétségtelen, hogy ennél a korosztálynál a domináns mégiscsak az, hogy a kortársak mit gondolnak rólam. Ez az irány az uniformizmus felé viszi el a fiatalokat. Az egyen-zene, egyen-öltözködés, egyen-telefon felé. Így eltűnik mindaz, ami egyedi.

Isten egyedi, egyszeri és megismételhetetlen alkotása mindenki, amit az áhítatban kifejthetünk. Úgy szeret mindenkit egyen-egyenként, amint vagyunk!

Kapcsolatban lenni önmagunkkal nemcsak azt jelenti, hogy ismerem magamat, – ami önmagában véve is fontos ugyan –, de leginkább azt a fajta tudatosságot jelenti, ami képes mindig az adott pillanatra reagálni, vagyis: itt és most mit teszek, mit érzek, ez nekem jó-e vagy sem? Az önmagunkkal való ilyen jellegű kapcsolat nem választható el az Istennel való szüntelen kapcsolattól, és ez fordítva is igaz: az Istennel való kapcsolatom nem választható el az önmagammal való kapcsolattól.

2. Barátság

Ének

„Bízzál Jézusban” (ÚÉ 153), „Van egy barátom, Jézus” (<http://www.keresztenydalok.hu/enek/megtekintes/?id=5680>)

Az első éneket az áhítat énekeként is énekelhetjük!

Játék

1) Mennyire ismerem a barátomat/társamat?

Baráti párok egyike kimegy, a másiktól kérdezzük (előre összegyűjtött és kitalált kérdéseket) pl. mi a kedvenc étele, együttese, mit tenne, ha látná, hogy valaki fizetés nélkül megy ki a boltból? stb. Bejön a kiküldött barát, és meghallgatjuk a tényleges válaszokat is.

2) Mi fontos a barátságban?

A szoba/terem egyik vége az „igen, fontos” a másik a „nem fontos” oldal. Meghatározásokat mondunk. A résztvevők álljanak a képzeletbeli vonal azon pontjára, amennyire fontosnak vélik az adott meghatározást. Pl. őszinteség, humor, megbocsátani tudás, falazás, azonos ízlés stb.

Feldolgozási javaslat

Két vagy három csoportban

– az Ósz-ben Dávid és Jonatán barátsága példa lehet
– Jóbnaál, a Példabeszédekben vagy Jeremiás siralmaiban a barát nem feltétlen csak pozitív vonásokkal bír.

1. *„Nevetséges lettem barátaim előtt. Saját barátaim csúfolnak.” (Jób)*

2. *„Sokan hízelegnek az előkelő embernek, és az ajándékoznak mindenki barátja.” (Péld)*

3. *„Senki sem vigasztalja azok közül, akik szerették, barátai mind hűtlenné lettek, ellenségeivé váltak.” (JerSir)*

A témát két vagy három csoportban dolgozhatjuk fel, az egyes csoportoknak a fenti mondatokat adjuk oda egy kis papír cetlin, és megkérjük őket, hogy a mondatok alapján beszéljék át a témát, valamint jelenítsenek meg egy kitalált történetet.

Jóban vagy rosszban mutatkozik meg az igaz barát? Érdemes beszélni a féltékenység problémájáról, hiszen ez a fiatalok között nem ritkán okoz problémát. Mi van akkor, ha a barátom „sikerebb”, mint én?!

Áhítat/imádság alapjául Jézus mondata állhat, aki barátainak mondja tanítványait. *„Nincs senkiben nagyobb szeretet annál, mint ha valaki életét adja barátaiért.” (Jn 15,13)*

3. Szülőkkel való kapcsolat

Ének

„Jóság síró vágya” (ZÉ 91, ÚÉ 130)

Játék

1) Apróhirdetés: két „hirdetést” ad fel mindenki: olyan szülőt keresek,

aki... Olyan gyereket szeretnék, aki... A kereslet és a kínálat találkozhat úgy, hogy kiválasztják, melyik hirdetés tetszett a legjobban.

2) Az angyal (meditációs játék): Képzeletben megjelenik egy angyal, aki olyanná formálja szüleinket – vagy a családot vagy egy konfliktust –, ahogyan azt X idő elteltével látni szeretnénk.

3. Családi kirándulás: Szigetelőszalag segítségével kötözzük össze a jelenlevőket háromfős csoportokba. Mindegyik csoport családi kirándulásra indul, de előbb fel kell készülniük. Mindenkinek el kell végezni a következő feladatokat, mielőtt elindulnak. Például megfésülni mindenki haját, kifújni egymás orrát, reggelizni (egy zömlével megetik egymást) stb. (*Start 4. Szentírás Szövetség 2003.*)

4) Így működünk: Cetlikre családtagok neveit írjuk, például Horváth papa, Horváth mama, Horváth lány/fiú... Kovács papa, mama stb. Mindenki húz egy nevet, majd megkeresik egymást az egy családhoz tartozók. Az így született családok alkossák meg a maguk szabályait, jellemzőit. Ha komolyabb játékot szeretnénk, írják össze, milyen értékeket képviselnek, mi fontos szerintük egy családban.

Feldolgozási javaslat

A Tízparancsolat Luther által is használt beosztása szerint a 4. parancsolat a második kőtáblán lévők közül az első. Vagyis Isten az embertársakkal való kapcsolataink közül különösen fontosnak tartja a szülőkkel való kapcsolatot. Ugyanakkor ez az a kapcsolat, ami a fiatalok életében a legellentmondásosabb tud lenni (elvált szülők, éppen aktuális problémák miatti mosolyszünet szülő és gyerek között...).

Éppen ezért a csoportoknak három konfliktusforrást kell átbeszélni s majd megjeleníteni. A papírra ilyen címekeket írhatunk, melyek alapján a fiatalok maguk találják ki az egyes szituációkat:

- 1) Késői házibuli
- 2) Családi ünnep
- 3) Rossz jegy az iskolában

A bemutatott kis jelenetek után a következő kérdések segítségével vihetjük tovább a témát: Mit jelent a tisztelet? – Hogyan tisztelhetem azt, aki nem viselkedik tiszteletre méltó módon?

Az áhítathoz kőtáblaformát vágjunk ki előzetesen papírból, melyek a törvényt jelképezik. Majd az áhítat bizonyos pontján illesszük a két

papírt az aljánál egybe, így egy szív formát kapunk. Ezzel próbáljuk illusztrálni, hogy Jézusban a tiszteletre való felszólításnak való görcsös engedelmesség helyét a szeretet veheti át – és ez még a szülőkkal kapcsolatban is igaz. Az áhítat alapja lehet a következő ige: „Gyermekek, fogadjatok szót szüleiteknek mindenben, mert ez kedves az Úr szemében.” Kol 3,20 illetve Ef 6,1–4 (ahol a másik oldal is hangot kap); „Gyermekek! Engedelmeskedjétek szüleiteknek az Úrban, mert ez a helyes. »Tiszteld apádat és anyádat«: ez az első parancsolat, amelyhez ígéret fűződik, mégpedig ez: »hogyan jó dolgod legyen, és hosszú életű légy a földön.« Ti apák pedig ne ingereljétek gyermekeiteket, hanem neveljétek az Úr tanítása szerint fegyellemmel és intéssel.”

Segítő szövegrészlet az áhítathoz Dorothy Law Nolte: *Ha egy gyerek*

„Ha egy gyerek szidalmakban él, megtanulja az ítélezést.

Ha egy gyerek haragban él, megtanulja a harcot.

Ha egy gyerek félelemben él, megtanulja a rettegést.

Ha egy gyerek szánalomban él, megtanulja az önsajnálatot.

Ha egy gyerek gúnyban él, megtanulja a szégyent.

Ha egy gyerek féltékenységben él, megtanulja az irigységet.

Ha egy gyerek szégyenben él, megtanulja a bűnbánatot.

Ha egy gyerek biztatásban él, megtanulja az önbizalmat.

Ha egy gyerek megértésben él, megtanulja a türelmet.

Ha egy gyerek dicséretben él, megtanulja az önbecsülést.

Ha egy gyerek megértésben él, megtanulja a szeretetet.

Ha egy gyerek helyeslésben él, megtanulja magát szeretni.

Ha egy gyerek elismerésben él, megtanulja, hogy jó, ha célja van.

Ha egy gyerek önzetlenségben él, megtanulja a nagylelkűséget.

Ha egy gyerek tisztességben és őszinteségben él, megtanulja, mi az igazság és a becsület.

Ha egy gyerek biztonságban él, megtanulja, hogy bízson magában és a többiekben.

Ha egy gyerek barátságban él, megtanulja, hogy jó a világban élni.

Ha egy gyerek nyugalomban él, megtanulja megtalálni a saját békéjét.

A te gyermeked miben él?”

4. Generációk közötti kapcsolat („az öreg nénik miért olyan gorombák?”)

Ének

„Mily gyönyörűség, íme, lásd” (ZÉ 75, ÚÉ 104)

Játék

1) Szituációs játék: Szerepcsere

Egy vagy több kitalált jelenet eljátszása és kiértékelése.

a) Házsártos, tülekedő öreg néni az üzletben...

b) „Számkivetett” öreg egy otthonban, vagy bár családi körben, mégis magányosan...

Cél az, hogy a fiatal, aki az idős embert játssza, érezzen bele helyzetébe, fogalmazza meg és próbálja meg kitalálni, miért lett olyaná?!)

2) Értékek és hiányosságok megfogalmazása: Gyűjtsék össze csomagolópapírra, hogy mit tud/mire képes és mit nem tud/mire nem képes egy idős és egy fiatal.

Feldolgozási javaslat

A főcím utáni zárójeles kérdést egyik ifjúsági tagunk tette fel, és ennek alapján jót beszélgettünk az öregedés problémáiról. Ilyen kérdések alapján gondolkodhatunk együtt:

Van-e/volt-e olyan idős ember az életedben, akitől sokat kaptál, akitől sokat tanultál?

Vajon hogyan őrizhető meg nyitottságunk idős korban is?

Mennyire van összefüggésben egymással a testi, szellemi és lelki frissesség?

Mit tudunk tenni mi, fiatalok azért, hogy kimozdítsuk az időseket az egyedüllét és a bezártság okozta „gorombaság”-ból?

Érdeemes ehhez az alkalomhoz – ahol van lehetőség – egy közeli szeretetotthonba ellátogatni, illetve a gyülekezet más csoportjával – pl. felnőttbibliai kör, nyugdíjas csoport – szervezni egy közös alkalmat. Lehet „örökbe fogadós” játékot is játszani, hogy alakuljanak ki párok a fiatalok és az idősek között, akik hordozzák egymást – csoporton kívül is tarthatják a kapcsolatot...

Az áhítatban lehetőséget lehet adni arra, hogy egy-egy gyertyát gyűjtsünk meg azokra a szeretteinkre emlékezve, akik már nincsenek közöttünk. A fiatalok esetleg megoszthatják egymással, hogy ők kire emlékeznek. Adjunk hálát értük, és imádkozzunk szüleinkért, nagyszüleinkért! Az áhítat alapigéje lehet: „Az ősz embernek add meg a tiszteletet, és becsüld meg az öreg embert.” (3Móz 19,32)

5. Szerelem (házasság, sexualitás)

Énekjavaslat

„Boldog mosoly az arcomon” (ÚÉ 232), „Kérlek, add a kezed” (Pekka Simojoki – Izsóp)

Játék

1) Milyen legyen? Fiúk, lányok külön egy csomagolópapírra felírják az ideális fiú, lány jellemzőit. Érdekes lehet, ha nemcsak a másik nemről, hanem magukról is elkészítik ezt, majd a két csoport összehasonlítja az eredményt.

2) Érvek játéka: Melyik igaz egy párkapcsolatra? Hasonló a hasonlót vonzza, vagy az ellentétek vonzzák egymást? Két csoport vitatkozzon erről moderátor segítségével.

Feldolgozási javaslat

A játékot továbbgondolva beszéljünk arról, hogy melyek azok a szempontok, normák, értékek (személyiségjegyek, jellemző tulajdonságok), amelyeket fontos tisztázni egy elköteleződés előtt. Persze nem lehet mindent előzetesen számba venni, ezért fontos, hogy együtt tudjunk növekedni a szeretetben. „Tanúi vagyunk egymás életének.” (Idézet a *Hölgyválasz* c. filmből)

Kettős irány figyelhető meg a párkapcsolatokban: a szexuális kapcsolat egyre korábbra kerül, a házasság pedig egyre későbbi életkorban köttetik – ha egyáltalán összeházasodnak a párok.

Mégis miért fontos a házasság? Kérdezzük meg a fiatalokat, hogy szerintük mi vezet a gyakori váláshoz, melyek azok az alapszabályok, amelyeket megsértenek az emberek? A negatív példákából – gondolom, nem idegen sajnos ez tőlük sem – fogalmazzák meg, mi az, ami

megtarthat. Talán éppen az első játék „idealisztikus” elképzeléseiből kellene lejjebb adni... vagy?

Meg lehet hívni erre az alkalomra egy házaspárt a gyülekezetből (pl. házaskörös pároktól nem idegen ez a feladat), akik vállalják, hogy beszélnek arról, hogy ők hogyan tudnak kitartani egymás mellett...

Az áhítat alapjául választhatunk igét a Biblia szerelmesleveléből, az *Énekek énekéből*: Pl. „*Én szerelmesemé vagyok, és ő is utánam vágyódik.*” (Énekek 7,11)

6. Kapcsolatom másokkal – ifisként a suliban

Énekjavaslat

„Jó ez az érzés” (ZÉ 136)

Játék

1) Árveréses játék: különféle tulajdonságokat, lehetőségeket írunk papír cetlikre (közösség, barátság, pénz, autó, luxusnyaralás, kitartás stb.), amelyeket árverésre bocsátunk. Mindenki rendelkezik X összegű fabatkával (pénzzel), mellyel elindulhat a licitálás. Mit, miért és mennyiért vettem meg? Mennyire tudok harcolni a nekem fontos dolgokért?

2) Két csoportot alakítunk ki, két kép darabjait előre kiosztva személyenként mindenkinek. Van egy beépített ember, akinek azt az instrukciót adjuk, hogy ne tegye bele a közösbe a nála levő kép darabját, amit időre ki kell rakni a csoportnak.

A csoport feladata, hogy észlelve az ellenállást (vagy az együttműködés hiányát), valahogy mégis rávegye az ellenállót a csoportmunkára. Tanulság lehet, hogy hogyan, milyen eszközökkel lehet őt rávenni, illetve, hogy milyen érzéseket vált ki ellenállásával a csoportból? (A csoportvezetőnek itt is figyelnie kell, hogy ne durvuljon el a játék!)

Feldolgozási javaslat

Ennél a témánál jó beszélgetés alakulhat ki, hiszen az iskolai közösségben valamilyen formában kiderül, hogy az ifjúsági tagok ebbe a közösségbe járnak.

Ilyen kérdések segíthetik a beszélgetést: Vállalom-e magamat és értékeimet? Mi szükséges ehhez? Bátorság, önértékelés, tudni, hogy

ki vagyok, mi fontos nekem? Cikisnek érzed vagy éppen hogy büszke vagy rá, hogy keresztyén ifjúsági közösségbe jársz? Kértek-e már tőled olyat osztálytársaid, amit azért nem tettél meg, mert ellenkezett meggyőződéseddel? Mennyiben érzed terhesnek azt, hogy az ifibe jársz? (Annak idején, amikor még a teológus hallgatókat is elvitték katonának, néhányan azzal próbáltak „beilleszkedni” a csapatba, hogy ittak és dohányoztak, ugyanúgy, mint a többiek. Volt két kispap, akik rendszeresen részegen jöttek vissza az eltávozásról, megmutatva ezzel a keményfiúi voltukat.)

Alapige lehet a bevezető játékhoz visszakapcsolva: Mt 6,21: „*Mert ahol a kincsed van, ott lesz a szíved is.*” Imádkozzunk osztálytársainkért!

7. Virtuális kapcsolataim és annak veszélyei

Ének

„A mélységből halld meg, Uram!” (ZÉ 45, ÚÉ 53)

Játék

„Gyilkosos” vagy maffiajáték. A játék során vannak nappalok és éjszakák. A játék éjszakával kezdődik, amikor mindenki behunyja a szemét. A játékvezető felszólítja a gyilkosokat, hogy nyissák ki a szemüket. Ők kinyitják a szemüket, és mutogatással egyeztetik, hogy milyen sorrendben ölik majd meg a többieket. Miután ez megtörtént, a játékvezető bejelenti, hogy nappal van. Nappal a játékosok beszélgetnek, hogy észleltek-e valami gyanúsat, hallottak-e valamilyen neszt, szerintük ki lehet a gyilkos. Akit nagyon gyanúsnak találnak, mondhat védőbeszédet, amit vagy elfogad a többség, vagy nem. Akit gyilkosnak tart a többség, kiesik a játékból. Miután valaki kiesett, újra éjszaka lesz. A játékvezető sorra mondja mindenkinek a nevét. Annál a névnél, akit a gyilkosok meg akarnak éppen ölni, egyszerre jelezniük kell például kézfeltartással. A játékvezető ezután ismét kijelenti, hogy nappal van, és elmondja, hogy ki halt meg az éjszaka. A játékvezető éjszaka felszólíthatja a nyomozót is, hogy nyissa ki a szemét. A nyomozó rámutathat a jelenlévők közül valakire, és arról a játékvezető jelzi, hogy gyilkos-e vagy sem. A játék így folytatódik, amíg vagy

minden polgár vagy minden gyilkos ki nem esett. Fontos! A játékvezető mindent tud, de semmilyen kétes célzást nem tehet. A nyomozó, ha megtudja, hogy ki a gyilkos, nem mondhatja meg, hogy tudja, csak arra terelheti a többieket, hogy mindenkinek a valódi gyilkos legyen gyanús. Nem érdeke, hogy kiderüljön róla, hogy ő a nyomozó, mert akkor veszélybe kerül. Ugyanis ha a gyilkosok közül az egyik kiesik a játékból, a másiknak már nem kell tartania magát az eredetileg megállapított sorrendhez, tehát ha sejtí, hogy ki a nyomozó, az első adandó alkalommal megölheti.

Feldolgozási javaslat

Egy átlagos magyar fiatal sokkal több időt tölt a számítógépe előtt, mint bárki mással való kapcsolatban.

Olyan veszélyekről beszélgethetünk itt, „amitől nem véd meg a vírusirtó”. Amikor fenn vagyunk a Facebook-on, nem gondolunk arra, hogy a nyilvános megjegyzéseket és a feltöltött fotókat több százán olvashatják, láthatja többek között olyan is, akit egyszer valamiért valaki bejelölt, és valójában nem is tartja számon, hogy ott van – pedig ott van. Vagyis több „nagy testvér” és „kis testvér” is figyel! Mindegy, hogy valaki tudatosan üzen egy barátjának, vagy nem tudatosan fecseg a barátjával, barátnőjével, és lejárát másokat. A Facebook szerverei megőrzik a szavakat, képeket még akkor is, ha az illető pánikszerűen letörli a profilját. Vagyis sokkal több mindent tudnak rólad és látnak rólad, mint kellene.

A „gépezés” azáltal válik veszélyessé, hogy egy álságos biztosságot ad. A valós helyzetekben azonban félénkké és bátortalanná tesz, vagy túlságosan erőszakossá (akár a brutalitásig menően).

Az áhítatban elgondolkodhatunk ennek a két szónak a jelentésén: „Látszat és valóság”.

Nem biztos, hogy az a valóság, amit nap mint nap mutat a tévé, vagy amivel az internetet böngészve találkozom. Bármennyire is el akarják hitetni velünk, hogy az a „Való világ” fontos: a kettőt ne keverjük össze.

Alapige lehet 1Kor 6,12: „*Minden szabad nekem, de nem minden használ. Minden szabad nekem, de ne váljak semminek a rabjává.*”

(Elgondolkoztató lehet a *Matrix* c. film is ebben az összefüggésben. Erre is utalhatunk, amennyiben a fiatalok látták azt.)

8. Filmklub

Emlékezz a titánokra című film, melyben jó beszélgetési alapot találunk a sorozatban szereplő majdnem minden témához, de különösen következő témánkhoz.

9. Kapcsolatom másokkal – előítélet nélkül

Ének

„Békés mederben” (ZÉ 111, ÚÉ 152)

Játék

1) Kizárás (Delphi). A játék célja: a kizárás, címkézés, megbélyegzés folyamatának kísérése.

A csoport 5-7 fős csoportokra oszlik, a terem különböző pontjain elhelyezkedve, akiknek két feladatuk van: 1. alkossák meg a csoportból való kizárás szabályait és eljárásrendjét, 2. e szabályok alapján egyik csoporttagot zárják ki. Erre fél órát kaphatnak. A csoportokból kizártak a terem egy előre megjelölt pontján helyezkednek el. A vezető szünetet rendel el (melyben külön feladat is adható), de a lényeg, hogy a szünetben a kizártakkal senki nem kommunikálhat. Szünet után a kizártak a középben elhelyezett székekre ülnek, majd az első elmondja, hogy miért és hogyan zárták ki, és közben benne milyen érzések keletkeztek. Majd a saját csoportjából egy valaki szintén elmondhatja az ő szempontjaikat. Következik a második csoport, és így tovább. Végül a teljes csoport megbeszéli a gyakorlat tanulságait, különös tekintettel a „normálisok” és „deviánsok” viszonyára, az agresszió különböző felbukkanásaira. (A játék felelősségteljes vezetőt igényel, hiszen az érzékenyebb lelkűeket nagyon megviselheti ez az imitált folyamat! Nagyon fontos, hogy jól készítsük elő a játékot.)

2) Kit nehezebb szeretnem? A vezető ellentétpárokat olvas, a csoporttagok pedig leírják, hogy kit viselnek el nehezebben: pl. nagyon gazdag – nagyon szegény; testileg ép – testileg fogyatékos; szokimondó ateista – mást élő és mást valló vallásos; nemzetiség szerinti többség – kisebbség; rendkívül műveltek – iskolázatlanok; slamposak – utol-

só divat szerint öltözködők; szörszálhasogatók – szabadosan élők. (Start 4. 48. oldal, Szentírás Szövetség, 2003.)

3) Helycserés játék. Az egész csoport körben ül székeken, mindenkinek van egy tetszés szerinti állatneve. Eggyel több széket helyezünk el, mint amennyien vagyunk, és két csapatot alakítunk ki úgy, hogy mindkét csapatból két-két fő legyen az egymás melletti négy főhelyen. Cél az, hogy mindkét csapat a maga társait juttassa be ezekre a helyekre azáltal, hogy az üres székbe hívja ki a főhelyen ülő ellenfeleket, és oda juttassa be sajátjait. Amikor valakinek a neve elhangzik – amit mindig az üres szék bal oldalán ülő szomszédja hív ki –, ő az üres székre ül, és a hívóval nevet cserél. Így nagyon kell figyelni, hogy kiből ki lesz, és kit lehet kihívni, illetve bejuttatni a főhelyekre. A játéknak akkor van vége, ha a négy főhelyen egyazon csapat tagjai ülnek.

Feldolgozási javaslat

Az Emlékezz a titánokra című filmre való visszatekintés, és természetesen a játékokhoz is nagyon jól köthető ez a téma. Hiszen amikor a játékban kicseréljük egymás nevét, azzal egy teljesen új szerepbe kerülünk bele. Néha nem árt az életben is ilyen játékot játszani, hogy milyen lehet más szemével nézni a világot. Mert egyikünk sem tehet arról, hogy hová született.

Talán így könnyebben lesznek szerethetőek azok, akikre most furcsán nézünk...

Az áhítatban beszélhetünk arról, hogy Jézus előtt nem számít a származás, és az sem, hogy férfi vagy nő az illető. Alapige lehet például a Samáriai asszony történetének egy részlete (Jn 4).

287

10. Kapcsolatom sérült emberekkel

Ének

„Gondolj rájuk...” (ÚÉ 119)

Játék

1) Vakvezetés: Különböző feladatokat végeztessünk hangtalanul a bekötött szemű fiatallal. (Üljön le, álljon fel, gyújtsa fel a villanyt! stb)

2) Páros, bekötött szemű játék (vidám): Aránylag nagy távolságban helyezkednek el a párok egymástól, akik előtte megegyeztek egy „közös nyelvben” (ez lehet csipogás, nyávogás vagy akármi más), ezzel a közös nyelvvel kell hívogatni egymást, míg összetalálkoznak.

Feldolgozási javaslat

Miért félünk a sérült emberektől?

Szembesülnünk kell életünk árnyoldalaival is. Mennyi mindenért nyafogunk, és mennyire nem tudjuk elfogadni korlátainkat, azokat az adottságokat, amiken változtatni nem tudunk.

Egy keleti mondás így szól: „Bosszankodtam, hogy nincs cipóm, és láttam egy embert, akinek nem volt lába.” Persze az, hogy nálunk „szerencsétlenebb” emberek is vannak, még nem azt jelenti, hogy ettől nekünk jobb lenne az életünk. Ugyanakkor az ő hitük, nehéz helyzetükben való helyállásuk nem kis erőt adhat nekünk is...

Érdeemes megnézni a Youtube-on megtalálható kisfilmeket Tony Melendezről, vagy a *Te erős leszel a végén?* c. filmet Nick Vujicic-ről.

Ha van rá lehetőség, meg lehet hívni valakit erre az alkalomra a Mevisz-Bárka csoportból.

Az áhítatban pedig el lehet mondani Kindelmann Győző: *A pillangó* című meséjét: „Az Élet hatodik napján, miután a Teremtő elhatározta, hogy Embert alkot a föld porából, megjelent az Édenben a Gonosz. Jöttére megdermedt és elcsendesült a kert. A szellő abbahagyta játékát a fák levelei közt, a Harangvirág csengése elhalt, a Teknőc páncélja védelmébe húzódott, s még a Nap is tompábban szórta sugarait a földre. Ám a Teremtőt aznap igen lekötötte a munkája, mert az Embert szánta legtökéletesebb alkotásnak, így nem törődhetett a fák alatt lopakodó ellenséggel. A Gonosz összehúzott szemmel nézte a számára ismeretlen világot. Meg-megállt egy állat vagy növény előtt, s néha elismerőleg pillantott a Teremtő felé.

– Szép, igazán szép – dörmögött. – Hanem ha én akarom, egyetlen pillantás alatt ellened fordul a te szép világod! Akkor aztán magad pusztítasz el mindent, amit alkottál!

A Gonosz felnevetett, de csak úgy magában. Hogy a Teremtő ne hallja. Aztán körülnézett, s az egyik almafa törzsén megpillantotta a Hernyót.

– Te jó leszel – húzta vigyorra a száját. Egészen közel lépett a fatörzs magasával küszködő állathoz és megszólította:

– No, téged aztán gyűlöl a Teremtő!

A Hernyó feje gombostűfej nagyságúra kerekedett:

– Gyűlöl? Hiszen ő alkotott!

– No, de milyennek?

– Milyennek?! – kérdezett vissza sértődötten a Hernyó, miközben kedvtelve végignézett magán. – Csillogó zöld ruhát adott nekem, amelyet senki másnak!

– Igen – köszörilte meg a torkát a Gonosz –, de nézz csak a lábadra!

– A lábamra? Nincs is lábam!

– Na látod! Mindenkinek van lába, akit szeret a Teremtő. Nekem is. Ám ha téged megtámad valaki, nem tudsz elmenekülni!

A Hernyó hökkenten pislogott, de aztán elmosolyodott.

– Ó, nekem nincs szükségem futásra. Látod, körülöttem a fán minden zöld és barna, ellenségeim észre sem vesznek itt a zöld ruhámban.

– Itt nem, de próbáld csak lemenni a tengerpart sárga homokjára!

A Hernyó lesütötte a szemét. Gondolkodott, gondolkodott, törte erősen a fejét a válaszon, de semmi nem jutott az eszébe. A Gonosz folytatta:

– Ha igazán szeretne téged a Teremtő, nemhogy lábat, de szárnyat is adott volna. Igazam van?

A Hernyó nem felelt.

– Gyűlöl téged a Teremtő, azért alkotott ilyennek!

Válaszul a fa törzsén apró, csillogó harmatcseppek gördültek alá. A Hernyó könnyei voltak azok.

– Ne sírj, no – szólt tettetett szomorúsággal a Gonosz. – Valaha velem is csúful elbánt a Teremtő, de te ne búsulj. Holnapra kitalálok valamit, amivel megbosszulhatod a rajtad esett sérelmet. A Hernyó hallgatott. A Gonosz vállat vont, aztán megfordult és elment.

– Gondolkodj csak – dörmögött még magában. – Reggel, mikor visszajövök, kész leszel a Teremtő ellen fordulni!

A Nap bevégezte útját az égbolton. Sötétség borult az Édenre. A virágok fázósan összehúzták kelyhüket, a tenger hullámai elcsendesed-

tek, s az állatok nyugovóra tértek. Csak a Hernyó nem tudott aludni. Fel-felnézett a hunyorgó csillagokra, s gondolatai a tekintetével együtt szálltak az égbolt felé, fel a magasba, a Teremtőhöz.

– Ó, hát tényleg gyűlölsz engem?

Ezt az egy mondatot ismételte szüntelen. Ismételte újra és újra, tízszer, százszor és ezerszer, mígnem aztán elszunnyadt. És akkor álmot látott. Lejött hozzá az égből a Teremtő. Nem szólt hozzá, nem érintette meg, csak kinyújtotta fölé a kezét, és mosolygott. És a Hernyó szíve megnyugodott ettől a mosolytól. Úgy érezte, történik is vele valami, de ebben nem volt biztos. Ő csak a Teremtő mosolyát látta...

A hajnal első sugarával a Gonosz visszatért az Édenkertbe. Már messziről kiáltozott:

– Ébredj, Hernyó! Kitaláltam, hogyan állhatsz bosszút a Teremtőn silány voltodért!

Az almafához érve hunyorogva nézett szét. A Hernyót kereste tekintetével, de nem találta. Helyette egy ismeretlen állatot látott. A teste ugyan hasonlított a Hernyóra, de ennek lábai voltak, és ami a fő, szép nagy szárnyai.

– Hol a Hernyó? – kérdezte tőle a Gonosz. Az ismeretlen állat csak ránézett és ennyit mondott:

– Mégis szeret engem a Teremtő!

Ezzel kiterjesztette szárnyait, melyek a szivárvány színeiben ragyogtak, és elrepült. A Gonosz döbbenetben nézett utána, majd megsemmisülten elhagyta az Édent. És azóta minden hernyó pillangóvá változik egy aranyló hajnalon.”

11. Kapcsolatom más keresztyén felekezetűekkel

Ének

„Tégy eggyé, Urunk” (ZÉ 76, ÚÉ 103)

Játék

Fejbechapsós játék. Az egyháztörténet jelentős személyeinek nevét osztjuk szét a csoport tagjai között (pl.: Pál apostol, Augustinus, Assisi Szent Ferenc, Luther, Kálvin, Ordass Lajos stb.) Eggyel kevesebb székkel teszünk a körbe, ahol a fiatalok helyet foglalnak. A középen álló

egy összegyűrt újságpapírral próbálja fejbe csapni azt, akinek a neve elhangzik, amíg a másik igyekszik egy új nevet mondani, mielőtt még lecsapták volna. Ha sikerült, akkor marad az illető a körben, ha nem akkor ő áll be a másik helyére...

Feldolgozási javaslat

Minden fiatal kap már érkezéskor vagy a játék után egy-egy papír cetlit, amelyen egy-egy felekezet neve szerepel: evangélikus, katolikus, református, baptista, pümkösi, metodista, anglikán stb.

El lehet játszani azzal, hogy az egyes felekezeteket jelző papírkákból annyit adunk a fiataloknak, hogy saját településünk, Magyarország vagy a világ felekezeti térképének megfelelően alakuljanak a számok. (Meg lehet ismerkedni az egyes felekezetek közötti különbségekkel.) Ebből indulhat a beszélgetés, nevezetesen, hogy akár többségben, akár kisebbségben vagyunk, nem szabad megfedkezünk arról, hogy Pásztorunknak *más akorból származó juhái is vannak* (Jn 10). Jó néhány fiatalnál valószínűleg nem mindkét szülő evangélikus. Vannak-e ebből fakadó gondok a családban?

Az áhítatra körbeállunk egy keresztet, majd fel kell szólítani a fiatalokat, hogy induljanak el lassan a középen lévő kereszt felé. Így valóságosan is reprezentálható az ökumené alap gondolata: „Minél közelebb kerülünk Krisztushoz, annál közelebb kerülünk egymáshoz is.”

12. Kapcsolatom más vallásúakkal

Ének

„Új hálaének áldja Istent” (ZÉ 151, ÚÉ 215)

Játék

Bevezetésképpen egy-egy fotó, zene segítségével, valamint tipikus ruhákba való beöltözéssel lehetne az egyes vallások képviselőit megjelölni. Esetleg a csoportoknak lehet előre készíteni az egyes vallásfelekezeteket bemutató rövid leírást, melynek alapján bemutathatják az egyes vallásokat.

Szituációjáték három csoportban, melyek a következő témákat dolgozzák fel:

- 1) A húgom egy muszlim férfiba szerelmes.
- 2) Vallását komolyan vevő izraelita barát.
- 3) Krisna-hitre tért ismerős.

Feldolgozási javaslat

Miután az egyes jeleneteket bemutatták a csoportok, annak mentén a következő kérdések kerülhetnek elő a megbeszélésen: Minden vallásban ugyanazt az Istent imádják? Meddig mehetünk el? Mit jelent a tolerancia és a nyitottság? Nem kell-e feladnunk missziói megbízásunkat?

Bevezetésül elmondható az a vers, amely a hét vakról szól, akik az elefántot vizsgálták. Az egyik az oldalát érintette meg, és azt mondta: Az elefánt olyan, mint egy fal. A másik a lábait ölelte át: Az elefánt olyan, mint egy oszlop. A harmadik a fülét érintette meg: Az elefánt olyan, mint egy lapulevél. A negyedik az ormányát simogatta végig: Az elefánt olyan, mint egy óriáskígyó... stb. Mindnek igaza volt, de mindegyik csak egy részizgagságot látott meg a teljes elefántból.

Így vagyunk mi is az Istennel. Nem látjuk teljességében őt. Ő azonban megmutatta magát nekünk Krisztusban. Itt vissza lehet utalni az előző témára is, hogy nálunk Jézus Krisztus van a középpontban, aki összekapcsol, de nyilván el is választ bennünket más vallásúaktól. Tudunk-e a szeretet szelíd és nem erőszakos mozdulatával viszonyulni a más emberekhez?!

Az áhítat alapjául szolgálhat Pál apostolnak az athéniak felé elmondott beszéde, ahol az ismeretlen Istenről olvasunk. (ApCsel 17)

13. Kapcsolatom az alkohollal, droggal

Ének

„Az Úr szent nevét!” (ZÉ 155, ÚÉ 219)

Játék

Hagyományos szituációjáték három csoportban. Találjanak ki egy-

egy történetet a fiatalok a következő címek alapján, és ezt adják elő:

- 1) Alkoholista apa a családban
- 2) Drogot kínáló osztálytárs az iskolában
- 3) Házibuliból részegen hazatérő fiatal

Feldolgozási javaslat

Érdeemes átbeszélni, hogy milyen történeteket találtak ki a fiatalok az egyes csoportokban? Mennyire kerül elő a szülők példamutatásának kérdése?

Ezek az „erősítőszerek” valójában csak tompítanak. Abban segítenek, hogy „kikapcsolj”, pedig Isten éppen hogy „bekapcsolni” szeretne. A tét nem más, mint az ember élete. (Életutak bemutatása.)

Hol a határ? Mennyiségi korlát vagy teljes tartózkodás? Ütköztethetjük a véleményeket akár két csoportban is.

Az áhítatban elhangozhatnak Pál apostol szavai: *„Minden szabad nekem, de nem minden használ. Minden szabad nekem, de ne váljak semminek a rabjává.* (1Kor 6,12)

A következő imádság szavaival imádkozhatunk: „Urunk, segíts megváltoztatni azt, amit meg lehet változtatni, és elfogadni azt, amin változtatni nem tudok, és segíts, hogy tudjak különbséget tenni e két között!”

14. Kapcsolatom hazámmal

Ének

„Indulj, szép égi szekér!” (ZÉ 160, ÚÉ 230)

Játék

A 9. témánál már előkerült „Helycserés játék”-ot vehetjük itt újra elő, csak most a témát szem előtt tartva országnevekkel játsszuk ezt a játékot!

Feldolgozási javaslat

A játékhoz kapcsolódva kezdhetjük a téma feldolgozását azzal, hogy

megkérdezzük: Ki az, aki könnyen el tudná képzelni az életét más országban, ki az, aki egyáltalán nem? Miért?

Izráel népe számára rendkívül fontos volt, hogy ők Isten választott népe. Nézzük meg, hogyan élték ezt meg a fogságban? Isten ezt mondja nekik: *„Munkáldozatok annak az országnak jólétében, amelybe vittelek benneteket; imádkozzatok érte az Úrhoz, hiszen jóléte a ti jóléteitek is.”* (Jer 29,7)

Nézzünk meg együtt egy bejátszást egy sportversenyen elért magyar sikerről. Azt a jelenetet játszhatjuk le, amikor felhangzik a himnusz, és a sportoló nyakába akasztják az aranyérmét.

Milyen érzéseket vált ki belőled?

Gondolkodjunk együtt azon, hogy mit jelent ez a szó számunkra, haza.

Nagyon szélsőséges gondolatokkal találkozhatunk mostanában ebben a kérdésben. Jó lenne az egészséges középútra rátalálni, hogy a fiataloknak ne legyen sem beteges kisebbségi érzésük, de azt se gondolják, hogy a magyar valami felsőbbrendű nép.

Az áhítat alapigéje lehet pl.: *„Népedet, Izráelt arra szemelted ki, hogy mindig a te néped legyen, és te, Uram, az Istene lettél.”* (1Krón 17,22)

15. A teremtett világgal való kapcsolatom

Ének

„Róla beszél fű, virág” (ÚÉ 139)

Játék

Egyedfejlődés (kevés résztvevő esetén nem működik a játék). Mindenki zöld szemes ostorosként kezdi a játékot, és minden egyes pár „kő-papír-olló” játékkal dönti el, hogy ki léphet feljebb az evolúciós létrán. A cél az, hogy zöld szemes ostorosból, békán, majd nyúlón keresztül végül gorilla legyen belőlünk. Az egyes állatokat egyszerű kézmozdulattal mutassuk, hiszen így válhatunk felismerhetővé. Csak azonos állatok mérkőzhetnek meg egymással a „kő-papír-olló” játékban.

Feldolgozási javaslat

A játékban kialakult „eredmény” alapján utalhatunk arra, hogy mindannyiunknak megvan a helye Isten teremtett világában. Ennél a témánál előre kerülhet az áhítat, amely olyan kérdéseket vethet fel, amit azután a beszélgetésben érinthetünk. Pl. gondolkodjunk együtt a teremtés koronájának különleges helyéről és feladatáról, melynek alapigéje a 8. zsoltár lehet. *Micsoda a halandó?*

Ennek az alkalomnak a középpontjába kerülhet a teremtés dicsérete, amelyet – a vezető kreativitására bízva – nagyon sokféleképpen tarthatunk meg. Cél az, hogy Isten teremtésben adott jó rendje tükröződjék vissza a mi életünkön, a teremtett világhoz való viszonyunkban, és visszasugározzuk az Istenben levő harmóniát. „Az összhang visszhangja az Összhangnak”.

Néhány példa csupán az áhítat megvalósításához: Tarthatjuk az áhítatot a szabadban – ha persze az idő megengedi, vagy készíthetünk termésekből oltárképet, ültethetünk kis fát, amely az ifi fája lehet a gyülekezeti ház kertjében, vagy összeszedhetünk szemetet, nehezen bomló anyagokat, és azokból készíthetünk olyan alkotást, amiben megpróbáljuk elhelyezni az embert. Jelezve ezzel, hogy mennyire fontos, hogy védjük, óvjuk Isten teremtett világát. Idézhetjük itt a Greenpeace jelmondatát is: „Ha majd kivágtad az utolsó fát, megmérgezted az utolsó folyót, és kifogtad az utolsó halat, rádöbbsz, hogy a pénz nem ehető!”

(Az áhítathoz segítséget találunk *A teremtés ünnepe* című könyvben. Luther kiadó, Budapest, 2008.)

16. Istennel való kapcsolatom (Atya és gyermek)

Ének

„Atyám, két kezemben” (ZÉ 88, ÚÉ 113)

Játék

Engedj be! A csoport zárt kört alkot kézen fogva, egy önként jelentkező a körön kívül. A cél, hogy bejusson a körbe, találjon egy kaput, bármilyen eszközzel, ahol beengedik őt. A gyerekek átélhetik a kire-

kesztettség, magány érzését és a befogadás, közösség, visszatalálás élményét is.

Feldolgozási javaslat

Bevezetésképpen el lehet mondani a tékozló fiú egy modern változatát, olyan nyelvi kifejezőeszközzel, mely közel áll a fiatalok stílusához („haverok, buli, fanta”) addig a pontig, hogy a fiú és az apa meglátják egymást. Tegyük fel a kérdést, vajon mit mond az apa, hogyan fogadja vissza a fiút? Írjuk fel a válaszokat egy táblára!

Adjunk mindenkinek egy előre készített U alakú útvonalat, melynek kezdő és végpontja az atyai ház. Rajzolják be, hogy jelenleg hol állnak (elmenőben, a legtávolabb, közeledőben)! Beszéljenek erről!

Kiélezve a történetet, sorolják fel és gyűjtsék össze, hogy az atyai háznál és tőle távol milyen „előnyei” és „hátrányai” vannak az ember életének!

Kiemelhetjük az áhítatban, hogy a fiú életében is elérkezett a döntés ideje: visszamenjen vagy sem?! Isten szabadságot ad nekünk, a döntés a miénk, de vár. Az erkölcsi korlátok nélküli élet lehet vonzó, de a kérdés, hogy azok az élvezetek vajon tényleg annyi örömet adnak-e, amire számít az ember? Tényleg tartalmassá, boldoggá teszik-e az életet?

Visszaulthatunk a kezdő játékra, a befogadás, visszatalálás örömére, az atyai ház „melegére”.

Az áhítatban elmondhatjuk a „Mennyei Atyád levele hozzád” című szöveget:

„Kedves Gyermekem!

Mivel én teremtettelek, név szerint ismerlek téged, és tudd, hogy nagyon kedves vagy nekem. Ne kritizáld magad, hogyha saját látásod szerint nem vagy elég jó. Mindez csak elkeseredésbe és bátortalanságba hajt. Azt szeretném, ha öröm lakozna benned, ezért keresd mindig az én szeretetemet.

Én magam foglak vezetni mindenben, ha ezt te is így akarod és engeded. Szeretném, ha minden lépésednél bíznál bennem. Tudd, hogy jelen vagyok minden percedben, tudom, mi történik veled. Én adok neked örömet, szeretetet és békességet, én adok bátorságot és erőt a feladataidhoz. Nálam találsz válaszokat a kérdéseidre. Én vagyok a

Pásztorod, vezetni foglak, csak figyelj rám. Mindig megmutatom majd neked segítségemet és gyengéd szeretetemet – azért, mert szeretlek téged.

Engedd, hogy szeretetem belőled mindazokra kiáradjon, akik mellett vannak. Mutass meg engem nekik. Ne aggodalmaskodj semmi miatt, én felelős vagyok érted, hiszen megígértem a segítségemet neked. Csak szeress másokat és magadat is, mert én is szeretlek téged. Ne magadra nézz, hanem rám tekints! Ne egyedül vállald a munkát, itt vagyok és segítek.

Ha szükséged van rám, itt vagyok. Nem láthatsz, mégis én vagyok a fény, amely mellett látsz. Nem hallasz, mégis én beszélek a hangodon keresztül. Nem érezhetsz engem, mégis én vagyok az erő a kezdedben, ha dolgozol. Csak tökéletes csendben ismerhetsz meg, és akkor is csak, mint érzés és hit. De itt vagyok, és hallak, és felelek, ha hozzám kiáltasz. Ha szükséged van rám, itt vagyok.

Még ha tagadsz is, itt vagyok. Még ha nagyon elhagyatva érzed is magad, itt vagyok. A félelemben, a fájdalomidban is itt vagyok. Itt vagyok, ha imádkozol, és itt vagyok, ha nem imádkozol. Benned vagyok, és te énbennem. Csak saját döntésed által érezheted távol magadat tőlem.

Írj ki szívedet minden félelemtől, nézz fel rám. A világnak csak bennem van értelme. Én vagyok a Szeretet, én vagyok a biztonságod az életedben. Én vagyok a békéd, én vagyok a szeretet, amellyel valakihez ragaszkodsz. Még ha nem tudsz is megtalálni, én megtalállak. Az én bizalmam benned sohasem rendül meg, hiszen én teremtettem, így szeretlek, ilyennek akartalak. Ismerlek és szeretlek téged. Hadd ajándékozzalak meg téged örömmel, derűvel és békességgel. Szeretnék mindent odaadni neked. A legjobbat adom neked, mert csak én tudom, mi számodra a legjobb. Minden szükségéről gondoskodom. Légy szabad, vidám és figyelmes énfélem. Itt vagyok veled, itt vagyok melletted. Mindig.

a te mennyei Atyád”

(Forrás: ismeretlen)

17. Kapcsolatom Jézussal

Ének

„Jézus életem, erőm, békém” (*Imádkozzunk együtt minden nap.* Taizei énekfűzet 56. éneke – Cselekvő Remény Alapítvány, Budapest)

Játék

1) Bizalomjáték. A fiatalok körben állnak, szorosan egymás mellett. A közepén álló bekötött szemmel, mint egy harang nyelve dől, a csoport feladata, hogy nagyon finoman, de határozottan megtartsák és „továbbadják”.

2) Tükrözés. A résztvevők párokat alkotnak, egymással szemben állnak. Az egyik a vezető, a másik a követő. A vezető különféle mozdulatokat végez, a másik pedig mint egy tükör, utánozza a mozdulatot. Majd szerepcsere következik. (A játék végén megbeszélhetjük, ki melyik szerepben érezte jobban magát, megtartó csoporttag vagy a „harangnyelv”; vezetőként vagy követőként?!)

3) Követés. Alkossanak a fiatalok két csoportot. Az egyik csoport feladata összegyűjteni, hogy mennyi mindent követünk az életben, és mit nyerünk általa. A másik csoporté, hogy Jézus követése milyen jó és pozitív dolgokkal, illetve milyen nehéz feladatokkal jár.

Feldolgozási javaslat

A kapcsolat Jézussal nem merülhet ki a róla szóló ismeretben, a vasárnapi istentiszteletben. Bizalomból épül, és a célja Krisztus követése. Alkalmas ennek szemléltetésére Zákeus története, melyet elmondhatunk saját szavainkkal Zákeusként, melyben kiemelhetjük feltételezett életérzéseit. „Megvetnek, utálnak az emberek, nincsenek barátaim, pedig annyira vágyom az elfogadásra. Magányos vagyok, olyan jó lenne, ha valaki emberszámba venne. Hallottam Jézusról, remény gyúlt a szívemben... talán majd ő... stb. Szemléltethetjük Zákeus életének fordulópontját is.

Kiemelhetjük, hogy a Jézussal való kapcsolatunk kezdete, amikor ő megszólít bennünket, észrevesz, és elfogad olyannak, amilyenek vagyunk. Zákeus értékrendje, életfelfogása Jézus szeretetétől, elfogadásától szinte „magától” változott meg.

Zárásként készítsünk interjút Zákeussal! (Itt a játék célja már nem

a szórakoztatás, hanem annak összefoglalása, hogy miként csapódott le a fiatalokban ez a téma.) Egy önként vállalkozó lesz Zákeus, akinek feltehetjük kérdéseinket. Ha nem tud rá felelni, bárki más, akiben megszületett a válasz, mögé állhat, és Zákeusként válaszolhat!

18. A Szentlélekkel való kapcsolat (aki megerősít)

Ének

„Jöjj, égi szent láng!” (ZÉ 79, ÚÉ 107)

Játék

1) Esőcsináló. Körben ülve a szél és az eső hangjait utánozzuk a vezető irányítását figyelve. Tenyerünk dörzsölése, csettintés, két ujjal való tapsolás, tenyerünkkel való tapsolás, lábbal vagy az asztalon való dobolással erősítjük a vihart. S majd ugyanezeket végezzük visszafelé, míg a vihar el nem halkul.

2) Növekedés: Mindenki valamilyen növény magja. Játsszuk el némán, csak mozdulatokkal, ahogyan az eső és a szél hatására ez a mag kikel. Szárba szökken és egészséges, erős növény lesz belőle. Háttérben mehet halk zene (pl.: Vivaldi: *Négy évszak*). Kérdezzünk meg mindenkit, hogy milyen növény lett belőle.

Feldolgozási javaslat

Három csoportban dolgozhatnak a fiatalok. Az egyik csoport papíron kap egy tüzet ábrázoló lapot, a másik a szelet, a harmadik egy galambot. Gyűjtsék össze ezek tulajdonságait, írják le! Például a tűz elégeti a szemetet, fényt és meleget ad, de meg is éget. A szél láthatatlan, mégis nagy ereje van, olyan, mint a levegő, mely nélkül nem léteznénk. A szél viszi előre a vitorlást a cél felé. A galamb szelíd élőlény, a béke jelképe, áldozati állat. Beszéljük át, ha ilyen a Szentlélek, akkor mit tehet velünk, mit nyerünk általa?

Meséljenek a fiatalok saját történeteket, amikor a „lélekjelenlétre” volt szükségük, vagy mi mondjunk el saját élményt. A Szentlélek, aki megtanít bennünket, hogy az „itt és most”-ban mit cselekedjünk, mit mondjunk. *„A Pártfogó pedig a Szentlélek, ő tanít majd meg titeket mindenre, és eszetekbe juttat mindent, amit én mondtam nektek.”* (Jn 14,26)

Felírhatjuk egy nagy papírra, vagy táblára azt a szót, hogy „dinamika”. Mindenki írja mellé, amit számára jelent ez a szó (ötletbörze).

A szó jelentése: „erőhatás”. A dolgokban vagy a személyiségben megnyilvánuló tetterő, mozgékonyság, energia. Az élő anyag dinamizmusa. Egy ember dinamizmusa az egész közösséget magával ragadja.

Összegzésként vagy az áhítatban visszautalhatunk a kezdő játékra: Isten lelke bennünk van, a Lélek jelenléte, ereje, a vele való kapcsolat szükséges ahhoz, hogy életünk szárba szökkenjen, erős és virágzó legyen!

Baba-mama kör és gyermek-biblióra

Baba-mama kör és gyermek-bibliaóra 2011/2012. évi programja

Bevezetés

Ha egy gyülekezeti lelkész szeretné gyülekezetének fiatal felnőtt családos tagjait mozgósítani és a gyülekezeti életbe aktívan bevonni, akkor feltétlenül indítson baba-mama kört és gyermek-bibliaórát. E gondolat jegyében írjuk le az alapítás és a megvalósítás menetét.

Műfajában szokatlan és új gyülekezeti alkalom, mert a felnőtt-bibliaóra és az óvodás-hittanóra sajátos keveréke: 2 éves kor alatti gyermek szüleinek és nagyszüleinek szól a tanítás; és a 3–6 éves korú gyermekek vesznek részt aktívan a foglalkozás menetében. Nem választható szét szigorúan a bölcsődés és az óvodás korosztály, mert például ha az 1 éves gyermeknek van egy 4 éves testvére, akkor ő szívesen látott vendég ugyanúgy, mint a szomszéd játszótárs és az unokatestvér, akik már esetleg iskolások (őket „segítőnek” nevezzük).

Gyermek-bibliaóra: Ezt az elnevezést azért kellett felvenni, mert az 5-6 éves korú gyermekek tiltakoztak, hogy ők már nem „babák”. De jönni szerettek volna, csak nem „babaként”. Ezért alakítottuk ki a gyermek-bibliaóra részét a foglalkozásnak, amelyről írunk a foglalkozás menetében. Jelenlétük áldott, nagyon okosan játszanak a kicsikkel. Ennek köszönhető, hogy a foglalkozások szinte sírás nélkül megtörténnek. A legidősebb gyermek-bibliaórás 12 éves.

Hívogatás: A keresztelési anyakönyv a kiindulópont, és hangsúlyozzuk, hogy szívesen látjuk a család minden tagját, sőt a keresztszülőket és nagyszülőket is, továbbá más vallású rokon és baráti családokat.

Korosztály: Általában 7-9 hónapos korban hozzák a babákat, akkor is, ha nincs nagyobb testvér. Még járni nem tudnak, de már szívesen vannak közösségben.

Időpont: Nálunk a délután 17 órai kezdés honosodott meg, 19 órai befejezéssel. Ez azért alakult ki, mert sok esetben a 2 éves gyermek édesanyja dolgozik, de munka után még el tud jönni a kicsivel a megszokott baráti körbe. Ekkor már apuka is hazaér, és szívesen elkíséri a családját, itt találkozik más apukákkal és a lelkész úrral, férfi hitoktatónkkal.

Az apukák bevonása nagyon fontos! A kezdő- és záróalkalomra külön meghívást kapnak, de máskor is, a legtöbben egyénileg bekapcsolódnak. Családterápiás alkalom is ez, mert

- 1) a családfő számára is ismertté válik, hogy övéi hol vannak rendszeresen;
- 2) fontos a tapasztalat, a kortársak és a sorstársak megismerése;
- 3) hitének megélésében itt gyakorlatot szerezhet;
- 4) a kezdő- és záróalkalmakkor a kertii vendéglátás feladatai kedvükre valók.

Foglalkozások az év során: szeptembertől júniusig, az iskolai tanév ideje alatt. (Kezdetben folyamatosan, az év minden hetében volt foglalkozás, de megtapasztaltuk, hogy a pihenés nekünk is fontos.)

A bibliai történetek: Szeptembertől ádventig az ószövetségi történetek közül válogatunk. Majd a karácsonyi ünnepek után csak az újszövetségi történeteket dolgozzuk fel. Minden héten új bibliai történetet veszünk, de alaposan. Feldolgozzuk 5 mozzanatban a foglalkozás során: ráhangolódásképpen kézimunka szemléltetésben, énekekben, majd magában a bibliai történet elmesélésében, játékban, színezőben; a felnőtteknek szóló áhítatban a lelkész ugyanerről a bibliai történetről beszél.

Biblia és a hívő keresztyén élet: ez az egyetlen és állandó témánk, kifogyhatatlan kincsünk. Nem hívünk „külsős” előadót, például védőnőt vagy orvost, mert az ige hirdetik, és elvégzi a maga munkáját. Ezért csak olyan családok jönnek, akik erre a „témára” vágnak, s hitben szeretnék nevelni gyermekeiket.

Beszélgetések: kötetlenül, személyesen a lelkésszel, vagy 2-3 fő együtt beszélget az életéről, saját személyes problémájáról.

Rendkívüli alkalom: a lelkésszel való találkozásra és beszélgetésre,

megnyílásra. Sok jó gyümölcse s kezdete lett az egyházhoz tartozásnak az itt lefolytatott 5-10 perces beszélgetéseknek (esküvő, felnőtt-konfirmáció, templomba járás, gyülekezeti szolgálat stb.). Itt olyanok is megnyílnak a lelkész előtt, akik egyébként nem jönnének el a hivatalba előre bejelentkezve lelképásztori beszélgetésre.

Munkatársak: Ők azok, akik imádságban hordozzák a bibliakör ügyét, segítenek a foglalkozások megtervezésében és megvalósításában. Mi az alkalmas korú hitoktatóinkat kértük meg erre a munkára. Minden foglalkozás vezetéséhez legalább 5 fő elkötelezett, hívő felnőtt szükséges, akik a foglalkozás minden percében jelen vannak, és mindenkit örömmel fogadnak, mindenkivel igyekeznek beszélgetni, a gyermekeket minden helyzetben szemmel tartják az esetleges konfliktusok és sérülések megelőzése céljából (kb. 30 fő ellátását tudjuk így egyszerre biztosítani). Nem lehetséges, nem elegendő, hogy a lelkész/lelkész nő egyedül várja a családokat erre az alkalomra.

Ki kell osztani a feladatokat: 1. kézimunka-felelős; 2. zenei felelős; 3. bibliai történet elmondásáért felelős; 4. játékfelelős; 5. igehirdető; valamint tavasszal és ősszel önkéntes udvarijáték-vezetők és -felvigyázók, továbbá műszaki segítők a számítógépes vetítés vagy a fényképezés, bábparaván felállítása területén, és konyhai ügyeltesek, akik teát főznek, a poharakat behozzák és kiviszik, rendet tesznek a végén stb.

Szemléltetés, kézimunka: Fontos része a közösség építésének, mert ahogyan egy nagy asztalt körbeülünk, családi érzés, légkör alakul ki. Azonkívül hozza a játszóházak, kézműves rendezvények előnyeit. Beszélgetünk, egymás gyermekeit segítjük a feladat megoldásában, a munkatársak körbejárnak, mindenkivel váltanak néhány szót, és figyelik, hogy mindenkinek jut-e elegendő alapanyag, az elkészült munkákat megdicsérik. Amikor a többség elkészült, akkor váltunk a következő napirendi pontra.

Éneklés: Az énekeket felsoroljuk a munkatervben, kottával a CD-n azokat jelentetjük meg, amelyek nem találhatóak meg az *Evangélikus énekeskönyvben*, az *Új ének/Zarándokénekekben*, a *Jertek, énekeljünk* című könyvben, az *EKE-énekeskönyvben*, valamint a hittankönyvekben.

Perselypénz: Az elköszönés előtti utolsó mozzanat a perselypénz gyűjtése egy anyuka által készített dobozba. Egy nagyobb gyermek szívesen körbeviszi. A szemléltető- (kézimunka-) alapanyagokat, valamint a teázás költségeit fedezi a perselypénz, tehát a közösség önellátó.

Csoportbontás: Amikor a csoport létszáma eléri a 20 gyermek és kb. ugyanennyi kísérő létszámot, csoportot kell bontani. Egyik héten a „kicsik” (3 év alattiak) jönnek, a másik héten a „nagyok” (3–6 évesek). Két gyermek esetén a szülők döntenek el, hogy melyik csoportba jönnek.

Családi istentisztelet: A szülők jelezték igényüket vasárnapi istentisztelet lehetőségére, ahová hozhatják kicsi gyermekeiket, és nem kell kivinni őket, mert a gyermek beszél, sír vagy járkal. Kezdeti próbálkozásként havi egyszer családi istentiszteletet vezettünk be a hónap 3. vasárnapján 11 órai kezdettel. Első alkalommal igen sokan jöttek kicsi gyermekekkel és nagyokkal egyaránt. Reméljük a szép folytatást.

Alaptevékenységek, a foglalkozások menete

1) A helyszín

A helyszín előkészítése nagyon fontos, (gyülekezeti terem, nyáridőben udvar), hogy érezzék a családok: vártuk őket, és előre elterveztük a foglalkozás menetét.

A foglalkozás csütörtöki napon hetente egyszer, délután öttől hétig tart. (Hosszabb idő nem szükséges, egy 30 fős csoportban mindenki kellően elfárad ennyi idő alatt.)

- *asztalra* teszünk poharakat, tányérokat, szalvétát, énekfüzeteket, bibliákat, színes ceruzát, ollót, ragasztót, ami éppen szükséges az asztali szemléltetés és/vagy kézimunka elkészítéséhez
- *a padlóra* szőnyeget terítünk a kicsi gyermekek részére, illetve a játékok elhelyezésére
- *a játékokat* gurulós, könnyen mozgatható dobozban tarjuk, és nem vesszük ki, mert a babák, akik elsőként érkeznek, szintén „várják” a többiekkel azzal, hogy kivesszük a dobozból a játékokat

2) Gyülekező, az érkezők fogadása

Mindenkihez odamegyünk személy szerint, és üdvözljük, néhány személyes szót váltunk, segítünk téli időben a kabátokat elhelyezni, váltócipőt felvenni, röviden elmondjuk, hogy mivel várjuk őket ma, mi lesz a téma stb.

Mindenki hoz uzsonnára valami enni- és innivalót. Elmondjuk az asztali áldást.

Kb. fél órát hagyunk kötetlen játéokra, beszélgetésre egymással, a lelkésszel és a munkatársakkal. Előfordul, hogy aki 17 óráig dolgozik, csak 18 órára ér ide. Nem ráncoljuk a homlokunkat, sőt örömmel fogadjuk a késve érkezőket, mert ez azt jelenti, hogy még ha rövidebb időre is, de egy kicsit szeretne itt lenni az a család, töltekezni, közösségekben lenni.

a) Bélyegzés a jelenléti ívbe (pl. templomképen bélyegzünk lábnyomot, kezet, szívet, vagy sablonkinyomóval elkészített figurát ragasztunk, abba beleírjuk a gyermek nevét. Ez jó alkalom arra, hogy illendően megtanuljuk a résztvevők nevét.)

b) A bibliai történethez előkészítjük a szemléltető anyagot – ami lehet makett, gyöngyfűzés, háladozók, kicsi könyv készítése stb. (Jó ötlet és segítség az *Ötlettár* 2000–2007. évi kiadványai, az *Örömhír VISZ* anyagai, már érkezéskor az asztalon találják a gyermekek. Elmagyarázzuk mindenkinek, hogy milyen bibliai történetről szól a szemléltetés, és együtt készítjük. Igét mindig írunk az elkészült munka alkalmas felületére. Minden héten új bibliai történet kerül sorra.

3) Éneklés

Kb. 20 percig mutogatós és játékos énekeket énekelünk gitár- vagy furulyakísérettel. A gyermekek játéksörgő hangszereket kapnak (készletben játékboltban vásárolható), és kísérik az éneket. Kezdő énekünk a „Pillangó ha lehetnék” kezdetű ének. A bibliai történethez a „Szívem csendben az Úrra figyel” éneket énekeljük. Áhítatkezdeskor „A te nevedben mi együtt vagyunk” kezdetű, búcsúzaskor pedig az „Ó, terjeszd ki, Jézusom” kezdetű éneket énekeljük. Az előző órák énekeit mindig ismétljük kis utalással a bibliai történetre: Emlékeztek, ezt az éneket melyik bibliai történetnél tanultuk? Év végére egész csokorra való énekkincs gyűlik össze, amelyet egy fűzős irattartóban ajándékba adunk, hogy a nyári szünetben is elővehessék a családok a megtanult dalokat esti családi áhítatok idején.

(Évente csak háromszor használunk műsoros, zenés CD-t: tanévnyitó és -záró valamint farsang alkalmával, azt is röviden. Egyébként „élőzenés”, együtténeklős alkalmaink vannak.)

Gyermek-bibliakört tartunk

Ekkor kezdődik a tényleges foglalkozás. Részei:

a) Egy hívogató éneket énekelünk – „Szívem csendben az Úrra figyel”;

kis csengetéssel „beharangozunk” és a szőnyegre telepedünk. Az édesanyák ölükbe veszik kicsi gyermekeiket, a nagyobbak önállóan helyezkednek el.

- b) Elmondjuk flanelképes szemléltetéssel a kijelölt bibliai történetet. (A flanel képanyag a Reménység Magjai alapítványnál kapható www.remaalapitvany.hu)
- c) Játsszunk a történettel kapcsolatos játékokat. (Forrásanyag: *Játékosan a Bibliáról* 2006.; VISZ *Örömhír* újság; *A Bibliából jöttem* 2004.; *Játéktár a mesélő Bibliához*; *Erények és értékek* 2005.; *Akarsz-e játszani*)
- d) A következő részben a bibliai történetet magyarázó mondókát, verset vagy éneket tanulunk.

5) Áhítat felnőtteknek

Részei:

- a) Felnőtteknek szóló liturgiát olvasunk a kiosztott lapról. Egy jó hangú felnőtt – lehetőleg apuka – olvassa a vezető számára írt szakaszokat (V=vezető), a gyülekezetnek szólót (M=mindenki) együtt olvassuk mindannyian. (Liturgikus lap mellékelve.)
- b) A liturgiában a kijelölt helyen a napi ígéről rövid áhítatot mond a lelkész.

A nagyobb gyermekek ez idő alatt ülnek az asztalnál, és a bibliai szakaszból képet színeznek. Csak ezen a helyen alkalmazható a színező foglalkoztató anyagként, és elfogadják a gyermekek azt, hogy csendben üljenek, egyébként nem köti le a gyermekeket a színezés, és nem lehet arra építeni a foglalkozást, hogy majd színeznek! (Forrás: *Ószövetség rajzokban és Újszövetség rajzokban* – Don Bosco kiadó, 2005; FÉBÉ-kifestők, *Színezzük ki a Bibliát, 365 Bibliai történet gyermekeknek és tanítóknak – bibliai feladattár.*) A színezhető képeket nem közzéljük, mert az interneten is széles skála található belőlük.

6) Záróénekek, persely körbehordása, rendtevézés, búcsúzás

Mindig készítünk néhány fényképet, egy év alatt megtelik egy album.

Rendkívüli ünnepek

Születésnap

Egy hónapban egyszer, minden hónap 3. csütörtökjén megünnepeljük az adott hónapban született gyermekeket. Az ajándék része egy bábjelenet, amelyet több vezető és szülő ad elő. Ebben az évben a tárgyi ajándék egy saját készítésű nyaklánc kereszttel (*Ötlettár* 2006/1. szám). Korábban magunk készítettünk keresztszemes technikával műanyag kongrera hímezve, nyakba való kis puha keresztet, kb. 5 cm x 3 cm nagyságú volt.

Csütörtökre eső ünnepek

Nagycsütörtök és mennybemenetel ünnepe (bizonyos években reformáció és vízkereszt). A templomban részt veszünk az istentiszteleten, és egy énekkel szolgálunk.

Karácsony 2. és húsvét 1. ünnepe

A felnőttek és a gyermekek közösen szolgálnak a templomban az istentiszteleten.

Foglalkozások témái, szemléltetése (kézimunka) játékok, énekek

Szeptember

1. foglalkozás: Tanévnnyitó akadályverseny a kertben: 1Móz 1–2

Címe: Isten teremtett

Mozgásos és érzékelős feladatokat készítünk elő a gyerekeknek, a haladási lapra feljegyezzük a feladat teljesítését.

Akik teljesítettek minden feladatot, azokat a gyülekezeti teremben várjuk, és együtt énekelünk.

A lap hátoldalán színezhető kép található egy kisgyermekről, amelyet áhítat alatt kiszíneznek a gyermekek.

Az áhítatot a gyülekezeti teremben tartjuk a teremtés igéi alapján.

Énekek: Mondd, ki a dzsungel...; Ki teremtette...; Az Isten oly nagy...; Mily szép...

2. foglalkozás: *A teremtés napjai 1Móz 1–2*

Szemléltetés: Teremtés-könyvecske vagy Teremtés-kocka készítése

Játék: Édenkert készítése

Vers a teremtésről: Isten ígérete

Énekek: Mondd, ki a dzsungel királya...; Ki teremtette...; Az Isten oly nagy...; Mily szép...

3. foglalkozás: *Noé bárkát épít 1Móz 6–9*

Szemléltetés: a) Hajót hajtogatunk, gyurmából állatpárokat formázunk, vagy gesztenyeállatokat készítünk.

b) Bárkaformát vágunk ki a minta szerint, és állatok képét ragasztjuk fel.

Játék: A hajó vagy a bárka úsztatása.

Vers: Szólt az Úr Noénak...

Ének: Az Úr szólt Noénak...

4. foglalkozás: *Az özönvíz vége, Noé oltárt épít 1Móz 8*

Szemléltetés: Egy nagy szivárványív és 2 db nagy szív készítése.

Játék: Papírdobozokat bevonunk fehér csomagolópapírral (előre elkészítjük), abból oltárt építünk a szőnyegen. A gyermekekkel együtt szivárványt színezzük, és a két végére egy-egy nagy szívet helyezünk, s mindezt az oltár fölé rögzítjük. Az imádságokat itt a szőnyegen ülve mondjuk el mindannyian.

Vers: Szólt az Úr Noénak...

Ének: Az Úr szólt Noénak...

Október

5. foglalkozás: *Ábrahám elhívása, a három angyal látogatása 1Móz 12; 18*

Szemléltetés: Sátorélet: sátor és benne emberek – makett.

Játék: 2 sorban a székeket leterítjük, egy nagy sátorformát alakítunk ki, és ott mondjuk el a liturgiát, imádságainkat, s hallgatjuk meg az áhítatot.

Ének: Így szólt Isten egykor, Ábrahám...

6. foglalkozás: *Jákób álma 1Móz 28*

Szemléltetés: Körforgó készítése angyalokkal

Játék: Jó hírt hoztam!

Énekek: Ne félj, mert megváltottalak...; Ne aggodalmaskodjál...; Áldjon meg téged az Úr...; Áldalak, jó Uram...; Hadd menjek, Istenem...

7. foglalkozás: József története – az álmoktól a kútból való szabadulásig
1Móz 37

Szemléltetés: Karaván készítése – makett.

Játék: a) szivárványfogó; b) tizenkettő; c) alkudozás a kereskedőkkel

Énekek: Szeret az Isten, megszabadított...; Csodálatos, Jézus, a szeretet...

8. foglalkozás: Megemlékezünk reformáció ünnepéről; 46. zsoltár

Szemléltetés: Várat készítünk az *Ötlettár* című újság útmutatása alapján. Az ablakokba a gyerekekről készült kisméretű fotókat ragasztunk, a bejárat fölé pedig Luther-rózsa matricát teszünk.

Énekek: A Bibliádat, ha felnyitod...; Az Isten oly nagy, oly erős és biztos...

November

9. foglalkozás: Megemlékezés mindenszentek és halottak napja alkalmából elhunyt szeretteinkről.

Szemléltetés: Felolvasunk a Nagyapa és én című könyvből. Keresztet készítünk, és arra írjuk fel előrement szeretteink nevét.

Énekek: Hadd menjek, Istenem...; Fenn a csillagok felett...; Engem szeret Jézusom...; Ne félj, mert enyém vagy...

10. foglalkozás: Mózes története 2Móz 1–2

Szemléltetés: 3 féle lehetőséget ajánlunk: a) Dióhéj vagy gyurmakosárba gyurmagabát helyezünk; b) Papírból vagy rafiából Mózes-kosarat és babát készítünk; c) Ujjbábokat készítünk Mózes családjáról.

Vers: Mondóka segítségével az ujjbábokkal elmondjuk Mózes történetét.

Játék: Altató

Énekek: Nem véletlen születtem...; Jót kívánunk ma neked...; Szívem csendben az Úrra figyel...

11. foglalkozás: Mózes elhívása, az égő csipkebokor 2Móz 3–4

Szemléltetés: Színezőképet díszítünk krepp-papír lángokkal.

Játék: a) színcsoport; b) nyelvtörő.

Énekek: Ó, Uram, a te igéd lámpás...; Jézus, szívedbe lát...; Ó az Úr!

12. foglalkozás: A tíz csapás, kivonulás Egyiptomból, vándorlás a pusztában 2Móz 7–14

Szemléltetés: A szent sátor

Vers: Mondóka a 10 csapásról.

Játék: a) Jönnek a békák! b) mannaszedés

Énekek: Ne aggodalmaskodjál...; Megyünk az Úr elé...; Áldalak, jó Uram...; Ez az a nap...; Járom a zarándokutam...

December

13. foglalkozás: Készülés adventre

Adventi koszorút készítünk.

Mikulás-est „igazi” Mikulással.

Énekek: Áldalak, jó Uram...; Szeretni nem pusztá szó...

Liturgia és áhítat szokásosan, a napi Útmutató igével.

14. foglalkozás: Zakariás története Lk 1

Szemléltetés: a) Zakariás a templomban – makett; b) névtábla

Játék: bibliai nevek kitalálása.

Énekek: Az Isten oly nagy, oly erős...; Áldalak, jó Uram...

15. foglalkozás: Karácsonyra készülünk Lk 1–2

A karácsonyi történetet eljátsszuk jelmezekben.

Az angyalok „meghozzák” a karácsonyfát.

Szemléltetés: karácsonyi ajándékdoboz.

Énekek: Áldott légy, te betlehemi gyermek...; Kicsiny lettél értem...;

Réges-régen Betlehemben...

Január

16. foglalkozás: Vízkereszt ünnepe Mt 2

Szemléltetés: Ajándékpoharakat készítünk a bölcsek képével, benne csoki draszté.

Játék: a) szólánc; b) ajándékot viszünk Jézusnak.

Énekek: Istenünk, itt hozzuk...; Ó, Uram, a te igéd lámpás...

17. foglalkozás: *A 12 éves Jézus a templomban Lk 2*

Játék és szemléltetés: Zarándokút készítése – terepasztal: a jeruzsálemi templom – makett.

Énekek: Vasárnap van, szól a harang...; Szólnak a harangok a toronyban...; Ünnepnep, vasárnap...; Imádkozz minden reggel...; Kis telefonom...

18. foglalkozás: *Jézus megkeresztelése Mt 3; Mk 1; Lk 3; Jn 4*

Szemléltetés: Fényképkeret készítése, díszítése, saját fénykép elhelyezése.

Játékok: a) Mit csinál egy remetepróféta? b) Bocsánatkérés.

Énekek: Áldjátok az Urat...; Istenem, nem értem, hogyan létezhetem...

Február

19. foglalkozás: *A kánai menyegző Jn 2*

Szemléltetés: Pillangóálarcot készítettünk.

Játék: Farsang ünneplése. Felnőttek és gyermekek jelmezbe öltöznek, majd kiállnak a színpad közepére, és bemutatkoznak.

Tánc: Maszkarál...

Énekek: Lakodalom készül...; Az Úr szent nevét...

20. foglalkozás: *Jézus elhívja első tanítványait Lk 5*

Szemléltetés: hal

Játék: Kövess engem!

Vers: A 12 tanítvány

Énekek: Kicsiny kis fényemmel...; Én nem vagyok gyalogos katona...

21. foglalkozás: *Jézus és a gyermekek Mt 19; Mk 10; Lk 18*

Szemléltetés: Egy nagy piros szív, körülötte gyermekek.

Játék: A Pázsitdombon üldögél kezdetű énekkel eljártsszuk a történetet.

Énekek: Pázsitdombon üldögél...; Csodálatos, Jézus, a szeretet...; Engem szeret Jézusom...; Jézus szeret minden...

Március

22. foglalkozás: *1Kor 13,1–7 verse: A szeretet himnusza (részlet)*

Szemléltetés: 8 rajz a szeretet himnuszáról.

Játék: Szeretetpillantás

Énekek: Pázsitdombon üldögél...; Csodálatos, Jézus, a szeretet...; Engem szeret Jézusom...; Jézus szeret minden...

23. foglalkozás: Az Úr az én pásztorom... 23. zsoltár. Az elveszett bárány példázata Mt 18; Lk 15

Szemléltetés: bárányok

Játék: Babszem-bari

Énekek: Az Úr a pásztorom...; Sűrű erdő mélyén...

24. foglalkozás: Zákeus története Lk 19

Szemléltetés: Zákeus a fán – makett.

Vers és játék: Zákeus egy nap azt hallotta,...

Énekek: Oly csöpp ember volt Zákeus...; Olyan örömet, mint a forrás...; Szívem örömmel van tele...; Rút volt szívem, sötét...

25. foglalkozás: Virágvasárnapra készülünk Mt 21; Mk 11; Lk 19; Jn 12

Szemléltetés: a) Virág készítése; b) Tébéli rajz: Jézus bevonul Jeruzsálembe.

Játék: a) A „Menjete be kapuin” éneket énekelve kaput tartunk, és átbújunk rajta. b) A „Hozsánna, hozsánna” éneket énekeljük, és integetünk virággal. c) „Hallelu- hallelu- halleluja, Jézust dicsérd” kezdetű éneket 2 csoportban felváltva énekeljük.

Vers: Kipi-kopi, kipi-kopi, kopog a csacsi lába...

Énekek: Menjete be kapuin...; Hozsánna, hozsánna...; Hallelu- hallelu- halleluja, Jézust dicsérd... (*Jertek* 71. sz. ének); Szívem örömmel van tele... (*Jertek* 84.sz. ének)

Április

26. foglalkozás: Nagycsütörtök, az utolsó vacsora Mt 26; Mk 14; Lk 22; Jn 13

Szemléltetés: A közösség

Énekek: Kenyered és borod táplál engem...; Vegyétek, egyétek...; Templomba megyünk.

27. foglalkozás: Virágvasárnaptól húsvétig Mk 11,14–16

Szemléltetés: Kereszt készítése, kis képeken a nagyhét eseményei.

Énekek: Áldott légy, Istenem, köszönöm...; Ő az Úr, ő az Úr...; Köszönöm, Jézus...

28. foglalkozás: Jézus feltámadt Mt 28; Mk 16; Lk 24; Jn 20

Szemléltetés: a) Húsvéti makett készítése – angyal a sírnál (nagyob-
baknak). b) Egyszerű színező – kicsiknek

Játék: Pillangók készítése és röptetése.

Énekek: Csak állok szótlantul...; A keresztfánál...; Köszönöm, Jé-
zus...

29. foglalkozás: Az emmausi tanítványok Lk 24

Szemléltetés: Képek és kérdések a történetről.

Játék: Lábnymok.

Énekek: Jézus, a gyermekbarát... (Jertek 108. sz. ének); Köszönöm,
Jézus... (Kicsiny kis fény 96. sz. ének); Szívem örömmel van tele...
(Jertek 84. sz. ének); Mindennap Jézussal járom az utat... (Mindennap
Jézussal CD kezdő dala)

Május

30. foglalkozás: Az imádság. Anyák napi előkészületek.

Szemléltetés: Imaóra készítése

Játék: Imaóra-bemutató

Énekek: Összeteszem két kezem...; Imádkozz minden reggel...; Szí-
vemben öröm dalol...; Jót kívánunk ma neked...

31. foglalkozás: A Miatyánk imádság tanítása Mt 6; Lk 11

Szemléltetés: Színezőkép

Játék: Miatyánk mozdulatokkal

Énekek: Ó, tárj kaput...; Csendesedjete el...; A mennyekben, a föl-
dön...

32. foglalkozás: A tanítványok kiküldése Mt 28,19–20

Szemléltetés: Kereszten emberkéek

Vers: Jézus örökké létezett

Énekek: Menjete be kapuin hálaadással...; Hallelu- hallelu- halleluja,
Jézust dicsérd...!; Kicsiny kis fényemmel világítani fogok...; Én nem
vagyok gyalogos katona...

33. foglalkozás: Mennybemenetel ünnepe Mt 28; Mk 16; Lk 24; Jn 21;
ApCsel 1

Szemléltetés: Vonatképen az ablakokba minden gyermek saját kis-méretű képét ragaszthatja.

Játék: vonatozás

Énekek: Indul már a vonat...

A foglalkozás második részében istentiszteletre megyünk a templomba.

Június

34. foglalkozás: Pünkösöd ünnepe ApCsel 2

Szemléltetés és játék: Szentlélek-galamb készítése, röptetése az udvaron.

Énekek: Jó Atyám, imádlak...; Drága Szentlélek, jöjj...

Vers: Mit tehetnék?

35. foglalkozás: Búcsúzó, tanévzáró foglalkozás az udvaron

Akadályverseny – címe: Kincskereső.

Utána: Kerti szeretetvendégség

Énekek: A te nevedben mi együtt vagyunk...; Tégy eggyé, Urunk...; Áldalak, jó Uram...; Járom a zarándok útjait...; Zarándokének...; Mint szarvas hús vizek után...; Ne félj, mert enyém vagy, ne félj, ne félj...; Áldásoddal megyünk...

A liturgiát elmondjuk búcsúzóul, benne áhítat Mt 6,19–21 igéje alapján.

Férfimunkaprogram

A hit útján – a hit felé

Férfimunkaprogram Ábrahám története alapján

Megjegyzések a sorozathoz

Miért éppen Ábrahám történetének tematizált feldolgoása?

Jelen férfimunkaprogram nehéz, de annál izgalmasabb utat választ. Nem elégszik meg azzal, hogy a klasszikus, férfikörös témákat (pénz, hatalom, apaság stb) önmagukban szólaltassa meg, hanem igyekszik egy bibliai személy (férfi) életútján végigjárva megkeresni-felfedezni azokat.

A Biblia kevés embernek tárja fel annyira részletesen az életét, mint Ábrahámét. Amilyen izgalmas kaland egy tartalmas tévésorozat szereplőit egyre jobban megismerni, annyira lenyűgöző élmény a hit őstyjának életét belülről, részletenként, mégis összefüggésében is megismerni. Így kerül igazán közel hozzánk Ábrahám valódi alakja, és így fedezzük fel legmélyebben az ő és a mi életkérdéseink közötti hasonlóságokat. És így értjük meg, hogy Ábrahám vándorlása során a hit útján, és mégis a hit felé haladt.

Nehéz a feladat, hiszen Ábrahám életútjának a központi gondolköre az isteni ígéret, a hitbeli ráhagyatkozás és az ígéret beteljesedése. Bármennyire fontos is ez a téma, fennáll az ismétlődés miatti egy-síkúság veszélye. Hogy sikerült-e áthidalni ezt a nehézséget, és egy-egy ábrahám-i epizódnak jól körvonalazható témát, karaktert adni, ami ráadásul nem megerősokolja az eredeti teológiai üzenetet, hanem belesimul abba – nos, ennek eldöntését a kedves Olvasóra bí-

zom. A program elkészítője előtt legalábbis Ábrahám történetének igeszerű, tematikus feldolgozása lebegett célként.

Maga a sorozat férfikörök számára íródott, amelyet a témák kiválasztása is tükröz. Igaz azonban, hogy egy téma már attól is „férfias” karaktert kap, hogy férfikörben dolgozzák fel; máshogyan beszélünk mi, férfiak, ha nincsenek körülöttünk nők!

Ennek ellenére, vagy éppen ez előzőek miatt, könnyen elképzelhetőnek tartom, hogy vegyes bibliakörökben is végigvihető a sorozat. Kis változtatással és hangsúlyeltolással (például *Isten gyermeke – és férfi helyett: Isten gyermeke – és felnőtt*; vagy: *atyai útegyengetés és Isten vezetése helyett: szülői útegyengetés és Isten vezetése*) ez az út is járható.

A sorozat ütemezése is többféle módon képzelhető el. A toborzó alkalommal és a sorozat végén két részletben megtekinthető, Ábrahám életéről szóló film megtekintésével összesen huszonnégyre bővülő sorozat heti rendszeresség esetén – beleszámítva azt, hogy ünnepeink és egyéb gyülekezeti alkalmak miatt amúgy is kimaradnak találkozások –, akár egy októbertől májusig terjedő időszakot is átívelhet. Sőt: ha – és ez nagyon is javasolt! – igazán vérbeli férfikört szeretnénk szervezni, akkor nem hiányozhatnak a közös programok sem: szalonnasütés vagy kirándulás, közös munka a gyülekezetben, másik férfikörbe való ellátogatás. Így már egész évre bőségesen megvan az alkalmak tartalmas kitöltése.

Ahol túl intenzívnek tűnik a heti találkozás, ott a történeteknek a résztvevők korösszetételéhez, érdeklődési területéhez, illetve lelki szükségletéhez igazodó bölcs szelektálásával kétheti ütemezés is kivitelezhető.

Hogyan indítsunk el férfikört? A „nulladik” alkalom

A férfikör indítása lehetővé és szükségessé teszi, hogy megszólítsunk olyan férfiakat, akik nem tartoznak (még) egyetlen gyülekezeti körhöz sem. Az első találkozás legyen egy kötetlen együttlét, ismerkedés, asztalközösség, a férfivirtust megjelenítő valamilyen ügyességi sporttal kiegészítve (például petanque, íjászat, súlylökés). Itt lehet felvázolni az egész éves tervet.

Férfimunkaprogram Ábrahám története alapján

1. Generációk hite

Igehely

1Móz 11,(10–25)26–32

Hangsúlyok

ISTEN MÁR A SZÜLŐKÖN KERESZTÜL EGYENETI VÁLASZTOTTJAI ÚTJÁT • Ábrahám Háránban kapta személyes elhívását. Egészen lélegzetelállító azonban az az isteni bölcsesség és előretudás, amely már szülein keresztül készítgeti Ábrahám útját. Már az édesapa elindul Kánaán földje felé – Ábrahám családtagként tart vele. Isten megelőző kegyelme már akkor felénk irányul, mielőtt még személyesen meghallhatnánk Istenünk hívó szavát, és hitben válaszolhatnánk rá. Lássuk meg, és becsüljük meg Urunknak szüleinken, nagyszüleinken, őseinken keresztül, olykor csak nyomaiban felismerhető, felénk való közeledését. „Még nem is éltem én, te már úgy szeretted...”

ÉLETÜNK EGY HOSSZÚ LÁNCOLAT EGYETLEN LÁNCSZEME, MÉGIS PÁRATLAN UTAT JÁRHAT BE • A látszólag lényegtelen nemzetségtáblázat láttatja meg velünk, hogy Ábrahám élete nem elődei és utódai sorsától való elszigeteltségben zajlott. Voltak előtte, és jöttek utána. Alázattal be kell látnunk, életünk láncszemként kapcsolódik elődeink és utódaink életéhez; téglaként illeszkedik egy falba, behelyezkedik egy hosszú életfolyamba. Mégsem a jelentéktelenség szürkésége ez: Isten áldásait magunkban hordozva kivételesen gazdag életút bomolhat ki előttünk. Ábrahám élénk táruló élete példa erre.

A SZÜLŐI NÉVADÁS ÉS NEVELÉS – HITVALLÁS • A névadás a bibliai időkben sokat elárult a szülőknek gyermekükről való reménységéről. A mai időkben nem elsősorban a névadáson, hanem a nevelésen keresztül tudatosíthatjuk gyermekeinkkel: kik ők, milyen alapra és milyen reménységgel építhetik életüket. Ha pedig tudatosítandó hitvalló nevet keresünk: keresztyénnek, vagyis krisztusinak, Krisztus-követőnek neveznek bennünket...

Igei párhuzamok
5Móz 6,4–9; 2Tim 1,5

Kérdések

- Milyen jeleit fedezed fel életedben annak, hogy Isten már régóta készítgette személyes elhívásodat, hitre ébresztésedet?
- Mire (milyen személyesen ránk szabott célok elérésére, életútra) hívott el téged Isten?
- Mit adott Isten rajtad keresztül gyermekeidnek?

2. Isten gyermeke és – férfi!

Igehely
1Móz 12,1–9

Hangsúlyok

ISTEN HÍVÁSA EGÉSZEN ÚJ UTAKRA IS VEZETHET BENNÜNKET • Ábrahámnak el kell hagynia a védelmet jelentő rokonságát, a biztonságot jelentő földjét. Öregségében is gyermeki hittel kell bíznia abban, hogy ezentúl Isten gondoskodására számíthat. Gyermeki hitben engedelmeskedve Isten elhívásának, de családfőként, a rábízottakkal együtt indul. (Ábrahámnak mint családfőnek családja iránti megkülönböztetett felelőssége a 18,19-ben konkrétan is megfogalmazódik.) A hit útjára hívó Isten ki-mozdít bennünket megszokott életünkől, és talán korábban el sem képzelt utakon vezet bennünket.

ISTEN ÍGÉRETE AZ, AMI HITBELI ENGEDELMESSÉGRE BÍRJA AZ ELHÍVOTTAT • A Szentírás nem adja meg Ábrahám lélekrajzát, amikor hitbeli engedelmes-séggel indul, és maga mögött hagyja addigi életét. Önmagunkból ki-indulva: lehetett vívódás, mérlegelés eredménye is a hitbeli döntés. Akár mérleget vont Ábrahám a menni vagy maradni dilemmájában, akár nem: a kézzel meg nem fogható, emberi garanciát nélkülöző isteni ígéret volt az egyetlen „érv”, ami indulásra készítette. Erre pedig csak a bizalom képes ráhagyatkozni.

AZ ÁLDÁSOK NEM ÖNCÉLLAL, HANEM MÁSOK JAVÁRA NÉZVE ADATNAK • Áldottnak lenni – áldás lenni mások számára. Ez volt Isten konkrét ígérete Áb-

rahámnak. Az Ábrahámnak ígért és adott áldás a belőle származó nagy nép és a föld minden nemzetsége javára adatott: „*áldás leszel [...], általad nyer áldást a föld minden nemzetsége.*” Az áldás nem önmagunkra, hanem másokra fordítja tekintetünket.

AZ ISTENNEL VALÓ JÁRÁSBAN A VELE VALÓ HARMONIKUS ÉLET GYÖNYÖRÜSÉGÉT TAPASZTALJUK MEG ▪ Ábrahám Kánaán földjén áthaladva többször is ol-tárt épít, így adja boldog-alázatos bizonyosságát annak, hogy az Istennel való bensőséges kapcsolatot ő is igeneli, igényli. Csodálatos kezdet: Isten elhívása és ígérete, és az arra való ráhagyatkozás. Bárcsak így maradna mindig – de messze még a cél...

Kérdések

- Hogyan fér meg benned egymás mellett a gyermeki hit és a felelőségteljes, családfői, vezetői szerep?
- Milyen új utakra hívott már, és hív most Isten?

3. Isten gyermeke és – hús-vér ember!

Igehely

1Móz 12,10–20

Hangsúlyok

AZ ENGEDELMES HIT ÚTJÁN JÁRVA IS TALÁLKOZUNK NEM VÁRT NEHÉZSÉGEKKEL ▪ Az éhség elől való elvándorlás nem egyszerűsíthető le Ábrahám hitének megrendülésével. Abban a korban az éhínség az életlehetőségek felszámolódását jelentette. Ábrahám semmi bűnösét nem tesz, ám megtapasztalja a hit útján való járás nem várt nehézségeit: az Ígélet földje már „foglalt”, idegen népek lakják, és – egy időre legalábbis – ellehetetlenül az ott való élés. A baj nem az Egyiptomba menekülésel kezdődik.

A PRÓBA ALATTI BUKÁSBAN TÁRUL FEL A HÍVŐ (SZENT) MÉLYSÉGESEN EMBERI ARCA ▪ Ábrahám nem hithős, hanem a hit ősatyja. A Biblia nem kendőzi el Ábrahám, és példáján keresztül a hívő ember esendőségét. Ábrahám képes hazugságba bocsátkozni, és saját feleségét feláldozni a maga bőre mentése érdekében (13. v). A hívő ember Isten szeretett gyer-

meke, ám hús-vér emberként az. Nem tagadhatja le a benne lakozó bűnt, akármilyen szabadulásokat tapasztal, vagy hitmagaslatokat jár be. Luther szavaival: egyszerre igaz, és egyszerre bűnös.

AZ ÁLDÁSRA ELHÍVOTT ÁTKOT IS HOZHAT KÖRNYEZETÉRE • Ábrahám az áldás hordozására és továbbadására kapott elhívást. A hit útján hitetlenségbe lépve, s így az Istennel való közösségben megrendülve azonban nem áldást, hanem átkot hoz a fáraó házára.

A HÍVÓ EMBERNEK EL KELL FOGADNIA A TÉNYT, HOGY ISTEN A „POGÁNYOKON” KERESZTÜL IS TANÍTJA, KORRIGÁLJA ÖT • Ábrahám megszegyenülten hallgatja a pogány fáraó jogos szemrehányását. El kell fogadni, hogy az Isten közösségébe visszavivő úton – mert van visszavezető út! – egy pogány embertől kell becsületességet tanulnia. Isten sokféle módon tanítja övéit – de tanítja őket!

Kérdések

- Milyen próbákkal küzdesz hitedben mostanában?
- Milyen embernek látnak téged mások? Milyennek látod saját magadat?
- Milyen módon „tud” Isten leginkább nevelni, tanítani téged?

4. Pénz és oltár

Igehely

1Móz 13,1–13(14–18)

Hangsúlyok

KAPCSOLATAINKBAN OTT VAN A MEGRONTATÁS VESZÉLYE: MOST A VAGYON, A PÉNZ OKOZ KENYÉRTÖRÉST • Ábrahám még Háránban családjába fogadta az apját elvesztő unokaöccsét, Lótót. Egy ideig nem hallunk Lótról, bár bizonyára jelen volt az egyiptomi események során. Most új helyzetben állnak egymás mellett, pontosabban: egymással szemben. A vagyont jelentő bő állatállomány okoz viszályt Ábrahám és Lót szolgálai között. Jelzi: Isten bőkezű áldásával vissza is élhetünk, és ezzel amúgy is törékeny kapcsolatainkat terheljük meg.

LEHET EGYSZERRE VALAKI ANYAGIAKBAN IS, ÉS LELKIEKBEN (HITBEN) IS GAZDAG • Ábrahám gazdag ember. De a sokszor léleknyomorító jólét ezúttal nem deformálja a személyiségét. A nemrég helyreállított, és talán még inkább megbecsült kapcsolata Istennel helyes (nem függő) viszonyt teremt a pénzzel. A szakaszon átívelő, ismétlődő oltárépítése az Istenben való gazdagságát fejezi ki. Ebben a lelki alaphelyzetben éri őt a Lóttól való elválás kérdése.

A HITBEN VALÓ GAZDAGSÁG TÁGKEBLÜEN MOND LE ELŐJOGAIRÓL • Vannak társadalmi helyzetünkből, életkorunkból fakadó előjogaink, amelyeket természetesnek veszünk, és érvényesítünk is. Ábrahám az idősebb, ő a családfő, így egyértelmű lenne, hogy ő választ először magának földet – ám ő nagylelkűen felajánlja a választás lehetőségét Lótnak. A gazdag Isten ajándékai elégségesek arra, hogy képesek legyünk engedni jogainkból – bár sem a jog, sem a társadalmi szokás erre nem kényszerít bennünket.

A „SZEM KÍVÁNSÁGÁNAK” ILL. A HIT TÁGKEBLÜSÉGÉNEK TÁVLATAI VANNAK • Ábrahám és Lót döntése nem pusztán pillanatfelvétel életükben, hanem a még „mozgó hitű” Ábrahám, ill. a kanyargós életutat bejáró Lót egész életútját, s ezzel életüknek távlatait is körvonalazzák. Amikor az Isten ígéretére építő Ábrahám testi szemével végigpásztazza a világ mind a négy égtája irányában nyújtózó földet, akkor hitben mint az ő és utódai leendő birtokát láthatja. A kizárólag földieken tájékozódó Lót ezzel szemben, ha most még alig észrevehetően, elindul egy olyan lejtőn, amelynek tragikus következményei a későbbiekben válnak nyilvánvalóvá. A szem kívánságának és a hit tágkeblűségének távlatai vannak!

Igei párhuzamok

Péld 23,5; Mt 19,16–26; ApCsel 5,1–11

Kérdések

- Hogyan befolyásolja hitedet az anyagiakban való szűkösség, illetve bőség?
- Milyen céljaid vannak az anyagiak terén?
- Mikor mondanád ki: megelégedett vagyok azzal, amim van?

5. Harcos szeretet – Szelíd harcos

Igehely

1Móz 14,1–17a

Hangsúlyok

A SZERETET SZÁMÁRA MEGENGEDHETLEN A „NEM AZ ÉN BAJOM” KÍVÜLÁLLÁSA ▪ Nehezen kibogozható a politikai helyzet (Kedorláómer király szövetségeseivel szemben hadjáratral bünteti meg a tizenkét éve alávetettségre kényszerített, és most fellázadt vazallusait, köztük Sodomát); vélhető az unokaöcs Lót felelőssége is bajba kerülésében. Ábrahám mégis a felelős szeretet alapállásából tekint Lótnak és családjának bajára. Ábrahámnak minden oka meglett volna a „nem az én bajom” kívülmaradására; ehelyett habozás nélkül indul unokaöccse megsegítésére. A történet hangsúlyai azt a szeretetet körvonalazzák, amelyet mi Jézus Krisztus mindannyiunk iránt való, minket vállaló, önmagát odaadó szeretetében ismertünk meg.

A SZERETET AZ ÉLET KOCKÁRA TÉTELÉT IS VÁLLALJA AZ ÖVÉIÉRT ▪ Sokszor keressük: hol a határ, meddig szabad elmenni a szeretet cselekedetében. Ábrahám a legmesszebb merészkedik: saját életét teszi kockára rokona megmentése érdekében. Amit önmagáért soha nem tett, azt hajlandó más érdekében: az amúgy békeszerető Ábrahám fegyvert fog. Az áldással bíró most végre a szabadulás eszköze.

A SZERETET AZOK FELÉ IS SZABADÍTÁSRA TÖR, AKIK VÉGÜL MEGMARADNAK ELVESZETTSÉGÜKBEN ▪ Ábrahám nem mérlegeli, a felelős szeretet szabadítása milyen következményekkel jár a megszabadítottak életében. Lóttal együtt azokat is megszabadítja, akik végül a saját bűneikbe pusztulnak bele.

326

Igei párhuzamok

1Kor 16,13–14

Illusztráció

Túrmezei Erzsébet *A harmadik* című verse

Kérdések

- Mit mérlegelsz, mielőtt segítenél?
- Hányadik nálad a „harmadik”? (1. Túrmezei verse)
- Mikor mentél el legmesszebb a felelős szeretet megnyilvánulásában?

6. Áldott férfi

Igehely

1Móz 14,17b–24

Ábrahám és Melkisédek rövidke találkozása látszólag csak egy elhanyagolható epizód a történetben. Teológiai súlya azonban nagy: újszövetségi értelmezésben a papkirály személye az öröktől létező Jézus Krisztus előképe. A történet alkalmat ad arra is, hogy az áldás témakörét alaposabban körüljárjuk.

Hangsúlyok

ÁLDOTT, AKI ÁLDÁSÁT A FELSÉGES ISTEN PAPIJÁTÓL KAPJA • Melkisédek a Szentírás egyik legtitokzatosabb alakja. A Zsidókhöz írt levél szerzője Jézus Krisztus előképét látja benne (7. fejezet). Melkisédek személyében Ábrahám az emberi (lévita) papság felett lévő örökké létezőtől kapja az áldást, vagyis Isten üdvhozó erőit. Ábrahám élete áldások „keresztüzében” folyik: elhívásakor Isten megáldja, és áldás közvetítőjévé teszi.

VALÓBAN ÁLDOTT, AKI ÉLETÉBEN FELISMERHETI ISTEN ÁLDÁSAIT • Ábrahám katonai győzelem után kapja az áldást, amely mintegy utólag is megadja a győzelem kulcsát (20. v). Ábrahám áldott, mert élvezi Isten üdvösséges jelenlétét, segítségét. Ábrahám számára az áldás fényében az is világos, mekkora az értéke a másik királynak, Sodoma királyának felajánlása a hadizsákmányból. Önmaga számára semmit sem kér – így egyértelművé teszi, hogy nem a kétes hírű földi királynak, hanem a felséges Istennek köszönheti gazdagságát.

VALÓBAN ÁLDOTT, AKI EZT AZ ISTENT MINDENÉBŐL TISZTELI • Az áldás nem múlik el nyomtalanul az áldottban. Abból tiszteli áldóját, amit szerzett, amit kapott. Az áldott Ábrahám szabad arra, hogy mindenéből tisztelje az Áldót.

Igei párhuzamok

Zsolt 110,4; Zsid 7; ApCsel 3,25k; Gal 3,8; Ef 1,3; Mk 11,9; Lk 24,50; Lk 6,27k; Róm 12,14; 1Kor 4,12; 1Pt 3,9

Kérdések

- Áldottnak tartod-e magadat?
- Változik-e körülményeid változásában annak megítélése, hogy áldott vagy?
- Mikor erősödsz meg abban, hogy áldott vagy?
- Mennyire fontos neked az áldás az istentiszteleten?

7. Teljes elköteleződés

Igehely

1Móz 15,1–21

Hangsúlyok

ISTEN TŰLSÁGOSAN IS NAGYÍVŰ ÍGÉRETEI – BENNÜNK – GARANCIA UTÁN KIÁLTANAK ▪ Isten ígéreteinek megvalósulására nincsenek emberi garanciák. Ábrahám már korábban elhitte Isten ígérését, miszerint belőle nép fog támadni. Azt azonban el sem merte képzelni, hogy *saját* gyermeke lesz az áldás továbbadója. Isten lehetőségeinek határa a „csillagos ég” – talán éppen minden elképzelésünket felülmúló ígérete bizonytalanít el bennünket. Az egyre nagyívűbb isteni ígéretek a hitet is kihívás elé állítják: Ábrahám is tudni szeretné, mi a garancia az ígéret beteljesedésére.

ISTEN IRÁNTUNK ÉS ÍGÉRETÉHEZ „VÉRIG” KÖTELEZI EL MAGÁT ▪ Isten paradox módon úgy ad garanciát a hit számára, hogy önmagát teljesen elkötelezi irántunk – amit viszont ismét csak hitben ragadhatunk meg. Isten a kor szokása szerinti ceremoniális szövetségkötésben kötelezi el magát Ábrahámhoz, és teszi visszavonhatatlanná ígérését – még az emberi szövetségszegések ellenére is!

A MI ISTENHEZ VALÓ TELJES ELKÖTELEZŐDÉSÜNK A BENNE VALÓ FELTÉTTLEN HIT ▪ Ábrahám hite alapján igaznak fogadtatik el. Az Ábrahámiban egyik ma-

gaslatát elérő, de aztán megerősítésre váró hit teszi Ábrahámot – nem hithőssé, hanem a hit ősatyjává.

Kérdések

- Hogyan kötelezte el magát Isten feléd?
- Mit gondolsz: tehetünk-e fogadalmat Istennek az iránta való teljes elköteleződésünkre?

8. Saját kezemben – Isten kezében

Igehely

1Móz 16,1–16

Hangsúlyok

KÍSÉRTÉS, HOGY BÁR HISZÜNK ISTEN ÍGÉRETÉBEN, A BETELJESEDÉSÉHEZ VEZETŐ UTAT NE AZ Ő, HANEM A MI KEZÜNKBEN TARTSUK • Tíz év telt el azóta, hogy Ábrahám Kánánán földjére érkezett. Isten ígéretei még mindig beteljesedésre várnak. Ábrahám hitt Isten ígéretében, miszerint saját gyermeke lesz, de azt nem tudja elképzelni, hogy Sára is részese lesz az ígéretnek – és ráadásul várnia is kell. A várákozás pedig mindig kísértés arra, hogy az ember saját eszével, erejével „segítsen be” Istennek. A megoldás most is kézenfekvő: ha az idős Sára nem tud szülni, akkor egy szülőképes szolgálóleány majd beváltja az ígéretet.

BONYODALOM SZÁRMAZIK ABBÓL, HA ISTEN KEZÉBŐL A SAJÁT KEZÜNKBE VESSZÜK DOLGAINKAT • Hamarosan látszódnak az emberi út buktatói: többnejűség okozta békétlenség felborítja a korábbi családi rendet. A Sára és Hágár közötti ellenségeskedés és Hágár pusztába menekülése nyomán anya és születendő gyermeke is életveszélybe kerülnek. Ábrahám, aki áldás továbbadására hívatott el, most ismét fájdalmat és konfliktust okoz környezetében.

ISTEN BÖLCS TERVÉBE ÉS ÉRTHETETLEN IRGALMÁBA MÉG BŰNEINK IS „BELEFÉRNEK” – IRGALMÁBÓL KÉSZ HELYREHOZNI TÉVEDÉSEINKET • Isten nem hagyja magára az emberi bűn miatt bajba került családot. Erős kézzel, vagyis irgalmas szeretetével gondoskodik Hágárról és Izmaelről, a Sárával való kapcsolat rendezésére szólítja fel az édesanyát, a fiú felől pedig ígéretet

tesz: erős nép származik majd belőle. Az Ábrahámnak tett ígéret továbbra is fennáll. Isten kész arra, hogy megerősítse az Ábrahámmal kötött szövetségét.

Kérdések

- Mit jelent az, hogy „letenni Isten kezébe”?
- Isten keze és a te kezed hogyan „dolgoznak” össze?
- Miből veszed észre, hogy Isten kezéből a saját kezedbe vetted az irányítást?

9. A szövetség jele rajtam és családomon

Igehely

1Móz 17

Hangsúlyok

SZÖVETSÉGBEN A CSALÁDFŐVEL – SZÖVETSÉGBEN AZ EGÉSZ CSALÁDDAL • Az elhívást ugyan Ábrahám kapta, ám rajta keresztül családja is részesül abban. (l. fent: *Generációk hite* című 1. rész) A családfőnek ígért és adott áldásba is belevonódnak a család tagjai: most először jelenti ki Isten, hogy Sárától fog származni az utód (16. v.), és így a feleségre is kiterjed az ígéret (még akkor is, ha ezt Ábrahám nevetéssel fogadja). A körülmetélkedés sem pusztán Ábrahámot, hanem házanépe összes férfitagját érinti.

MAGUNKON HORDJUK A SZÖVETSÉG JELÉT • A körülmetélkedés nem pusztán önkényes isteni parancs: Ábrahámék számára adatik, hogy a szövetségkötésnek minden kétséget kizáró jele is legyen. Jel, ami akkor is mutatja Isten elköteleződését, amikor a hit elbizonytalanodik. Az Újszövetség népeként nem tudunk nem gondolni keresztségünkre, mint Isten Jézus Krisztusban velünk kötött szövetségének jelére. Akármit is kezdünk vele: a keresztség Isten Krisztusban adott kegyelmének, a bűnbocsátnak és az örök életnek a jele.

A SZÖVETSÉGGEL EGYÜTT AHHOZ MÉLTÓ ÚJ NÉV ÉS ÚJ ÉLET IS „JÁR” • Abrámból (Atya Isten magasztos) Ábrahám (sok nép atyja), Szárjából Sára (mindkettő fejedelményt, fejedelemasszonyt jelent). Ha az új név

adása nem is vízvázasztó életük szempontjából, Isten elhívását mintegy beleülteti személyiségük legmélyebb rétegébe. Izsák neve neve-tést jelent: a szülőket egész életükben emlékezteti arra, hogy Isten ígérete hitetlenségeik ellenére is valóra vált. Az új névhez méltó élet a „Járj énelőttem, és légy feddhetetlen” isteni parancshoz igazodik.

Igei párhuzamok

Józs 24; ApCsel 10,48; ApCsel 16,33

Kérdések

- Hogyan változott a keresztségedről való gondolkodásod az idők folyamán?
- Mennyiben vág ez egybe evangélikus egyházunk keresztségről való hitvallásával?
- *Keresztyén* vagy? (=krisztusi, Krisztus-követő)

10. Megismerni az „áruhás” Istent

Igehely

1Móz 18,1–15

Hangsúlyok

ISTEN OLYKOR EGÉSZEN VÁRATLANUL, „ÁRUHÁBAN” HÁZUNKBA TOPPAN • Bár sokféleképpen ítélik meg Ábrahám vendégfogadását (kereskedő lévén egy remélt üzlet is felvillanyozta; valamit megsejtett az érkezők kilétéről), a legbiztosabb, ha a keleten olyannyira fontos vendégszeretetet látjuk az ősatya gazdag vendéglátásában. A megbecsült, ám mégis megszokott, hétköznapi eseményben – tudtán kívül – „angyalokat vendéglát meg”. Ha úgy tetszik: Isten „áruhában”, küldöttekben látogtja meg Ábrahámot, és küldötteken keresztül szól hozzá.

ISTEN „ÁRUHÁJÁT” LEVÉVE FELFEDHETI MAGÁT ELŐTTÜNK • Az Úr jelenik meg Ábrahámnak – ő három férfit lát. A férfiak közül kettőt a 19,1 angyalnak nevez. Csupa titokzatosság! Ilyen titok veszi körül Istent, amikor valamilyen formában kijelenti magát. Ábrahám is, Sára is lassan ébrednek rá, ki is látogatta meg őket valójában. Isten a vele való párbeszédben, közösségben felfedi magát.

ISTEN KÜLDÖTTEIN KERESZTÜL IGÉT, SZÓT, ÜZENETET AD NEKÜNK ▪ A látogatók azzal a céllal érkeztek, hogy az agg, meddő házaspárnak bejelentsék gyermekük közelebbi születését. Sára először nevet az Isten „lehetetlen” ígéretén, aztán letagadja nevetését, majd egy év múlva megszüli az ígéret gyermekét. Az emberi lehetőségek határán hozzánk látogató Istent nem nevetnünk kell, hanem ígéretén örvendoznünk lehet.

Igei párhuzamok

Zsid 13,2; Mt 25,35kk; Lk 25,13–35

Kérdések

- Milyen eseményekben, személyekben ismerted fel Istent?
- Milyennek ismered Istent Jézus Krisztusban?

11. Az imádkozó férfi

Igehely

1Móz 18,16–33

Hangsúlyok

ISTEN BEAVATJA TERVEIBE A HIT ÚTJÁN JÁRÓKAT ▪ Ábrahám Isten barátja, és a barátságához hozzátartozik a nyílt és őszinte beszélgetés is. Az Úr beavatja Ábrahámot tervébe: Sodoma bűnei megérlelték az ítéletet. Isten gyermekeinek keserves kiváltsága, hogy az események menetéből látják, ha ítélet következik – míg a romlott város mit sem sejt a küszöbön álló pusztulásról.

ISTENNEL LEHET „BESZÉLNI” ▪ A történet legfigyelemreméltóbb része az Isten és Ábrahám közötti párbeszéd. Ábrahám közbenjáró imádságban szinte „alkudozik” Istennel, és igyekszik egyre nagyobb esélyt kijárni a város megmeneküléséhez. Amit Ábrahám tesz, az a legnagyobb és egyedül helyes: az elé viszi a város sorsát, akitől egyedül üdvös fordulatot remélhet.

ISTEN ELHATÁROZOTT DÖNTÉSÉNEK MEGVÁLTOZTATÁSA NEM ISTEN KÖVETKEZETLEN-SÉGÉT, HANEM IRGALMA NAGYSÁGÁT MUTATJA – EZ ADJA MEG A MÁSÉRT ELMONDOTT IMÁDSÁG ÉRTELMEÉT ▪ Isten hajlandó elfordítani az ítéletet, és ez a hajlan-

dóság az ő irgalmában rejlik. Hogy Ábrahám kérése végül nem teljesíthető, az nem Isten irgalmán múlik.

A KÖZBENJÁRÓ ÁBRAHÁM ALAKJÁBAN FELRÉMLIK BENNÜNK A MINDENKOR, MIÉRTÜNK IS, EGYEDÜLI KÖZBENJÁRÓ: JÉZUS KRISZTUS ▪ Az Újszövetség arról a Krisztusról vall (1. igei párhuzamok), aki szüntelenül közbenjár, esedez híveiért az Atya előtt. Ha Isten komolyan kész volt teljesíteni barátjának, Ábrahámnak merész kérését, akkor mennyivel inkább reménykedhetünk az Egyszülött népéért való könyörgése meghallgatásában.

Igei párhuzamok

1Móz 20,7; Zsid 9,24; 7,25–27; Róm 8,34; 1Jn 2,1

Kérdések

- Miben lehet példa Ábrahám imádsága a te imádságaid számára?
- Hogyan jellemeznéd imaéletedet?
- Mit jelent számodra a tudat, hogy valaki imádkozik érted?

12. Lejtőn a család

Igehely

1Móz 19,1–38

Hangsúlyok

A VILÁGBAN JÖVEVÉNYKÉNT ÉLŐ „IGAZ” IS KI VAN TÉVE POGÁNY KÖRNYEZETE ERKÖLCSTELENSÉGÉNEK ▪ Lót nemcsak földrajzi, hanem lelki értelemben is „bevandorló” Sodoma városában. Nem tudjuk, miért maradt meg Lót évtizedekig a kirívóan erkölcstelen városban. A 2Pt 2,7 Lótnak a sodomabeliektől való lelki idegenségét hangsúlyozza, és mint „igaz” beszél róla. Mégis szembetűnő tétovázása, habozása, amikor menekülnie kellene: úgy kell őt az angyaloknak erővel kimenekíteniük.

A CSALÁDFŐ ISTENFÉLELME OLYKOR A CSALÁDTAGOK HITETLENSÉGÉVEL ÜTKÖZIK ▪ Lót vői Isten ítéletét tréfának veszik és maradnak, amikor apósuk a menekülésre biztatja őket; Lót felesége a tiltás ellenére hátranéz, és sóbálvánnyá válik; a lányok ugyan kijönnek Sodomából, de Sodoma nem távozik belőlük: a javukra aligha magyarázható indokkal leitat-

ják apjukat és gyermeket nemzetnek maguknak tőle. Az istenfélő családfőnek végig kell néznie családja széthullását.

A CSALÁD, AZ EMBERI ÉLET ÖSSZEOMLÁSÁHOZ ÚT VEZET ▪ Lót családjának széteséséhez hosszú út vezetett, amely szinte észrevétlenül, de az Ábrahám-tól való elválással kezdődött. Jól indult, mindenféle előnnyel, de élete kudarccal és katasztrófával ér véget. Szinte észrevétlenül sodródott egyre távolabb az Úrtól. Lót neve többé nem említetik a Bibliában; eltűnik, mindent elveszít, kivéve a lelkét.

Igei párhuzamok

Jn 17,15k; 1Pt 2,7–9; 1Kor 15,33

Kérdések

- Milyen pályát futott be családod lelki-hitbeli értelemben? Most éppen merre tart?
- Mennyire érzed magad „Lótként” a családban?

13. Javíthatatlanul

Igehely

1Móz 20

Hangsúlyok

A HÍVŐ EMBERNEK LE KELL SZÁMOLNIA A JAVULÁS, JOBBÁ VÁLÁS ÖNÁLTATÁSÁVAL ▪ Huszonöt év nagy idő. Isten útján járva jogosan várnánk el másoktól és magunktól, hogy az idő múlásával egyre fogy bűneink száma. Ha volt is Ábrahámnak ilyen várákozása, keserűen csalódnia kellett önmagában.

UGYANAZ A BŰN – MÉGIS SÖTÉTEBB! ▪ Több és szomorúbb történik, mintsem az egyiptomi vargabetű lekopírozása. Nem pusztán a helyszín és szereplők változnak Gerárra és Abímelekre. Ábrahám huszonöt év Istennel járás, megannyi hittapasztalat után követi el ugyanazt a hibát, így összehasonlíthatatlanul súlyosabb ugyanaz a bűn! Ráadásul mindez az ígéret beteljesedésének küszöbén, Izsák születése előtti utolsó évben történik: Ábrahám a cél előtt veti el magától Isten ígéretét! Ábra-

hám magyarázkodása nem mentheti őt fel a gyávaságból elkövetett bűne alól.

UGYANAZ A KEGYELEM – MÉGIS RAGYOGÓBB! • És megint... Isten rendbe hozza azt, amit Ábrahám elrontott. Az egyiptomi történethez hasonlóan újra pogány uralkodó szájából hangzik a feddés, és Ábrahám újra folytathatja életét a hit útján – a hit felé. Érthetetlen ez a kegyelem, Isten hűsége szövetségéhez és Ábrahámhoz. Isten újra egyesíti Ábrahámot és Sárát, hogy beteljesítse rajtuk ígérését.

Kérdések

- Hogyan dolgozod fel visszatérő bűneidet?
- Hogyan változott a bűnhöz és a kegyelemhez való viszonyod?

14. Ajándék, öröm és nevetés

Igehely

1Móz 21,1–8

A 6. vers ezt a fordítást is megengedhetné: „nevetést szerzett nekem az Isten, velem nevet mindenki, aki csak hallja”, és ez így teljesen megváltoztatja a szakasz értelmét. Hogy a feldolgozás mégis az általunk használt fordításra támaszkodik, azt az a megfigyelés indokolja, hogy a héber „nevet” kifejezés soha nem a hívő örömet fejezi ki. Még az Újszövetségben is ritka „nevetés” szó is inkább a világi, gúnyos nevetést jelenti – Jézus ezt állítja szembe azzal az örömmel, amit ő hozott el (*Keresztyén bibliai lexikon*, Kálvin Kiadó). Elképzelhetőnek tartom mindkét értelmezést megosztani a bibliakör tagjaival, hogy közösen gondolkodjunk el Sára nevetésén és a valódi örömmön.

Hangsúlyok

ÉRTHETETLEN, HOGY AMIT ISTEN ÖRÖMÜNKRE ADOTT, AZT MI OLYKOR SZÉGYELLJÜK • Ábrahám nevet, amikor Isten emberileg elképzelhetetlent ígér neki (17,17); Sára is ugyanezt teszi, amikor a három látogató bejelenti Izsák közelgő születését (18,12). Ezek a nevetések a fölényes gúnynak, a hitetlenségnek a megnyilvánulásai. Sára nevetésről beszél akkor is, amikor Izsák megszületik (21,6). Ez a nevetés annak a szégyenérzetnek a hangja, amit az idős korára gyermeket szülő asszony környeze-

téből hangzó gúny vált ki. Olykor szégyelljük azt, amit Isten ajándékba adott.

MEGHÖKKENTŐ, HOGY ISTEN ÉPPEN AZZAL AZ AJÁNDÉKÁVAL EMLÉKEZTET BENNÜNKET A MAGUNK HITETLENSÉGÉRE ÉS AZ Ó HŰSÉGÉRE, AMELYET KINEVETTÜNK • Isten Izsáknak (=nevetés) nevezeti el az ígéret gyermekét. A gyermek nevének minden egyes kimondása emlékezteti a szülőket Isten ígérete iránti hitetlenségükre, de szembesíti őket hűségével is – hogy tanítsa őket hinni, tanítsa őket örülni.

A TÖRTÉNETBŐL ÉPPEN AZT TANULHATJUK MEG, AMI HIÁNYOZNI LÁTSZIK BELŐLE: ISTEN A TISZTA ÖRÖMÖT AJÁNDÉKOZZA NEKÜNK! • Azt a tiszta örömet, ami – talán – hiányzik Sára reakciójából, egészen biztosan elhozta Jézus, és népének ajándékozta. Az újszövetségi beszámolók szerint a gyülekezet életét átszövi az öröm, amely abból fakad, hogy Krisztusban miénk az üdvösség ajándéka.

Kérdések

- Felfedezzük-e Istennek olyan ajándékát életünkben, amit szégyelünk?
- Mennyire jellemzi keresztyén életünket az öröm?

15. Cél és eszköz

Igehely

1Móz 21,9–21

Hangsúlyok

ISTEN ÉS AZ EMBER CÉLJA EGYBEESHET – DE AZ ESZKÖZ UGYANAZ? • A történet hasonlít a 16. fejezetben leírtakhoz. Itt azonban már Izsák születése után vagyunk, és Hágár és Izmael elűzése végleges lesz. Érdekes annak a ténynek a felfedezése, hogy Sára célja, miszerint Izmaelt el kell távolítani Izsák mellől, tulajdonképpen egybeesik Isten tervével. Sára felismerése helyes: Izmael nem örökölheti sem a vagyont, de legfőképpen az isteni áldásokat és ígéreteket nem – ezt maga Isten is megerősíti Ábrahámnak. De azonosak-e a motivációk, és hasonlóak-e a módszerek?

MÁSOK A MOTIVÁCIÓK • Sárát a harag, az önző és féltékeny anyai szeretet mozgatja. A közötte és Hágár között régóta feszülő ellentét újra láng-ra kap, amikor Sára hallja Izmael vélhetően rosszindulatú, gúnyos nevétesét. Istent nem a harag, hanem az ígéreteihez való hűség mozgatja: Ábrahámnak megígérte, hogy szövetségre csak Izsákkal fog lépni (17,21). Izsák az ígéret gyermeke, ő az áldás továbbvivője.

MÁSOK A MÓDSZEREK • Sárát nem aggasztja, hogy mi fog történni a pusztába elűzött anyával és gyermekével. Ábrahám még jobb érzéseket táplál Hágár és Izmael iránt: a nekik útravalóul adott kenyér és víz esélyt jelenthet a pusztában való túlélésre. Isten másképpen bánik a különleges ígéretét nem bíró anyával és gyermekével: a pusztában megmenti őket, és ígéretet tesz Izmael további sorsának biztosítására.

Igei párhuzamok

Gal 4,24–31

Kérdések

- Mi alapján válogatsz eszközeidből célod eléréséhez?
- Mennyire fontos számodra a cselekedet mögött meghúzódó motiváció?

16. Békességre törekedve

Igehely

1Móz 21,22–34

Hangsúlyok

A BÉKESSÉG RÉGI SÉRELMEKET IS TUD ORVOSOLNI • Ábrahám és Abímelek kapcsolatában régebről húzódik ellentét. Ábrahám még Izsák születése előtt hazugságával bajba sodorta Gerár királyát (20,3.18). Most a király, látva Ábrahám életén Isten áldását, tart Ábrahámtól, és szövetségkötést ajánl fel neki. A szövetség megkötetik. A béketeremtéshez elengedhetetlen, hogy Ábrahám se éljen vissza hatalmával.

A VALÓDI BÉKESSÉGRE JUTÁS NEM KERÜLHETI KI A SÉRELMEK ÓSZINTE FELTÁRÁSÁT • A pogány király teszi az első lépést a megbékélés felé. Kiderül: Ábra-

hámnak is van sérelme, ami útjában áll a békességnek. A neheztelés okának feltárása és megbeszélése után kerülhet sor az ügy békés lezárására.

AZ EMBERTÁRSSAL ÉS ISTENNEL VALÓ BÉKESÉG ÖSSZETARTOZNAK ▪ Abímelek és hadseregarancsnoka békében hazatérnek. Ábrahám oltárt épít Istennek – békesség emberrel és Istennel összetartoznak! A rendkívül szárazságtűrő tamariszkuszfa ültetése talán a békés szövetségkötésre való maradandó emlékeztetést szolgálja. A tartós békére emlékeztet a város neve: Beérseba („eskü kútja”).

Igei párhuzamok

Mt 5,9; Mt 5,23–25; 1Móz 26

Kérdések

- Mit kezdesz a téged ért sérelmekkel?
- Hogyan rendezed el vitás kérdéseidet?

17. A legnagyobb mélységben – a hit magaslatán

Igehely

1Móz 22,1–19

Hangsúlyok

ISTEN ÍGÉRETÉNEK A BETELJESÉDÉSE MÉG NEM JELENTI A HIT ÚTJÁN VALÓ CÉLBA ÉRKEZÉST ▪ Izsák születésében Isten egyik ígérete teljesedett be. A történetnek még sincs vége: Ábrahámnak át kell mennie élete talán legnagyobb próbatételén. Ábrahám próbája nem annyira teszteli, mint inkább munkálja, erősíti teljesen Istenre hagyatkozó bizalmát.

AZ IGAZI HIT NEMCSAK ISTEN ÍGÉRETEIT TARTJA IGAZNAK, HANEM A BETELJESÉDÉS MÓDJÁT IS ISTENRE BÍZZA ▪ Ábrahám alig-alig szűnt meg hinni Isten ígéretében negyed évszázada tartó hitbeli vándorlása során. Hitte, hogy Isten beteljesíti ígétét – ezért is fogadtatott el igaznak. De a beteljesedést az ígétet „szekerét” előrelendítő saját, emberi eszközeivel látta elérhetőnek. Most először hisz úgy, hogy nemcsak az ígétet beteljesedését, hanem a beteljesedés módját és annak jövőjét is Isten kezéből fogadja.

Isten érthetetlen parancsának való engedelmeskedése közben is bízunk az ígélet (Izsákon keresztül nagy nép támad belőle) megvalósulásában (22,5.8), de egyúttal el is engedi azt, amikor kész feláldozni fiát.

AZ IGAZI HIT HOSSZÚ IDŐ ALATT, PRÓBÁK KÖZÖTT ÉRLELŐDIK KI • Íme, a hit ősatyjában egy emberöltő során átélt próbák, kudarcok, hittapasztalatok során munkálódik-érlelődik az igazi hit. Nem a korántsem tökéletes ember, hanem a türelmes és hűséges Isten áll Ábrahám története középpontjában. És még most sem mondhatjuk, hogy Ábrahám érkezett a csúcra. Belekóstolt az Isten iránti teljes bizalomba – hogy ezzel az élménnyel gazdagodva vándoroljon tovább a hit útján...

A HIT MAGASLATÁT SOKSZOR A LEGNAGYOBB MÉLYSÉGBEN TAPASZTALJUK MEG • Közben talán nem, de utólag megérthette Ábrahám, miért „ajándékozta” meg Isten ilyen próbatétellel. Egy édesapa számára az egyik legnagyobb mélység volt az, amiben először kristálytisztán felragyogott az Isten iránti feltétlen bizalom.

Igei párhuzamok
Zsid 11,17–19

Kérdések

- Mi volt életed legnagyobb hitpróbája?
- Mi az, ami akkor fájdalmas volt, de utólag hálát adsz érte?
- Hogyan formálódott hited az évek során?

18. Gyász és örök élet

Igehely
1Móz 23

Hangsúlyok

A HALÁLLAL SZEMBESÜLVÉ A „HOGYAN TOVÁBB” KÉRDÉSE FELÉ FORDULUNK • Bár nyilvánvalón az ókor embere nem tragédiaként, hanem természetes eseményként élte meg a halált, Ábrahám személyes vesztesége miatt és a kor szokása szerint elgyászolja az elhunyt Sárát. Figyelme most először arra fordul, hogy – még ha temetkezési céllal is – birtokot sze-

rezzen azon a földön, amelyen még csak jövevény. Ez a mozzanat a ma emberét arra emlékeztetheti, hogy a gyászban nyitottabbakká válunk az örök élet kérdései iránt. Fontosabbá válik a múlt, földi világban az állandó otthonhoz való kötődés.

ÁBRAHÁM FÖLDVÁSÁRLÁSA ISTEN ELHÍVÁSA ÉS A MEGÍGÉRT FÖLD IRÁNTI VÉGSŐ ELKÖTELEZŐDÉSÉT JELENTETTE • Ábrahám a kor szokása szerinti, formális alkudozás után irreálisan magas áron vásárolja meg a makpélai szántóföldet a rajta lévő barlanggal: számára ennyit is megér egy darabka az ígélet földjéből! Keresztyén reménységünk eloszlatja a gyász sötétjét: Jézus Krisztusért e világban jövevényként élökként is az ígélet földjének birtokosai vagyunk. Ennek a birtoknak az értéke felbecsülhetetlen, „megszerzése” mindent megér.

ÁBRAHÁM AZ ÍGÉRET FÖLDJE EGY DARABKÁJÁNAK MEGVÁSÁRLÁSÁVAL UTÓDAI SZÁMÁRA IS „OTTHONT” SZERZETT • Ábrahám ugyan először Sára temetésére gondolt, de várható volt az is, hogy majd őt is ebbe a barlangba fogják eltemetni. A családi sírhely azonban nemcsak az idős házaspárnak, hanem később Izsáknak, Rebekának, Jákóbnak és Leának is temetkezési helyül szolgált. Az utódok is „éltek” abból, amit a hívő ősatya olyan fontosnak tartott: otthont szerezni az ígélet földjén!

Kérdések

- Átéltél-e már mély gyászt? Miben változtatott téged?
- Hogyan változott életedben az „örök otthon” értéke?

19. Atyai ügyengetés és Isten vezetése

Igehely

1Móz 24,1–27(28–49)

Hangsúlyok

SZÜLŐI GONDOSKODÁSUNKKAL ARRA TÖREKSZÜNK, HOGY GYERMEKEINK ÉLETE MINÉL INKÁBB ISTEN ÚTJÁN VALÓ JÁRÁSBAN TÖRTÉNJEN • Az élete vége felé közeledő Ábrahám figyelme arra irányul, hogy gondoskodjon fia jövőjéről. Gondoskodásában Isten ígéletéhez való igazodás vezet. A felnőtt Izsák (40 éves!) számára feleséget hozat ősei földjéről, hogy elkerülje

a pogány népekkel való keveredést, és így az Úrtól való elfordulást. A fiúnak apja szülőhelyére sem szabad visszatérnie, hiszen Isten Kánaánt ígérte Ábrahám utódai számára. Ábrahám elhatározásának komolyságát jelzi az, hogy megesketi szolgáját: minden tőle telhetőt megtesz a vállalkozás sikeréért.

ISTEN TITKOS GONDVISELÉSE AZ ATYAI GONDOSKODÁSBA IS „BELEBÚJIK” • Az áldás megígértetett Izsáknak is – az isteni elhatározás mégsem játszható ki a szülői felelős gondviselés ellenében. A szülői elkötelezettség, a bizalmi-baráti segítségkérés a szolgától; az imádság: mind-mind része a szülői gondviselésnek. Ábrahám visszatekintve felidézi Isten elhívását és ígérteit (7. v.), és ez adja meg reménységét Isten erről való gondoskodása iránt. A szülői útegyengetés bizvást számíthat arra, hogy benne és általa maga Isten viseli gondját a gyermeknek és a gyermek jövőjének. Mostani helyzetében ez Ábrahám meggyőződése: „Ő [az Úr] elküldi majd angyalát előtted, hogy onnan hozz a fiának feleséget.” És a szolga visszaigazolása hálaimájában: „az Úr valóban gondoskodott!” (26k)

Kérdések

- Milyen szempontok vezérelnek atyai útegyengetésedben?
- Milyen jeleit látod annak, hogy Isten „belebújik” a szülői gondviselésbe?

20. Elengedés

Igehely

1Móz 24,50–67

Hangsúlyok

KÖNNYEBB AZ ELENGEDÉS, HA HITBŐL, ISTEN IRÁNTI BIZALOMBAN TÖRTÉNIK • Betuél családja váratlanul kerül abba a helyzetbe, hogy válaszoljon Ábrahám szolgájának kérésére. Csodálatos, hogy a leány gondviselői felismerik a szolga beszámolójából Isten akaratát (50. v.). Sőt, még az ellen sem tiltakoznak, hogy leányuk azonnal induljon Kánaánba. Lányuk elengedése Isten akaratának meglátásából és elfogadásából történik – s lám, nincsen semmiféle bonyodalom!

A LEGNAGYOBB ÚTRAVALÓ: AZ ÁLDÁS ▪ Nincs idő nagy előkészületekre: Rebekának indulni kell! A leány mégis drága útravalóval indulhat saját, illetve Izsákkal közös életébe: családtagjai megáldják őt. Jele a békés és szeretetben történő elválásnak és annak a vágnak, hogy a család Isten gondviselésére bízva szerettüket.

A KEGYELMES VISSZAJELZÉS: GYERMEKÜNK BOLDOGSÁGA! ▪ Bár egy korabeli leánynak nem volt beleszólása abba, hogy ki legyen jövődöbelije, Rebeka önként vállalja a házasságot. Ha a történet végén egybekelő fiatalokat nézzük, közös boldogságuk igazolja az áldás hatalmát és a szülői gondoskodásba „belebújó” isteni vezetés bölcsességét!

Kérdések

- Milyen helyzetben kellett már elengedned szerettedet?
- Boldognak látod-e családtagjaidat?
- Mi hiányzik a boldogságukból?

21. Az étellel betelve

Igehely

1Móz 25,1–11

Hangsúlyok

„AZ ÉLETTELEL BETELVE” – EGY TARTALMAS, KÜZDELMES, HITBEN JÁRÓ ÉLETÚT SOMMÁJA ▪ Százhetvenöt esztendő – s ebből kerek egy évszázad az ígélet földjén. A Biblia úgy összegzi Ábrahám életét, aminél nagyszerűbb sommát nem is lehetne mondani földi életről: az ősatya „az étellel betelve” tért őseihez. Küzdelmektől nem mentes hosszú életút, a végén természetes halállal, hosszú ideig Sárával az oldalán, öregségében is gyermekáldás. Öröme, kudarcok, újakezdés, szabadulások, próbák – és az, aki mindvégig vezette és kísérte őt, és aki minden emberi ballépését jóra fordította. Mintha kikerekednének a dolgok: Izmael is visszatér, és Izsákkal együtt helyezik el apjukat a családi sírba.

AZ EMBERI ÉLET VÉGET ÉRNET, DE AZ ÁLDÁS TOVÁBB FOLYTATÓDIK ▪ Ábrahám azért is térhetett megbékélt szívvel a sírba, mert reménysége lehetővé tette utódai felől. A neki adott ígéretek gyermekei javára adattak, és leszá-

mazottai nyolcszáz évvel később valóban birtokba vehetik az ígéret földjét. Ábrahám szeme késő vénységében is vigyázon pihen Izsákon: gondot fordít arra, hogy – Isten ígérete és akarata szerint – benne folytatódjék az áldás. Mert az áldott élete véget érhet, de az irgalmas, türelmes és hűséges Isten áldása tovább folytatódik.

Kérdések

- Hogyan szeretnéd sommázní életedet „akkor”?
- Hogyan sommáznád most?
- Milyen reménység van utódaid jövője felől?

Felhasznált irodalom

Biblia magyarázó jegyzetekkel. Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója, Budapest, 1996.

Bibliaismereti kézikönyv. Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója, Budapest, 2004.

Bratcher, Dennis: *Abraham's Faith Journey – The Macrostructure of the Abraham Story.* <http://www.crivoice.org/abraham.html>

Jubileumi Kommentár. A Szentírás magyarázata. Ref. Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest, 1969.

Keresztyén Bibliái Lexikon. Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója, Budapest, 1993.

Westermann, Claus – Gloege, Gerhard: *A Biblia titkai.* Bevezetés a Bibliába. Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója, Budapest, 1997.

Evangélizációs sorozat

A hét gyülekezet – Krisztus levele övéinek

(Jel 1,17–3,22)

Bevezetés

A Jelenések könyvének elején található, a hét kis-ázsiai gyülekezetnek írott levél sajátos egységet képvisel a Szentírás utolsó iratában. A levelek tartalmának vizsgálatából világossá válik, hogy ezek egyszerre szólnak ennek a hét első századi gyülekezetnek, de üzenetet hordoznak a mai hasonló gyülekezeteknek, benne az egyéni intéseken keresztül személyeknek is, és sajátos módon kirajzolódik a földön küzdő keresztyén anyaszentegyház történelmi sorsának képe is.

Általánosságban elmondható, hogy ezek a hét gyülekezetnek szóló levelek olyan problémákat tárgyalnak, melyek végigkísérték a gyülekezeteket az egyháztörténelem folyamán, és határozott, átfogó kinyilatkoztatást adnak arról, hogy mindezt hogyan értékeli Krisztus. Éppen a levelek tartalmából következik, hogy egy-egy levél üzenetének megszólaltatása alkalmas lehet evangelizáló, tanító igehirdetés-sorozat megtartására, melyben a keresztyén élet személyes, helyi (gyülekezeti), globális (egyházi), valamint történelmi vonatkozásai is hangsúlyt kaphatnak.

Egy korabeli hírnök is ezen az útvonalon menne, hiszen a gyülekezetek felsorolása földrajzi sorrendet követ az efezusi tengeri kikötőtől a szintén kikötővel rendelkező Szmirnába, majd tovább északkeletre, Pergamonba, aztán dél-délkeleti irányba a másik négy városba.

Kövessük mi is, mai hírnökök ezt az útvonalat térben és időben ott

hagyva az első századi gyülekezeteket, meghallva, megértve és továbbadva a nekünk szóló üzenetet. A sorozatot nyolc részre osztom úgy, hogy először a levelek szerzője, az üzenetek forrása szólal meg közvetlenül, majd pedig a hét gyülekezeten keresztül szól hozzánk üzenete.

Evangelizációs sorozat

Hétfő

Téma: Jézus az Úr (Jel 1,17–20)

A hét kis-ázsiai gyülekezetnek levelet író, megdicsőült Krisztus lába elé esik a Patmosz szigetén száműzetésben élő János apostol. Megrendítő a személyes találkozás, szinte belehal. Az élő Krisztus folyamatosan így jelenti ki magát az egyháztörténet folyamán. Ő az, aki ezt a fajta személyes kapcsolatot keresi velünk. A vele való találkozás természetesen különbözik formailag, de tartalmilag semmiképpen sem kerülhető meg. Az Úr nem is kerüli meg, szavának hatalmával ma is maga elé állít minket. Mivel ő nemcsak megízlelte a halál erejét, de diadalt is aratott felette, így egyedül neki van kompetenciája élet és halál kérdéseiben érvényes válaszokat meghirdetni. A ma embere, úgy tűnik, nem fél a haláltól, nem is foglalkoztatja, mégis a halál felett győztes Jézus az életnek azt a dimenzióját is legyőzte, amely gondolkodásunkban csupán a sírig tart. A Jánosnak adott megbízatásból világosan kiderül, hogy Jézus ura a múltnak, a jelennek és a jövőnek is. Az ember csak általa képes értelmezni személyes múltját, sorsának történetét, mint ahogy egy-egy gyülekezet és az anyaszentegyház, sőt a világ történelemszemlélete is csak a megdicsőült Krisztus nézőpontjából értelmezhető helyesen. De kezében van a jelen is. János számára a patmoszi kényszermunka elviselhetetlenné tette a jelent. A napok egyhangú szürkeségben teltek, értelmetlenné téve minden pillanatot. Az élő Jézus megjelenése ebben a jelenben újra értelmet ad az egyébként valóban hiábavalónak megélt pillanatoknak. A ma embere leginkább az élet céltalanságától, értelmetlenségétől szenved. Ezért is a szaporodó depressziós megbetegedések száma, az öngyilkossági készítés az egyre fiatalabb korosztályok gondolkodásában. Jézus Úr a jelenben is, értelmet ő ad az értelmetlenné tűnő mindennapoknak. De

talán a legriasztóbbak éppen azok, „amik történni fognak ezek után.” A jövőtől való félelem bénít a leginkább. Megszabadítani ettől is Jézus tud. Az a megdicsőült, halál felett győztes Úr ír tehát övéinek levelet, aki a múltat, a jelent és a jövőt is kezében tartja.

Kedd

Téma: Isten szeretete nem hagy el (Jel 2,1–7)

Efezus Kis-Ázsia egyik legjelentősebb városa volt. Pál missziói útja során néhány évig itt maradt, és olyan eredményesen hirdette az evangéliumot, hogy az egész térségre hatással lévő gyülekezet született itt. Általánosságban elmondható, hogy ez a gyülekezet több mint 40 éven át fáradhatatlanul, terhet viselve folytatta Istennek végzett hűséges szolgálatát. A gyülekezet ellen megfogalmazott jézusi panasz a szeretet kérdése körül forog. Ez a közösség életének legérzékenyebb körülményére tapint. Elég, ha arra gondolunk, hogy Pál halát adott Krisztusba vetett hitükért és minden szent iránti szeretetükért. Vagy arra az emocionális töltetű búcsúra, mely jellemezte Pál és az efezusi vének elválását. Közel fél évszázaddal később azonban, a már második generációs gyülekezeti tagok életében éppen ez – a szeretet – hiányzik. A tiszta tanítás és az erkölcsös élet, valamint a szolgálat melletti elkötelezettség semmi, ha nincs szeretet. Erre a figyelmeztetésre van szüksége ma is Isten népének. A tiszta tanítás és a szolgálat nem elég. Jézus Krisztus a hívők szívét szeretné felmelegíteni, nemcsak a kezüket és a fejüket. Az evangélium éppen az, hogy Isten szeretete „első generációs” szeretet. Ő nem hagyta el azt a szeretetet, amelyet megtapasztaltak, amelyben a hirdetett evangélium alapján hit által részesültek. Egyébként is a szeretet kapcsán mindig lényeges, hogy Isten irántunk tanúsított szeretetére gondoljunk, ne emberi, érzelmi, mentális adottságainkra. Ez a szeretetet nem változik, de életünket, szeretetünket megújító hatalma ma is megtapasztalható.

Szerda

Téma: Krisztus szenvedéseiben való részesedés (Jel 2,8–11)

Krisztus úgy mutatkozik be a szmirnai gyülekezetnek, mint aki örök-kévaló, aki halált szenvedett üldözőitől, de feltámadt a sírból. Krisz-

tusnak ezek a jellemzői különösen időszerűek voltak a gyülekezet tagjai számára, akik Krisztushoz hasonlóan nagyon nehéz üldözések között éltek, és bár szenvedéseik nagyok voltak, mégis segítettek tisztán megmaradni a hitben és az életben. Ezeket a hűséges, szenvedést hordozó keresztyéneket Krisztus egyáltalán nem feddi meg, szemben öt másik gyülekezettel. A szenvedés tehát, melyet mi csak a rossz és a teher aspektusából tudunk sokszor értékelni, áldott eszköz Isten kezében. Arra tanít bennünket a szmirnai gyülekezet példája, hogy a szenvedés kérdését mindig Krisztus szenvedésével összefüggésben szemléljük. Nem abban az értelemben, mintha valami fogyatékosága volna az ő tökéletes szenvedésének, hanem abban a páli értelemben, hogy az egyháznak, mint Krisztus testének, szükségszerű küldetéséhez tartozik a szenvedés hordozása. Így ábrázolódhat ki Krisztus arca ebben a világban, és bár a nyugati civilizáció éppen a szenvedés útjának elkerülését keresi, a személyes evangelizáció egyik „eszköze” lehet ma is az a tény, hogy a szenvedő ember értelmet találhat nyomorúságaiban. Bár gyakran azt gondoljuk, hogy a szenvedésben egyedül vagyunk, elmagányosodunk, egyedülálló vigasztalás árad abból, hogy Jézus Krisztus mindezekről személyesen tud. A „ne félj” bátorítás persze nem kincstári optimizmus, hiszen további szenvedéseket ígér, de milyen jó tudni, hogy ezek korlátozott ideig tartanak. Aki győz, az az élet koronáját kapja, ezzel biztosítva a szenvedésekben hűséges hívőt a második halál feletti diadalban.

Csütörtök

Téma: „Nagy az ereje, csalárdság fegyvere” (Jel 2,12–17)

Ha röviden össze akarjuk foglalni Pergamon városának jellemvonásait, elég ha annyit mondunk: Efezushoz és Szmirnához hasonlóan gazdag, de gonosz volt. Ez a város – híres egyeteme, fejlett ipara és pogány kultuszai által teremtett légköre – teljesen ellenséges volt bármilyen keresztyén üzenettel szemben. Afféle modern világváros, melyben az ideológiák, értékek, világnézetek együttélését tartották üdvösnek. Ehhez az alaphelyzethez igazodik Krisztus bemutatása is. Nála van a kétélű éles kard. A kard Isten igéjének jelképes képviselője, és mint ilyennek kettős képessége van: elválasztani a hívőket a világtól, és megítélni a világot bűnei miatt. Általában ez az a téma, amitől megle-

hetősen tartózkodni szeretnénk. Pedig életbevágóan szükségszerű, hogy beszéljünk róla. A megkülönböztetés, elválasztás alapvető teológiai elv. Egyház és világ kapcsolatában világosan kell látnunk, hogy az egyháznak a világban van az ideiglenes helye, de a világnak még ideiglenesen sincs helye az egyházban. Egy ismert képet használva: a hajó a vízen életet ment, de a víz a hajóban pusztulást hoz. A Sátán személyével és munkájával kapcsolatban két hibát szoktunk elkövetni: vagy dualisztikus módon Isten mellé emeljük azonos erejű istenségként, vagy lekezelően tudomást sem veszünk róla. Mindkettő halálos veszedelem. Teljes fiatalságomat végigkísérte az élsport. Tapasztalattól tudom, hogy milyen bénítólag hat az ember teljesítményére az erősebbnek hitt ellenfél, ugyanakkor a kudarc biztos forrása a gyengébbnek gondolt ellenfél lebecsülése. Nekünk, gyengéknek az Úrban és az ő hatalmas erejében lehet megerősödnünk a nálunk erősebb Sátán elleni küzdelemben. Abban a szellemi zűrzavarban, mely jellemzi mai világunkat, Isten ígéje és annak tiszta tanítása lehet egyetlen hatékony eszközünk a győzelemre.

Péntek

Téma: Ítélet Isten népe felett (Jel 2,18–29)

Ennek a kicsiny thiatirai gyülekezetnek úgy mutatkozik be Krisztus, mint aki az Isten Fia, akinek olyan a szeme, mint a tűz lángja, és a lába hasonló az aranyérchez. A gyülekezet életét jellemző körülmény megkívánta Krisztus istenségének és a gyülekezet bűnei miatti igazságos felháborodásának hangsúlyozását. Sokszor vágyódunk arra, hogy Isten ítélje meg a tőle elfordult világot, elfeledkezve arról, hogy az ő igazságos ítélete mindig népén kezdődik. Az sem tartható, hogy úgy tekintsünk Urunkra, ahogyan egynémely közösségben szokás, szinte „bratyizva” az Úrral. Ő szent Isten, egyedül méltó minden tiszteletre. Ha a pergamoni gyülekezet kísértése az volt, hogy a Sátánt emelte Isten mellé, akkor a thiatirai közösség esendősége abban állt, hogy embert – jelesül Jezábel próféta asszonyt – emelt Krisztus magasságába. Ez pedig hűtlenség, paráznaság, ami elsősorban nem erkölcsi bűn, hanem a bűn lényegének megfelelően szellemi-lelki természetű jelenség. Folyamatos kísértése az embernek, a gyülekezeteknek, Isten egész népének, hogy emberek kerülnek középpontba. Látszólag ártat-

lan dolog az egyházban embereket dicsérni, Krisztus mégis a legdrámaibb ítéletet hirdeti az ilyen közösségek felett. Ő, aki a szívek és vesék vizsgálója, látja azt, amit ember nem láthat. Ki a legfontosabb életünkben, kire építetek, kitől remélek megoldást, kitől várok szabadulást? A jezábéli válasz szerint: Krisztus és... Isten válasza szerint: Egyedül Krisztus!

Szombat

Téma: Élőnek látszik, de halott (Jel 3,1–6)

A szárdiszi gyülekezetnek szóló üzenetben Krisztus úgy mutatkozik be, mint akinél az Isten hét lelke és a hét csillag van. Ez a leírás Jézusnak a Szentlélekkel való kapcsolatára utal. Elválaszthatatlan tőle. Ahogyan a keresztyén ember és az egyház élete is. A Szentlélek szüli, teremti az egyházat, belőle ered, mindenben hozzá kötődik, és mégis úgy tűnik, lehet élni nélküle egész prosperáló gyülekezeti életet. A környezetünk véleménye is egészen hízelgő lehet ránk nézve, amikor úgy neveznek és ismernek bennünket, mint élők. Csak Krisztus tudja elosztatni ezt a tévhitet, amikor kimondja, hogy halott vagy. Amikor az egyház szem elől téveszti vagy egyenesen félreértelmezi küldetését, súlyos identitásválságba juthat. Kulturális programok, életmódtanácsok, táplálkozási kérdések nem baj, ha helyet kapnak a keresztyének szolgálatában, de ha erről ismernek, és ezzel azonosítanak bennünket, rég célt tévesztettünk. A szárdiszi levél szívhez szóló üzenet azoknak a mai gyülekezeteknek, ahol sokféle és színes tevékenység folyik, de fájdalmasan hiányzik az örök életről szóló bizonyágtétel. A világ nem látja azt a lelki kincset, melyet Isten elrejtett az egyházban, de ha már az egyház sem látja, akkor fel kell ébredni a lelki alvásból, vissza kell emlékezni, és meg kell térni. Alternatíva nincs, csak a váratlanul érkező tolvaj, aki mindent elvihet.

Vasánnap – Istentisztelet

Téma: Megtartottad... megtartalak (Jel 3,7–13)

A filadelfiai gyülekezet egyike azon két kis-ázsiai gyülekezetnek, melyet nem bírált az Úr. Krisztus itt úgy jellemzi önmagát, mint aki a szent, az igaz, akinél van Dávid kulcsa, és aki képes nyitni és zárni

olyan ajtót, mely felett másnak nincs hatalma. Ennek a gyülekezetnek szóló levél feltárja azt a titkot, hogyan nyílik meg az egyház, a hívő ember előtt egy-egy ajtó. Ajtó alatt nem evilági kedvező lehetőséget értek. Ajtó alatt Isten megismerésének és megismertetésének újabb és újabb, mélyebb és mélyebb lehetőségeit értem. A titok nagyon egyszerű. Dániel minden körülmények között megtartotta szokásait, és szokásai is megtartották a rendkívüli körülmények között. Naponta imádkozott háromszor akkor is, amikor ennek jogi értelemben semmilyen következménye nem volt, de imádkozott akkor is naponta háromszor, amikor tudván tudta, hogy ennek halálos jogi következményei lesznek. Előtte feltárult a titok. Szokását nemcsak ő tartotta meg hűségesen, hanem még inkább szokása, azaz az élő Isten tartotta meg őt, bezárva az oroszlánok száját és kinyitva a király szívét. Dániel Istenhez ragaszkodott, ahogyan a filadelfiai gyülekezet is kevés ereje ellenére nem tagadta meg Krisztus nevét. Olyan könnyen hivatkozunk nehézségekre, az evangéliumi életfelfogás mai világban történő vállalásának lehetetlenségére. Nincs igazunk! Csak meg kellene próbálni ragaszkodni Krisztushoz és azonnal bezáródnának a nehézség ajtajai, és kinyílnának Isten hatalmának újabb és újabb zárai.

Vasárnap

Téma: „Íme, az ajtó előtt állok” (Jel 3,14–22)

Különös az utolsó levél, hiszen az Úrnak nem volt dicsérő szava a laodiceai gyülekezet számára. Az „Isten teremtésének kezdete” bemutatkozás világossá teszi, hogy Jézus Krisztus öröktől fogva létező szuverén ura a teremtésnek, és mint ilyen, előkészíti azt a szigorú feddést, amely a gyülekezetet érte langyossága miatt. Az ókorban vallási áldozatok vagy ünnepek alkalmával az emberek szokás szerint vagy forró, vagy hideg italt ittak, de sohasem langyosat. A feddést tovább súlyosbította az a sajátos körülmény, hogy a város egy néhány km-re fekvő másik városból kapta vezetéken keresztül a vizet. Mire a víz Laodiceába ért, langyossá vált! Lelki langyosságuk bizonyítéka az a hamis önértékelés volt, hogy megelégedtek anyagi gazdagságukkal, és teljeséggel figyelmen kívül hagyták lelki szegénységüket. Noha valóban nincs dicsérő szó ebben a levélben, mégis talán a Szentírás legmélyebb értelmű „könyörgését”, hívogatását olvashatjuk itt. Krisztus drámaian

festi le önmagát, amint kívül áll, és kopog az ajtón. Ez az alaphelyzet! Minden ember életének alaphelyzete. Jézus Krisztus kívül van az életünkön. Mégis fordított a szereposztás. Az, aki belül van az Isten országán, kilépve onnan, elhagyva azt, számkivetetté lesz értünk, akik a kiűzetésünk óta kívül vagyunk az Isten országán. Mégis mi fogadhatjuk el őt pusztán az ő végtelen kegyelméből, hogy közösségben legyünk vele örökké.

Befejezés

A hét gyülekezetnek szóló levelek kiemelten kezelik azokat a problémákat, amelyekkel a mai egyház is szembetalálja magát. Újra és újra felmerül a veszély, hogy elvesztik első szeretetüket, félnek a szenvedéstől, elhagyják az igaz hitet, erkölcsileg eltompulnak, a lelki halál állapotába jutnak, nem tartják meg, amijük van, és langyossá lesznek. Ezek a veszélyek valóságok voltak akkor és valóságok ma is. Krisztus azért írta ezeket a leveleket, hogy a valós veszélyből valóságosan kimentse a ma emberét, a ma egyházát.

Ajánlás	3
Megerősödés	4
ISTENTISZTELET	9
KONFIRMÁCIÓ	93
„A te igéd igazság” – Felkészítés a konfirmációra	95
Konfirmáció és úrvacsora	112
GYÜLEKEZETI BIBLIAÓRÁK	123
TEMATIKUS BIBLIAÓRÁK	139
SZERETETVENDÉGSÉG	173
Megerősödés: a lelkiismeretben	175
Megerősödés: Jézus érkezésében, az úrvacsorában	178
Megerősödés: a kereszt hordozásában	184
Megerősödés: a Szentlélek jelenlétében	189
CSALÁDI ISTENTISZTELET	195
Tanévnyitó istentisztelet – venisancte	197
Aratási hálaadó istentisztelet	200
Reformációi istentisztelet	202
Egyházi évet záró istentisztelet	204
Istentisztelet advent első vasárnapján	206
Ökumenikus imaheti istentisztelet	208
Farsang idején álarcosbál	210
Húsvéti családi istentisztelet	212
Keresztelői emlékeztető istentisztelet a 10 éve megkeresztelt gyerekekkel	214
Tanévzáró istentisztelet – tedeum	216
ÓVODAI HITTANOKTATÁS	219

IFJÚSÁGI ALKALMAK TÉMASOROZATA	273
BABA-MAMA KÖR ÉS GYERMEK-BIBLIAÓRA	301
FÉRFIMUNKAPROGRAM	317
EVANGÉLIZÁCIÓS SOROZAT	345